

ఆంధ్రకవితరంగిణి

పదియవ సంపుటము

విమర్శకాగ్రేసర :

శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

హిందూధర్మశాస్త్ర గ్రంథమాల 18.

శ్రీ

ఆంధ్రకవితరంగిణి

పదియవ సంపుటము

రచయిత:

శ్రీ చాగంటి శేషయ్య

హిందూధర్మశాస్త్ర గ్రంథనిలయము
కపిలేశ్వరపురం (తూ. గోదావరి)

శ్రీ ఆనంద తీర్థ ప్రెస్ :
రామచంద్రపురం.

SRI C. RAMALINGA REDDY Kt.

M.A. (CANTAB), HON. D LITT.

Vice-Chancellor, Andhra University.

"I have read with much pleasure and appreciation Chaganty Seshayya's "Andhra Kavi Tarangini". It is a remarkably fine contribution to the History of our literature and our country. He has taken trouble to study the latest archaeological material available and make his treatment of the different Poets as scientifically accurate as possible.

Sri Seshayya seems to be fitted both by his knowledge of the subject and his scientific spirit to present the Andhra world with an authoritative Lives of Andhra poets.

He does not mix up Puranas with History and legend with truth and that is a rare and refreshing feature.

(Sd.) C. R. Reddy

THE HINDU

Research into the records of the past brings forth continually new facts on the history of literature and the present book is the first of many volumes which the author proposes to bring out in an attempt to write a new history of Telugu poets. According to earlier historians of Telugu literature, the maximum number of Telugu poets worth the name did not exceed three hundred and fifty. But the author includes many more whose names have hitherto laid hidden in the unfathomed caves of time. The author has unearthed considerable interesting materials by an intensive study of inscriptions ..."

(True Copy)

శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు

(ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ ప్రధానపండితులు)

"మీ గ్రంథము, మీరు చేసిన కూలంకష పరిశ్రమకు ఫలము కవిజీవిత కవిచరిత్రకారులు అడుగుపెట్టలేని గహనములలో మీరు రాచబాటలు వైచితిరి."

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు

(ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ ప్రధానపండితులు)

"...మీ కవితరంగిణి కల్హణుని రాజతరంగిణివలె సారస్వతములో ముఖతిలకంగా ప్రకాశింపకలదు...... ఆధారవస్తువివేచనలో మీ సమగ్రవిజ్ఞానమును ప్రమాణీకరణదృష్టియు ద్యోతమగుచున్నది"

ఆంధ్రపత్రిక "......శేషయ్యగారు నిష్పక్షపాత బుద్ధితో యదార్థ మెంతయో గ్రహించడానికి అత్యధికంగా శ్రమపడ్డారు. అనుమాన ప్రమాణంతో కూడుకొన్న చరిత్రకు యిదమిద్ధమన్న నిర్ణయాలు మొండిగా చేసి చరిత్రకు అపకారం చేయకుండా చారిత్రక వస్తువుల నందించి సూచనమాత్రం తన ఊహను చెప్పి పాఠకులకు నిర్ణయాలకు పదవకాశమిచ్చారు. వీరిప్రయత్నం ప్రశంసనీయమే".

ఆంధ్రప్రభ : "ఆంధ్రులకు సమగ్రమైన కవులచరిత్ర గ్రంథము లేని లోటు దీనితో తీరినట్టయినది. తక్కిన సంపుటములకుకూడ త్వరలో వెలువరించడానికి తగినప్రోత్సాహం యివ్వవలసిన భారం ఆంధ్రుల పైనున్నది."

శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు

(మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము రీడరు పండితులు)

" ..... తమగ్రంథమువలన పూర్వవిమర్శకుల రచనలకు వెదకి చూడవలసిన యావశ్యకత లేకపోయినది. ఆంధ్రకవితరంగిణి యందు తామవలంబించిన పద్ధతి యధునాతన చరిత్ర రచనాపద్ధతి వంటిది మీయత్నము కడుప్రశంసనీయము."

శతావధాని శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రి గారు

"ఆంధ్రకవితరంగిణిని చాలభాగము చదివితిని. స్థూలదృష్టులకు మీపరిశ్రమము గోచరింపదేమోగాని తక్కిన యావదాంధ్రకవులే గాదు పండితులే కాదు పామరులే కాదు వీరలెల్లరును కన్నుల నద్దుకొందురనియే నాయాశయము. ప్రప్రథమమున మార్గదర్శి మహర్షి: అనుచెప్పదగిన శ్రీ గురుజాడవారీయుద్యమమునకుపూనిరి. కొంతవరకే కృతకృత్యులైరి. వారిని నేను ప్రత్యక్షముగా నెఱుగుదును. మాకంటె సర్వదా కొంత పెద్దలైనను సమకాలీనులమే పిమ్మట వీరేశలింగం పంతులవారారంభించి చాలవరకు కృతకృత్యులైరి. తరువాత మీరు దీనికి నుపక్రమించిరి. ఇప్పటికి వారిద్దరిని సూత్రకారులుగను, వృత్తికారులుగను భావించుచో మీకు భాష్యకారస్థానం లభించుననుకొంటిని......భవతు, ఇప్పటికి భాష్యకారస్థానము మీదే. మీయుద్దేశము సర్వదాజయప్రదమగుంగాక! విద్యాశాఖాధికారులు మీపరిశ్రమను గమనింతురుగాక—ఇంతే స్వస్తి."

శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య గారు, మద్రాసు.

"...మీకవితరంగిణి చాలవరకు చదివితిని. అందు మీరు తీసికొనినశ్రమ అపారము. దానిప్రయోజనమపరిమితము. వెనుకటి విషయములనేగాక ఆయా కవులనుగూర్చి యిటీవలి విమర్శనల మూలముగాను శాసనాదిపరిశోధనల మూలముగాను బయలుపడిన యనేక విషయములనుగూడ పొందుపరచి యాకవుల చరిత్రను సమగ్రము గావించితిరి. ఏవిషయమునను తీవ్రవాదములకు లోనుగాక నిష్పాక్షికమగు చారిత్రికదృష్టిని నెలకొల్పుటకు మీరుచేసిన ప్రయత్నము మిగుల ప్రశంసనీయము. తక్కిన భాగములుగూడ త్వరలో ప్రకటితము లగునని యాశించుచున్నాడను..."

దుర్గేశనందిని :: రచయిత :— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

ఇందుపఠానులకును రసపుత్రులకును జరిగిన కలహము – రాజా మాన్‌సింహుని పుత్రుఁడగు జగత్సింహుని మహావీరత్వము – చక్కని శైలితో తెనుఁగుభాషలో మేటినవలా రత్నమనుటకు సందియము లేదు. ఇదిసప్తమముద్రణము. (టెక్స్టుబుక్ కమిటీవారిచే లైబ్రరీలు ఉపయోగించుటకు అప్రూవుకాబడినది)

నవాబునందిని :: రచయిత — శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు.

దుర్గేశనందని యందలి మిగిలిన కథా విశేషములన్నియు "నవాబు నందిని" యందు చదువవలయును.

రాధారాణి :: రచయిత :— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

నిరుపేదబాలిక "రాధారాణి" — గొప్పధనవంతుడు దేవేంద్రనారాయణరాయ్ దైవికసమావేశము — వీరిరువురి పరిణయగాథ.

శ్రీ: రచయిత :— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

చక్కని చారిత్రాత్మకమైన నవల

మహమ్మదుపురము శతృవుల హస్తగతమైన పిదప అద్వితీయ ప్రతిభాశాలియు, మహారాజునగు సీతారామరాయ లెట్లు ప్రవర్తించెనో ఏరూపముతో నెట్టియవస్థయందెట్టికార్యము లాచరించుటలో బ్రవృత్తుడయ్యెనో యిందు మనోహరమైనశైలిలో హృదయరంజకముగా వర్ణింపబడినది. ప్రకృతియొక్కరీతి, నీతులిందు వివరింపబడినవి. చక్కనిఅచ్చు మంచిగ్లేజుకాగితం.

విశ్వప్రయత్నము :: రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

ఇందలిరంగములును పాత్రములును నాంధ్రదేశమునకు సంబంధించినవి. కథాకల్పనము పాత్రగుణపోషణము, మొదలగునవి యిందు జక్కఁగా బ్రదర్శింపబడినవి. ఇది సాంఘిక నవలయైనను, నపరాధ పరిశోధక నవలాలక్షణములచే నతి మనోహరముగ నలరారుచున్నది. మంచిగ్లేజుకాగితము, చక్కని అచ్చు !

హిందూ ధర్మశాస్త్ర గ్రంథనిలయము,
కపిలేశ్వరపురము, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

విషయసూచిక

శ్రీ రామచంద్ర

ఆంధ్రకవితరంగిణి

(పదియవ సంపుటము)

—⊳※⊲—

191 అయ్యలరాజు రామభద్రకవి

ఇతఁడు వెలనాటి వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; ఒంటిమిట్టరఘువీరశతకమును రచియించిన తిప్పయ్య మనీషికిఁ బౌత్రుఁడు. పర్వతమంత్రికిఁ బౌత్రుఁడు; అక్కయామాత్యునకుఁ బుత్త్రుఁడు. పరవస్తుముమ్మడి వరదాచార్యుని శిష్యుఁడు.

ఈతఁడు రచించిన రామాభ్యుదయ గ్రంథాంతగద్యవలనఁ బై విషయములు తెలియుచున్నవి. ఆగద్యయిది.

“ఇది శ్రీమదొంటిమిట్ట రఘువీరశతక నిర్మాణకర్మఠ జగదేక ఖ్యాతిధు ర్యాయ్యలరాజతిప్పయ మనీషి, పర్వతాభిధానపౌత్రక్క యామాత్యపుత్ర పరిశీలిత సమిద్ధరామానుజమతసిద్ధాంతమర్మ ముమ్మడి వరదాచార్య కటాక్షవీక్షాపాత్ర హృదయపద్మాధిష్ఠిత శ్రీరామభద్ర రామభద్రకవి ప్రణీతంబైన రామాభ్యుదయంబను మహాప్రబంధంబు”

ఈగద్యతప్ప కవివృత్తాంతమును దెల్పు పద్య మొక్కటియైనను రామాభ్యుదయమున లేదు. గద్యలో వ్రాసిన “తిప్పయమనీషి పర్వతాభిధానపౌత్ర” అను వాక్యమునకుఁ దిప్పయ మనీషికిఁ బర్వతయ్య సోదరుఁడనియు నతనికీకవి పౌత్రుఁడనియుఁ గొందఱర్థము చెప్పుచున్నారు.” ♦ అది కవిసంప్రదాయవిరుద్ధము. సామాన్యముగా నిట్టి స్థలములలో రెండు పేరులను వరుసగా నుపయోగించినప్పుడు మొదటి

♦ శతకకవుల చరిత్రము.

వానికి రెండవయాతఁడు కుమారుఁడనిభావించుట సంప్రదాయసిద్ధము. తిప్పయకుఁ బర్వతయ్య సోదరుఁడైనచో వారిరువురి నడుమ నాయర్థమును సూచించు పదము నుపయోగించియుండును. తిప్పయమనీషి చారిత్రమున నీయయ్యలరాజు వారినిగూర్చి కొంతవ్రాసియున్నాఁడను. * అది యీసందర్భమునఁ జదువఁదగినది. గద్యలోనున్న వాక్యములకు తిప్పయమనీషి కుమారుఁడు పర్వతయ్య యనియే యర్థము చెప్పవలసి యున్నది.

రామభద్రకవి తనగోత్రమును జెప్పుకొనలేదు. కాని హంస వింశతి కావ్యకర్తయగు నారాయణామాత్యుఁడును, రట్టమత శాస్త్రమును రచించిన అయ్యల భాస్కరకవులును దమతమ గ్రంథములలోఁ దిప్పనమనీషియు నీరామభద్రకవియుఁ దమ పూర్వులని చెప్పియున్నారు. వారిది కౌండిన్యసగోత్రము. కావున రామభద్రకవికూడ నాగోత్రజుఁడే యని నిశ్చయింపవచ్చును.

ఈకవి నివాసము కడప మండలములోని యొంటిమిట్టయనుట నిశ్చయము.

కవినిబట్టి కవికాలము తెలియదు. తిప్పయమనీషినిబట్టి యివ్వలకును నారాయణకవి ననుసరించి వెనుకకును తరములను లెక్కించి కాలమును నిర్ణయించుటకంటె కృతిపతి నాధారముగాఁ దీసికొని యీతని కాలమును గనుగొనుట సులభము.

ఈమహాకవి తనకావ్యమును గొబ్బూరి నరసరాజను సూర్య వంశ క్షత్రియున కంకితముచేసెను. ఇతఁడు గొబ్బూరి వంశజుఁడు. ఆరవీటివారి దౌహిత్రుఁడు. కవి యీరెండు వంశములనుగూడ రామాభ్యుదయకృత్యాదియందు వర్ణించెను.

శ్రీకొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు రామభద్రకవిని గూర్చి తమ మహమ్మదీయ మహాయుగములో "ఇతఁడు కృష్ణరాయలవారి యనుజ్ఞననుసరించి సకలకథా సారసంగ్రహ మను తెలుఁగు

---

* ఆంధ్రకవితరంగిణి సం. 6 పుట 11.

కావ్యమును రచించెను. రాయుల మరణానంతర మితఁడు నలుబది యేఁబది సంవత్సరములవఱకు బ్రతికియుండెను. రామాభ్యుదయమను కావ్యమును రచించి రామరాజునకల్లుఁడగు గొబ్బూరి నరసరాజున కంకితమిచ్చెను.

మొదటికావ్య మంతరసవంతముగా లేదు. కాని యీరెండవకావ్యమగు రామాభ్యుదయము మిక్కిలి ప్రౌఢకావ్యము" అని వ్రాయుచున్నారు. కృతిపతియైన గొబ్బూరు నరసరాజు అళియరామరాజునకు మేనల్లుఁడె కాని యల్లుఁడుకాఁడు. ఈనరసరాజుభార్య కోనేటి తిమ్మరాజు కూఁతురు రంగమాంబయని రామాభ్యుదయ కృత్యాదియందలి యీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉ. కోనెటితిమ్మభూవిభునికూతుఁరు రంగమఁ బుణ్యగొబ్బురీ
శ్రీనరసింహుఁ డాహరిసిరిం బలెఁ బ్రేమవహించి కాంచె స
త్సూనులఁ జెడ్డతిమ్మవిభు శౌరమణిం బినతిమ్మరాజు సం
ధానిధిఁ గృష్ణధీరు రఘునాథునిఁ బాపన్నపాలు దంగపన్. 73

అళియరామరాజు తన తనయను నరసరాజుయొక్క పినతండ్రి కుమారుఁడైన యోబళరాజునకుఁబరిణయము చేసినట్లీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. అల్లుఁడు రామరా జనుఁగుటల్లుడు గొబ్బురి యోబళేశుఁ డా
హల్లకవైరిఁ గన్నఘనునల్లుఁడు పోషణబుద్ధిగట్టురా
జల్లుఁడు వింటినేర్పున సమంచిత రూపమునందుఁ జందమా
మల్లుఁడు దేవకీరమణి యల్లుఁడు శత్రుసమిజ్జయంబునన్. 43

ఈయోబళేశుని భార్యపేరేదియో కవిచెప్పలేదు. అళియరామరాజు పెండ్లికానున్న తనకుమార్తె తిరుమలమ్మకుఁ బుణ్యముకొఱకు (శా. శ. 1466 క్రీ. శ. 1544) క్రోధిసంవత్సరమున ధర్మమొసంగి వ్రాయించిన శాసన మొకటి బళ్లారి మండలమున మగిమావినహాళ్లి గ్రామమునందున్నది. * అళియరామరాజునకుఁ దనయలెందఱో యీతిరుమలమ్మ యెవరిభార్యయో తెలియదు.

* A. R. 514 to 1914

రామాభ్యుదయ కృత్యాది పద్యములలోఁ గవి ఆళియరామరాజు కుమార్తెను గొబ్బూరి నరసరాజు పరిణయమాడినట్లు చెప్పలేదు. కాని సప్తమాశ్వాసాంతమున—

క. సతతసపాదబరీదా
దితురుష్కాధిప శరణ్య దివ్యాంఘ్రి సము
న్నత కర్ణాటస్థాపన
చతురాళియ రామరాజజామాతృమణీ!

యను పద్యములోఁ గృతిపతియైన నరసరాజు అళియరామరాజునకల్లుఁడని సంబోధించి యున్నాఁడు. జామాతృశబ్దమును మేనయల్లునకుఁగూడ ననువర్తింప జేసియుండునని తోఁచుచున్నది.

ఈశబ్దమును బట్టియే శ్రీలక్ష్మణరావుపంతులుగారు గొబ్బూరి నరసరాజు; అళియరామరాయల కల్లుఁడని వ్రాసియుందురు.

కృతిపతికిఁ గూఁతునిచ్చిన కోనేటి తిమ్మరాజు అళియరామరాయలకు సవతి పెదతండ్రి మనుమఁడు. ఈతిమ్మరాజు సోదరుఁడైన రంగపరాజు సాంబోపాఖ్యాన కృతికర్త. ఈతిమ్మరాజు కుమారుఁడగు రామరాజు తెనాలి యన్నయకృత సుదక్షిణాపరిణయ కృతిభర్తకాశ్రయదాత. వీరినిగూర్చి తెనాలియన్నయకవి చారిత్రమున వ్రాసియుంటిని. * ఈతిమ్మరాజు రంగపరాజు రామరాజుల కాలములనచ్చట నిచ్చియుంటిని. తిమ్మరాజున కల్లుఁడును రామరాజు సోదరీభర్తయు నగు నీకృతిపతి నరసరాజు కాలము పై కాలమునుబట్టి సులభముగాఁ దెలిసికొనవచ్చును.

అళియరామరాయలకుఁ గోనమ, ఓబమ, లక్కమ, ఇకనొకామె నలువురు తోబుట్టువులు. ఇందులోఁ గోనమ తనయుఁడైన సిద్ధిరాజు తిమ్మరాజు పరమయోగి విలాసమను కావ్యమును రచించెను. ఓబమ యీకృతిపతియైన గొబ్బురి నరసరాజునకుఁ దల్లి;

* ఆంధ్రకవితరంగిణి సం. 7 పుట 48.

లక్కమాంబ పుత్త్రుఁడైన పోచిరాజు నరసింహరాజు భట్టుమూర్తిచే నరసభూపాలీయమును గృతినందెను. నాల్గవయామె పే రెవ్వరో తెలియ లేదు. పైనిఁ జెప్పిన ముప్పురును నక్కచెల్లెండ్రబిడ్డలు. కావున తిమ్మరాజు, నరసరాజు, నరసింహరాజు లించుమించుగ సమ వయస్కులై యుందురని నిశ్చయింపవచ్చును. ఇందులో సిద్ధిరాజు తిమ్మరాజుకవి పరమయోగి విలాసకృతికర్త. ఆతని చారిత్త్రమును వేఱుగా నీగ్రంథమున వ్రాసియున్నాఁడను § పోచిరాజు నరస రాజునుగూర్చి రామరాజ భూషణకవి చారిత్త్రమున వ్రాయ నున్నాఁడను.

గొబ్బూరి వారినిగూర్చి యిటఁ గొంచెము వ్రాసెదను. గొబ్బూరి వంశమునకు మూలపురుషుఁడు తిమ్మరాజు అతనికుమారుడు కొండరాజు. ఇతనికిఁ దిమ్మరాజు, వెంగళరాజు, గొబ్బూరిరాజు, తిరుమలరాజు. ఓబళరాజు, అను నైదుగురు తనయులు. ఆరవీటి వారి యింటియాడుపడుచులు పెక్కండ్రు గొబ్బూరివారి యింటికో దండ్రై కీర్తిఁ గాంచియున్నారు.

పైనిజెప్పినయైదుగురిలో, మొదటివాఁడగు తిమ్మరాజు ఆరవీటి శ్రీరంగరాజునకుఁ దనయయు అళియరామరాజాదులకైదుగురకు సోద రియునగు నోబమాంబను బరిణయమాడెను. ఆదంపతుల తనయుఁడే రామాభ్యుదయ కృతిభర్తయగు నరసరాజు. ఇతనికి జగ్గరాజను సోద రుఁడు కలఁడు. ఈనరసరాజునకు రామాభ్యుదయ రచనమునాఁటి కార్గురు తనయులు. 1 పెదతిమ్మరాజు, 2 చినతిమ్మరాజు, 3 కృష్ణ మరాజు, 4 రఘునాథరాజు, 5 పాపరాజు, 6 రంగపరాజు, ఇందులోఁ బెదతిమ్మరాజు కర్నూలునందును, జినతిమ్మరాజు కొండవీటి దుర్గము నందును, నుండెడివారని రామాభ్యుదయ కృత్యాదియందున్నది. తక్కిన కుమారులుకూడ పరాక్రమవంతులై తండ్రికిని సోదరులకును రాజ్యపరిపాలనమునఁ దోడ్పడుచుండెడివారని కవి చెప్పియున్నాఁడు.

§ ఆంధ్ర. కవితరంగిణి సం. 9 పుట 107.

రామాభ్యుదయ రచనమునాటికి కనిష్ఠపుత్త్రునకుఁ బదునైదేండ్లున్నవని తలంచినచోఁ గృతిపతికప్పటికి 55—60 సంవత్సరముల వయసుండు నని నిశ్చయింపవచ్చును. ఆపక్షములో సీతఁ దళియరామరాజుతో సమవయస్కుఁడగును. ఈతనితల్లి అళియరామరాజాదులకప్పయగునో చెల్లెలగునో తెలియరాలేదు. అగ్రజయైనచో ఆమె తనయుఁడును రామరాజును సమాన వయసుగలవాఁడనుటలో విరోధమేమియు లేదు. తక్కిన గొబ్బూరివారి వంశీయులతో మనకిటఁ బ్రసక్తి లేదు.

రామభద్రకవియొకచో "గొబ్బురిపురప్రభు రంగనకీర్తి" యని వ్రాసియుండుటచే 'గొబ్బూరు' అనుగ్రామమునుబట్టి వీరియింటిపేరు వచ్చినట్లు నిశ్చయింపఁ దగియున్నది.

ప్రథమాశ్వాసాంత పద్యములలో—

మ. మనువంశోత్తమ! మత్తవారణఘటామాద్యద్భటానీక ని
స్వన హేరాబధిరీకృతాఖిలదిశాస్తంబేరమా దీర్ణ క
ర్ణ! నయజ్ఞా! చినకొట్లధర్మవర నానారాజ్యధౌరేయ! కం
దనవోలీముఖ దుర్గరక్షణచణోదగ్ర ప్రభావోదయా!

అను పద్యములో కృతిపతియైన నరసరాజు చినకొట్ల ధర్మవర రాజ్య పరిపాలకుఁడై కర్నూలు దుర్గమును సంరక్షించుచున్నవాఁడని తెల్పియున్నందున నాతనినివాసము చినకొట్లధర్మవరమని చెప్పవచ్చును. కవి కడపమండలనివాసి. కృతిపతి కర్నూలుమండలవాస్తవ్యుఁడు.

గొబ్బూరివారి వంశమునకుఁ గరికాలచోళుఁడు మూలపురుషుఁ డయిన ట్లీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. ఆరఘుపతివంశసుధా
నీరధికిఁ గరికాలచోళనృపచంద్రుఁడు దు
ర్వారశరభిన్నవిమతా
కారుఁ డుదారుఁడు జనించెఁ గలియుగవేళన్.

ఉ. ఆకరికాలచోళవిభు నన్వయ సంభవులైరి యాత్మర
త్నాకరశలుంకు భూపతిశిఖామణి భూపతిరాజు గంగరా
జాకృతపుణ్యశేఖరుల కాశ్రితలోకశరణ్య తేజముల్
గైకొన ధర్మమూర్తులకుఁ గల్గఁగనేర్తురె సాటివారిలోన్.

ఇందలి తుది రెండుపాదములకుఁ బాఠాంతరమున్నది.

"జాకరుణాధురంధరున కాత్మజుఁడై పొగడొందెఁ దిమ్మరా
జాకులభర్తకుం దనయుఁడయ్యెను గొండనృపాలుఁడున్నతిన్"

ఈపాఠాంతరమే యంగీకరింపఁ దగినది. ఈపద్యములనుబట్టి గొబ్బూరివారు తెలుఁగుచోడుల సంతతిలోనివారై యినట్లు తెలియుచున్నది. కాని చాలకాలము గడచుటచేఁ గాఁబోలు వీరు తమ నామముల తుదను చోడశబ్దమును జేర్చుకొనలేదు.

గొబ్బూరివారు పరాక్రమవంతులును శూరులు నగుక్షత్రియులు. ఆరవీటివారితో బాంధవ్యమును నెరపి కీర్తింగాంచియుండిరి. వీరి శాసనములు పెక్కులున్నవి ♦. కాని వానినిబట్టి కాలనిర్ణయము చేయనక్కఱలేకుండ కృతిపతియైన నరసరాజు శాసనమొకటి లభించినది. కడపమండలమందలి పుల్లంపేట తాలూకా తొందూరు గ్రామములో నున్న యాంజనేయస్వామికిఁ గొంతభూమి సమర్పించి శా. శ. 1478 నల సంవత్సరమున నరసరాజు శాసనమును వ్రాయించెను.* ఈ శాసనకాలమే రామాభ్యుదయ కృతి ప్రదాన కాలమని యనుకొనవచ్చును. అట్లయినచోఁ గీ. శ. 1550 వ సంవత్సర ప్రాంతమున రామాభ్యుదయమును గవి రచించెనని నిర్ణయింపఁదగును.

♦ **A.R. 63;543 of 1915 A.R. 255;257 of 1938 A.R. 744 of 1919** ద.హిం.శా.సం. **IV** సంఖ్య 688 రంగాచార్యులుగారి శాసన సంపుటములలో కర్నూలు 577; 401; 110; చెంగల్పట్టు 1157; 767; 710.

* రంగాచార్యులుగారి శాసన సంపుటములు కడప. సంఖ్య 635.

ఈకృతిపతియైన గొబ్బూరి నరసరాజు, అళియరామరాయాదులకు మేనల్లుఁడైనట్లును, అళియరామరాజునకుఁ దమ్ముఁడైన వెంకటాద్రి ప్రభువునకుఁ గుడిభుజమైయుండినట్లును, నీక్రిందిపద్యములలోఁ గవి వర్ణించియున్నాఁడు.

క. ఆరామరాజు తిరుమల
శౌరియు, శ్రీవేంకటాద్రి జనపతి, ముగురున్
గారాపుం దోబుట్టువు
లై రాజిల సాధ్వి యోబమాంబ దనర్చున్.

మ. ప్రభురత్నంబగు తిమ్మభూవిభు తపఃప్రారబ్ధ పుణ్యోదయం
బభిరామాకృతి నొందెనొక్కొ యనఁగా నాయోబమాబ్జాననా
శుభగర్భాబ్ధిజనించి రానరసరాజున్ జగ్గభూభర్త కా
స్తుభచింతామణులు న్వలెన్ సహజతేజోదాన ధౌరేయులై.

చ. ఇరవుగ వేంకటాద్రి మనుజేంద్రు భుజంబుల ప్రాపుదాఁపునన్
నరసవసుంధరావలయనాథుఁడు జగ్గనృపాలచంద్రుఁడున్
హరి కిరుగేలుదామరలయందును జక్రముఁ బాంచజన్యమున్
దొరయుగతిం బ్రతాపవరదుర్జయ కీర్తులు గాంచి రున్నతిన్.

రామభద్రకవి రామాభ్యుదయమును రచించునాఁటికి అళియరామరాయలును తిరుమలరాయలును వెంకటాద్రిభూపతియుఁగూడ జీవించియున్నట్లు వారివర్ణనమునుబట్టి తెలియుచున్నది.

మఱియు నళియరామరాయలను గవి :—

ఉ. ఆపటుకీర్తి రామవసుధాధిపచంద్రుఁడు కృష్ణరాయ ధా
త్రీపతి సార్వభౌమ దుహితృప్రియుఁడై వితతప్రతాప సం
తాపిత శత్రుఁడై యలసదాశివరాయ నిరంతరాయ వి
ద్యాపుర రాజ్యలక్ష్మికి నిదానము దానయి మించెనెంతయున్.

అని వర్ణించియుండుటచే నచ్యుతరాయల యనంతరమున సదాశివరాయల రాజ్యకాలములో నీకావ్యము రచియింపఁబడిన దనుట స్పష్టము.

అళియరామరాయలు, సదాశివరాయని కర్ణాటరాజ్య సింహాసనమునఁ బ్రతిష్ఠించినది క్రీ. శ. 1543 వ సంవత్సరప్రాంతమని చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. కావున రామభద్రుఁ డీరామభద్రాభ్యుదయమును క్రీ. శ. 1550 ప్రాంతమున రచించినాఁడని చెప్పవచ్చును. అప్పటికీతనికి నలువదియేండ్ల వయసున్నదని తలంచితిమేని, యీతని జననము 1510 ప్రాంతమయి యుండును. కృష్ణదేవరాయల యనంతరమీతఁడు నలువది యేఁబది సంవత్సరములు బ్రతికియుండునని లక్ష్మణరావు పంతులుగారు చెప్పినయూహ సత్యమయ్యేనేని రాయలు 1530 వ సంవత్సరమునఁ గాలధర్మము నొందియుండుటచే నీకవి 1570–1580 ప్రాంతమువఱకు జీవించియుండునని తలంపవలసియున్నది. పై లెక్కప్రకారమప్పటి కాతనికి 60–70 సంవత్సరముల వయసుండునని తేలినది. ఇందు విపరీతమేమియు లేదు.

రామాభ్యుదయకాలము నింకనొకవిధముగాఁ గూడఁ గనుఁగొనవచ్చును. అళియరామరాయల జీవితకాలములోనే క్రీ. శ. 1551 లో రాయచూరునొద్ద మహమ్మదీయులకును కర్ణాట ప్రభువులకును గొప్పయుద్ధము జరిగినది. అందులో హిందువులే జయమునుగాంచిరి. ఆమహారణములో నళియరామరాయల మూఁడవకుమారుఁడైన చినతిమ్మరాజు విశేష పరాక్రమము చూపి శత్రువులను జయించెననియు, నందుచే నారాచూరి దుర్గపరిపాలన మాతిమ్మరాజున కీయఁబడియెననియు నాకారణమున నతఁడు రాచూరి తిమ్మరాజని పిలువఁబడియెననియుఁ జరిత్రకారులనుచున్నారు. రామభద్రకవి యీతిమ్మరాజును రామాభ్యుదయకృత్యాది యందలి యీక్రింది రెండు పద్యములలో రాచూరి తిమ్మరాజనియే నుడివియున్నాఁడు.

శా. రామక్షోణివిభుండు కృష్ణమనుజేంద్రగ్రామణిన్ భీమసం
గ్రామోదాత్తజుఁ బెద్దతిమ్మవిభునిన్ రాచూరి తిమ్మాధిపున్
శ్రీమంతుం జినకొండభూవరవరున్ శ్రీరంగ రాజన్య సు
త్రాముం గాంచెఁ గుమారరత్నముల మందారోపమోదారులన్.

క. రాచూరి తిమ్మవిభుని క
రాచూరిఁ దెగి నిరంతరము సమరమృగీ
లోచనల మదనశాస్త్ర
లోచనలం దవిలి వర్తిలుదు రభియాతుల్.

ఈపద్యములనుబట్టి రాచూరి యుద్ధానంతర మీగ్రంథము రచితమయ్యెననుట స్పష్టము. కావున క్రీ. శ. 1555 ప్రాంతమున ననఁగా తాండూరు శాసనప్రాంతమున నీగ్రంథము రచితమయ్యెనని నిశ్చయితము.

రామభద్రకవి కృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవిదిగ్గజములలో నొకఁడని ప్రతీతికలదు. కాని యది యనుమానాస్పదమైనది. ఇతఁడు రామాభ్యుదయమును రచించునాఁటికి నలువది లేక నలువదియైదేండ్ల వాఁడని తలంచుట స్వాభావికము. ఏఁబదియేండ్ల వాఁడని యనుకొనినను, నీతని జననము 1505–1510 ప్రాంతమగును. రాయలు స్వర్గము నలంకరించునప్పటికి, 20–25 ఏండ్ల వయసులో విద్యార్థిదశయందే యుండును గాని కవియై కవిదిగ్గజుఁడను ప్రఖ్యాతినార్జించినవాఁడుగా నుండుట యసంభవము. ఆస్థానకవులలో నొకఁడుగా నుండెననుట కాధారములు గనుపడలేదు. ఇతఁడు రామరాజభూషణుని కంటెఁ బది - పదునైదేండ్లు పెద్దవాఁడై యుండును. వసుచరిత్రకృతిప్రదానముకంటె నిరువదియేండ్లు పూర్వము నరసరాజు రామాభ్యుదయమును గైకొనియుండవచ్చును. రామభద్రుఁడు రామరాజభూషణుని కంటెఁ బెద్దవాఁడైనను, వీరిరువురు నున్నకాలము కొంతయుండకపోదు. రామభద్రకవి రామరాజభూషణుని కిరీటమును దనపాదముచేఁ దన్నెనను కథయొకటికలదు. కాని యది విశ్వసనీయముకాదు.

కవిత్వవిషయమున నేర్పైన రామరాజభూషణుని తలదన్నినవాఁడు రామభద్రుఁడని యనియన్నచో నదియే లోకమున వాస్తవికకథగాఁ బ్రచారములోనికి వచ్చి యప్పకవినాఁడు గ్రంథస్థమయ్యెనేమో!

శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలములోనుండి యాప్రభువు నానతిపైని యీరామభద్రకవి సకల కథాసారసంగ్రహ మను నొకపద్యకావ్యమును రచించెనని చెప్పుదురు. కీ. శే. లక్ష్మణరావు పంతులుగార ట్లేయభిప్రాయపడి వ్రాసినవాక్యములను పైని నుదాహరించియున్నాఁడను. కాని యీసకలకథాసారసంగ్రహకర్త యీరామభద్రకవికాఁడనియు నాతఁ డింకొక రామభద్రుఁడనియు నాయభిప్రాయము. బ్ర. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారుకూడ సకలకథాసారసంగ్రహమును అయ్యలరాజు రామభద్రకవియే రచించినట్లు వ్రాసియున్నారు. కాని యది సత్యమనితోఁచదు.

సకలకథాసారసంగ్రహము షట్చక్రవర్తులు మొదలుగాఁ గొంద ఱురాజులతో సంబంధించిన కథలను దెలుపునట్టి గ్రంథము ఆంధ్రకవుల చరిత్రమున నిది తొమ్మిది యాశ్వాసములు కలదని వ్రాసిరి. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమున రెండుప్రతులున్నవి. అందెనిమిది యాశ్వాసములును, తొమ్మిదవ యాశ్వాసమునఁ గొన్నిపద్యములును గలవు. మొత్తమెన్ని యాశ్వాసములో తెలియరాదు. ఈపుస్తకము నందుఁ గవి వ్రాసికొనిన గద్య యిట్లున్నది.

"ఇది శ్రీరామభద్ర ప్రసాదలబ్ధకవిత్వమహత్వ విశారదశారద సత్కవిమిత్ర యాపస్తంబసూత్రపాత్ర కాశ్యపసగోత్రపవిత్ర రామభద్ర ధీముద్రాభద్రరామభద్రప్రణీతంబైన సకలకథాసారసంగ్రహము"

అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు రామాభ్యుదయమున వేసికొనిన గద్య పైనివ్రాసియుంటిని. ఈరెంటుగద్యములకును బోలిక లేదు. అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు కౌండిన్యసగోత్రుఁడు. సకలకథారామభద్రుఁడు కాశ్యపసగోత్రుఁడు. ఈకాశ్యపశబ్దము పొరబాటయి యుండునని కతిపకవుల చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. కాని పొరబాటు అని

చెప్పుట కాధారములులేవు. ఈయిరువురు రామభద్రులును భిన్న వ్యక్తులనిచెప్పుట కీగద్యలే చాలియున్నవి.

శ్రీకృష్ణదేవరాయ లీకవిని సకలకథాసారసంగ్రహమును రచియింపుమని చెప్పిన వచనభాగముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను:

''ఇట్లు కీర్తివిస్తార ధురంధరుండగు కృష్ణరాయనరపాలాఖండలుండు నన్నుఁ బిలిచి శ్రీమత్సీతారమణ చరణకమలపరిచరణాయమాన మానసుండవు బహువిధ కవితాచమత్కార ధుర్యుండవు, మన్మనోరథకార్యనిర్వాహకుండవగుటంజేసి పురాతనమహాకవి విరచిత ప్రబంధంబు లన్వేషించి భగవద్భక్తి నిష్ఠాగరిష్ఠులగు రాజశ్రేష్ఠుల వృత్తాంబులు ప్రసిద్ధంబులగునట్లుగాఁ బ్రశస్తకథలు విన్యస్తంబుగా యెలకూచి సాహిత్యలక్షణ చిత్రకవిత్వ ప్రభావంబు లోకోత్కర్షంబుగా గనుపడ రచియింపవలయునని ప్రార్థించి మఱియు నిట్లనియె.

* * *

"అతి మధురరసాయన ద్రాక్షాపాకంబుగా శృంగారరసయుక్తంబగునట్లు సకలకథా సారసంగ్రహంబు గ్రంథవిస్తారంబుగాకుండునట్లుగా రచియింపుమని యుపన్యసించిన సంతోషిత స్వాంతతరంగితాంతరంగుండనగుచునున్న సమయంబున

* * *

మదీయ భాగ్యవశంబున స్వప్నకాలంబునఁ బ్రసన్నుండై పరమ మంత్రోపదేశపూర్వకంబుగా సకలకథాసారసంగ్రహంబునకుఁ గృతినాయకునిఁ దన్నుంగావింపుమని హితోపదేశంబుచేసి యంతర్హితుండైన నేనంతట మేలుకాంచి......కన్నడమహీమండలాఖండలుండును బ్రచండ పరాక్రమపరరాజశుండాలకంఠీరవుండును నగు నరకంఠీరవ రాయనూతి ప్రేరితసకలకథాసారసంగ్రహనామక ప్రబంధంబు రచియింపంజాలుటకు నిప్పుడ గదా సమర్థుండనైతిని......... స్వప్నవృత్తాం

తంబంతయు నమ్మహీకాంతునకు నెఱింగించిన గుతూహలియగుచు నా రాజముఖ్యుం డిట్లనియె.

ఉ. నీవును బాలకృష్ణపద నీరజభక్తుఁ డవార్యచిత్తమో
దావహ సద్గుణుండవు శమాధిపునిం గలలోనఁ గాంచి య
ద్దేవు హితోపదేశమునఁ దేజమునొందిన వాఁడ విన్నిటన్
గావున నీప్రబంధము ప్రకాశముగా హరికిమ్ము నావుఁడున్.

పై వచనములో "ఎలకూచిసాహిత్యలక్షణ చిత్రకవిత్వ ప్రభావంబు లోకక్కచోటం గనుపడ రచియింపవలయునని" యున్నది. ఈ 'యెలకూచి' ఎలకూచి బాలసరస్వతియే యైయుండును. బాలసరస్వతి శిష్యుఁడో, ఆతనికిఁ తరువాతివాఁడో, రామభద్రుఁ డనుపేరుగల యొకానొకకవి యీగ్రంథమును రచించి, గ్రంథమునకు గౌరవము గల్గుటకై కృష్ణదేవరాయలు తనసీగ్రంథమును రచియింపుమనికోరినట్లు కృత్యాదిని వ్రాసికొనియున్నాఁడు. అంతియేగాని యీకావ్య మయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు రచించినదికాదు. ఎలకూచి బాలసరస్వతికంటెను బూర్వుఁ డయిన యయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు 'ఎలకూచి' నెట్లు పేర్కొనఁగలఁడు ?

సకలకథాసారసంగ్రహ మొకస్వతంత్ర గ్రంథముకాదు. పూర్వకవుల గ్రంథములలోనుండి పద్యములను గ్రహించి రూపమునించుక మార్చి యీగ్రంథమును జేసియున్నట్లీ గ్రంథమును జదివినచోఁ దెలియఁగలదు. బహుగ్రంథ పరిశోధకుఁడైన బ్రౌనుపండితుఁ డీగ్రంథమును గూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు. **"This is an illeterate Poem of no merit, whatever parts are superior are stolen from better authors" July 1843 (Sd.) C. P. Broun.**

ఉదాహరణకొఱకు కొన్ని పద్యముల నుదాహరించెదను.

చ. అటఁ జని కాంచె భూమిసురుఁ డంబరచుంబి శిరస్సరోజ్ఝరీ
పటల ముహుర్ముహుర్లుఠదభంగతరంగ మృదంగనిస్వన

స్ఫుటనటనానురూప పరిఫుల్లకలాప కలాపిజాలమున్
కటకచరత్కరేణు కరకంపిత సాలము శీతశైలమున్.

మనుచరిత్రము.

చ. అటఁ జని కాంచె భూమివిభుఁ డంబరచుంబిత వింధ్య వి
స్ఫుటఘనమూర్ధ్ననిర్గత సుశోభిత పుణ్యశిరస్సరిజ్ఝరీ
పటలముహుర్ముహుర్లుఠదభంగుర మూత్న తరంగ సంగతో
త్కటవరఫేన నిర్జిత సుధాంభ మహానది నర్మదానదిన్...

సకలకథా సారసంగ్రహము.

మ. అనిమేషత్వము మాన్చి చిత్తరపు చూపస్వేదతావృత్తి మా
న్పి ననస్వేదసమృద్ధి బోధకళ మాన్పి నిమ్మహావిభ్రాంతితో
డనె గీర్వాణ వధూటికిన్ భ్రమరకీటన్యాయ మొప్ప న్మను
ష్యుని భావించుట మానుషత్వము మెయిం జూపట్టె నానతతిన్.

మనుచరిత్రము.

మ. అనిమేషత్వము మాన్చి చంచలపుచూపస్వేదభావంబు గ్రి
ద్దన వారించె వినూత్న ఘర్మజల విస్తారప్రపూరంబుతో
డన దేవాంగన కయ్యెడన్ భ్రమరకీటన్యాయమై యొప్పియ
మ్మను జేంద్రున్ భ్రమియించునంత నెరహీన్ మర్త్యత్వమున్ సంధిలెన్.

సకలకథాసారసంగ్రహము.

సమకాలికుఁడగు నల్లసాని పెద్దన మనుచరిత్రమునుండి గ్రంథ చౌర్యమొనరించి యయ్యలరాజు రామభద్రుఁ డీగ్రంథమును రచించె ననుటకంటె హాస్యాస్పదమగువిషయ మింకొకటి యుండబోదు. ఈ గ్రంథమునందిట్టి యుదాహరణముల నింకను జూపవచ్చును. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే మానివేసితిని.

ఈక్రింది రెండుపద్యములలో మొదటిది రామాభ్యుదయములో నిది. రెండవది సకలకథాసారసంగ్రహములోనిది. రెండుగ్రంథములును అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు రచించినట్లే యభిప్రాయపడుటచే వీరేశ లింగము పంతులుగారు సకలకథాసారమందలి పద్యమునుగూర్చి రామ

భద్రుఁడు తన రామాభ్యుదయములో వేసికొనెనని వ్రాసియున్నారు. అది సత్యముకాదు. రెండవ రామభద్రుఁడు గ్రంథచౌర్యమొనర్చి తన గ్రంథమున వేసికొనెననుటయే సమంజసము.

సీ. కానక కన్నసంతానంబు గావునఁ
గానక కన్నసంతాన మయ్యొ
నరయ గోత్రనిధాన మయ్యొ నేఁడు
నరయ గోత్రనిధాన మయ్యొ నేఁడు
ద్విజకులాదరణ వర్ధిష్ణుండు గావున
ద్విజకులాదరణ వర్ధిష్ణుఁడయ్యొ
వివిధాగమాంతసంవేద్యుండు గావున
వివిధాగమాంత సంవేద్యుఁడయ్యొ
గటకటా దాశరథి సముత్కటకరీంద్ర
కటకవితదాన ధారార్ద్ర కటకమార్గ
గామి యెట్లు చరించు నుత్కటకరీంద్ర
కటకవితదాన ధారార్ద్ర కటకతటుల.

రామాభ్యుదయము.

సీ. కానక కన్న సత్పూనుండు నేటికిఁ
గానక కన్న సత్పూనుఁ డయ్యొ
బుణ్యజనోత్కీర్ణ పురుషుండు నేటికిఁ
బుణ్యజనోత్కీర్ణ పురుషుఁడయ్యొ
ద్విజసఖ్యులనుగూడి తిరుగుబాలుఁడు నేఁడు
ద్విజముఖ్యులను గూడి తిరుగుటయ్యొ
గోత్రపావనుఁ డైనకొమరుండు నేటికి
గోత్రపావనుఁడైన కొమరుఁ డయ్యొ
మత్తగజదాన ధారార్ద్రమార్గములను
దరుల నీడల నెప్పుడు దిరుగువాఁడు
దరులనీడల నెప్పుడు దిరుగుటయ్యొ

పైనివ్రాసిన కృత్యాది వచనములో "పురాతన మహాకవి విరచితప్రబంధంబు లన్వేషించి" యనుటలోఁ గవియుద్దేశము పూర్వకవుల ప్రబంధములలోని పద్యములవంటి పద్యములతోఁ దానొక ప్రబంధము సేయుటయే యని సూచితమగుచున్నది. ఆరామభద్రకవికి శారదకవి యనునొక మిత్రుఁడున్నట్లు చెప్పియున్నాఁడు. అయ్యలరాజు రామభద్రున కట్టిమిత్రుఁడున్నాఁడని రామాభ్యుదయమునఁ జెప్పలేదు.

సకలకథాసారసంగ్రహకర్త యయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు కాఁడని చెప్పుట కింతకంటె నెక్కువసాక్ష్యమక్కఱలేదు. "రామభద్రకవి" యనుశీర్షికతో నీకవి రచించిన పద్యములను గొన్నిటిని వేఱుగ నాతని చారిత్రమున వ్రాయనెంచి యాపద్యముల నిటనీయలేదు.

అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు బీదవాఁడనియు, నీతనికిఁ బిల్లలెక్కువగా నుండుటచే నీతనిని పిల్లలరామభద్రయ్య యని పిలుచుచుండెడివారనియు వీరేశలింగము పంతులుగారు వ్రాసియున్నారు. ఈతఁడు గుత్తియప్పలరాజుపై నొకచాటుధార రచియించెనని అప్పకవి యాక్రింది పద్యము నుదాహరించినాఁడు.

క. రాజమనోజా! విద్యా
భోజా! దీనార్థికల్పభూజా! రిపుసం
ఝాజా! రవితేజ! గుత్తియప్పలరాజా!

ఈగుత్తియప్పలరా జెవ్వరో తెలియదు. ఈరామభద్రుని యింటిపేరు పుత్తేటివారని కొందఱనుచున్నారు. సకలకథాసారసంగ్రహమును రచించిన రామభద్రయ్య యింటిపేరు పుత్తేటివారై యుండురనియు, రామాభ్యుదయ సకలకథాసారసంగ్రహ గ్రంథకర్తయొక్కఁడే యనునభిప్రాయముతో నాపుత్తేటి యనునామమును రామాభ్యుదయకర్తకుఁగూడ ననువర్తింపఁ జేసియుందురనియు మొదటనేనను కొనియుంటిని. ఇప్పటికిని నాయుద్దేశమదియే. కాని దానికొకబాధ కన్పట్టుచున్నది. సకలకథాసారసంగ్రహకర్త ఎలకూచిబాలసరస్వతితో సమకాలికుఁడో తరువాతివాఁడో, అయియుండునని పైని వ్రాసియుం

టెని. ఇంచుమించుగ బాలసరస్వతితో సమకాలికుఁడో ఒక్కించుక పూర్వుఁడో యగు లింగమకుంట తిమ్మకవికూడఁ దన సులక్షణసారములో రామాభ్యుదయకర్తను పుత్తేటి రామభద్రయ్య యని వ్రాసి యుండెనఁట! అది సత్యమయినచో రెండవరామభద్రుని యింటి పేరు పుత్తేటివారై యుండరు. సమకాలికులలో నంతపొరబాటు సంభవించియుండదు. సులక్షణసారప్రతి విలేఖులెవ్వరైన నీమార్పును జేసియుండవచ్చును. లేదా, అయ్యలరాజు, రామకవి అను నింటి పేరులు వాడుకలోనికి రాకపూర్వము వీరిగృహనామము పుత్తేటివారై యుండవలయును. అట్లుకాదేని "పుత్తేరు" అనుగ్రామములో నీకవి నివాసముగ నుండుటచే నాతని నెఱిఁగియున్నవా రీతనిని పుత్తేటిరామభద్రయ్య యని పిలుచుచుండవచ్చును. దానినిబట్టి యాపేరు గ్రంథస్థమయియుండును. అయ్యలరాజు వంశీయులగు కవులెవ్వరును దమ గ్రంథములలో నీపుత్తేటిశబ్దము నుపయోగించి యుండలేదు. కావున రామభద్రయ్య యింటిపేరు పుత్తేటి యని భావింపరాదు. సులక్షణసారమందలి వ్రాఁత నిరాధారమైనదిగా భావింపవలయును.

రామభద్రకవి కవిత్వము ప్రౌఢమై నిర్దుష్టమై హృదయరంజకముగా నుండును. ఇందుత్తరకాండకథ లేదు. శ్రీరామపట్టాభిషేకము వఱకుమాత్రమే చెప్పబడినది. రామాయణకథను మనోహరములైన వర్ణనలతోఁ బ్రబంధముగాఁ జేయుటయే కవి యుద్దేశము. దాదాపు పదునెనిమిదివందల పద్యములలో రామాయణకథను సంక్షేపరూపమున రచించి కవి తన మనోరథము నీడేర్చుకొనినాఁడు. ఈతని కవితా శైలి తెలియుటకై కొన్ని పద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

చ. ధనులగు కోడెకాండ్రకును దంగెటిజున్నులు కోరి నిండుజ
వ్వనమునఁ జేరు పేద తెరువర్లకు నందని మ్రానిపండ్లు డా
సినగతి దక్కి యేరికిని జిక్కని చక్కని మాయలేళ్లు మో
హన మధురాధర స్తనదృగంచల భాసిను లవ్విలాసినుల్. ఆ 1

శా. బాలోన్మత్త పిశాచలీలలఁ బరబ్రహ్మాను సంధాన వి
ద్యాలబ్ధిన్ హరిభక్తులై మునులమందానంద నిర్మగ్నులై

హేలాన ర్తనగీతులన్ మెలఁగుచుం గ్రీలాగునన్ వారి కాఁ
బోలున్ వీరనియమ్మహామహుఁడు సమ్మోదంబునొందెన్ మదిన్. ఆ 2

ఉ. ఎవ్వఁడ వీవు నా యెదుట నిట్లు శరాసన బాణపాణివై
క్రొవ్వి భయంబు లేక యెటకుం జనువాఁడ వనేకభూపతుల్
దెవ్వరి మత్కుఠారనిహతిన్ భృగురాముని నన్నెఱుంగవే?
చివ్వకుఁ గాలుఁద్రవ్వెడు నజేయుఁ ధనుర్ధర సార్వభౌమునిన్. ఆ 4

ఉ. ఆర్తుల నీవనేర్తు వరయంగఁ ద్రిమూర్తి విలాసవర్తి పెన్
గర్తవు భర్తవుం దలఁపఁగాఁ బరిహర్తవు నీవ నీవ చి
న్మూర్తివి నీవ పోషణచణుండవు కర్తుమకర్తు మన్యథా
కర్తు ముదారశక్తియు జగంబుల నీవకదా గదాధరా! ఆ 3

మ. మనయూరెయ్యది? యెంతదవ్వు మనమీమార్గంబునం బోవుటల్
మనమెచ్చోటికిఁ బోయిరావలయు? నేలా లేదు తేరిచ్చటన్
మనతోఁటన్వవలెఁ బువ్వుటోవరులు సమ్యక్చంద్రకాంతస్థలున్
గనరా విప్పుడ దేమి? నావిభుఁడు శోకంబాత్మలోనాఁగుచున్. ఆ 5

చ. అనిలజుఁడోరిరావణుఁడ! యల్లన నేటికి బెట్టుచెప్పెదన్
విను రఘురాముదూత నరవిందహితాత్మజుమంత్రి నేఁబ్రభం
జనతనుజాతుఁడన్ జనకజన్ వెదకం జనుదెంచి కాంచితిన్
నను హనుమంతుఁడండ్రు భువనంబులు మాకిలనెల్ల కానలున్. ఆ 6

చ. నినుఁ దనచంకవైచుకొని నీరవిధానచతుష్టయంబునన్
జనిచని సాంధ్యకృత్యములు సల్పెడు నంతకుఁ ద్రిప్పి తెచ్చి పెం
పున నటవైచి కొంకరలుపోయిన నీమెయి చక్కనొక్కి పో
ననిచిన వాలినందనుఁడ నంగదుఁడన్ దశకంఠ! వింటివే. ఆ 7

శా. శ్రీమన్మంగళవై భవంబులఁ బ్రవేశించెం బురంబున్ మునుల్
ప్రామిన్కుల్ పఠియింపఁగాఁ గ్రమమునన్ భద్రాసనం బెక్కి మీ
ర్మి మీ రాజ్యము లేలుఁడంచనిన సుగ్రీవాదులం బెంపుమై
సాముఖ్యంబునఁ బ్రోచుచుండె రఘువంశస్వామిలోకంబులన్. ఆ 8

ఇతఁడు చరిత్రతెలియనికవి. పర్వతపురాణమును రచించినట్లు జగ్గనకవి యుదాహరించిన పద్యములనుబట్టి తెలియుచున్నది. ఆపద్యములనిట వ్రాయుటకంటె నన్యమేమియుఁ జేయఁజాలకున్నాఁడను.

చ. అరయఁగ లోకబాంధవుఁడనై భువనత్రయ కర్మసాక్షినై
హరిహర పద్మసంభవమయాకృతినై మనునాకు వారుణీ
పరిచయదోషమబ్బె నని భానుఁడు తద్దురితోప శాంతికై
శరనిధిఁ గ్రుంకె నా నపరశైల తిరోహితుఁ డయ్యె నయ్యెడన్.

సీ. ఒనరంగఁ గమలంబు నుపహారసంధియు
సంతానసంధియు సంగడంబుఁ
జాలనుపన్యాస సంధియు......
......సంధియు యోగసంధికమును;
బుష్పాంతరాదృష్ట పురుషనామకములు
నాదిష్టకంబును నాత్మమిషయు,
బంధురోసగ్రహసంధి పరిక్రియ
సంధియు నుచ్ఛిన్న సంధికంబు,

గీ. ననుపమ పరదూషణాంచిత స్కంధోప
నేయసంధులనఁగ నిశ్చితముగ
షోడశప్రకాశ మునిశితసంధి వి
ధాన మెఱుఁగవలయు ధరణిపునకు.

నాగలూటి శేషనాథార్యుఁడు పర్వతపురాణమును రచియించియుండెను. అది శ్రీశైలమాహాత్మ్యమును తెలుపును. ఈపర్వతపురాణమునం దేవిషయము చెప్పఁబడియెనో తెలియదు. శ్రీశైల విషయములే కొన్నికథలను జేర్చి యీకవి రచియించియుండును. పై సీసపద్యమునందు రాజెఱేఁగియుండఁదగిన సంధిలక్షణములు తెలుపఁబడినవి. కవి చరిత్రమేమియుఁ దెలియరాలేదు.

---

193. కంచర్ల అయ్యనకవి

—⊱✻⊰—

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; ఆత్రేయసగోత్రుఁడు; మల్లన గురువమ్మలకుఁ బుత్త్రుఁడు; శరభనపాపమలకుఁ బౌత్త్రుఁడు; రామన యీకవికిఁ బ్రపితామహుఁడు.

ఈకవి కాశీఖండమును ద్విపదగా రచియించెనఁట! ఈగ్రంథ మిప్పుడెచ్చటను గానవచ్చుటలేదు. ఈతఁడనేక దానధర్మములుచేసి కీర్తిఁగాంచిన ట్లీతనిపౌత్రుఁ డయిన శరభనకవి తాను రచియించిన యధ్యాత్మరామాయణమునం దీక్రింది రెండుపద్యములలోఁ గీర్తించి యున్నాఁడు.

సీ. కృష్ణాపురంబునఁ గీర్తి నానందింప
మేడూరిపురమునఁ బ్రతిష్ఠమలర
నాగేశ్వరుని సురనాథు మార్కండేశు
స్థిరబుద్ధితోడఁ బ్రతిష్ఠ చేసి
వనములు బావులు ఘనముగా వేయించె
మధురాపురముతోవ మనుజకోటి
కృష్ణవేణికిఁ జనఁగృపనూఁది
రావులు ప్రేమనిల్పెను భక్తి వృద్ధిఁబొందఁ
గవిత రచనలు కుల్కెడు పల్కులమర
శబ్దనాటకాలంకార సరణులొప్ప
జెలువు మెఱయఁ గాశీఖండ మెలమి ద్విపదఁ
జేసెఁ గంచర్లయయ్యన శ్రీలుప్రబల.

గీ. ఖ్యాతి నీరంకిలో రెండునూతు లొనర
గరిమ వేయించె నన్నసత్త్రవులునిచె
సరలి వడుగులు పెండ్లిండ్లు చాలఁ జేసె
కంచరిలయయ్యనామాత్య కవివరుండు.

ఈయయ్యనకవికిఁ బ్రపితామహుఁడైన రామనామాత్యుఁడు; మేడూరునకు స్థలకరణమైనట్లును, వీరప్రతాప దేవరాయల కాలములో నారాయులకు బుణ్యలోకావాప్తికొఱకు రంగారాయనింగారు శ్రీకాకుళమున వెలసియున్న ఆంధ్రవల్లభదేవునకు పండ్రెండుపుట్ల విత్తనములు చల్లుటకుఁ జాలినంతభూమిని, "ఈనాము" గానిచ్చి యాభూమిని ఈకంచర్ల రామామాత్యుని వశము చేసి యందుల కొకశిలాశాసనము వేయించినట్లును, కంచర్ల శరభనకవి తన యధ్యాత్మరామాయణమునం దీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. గజపతుల కాలములోఁగూడ నీశాసనము గౌరవింపఁబడియె నఁట !

సీ. శోభితాప స్తంబసూత్రుఁ డాత్రేయస
గోత్రుఁడు కంచెర్లకులపవిత్రుఁ
డలరు మేడూరి సీమల మూలమునకెల్ల
స్థలకరణంబైన ధన్యచరితుఁ
డిల సప్తసంతానములు నిల్పి ప్రఖ్యాతిఁ
గైకొని రాజిల్లె ఘనులుమెచ్చ
నిత్యాన్నదాన నిర్నిద్రవైభవ సంప
దలు పెంపు వాటింపఁ దనరునట్టి

దానకర్ణుండు సత్యవ్రతానువర్తి
విబుధసంస్తూయమానార్హ వితతికీర్తి
సరస విశ్రుత రామన శంభుమూర్తి
సరవి ముఖ్యుండు ధార్మిక చక్రవర్తి.

సీ. శకవత్సరంబులు శశిబుతుగుణచంద్రు
లగుకోధ సాబ్దంబునందు భాద్ర
పద శుద్ధ ద్వాదశిభానువారంబున
భూపతి వీరప్రతాపదేవ
రాయలకును బుణ్యమాయతంబుగఁ గొండ
పలి............

.........రంగరాయనిగారు
యానా మొసంగిరి భూనుతముగ.

సీ. సెలమి శ్రీకాకుళంబున వెలయు తెలుఁగు
వల్లభస్వామి కతిభక్తి వర్ధిలంగ
సముతుపడి, పిన్నతిరువడిఘములకును
అంగరంగవైభముల కమర మఱియు,

క. రామానుజకూటంబున
కామింఁదట నృత్తగీత యాచకతతికిన్
దోషాలికకున్ భోగము
భామలకును నద్యవాద్య పారీణులకున్.

సీ. మేదూరి పొలములో......యష్టభో
గాతి తేజస్వామ్య మలరునట్టి
స్థలకరణం బైన సత్యసంపన్నుండు
కంచర్ల రామనగారి వశము
గా సర్వమాన్యముగను......
పొలుపొందఁ బండ్రెండుపుట్లు విత్తు
లాగిఁ బాఱుమేర బాగుగను నా
చంద్రతారార్క మైతనరుచుండు
ననుచు......తాళిపై నలరుశాస
నంబు ప్రఖ్యాతి జగతి విథరిబమయ్యె
గజపతీశ్వరుఁ డేలెడు కాలమందు
నిట్టిమర్యాద వర్తిల్లె నెట్టణముగ.

దానమిచ్చిన రంగారాయనింగారెవ్వరో గుర్తింపవలసియు న్నది. నూజివీటి జమీందారులపూర్వుఁడై యుండును. దానకాలము శా. శ. 1361 క్రీ. శ. 1438 కావున నాతని మునిమనుమఁడైన యయ్యనకవి పదునాఱవశతాబ్దియందుఁ బ్రథమార్ధమునను, పదునైదవ

శతాబ్దియందంత్యభాగమున నున్నవాఁడని చెప్పవచ్చును. ఈకవి నివాసము కృష్ణామండలములోని మేడూరు ప్రాంతమయి యుండును.

పైని వ్రాసిన శాసనము నాకు లభింపలేదు. అయ్యనకవి శాసనములకై వెదకితిని కాని యవియు దొరకలేదు.

---

194 దోనూరి కోనేరుకవి

ఈతఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు; శ్రీవత్సగోత్రుఁడు; ఆశ్వలాయన సూత్రుఁడు; తండ్రి నాగయ్యామంత్రి.

ఈకవి బాలభాగవత మను పద్యకావ్యమును రచియించి యారీటిబుక్కరాయల మనుమఁడైన తిమ్మరాజున కంకితముచేసెను. ఆంధ్రకవుల చారిత్రములో నీకోనేరుకవి చరిత్రమునందు బాలభాగవతమునందుఁ జెప్పఁబడిన వంశానుక్రమమునుబట్టి యారీటి బుక్కరాజునకు తిమ్మరాజనియు, కొండరాజు, శ్రీరంగ రాజనియు ముగ్గురుకుమాళ్లుగలరు" అనివ్రాయఁబడియున్నది. కానియదిపొరపాటు. ఈముగ్వురును, ఆర్వీటి బుక్కరాజు కుమారులలో నొకఁడయిన రామరాజునకుఁ గుమాళ్లు. బాలభాగవతమునందట్లే చెప్పఁబడియున్నది. ఈతిమ్మరాజను పొట్లపూఁడి తిమ్మరాజందురు. ఇతనికిఁ తిరుమలరాజు, విఠ్ఠలరాజు, చినతిమ్మరాజు, పాపతిమ్మరాజు (ఇతనిని పప్పతిమ్మరాజందురు) అను నలుగురు కొడుకులు, ఇందులో జ్యేష్ఠుఁడయిన తిరుమలరాజు కవి నాదరించి, భాగవతమునందలి కథలను సంగ్రహముగా రచింౘి తనతండ్రికిఁ బుణ్యలోకావాప్తికై కృతియొసంగుమని కోరినమీఁదట తా నీగ్రంథమును రచించినట్లు కవిరచించిన యీక్రింది పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. గీ. చాలనుతికెక్కు చాళుక్య చక్రవర్తి
బిరుదమన్నె విభాళాది బిరుదజాల

మానితుఁడు రామరాజు తిమ్మ......

.........తిరుమలక్షోణి విభుఁడు

.........విఠలేశ్వరాదిక సహోదరసహితుండై కొలువుండి నిజజనకుండగు తిమ్మభూపాలునకుఁ బుణ్యంబుగాఁ గృతిప్రతిష్ఠ సేయం జిత్తగించి యప్పుడు—

సీ. శ్రీమదహోబల శ్రీనృసింహసమగ్ర
 కరుణావిశేష ప్రకాశమహితు
భాసురసంస్కృత ప్రాకృతాదిక శాస్త్ర
 భాషాకవిత్వ సౌభాగ్యనిపుణు
జనవర్ణితాశ్వలాయనసూత్రపావను
 శ్రీవత్సగోత్రాబ్ధి శిశిరకరుని
సారస్యవినుతు దోనూరి నాగయమంత్రి
 పుత్త్రుండనైనట్టి పుణ్యచరితు

గీ. చతురభూనాయకాస్థాన సకలసుజన
నందితుని నన్నుఁ గోనేరునాథసుకవి
నర్థిఁ బిలిపించి సత్కారమాచరించి
పలికె నిట్లని గంభీరభాషణముల.

మ. సకలక్ష్మాకవినాథయూథములు మెచ్చన్ సంస్కృత ప్రాకృతా
దిక భాషామయ కావ్యకర్తవయి, పృథ్వీనాయకాస్థానర
త్నకలాపంబనఁ బేరుగాంచిన కృతార్థశ్రేష్ఠ! దోనూరి కో
నకవీందోత్తమ! నీమహామహిమచందం బద్భుతింబిద్ధరన్.

* * *

గీ. అట్టి భాగవతంబునం దలరుచున్న
ద్వాదశస్కంధకథలను వరుసఁగూర్చి
కావ్యమొక్కటి బాలభాగవతమనఁగఁ
జెప్పి లోకోపకారంబు సేయవలయు.

సీ. శ్రీ వీరనరసింహుచేఁ బతిదోర్విహార
గండపెండేర మేఘనుఁడు గాంచె
వేంకటేశ్వరునాజ్ఞ విగతదృష్టికి దృష్టి
దయమీఱ నిచ్చెనేధర్మమూర్తి
కణఁకమీఁగాములగట్టుపెరవేసవిఁ
బుట్టించె జలము లేభూనుతుండు
మానువకడ స (న) వాంబూని జోరను బరా
జయము నొందించె నేశౌర్యశాలి

గీ. అట్టి మజ్జనకునకు సత్యాభిరతున
కారువీటి రామక్షితిపాత్మజునకు
తిమ్మభూపాలమణికిఁ బుణ్యమ్ముగాఁగఁ
బలుకఁజెన్నొందు శ్రీబాలభాగవతము.

గీ. భాగవతముగల్గ బాలభాగవతంబు
ప్రియము సేయఁగలరు పెద్దలెల్ల
జగతు దల్లిసరస జవ్వనియగు పిల్లఁ
జూచువార లాత్మఁ జొక్కునట్లు.

ఈపద్య బాలభాగవతమును దనతండ్రియైన యార్వీటి తిమ్మరాజున కంకితముచేయించిన తిరుమలరాజే, యీకోనేరుకవిచేతనే, యీ బాలభాగవతమును ద్విపదగా రచియింపఁజేసి, యాద్విపదకావ్యమును దన రెండవ తమ్ముఁడైన చినతిమ్మరాజున కంకితము చేయించెను. ఈవిషయ మీక్రింది ద్విపదలవలనఁ దెలియఁగలదు.

ఒక్క ప్రబంధంబు పల్క నుద్యోగపరత
ప్రకటించి ముదముచొప్పడు నంత

*　　*　　*

సురుచిరాప స్తంబసూత్రుఁడాత్రేయ
వరగోత్రుఁ డతిసాంద్ర వైభవేంద్రుండు
సోమవంశాఁబుధిసోముండు కీర్తి
ధాముండు బుక్కభూధవు ప్రపౌత్రుండు

రామభూపతి తిమ్మరాజపుత్త్రుండు
ధీమాననీయుండు తిరుమల నృపతి
దక్షిణాశాజయ స్తంభ యోజకులు
శిక్షిత దుర్మదక్షితి పాలగణులు
వినయలక్ష్మయుతుల్ విట్ఠలోర్వీశ
చినతిమ్మనృపతు లంచితకీర్తిధనులు
పాపతిమ్మక్షమాపతియును నాది
హై పొల్చు ననుజన్ము లతిభక్తిఁ గొలువ

◆ ◆ ◆

అమరంగ నాశ్వలాయనశాఖయందు
కొమరొందు శ్రీవత్సగోత్రంబు రాశి
గలుగు దోనూరి నాగయమంత్రిసూతుని
విలసిత సాహిత్య విశ్రాంతిమంతు
వినుతాష్టభాషా కవిత్వ ప్రచండు
ననఘుఁ గోనేరునాథాఖ్యుని నన్నుఁ
బిలిపించి సముచితప్రియ పూర్వకముగఁ
బలికె గంభీర విభ్రమ విశేషమున

◆ ◆ ◆

జనపతిమణికి మజ్జనకుఁ డౌరామ
జననాథుతిమ్మభూజానికి మున్నుఁ
వచియించితౌ ననఁ బద్యకావ్యముగఁ
బ్రచురంబుగా బాలభాగవతంబు
వాసికి నెక్కె యివ్వసుధాతలమున
భాసిల్లు నాబాలభాగవతంబె
యరుదుగా నడచిన యన్నిమార్గములఁ
దిరముగా మాచినతిమ్మయ్య పేర
ద్విపదకావ్యంబుగా వెలయఁగఁ జేయు
మిపుడు మాకెంతయు హితమిదియనుచు

వివిధవిచిత్ర నవీనాంబరములు
నవరత్నమయభూషణము లెన్నఁదగిన
దగినయగ్రహారంబులు నగ్రహారములు
నగ్రియుపల్యంకికాదివస్తువులు
తగనిచ్చి కర్పూరతాంబూల మొసఁగి
ప్రిగుణిత బహుమాన పరితుష్టుఁజేసి
ననుమతించితి నప్పు డవ్వాక్య మేను
ననురూపశుభనిమిత్తాలోకనమున

ద్విపద బాలభాగవతమును రచించిన కాలమును గవి యీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

చ. అరుదుగ శాలివాహనశకాబ్దము లెన్ననిధానతర్క సా
గరశశిసంఖ్యచే వెలయఁ గల్గు ప్లవంగమునంగ మించువ
త్సరమునఁ బల్కెఁ దిమ్మవసుధాపతికిన్ గవిసార్వభౌముఁడీ
హరిహితబాలభాగవతహారిపదద్విపద ప్రబంధమున్.

శాలివాహన శకము 1468 వ సంవత్సరమున ప్లవంగాబ్దమున (క్రీ. శ. 1547) ద్విపద భాగవతమును రచియించినట్లు కవియే వ్రాసికొనియుండుటచేఁ గవికాలమును నిర్ణయించుటకు శ్రమలేకుండపోయినది. అంతకుఁ బూర్వమే పద్యబాలభాగవతము రచియించియుండెను. కావున పద్యబాలభాగవతము క్రీ. శ. 1548 ప్రాంతమున రచియించెనని తలంపవచ్చును. అప్పటికచ్యుతదేవరాయలు చనిపోవుటయు సదాశివరాయలపై రాజ్యమునుంచి అళియరామరాయలు రాజ్యాధికారమునువహించి సలకము తిమ్మయాదులను వధించుటయు జరిగిపోయిన ట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉ. ఏపున ద్రోహిభావమువహించిన సల్కయ తిమ్మరాజుఁ ద
త్పాపసహాయు సల్కయ యుతంబుగ శౌర్యమిూఱఁ ద్రుంచివి
ద్యాపురియందుఁ జాలఘనుఁ డయ్యెఁ సదాశివరాజ్య సం
స్థాపకుఁడై సిరంగవసుధావరు రామనరేంద్రుఁ డున్నతిన్.

బాలభాగవతకృతిపతి వంశమువారగు నార్వేటివారికి కర్ణాట రాజ్యముతోను, సాళువ, తుళువవంశములతోడను, స్నేహ, బంధుత్వ సంబంధములు కలిగియుండుటచేతను, సాళువ, తుళువ, ఆరవీటివంశము లతో నాంధ్రకవులకు విశేషసంబంధ ముండుటచేతను, ఈకోనేరుకవి వారికి సమీపకాలముననో సమకాలముననో యుండి యప్పటి వృత్తాంతములను గ్రంథస్థము చేసినవాఁడగుటచేతను ఊహాలతో నవసరము లేకుండఁ దనగ్రంథరచనాకాలమును గ్రంథమునఁ దెలిగించి యున్నవాఁడగుటను, నీతని రచనలలోని యంశములు చరిత్రకారుల కుపకరించునని తలంచి, గ్రంథవిస్తరభీతిని వదలి ముఖ్యములగు చరిత్రాంశములను కలిగియున్న పద్యములనిట నుదాహరించుచున్నాఁడను. ఆరవీటి వారి వంశవృక్షమునం దీకృతిపతితో సంబంధించినంతవఱకే క్రిందఁ గనుపఱచుచుంటిని. ఇది సంపూర్ణవంశవృక్షముకాదు. సంపూర్ణవంశవృక్షమును తెనాలి యన్నయ చారిత్రమున నిచ్చితిని.

తాతపిన్నమరాజు
|
సోమదేవ భూపాలుఁడు (ఇతఁడే ఆరవీటిపురపాలకులలో మొదటివాఁడు)
|
రాఘవదేవుఁడు
|
పెన్నమరాజు
|
బుక్క భూపాలుఁడు (ఇద్దరు భార్యలు)

- సింగరాజు 1
- రామరాజు
  - తిమ్మరాజు 2
  - కొండరాజు
  - సింగరాజు

మూఁడవ భార్యయైన గోపమాంబవలన

- వలతిరుమల రాజు 3
- ఎరలరాజు
- చినతిమ్మ రాజు 4
- పాపతిమ్మ రాజు

సోమదేవభూపాలునిగూర్చి అందుగుల వెంకయ్యకవి చారిత్రమున వ్రాయనున్నాఁడను. బుక్కభూపాలుని కోనేరుకవి యీక్రింది పద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. ధరఁ బ్రసిద్ధుండైన తాత పెన్నమరాజు
　　　　తగ నేపున్యు తాతతాత
　భావజ్ఞుఁడగు సోమదేవభూపాలుఁడే
　　　　ధర్మప్రవర్తకు తాతతండ్రి
　గురుశౌర్యధైర్య భాసురుఁడు రాఘవదేవ
　　　　ధరణీశుఁ డేశూరుతండ్రితండ్రి
　పెన్నమరాజన్యుఁ డున్నత సౌజన్య
　　　　వినుతప్రతాపుఁ డేఘనునితండ్రి
గీ. యతఁడు దన్ను మన్నెపులియని యఖిలదిశలఁ
　దెలఁగి పొగడ సాళువ నరసింగరాయ
　రాజ్యసంస్థాపకుండయ్యె బ్రోఢి నారె
　వీటిబుక్కనరేంద్రుఁ డుద్ఘాటితారి.

ఈసాళువ నరసింగరాయలనుగూర్చి పిల్లలమఱ్ఱి పినవీర చరిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. కర్ణాటరాజ్యమున సంగమవంశమునుండి సాళువ వంశములోనికిఁ దెచ్చిన దీసాళువ నరసింగరాయలే. అట్లు తెచ్చుటలో నానరసింగరాయల కీయారెవీటి బుక్కరాయలు సాహాయ్యమొనర్చి, సాళువ నరసింగరాయ స్థాపనాచార్య బిరుదమును సంపాదించెను.

వంశవృక్షమువకు వివరణము

౧. ఈనరసింగరాజు నంద్యాల వంశమునకు మూలపురుషుఁడు. ఇతని వంశవృక్షమును పింగళి సూరనార్యుని చారిత్రమున నిచ్చెదను.
౨. ఈతిమ్మరాజే పద్యబాలభాగవత కృతిపతి. ఇతనికి నలుగురు భార్యలు పదుముప్పురు కుమాళ్లు. ఇతని వంశవృక్షమును తెనాలియన్నయ చారిత్రమున నిచ్చియుంటిని.
3. ఈనలతిరుమలరాజే కోనేరుకవిచేత పద్యబాలభాగవత, ద్విపద బాలభాగవతములను తండ్రిపేరను, తమ్మునికిని గృతియిప్పించినది.
౪. ఈచినతిమ్మరాజు ద్విపద బాలభాగవత కృతిపతి.

ఈబుక్కభూపాలుని మనుమఁడును, పద్యబాలభాగవత కృతిభర్తయు నగుతిమ్మరాజు, కొన్ని యద్భుత కార్యములను జేసెనఁట! జాత్యంధుఁడగు నొక గొల్లవానికి (శ్రీ) వెంకటేశ్వరస్వామి యొకకన్ను నిచ్చి రెండవకన్ను నీతిమ్మరాజునిమ్మనఁగా నాగొల్లవాని కితఁడు రెండవకన్నునకు దృష్టికల్గునట్లు చేసెనఁట. ఈవిషయము క్రిందిద్విపదలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

అపదృష్టి యగునొక్క యాభీరునకును
నిపుణుండు వేంకటనిలయుండు చక్రి
యొకకంటిచూపు తానొసఁగి స్వప్నమునఁ
బ్రకటుఁడై తిమ్మభూపాలు మన్నించి
యోకృతికృత్య! నీకుర్వీశులెనయె
నీకహోబల పుణ్యనిధి వోతుమిత్తుఁ
గరుణ గోపాలుని కడమచూపిమ్ము
నరనాథ! యనుచు నానతియిచ్చుటదియుఁ
గొలువులో నగ్గోపకునకుఁ జూపొసఁగె.

ఈతిమ్మభూపతి యొకనాఁడు ససైన్యుఁడై యరణ్యమునఁ బడిపోవుచు దప్పికకుఁ జలముం గానక భగవత్ప్రార్థన మొనర్చి యొకబుగ్గఁ గల్పించి సైనికుల దప్పిఁ దీర్చెనఁట. అది యీక్రింది ద్విపదవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

బలభద్రుఁ డాపాండువంశజుఁడు
ధన్యుండు రామభూపు తిమ్మనృపతి
సైన్యసమేతుఁడై చైత్రమాసమున
దండువోవుచునుండి తనభటుల్ త్రోవ
నెండిననోళ్ల దప్పిఁజెంగించుటయును
నిండుచిత్తమున దోనిసిరంగరాజు
కొండ నెత్తిమున వైకుంఠుఁ దలఁచి

గోవిందు వేఁడి గ్రక్కున నొక్క బుగ్గ
భూవినుతంబుగా బొడమంగఁ జేసె
అందఱుఁ జూడఁగ నస్సీర మచటఁ
గందుగా విలసిల్లె ఘటికాద్వయంబు.

ఈతిమ్మభూపాలుఁడు ఏదులఖానుని బాఱఁద్రోలి వీరనరసింహ రాయల కాదవాని దుర్గమును జయించియిచ్చి యాతనిచే స్వామిద్రోహ గండపెండేరమును బడసిన ట్లీక్రింది ద్విపదలలో వక్కాణించి యున్నాఁడు.

గడుసరి నేదులఖానుజయించె
విక్రమంబున నాదవేని దుర్గంబు
విక్రాంతులెన్న వేవేగ సాధించి
సిరులతో వీరనృసింహరాయలకుఁ
బరుపొత్మ దుర్గాధిపతి నొప్పగించి,
గరిమ స్వామిద్రోహగండపెండేర
మరిభీకరముగ రాయలొసంగ నందె
లాలితకీర్తి విలాసుండు పద్య
బాలభాగవతప్రబంధ నాయకుఁడు.

ఈతిమ్మరాజు విషయమే పద్యబాలభాగవతాశ్వాసాంత షష్ఠ్యంత పద్యములలో ఈక్రింది విధమునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క కదనధనంజయునకు మహ
మ్మదు మల్కప్రాణదానమతి కొడ్డియరాయరా
యదశాపట్టున కరిరా
య దళవిభాళునకుఁ బాండవాన్వయపతికిన్.

క. కలకయ తిమ్మాసురదు
ర్విలసిత విలయాబ్ధిలగన విహ్వల సుధా
వలయస్థితికృతి వివృతో
జ్జ్వలితం ధరణీవరాహ వరబిరుదాంకా!

క. మన్నెదళ ధూమకేతువ!
మన్నియ మృగవేటకార! మాళవరాయా

త్యున్నత మస్తకశూలా!
మన్నెమరకాత్యజబిరుద మన్నెవిభాళా!
మ సహజాంభోజదినేశ! గౌడవరరాజ్య స్థాపనాచార్య! య
ప్రహరిద్యాయ మనోయంకర! మహజనవ్యస్త లిపార్థ! శ
స్త్రహతాశ్వనమాశ్వపాలవ! పాలితకళా సామ్రాజ్య సంపూజ్య! వి
త్యహిత శ్రీపద! వల్లవాడగజసింహ! దావశూరోత్తమా!
శా శ్రీమద్వీరనృసింహరాయ నృపతి శ్రేయోదయా! సాధిత
స్వామిద్రోహతగండమాపుత విరాజద్రామరాట్తిమ్మభూ
సామిత్యార్జిత పుణ్యసత్ఫల! సమస్తాశాంత విక్రాంత వి
స్ఫోర్వీప్రతిపాదన వ్రతయశా! శ్రీకాంతు వంశోద్భవా!

ఈపద్యములనుబట్టి పద్యభాగవత కృతిపతి యైన తిమ్మరాజు (ఆర్వీటిబుక్కరాజు మనుమఁడు) క్రీ. శ. 1504 మొదలు 1507 సంవత్సరమువరకును గర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించిన వీరనరసింహరాయలకు సాహాయ్యుఁడుగా నున్నట్లు తెలియుచున్నది. సలకము తిమ్మయను వధించుటలో అళియరాజునకీతఁడు సాహాయ్యమొనర్చినట్లు పై పద్యములలోనున్నది. కావున 1542 ప్రాంతమువఱకును జీవించియుండినట్లు కనబడుచున్నది. ఇతఁడు గతించినపిమ్మట కొలఁది కాలములోనే యితనిపేర నీకృతిని (పద్యబాలభాగవతమును) కోనేరునాథకవి రచియించియుండును. ద్విపద బాలభాగవతి కృతిపతి శాసనములు పెక్కులున్నవి. (రంగాచార్యులవారి శాసనసంపుటములు 2 సం. పుట 914–915 సంఖ్య 51, 55, 67, 70 పుట. 402 సంఖ్య. 717 శా. శ. 1466–1472 పుట 915 సంఖ్య 67) కవికాలము గ్రంథమునందేయున్నది. కావున నీశాసనములతో బనిలేదు.

ఈకోనేరుకవి రచించిన పద్యబాలభాగవతము ముద్రితము కాలేదు. ద్విపదబాలభాగవతమునఁ జతుర్థస్కంధములోఁ గొంతవఱకు మాత్రమే ముద్రితమైనది. వీనియముద్రిత ప్రతులు మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమున నున్నవి. ముద్రితద్విపద బాలభాగవతము నుండి మచ్చునకై కొన్ని ద్విపదల నీక్రింద వ్రాయుచున్నాఁడను.

వ్యాసులు దొల్లి యాయాత్మజు వెంట
నానక్తిఁ జనువేళ నాతోవ్రయుందు

జలకేలిసలుపు నిర్జరసతుల్ శుకుని
కలఁగకూరక యుండి యటుతరువాత
నరుదెంచు తనుగాంచి యంతంతవల్వ
లరసికై కొనఁ జూచి యట్టివిధంబు
నడిగెదు నమ్మునికప్పుడు వేల్పుఁ
బడఁతు లందఱు నొక్కపద్ధతిగాఁగ
నబలయు మగవాఁడు ననుబుద్ధినీకు
పొంబగొందుఁగాని శ్రీశుకులకు లేదు
కావున మాకు నిన్గన సిగ్గు వొడమె
నావిధం బమర నాయనఘునిఁజూడ
ననిపల్కి రనుకథ యఖిలలోకముల
వినఁబడు నెప్పుడు వినుతంబు గాఁగ
నంతక యెచ్చోట నావును బిదుకు
నంతయుఁ దడంవుడఁ డతఁడట్టివేళ
నతఁడు భాగవతంబు నానరేంద్రునకు
హితవృత్తిఁదెలుపుట యెన్నఁగవింత ప్ర.స్కం.
హరికంటె దైవమన్యము లేదు హరియ
పరదైవతంబని భజియించువారు
హరిదాసదాసుల కనవరతంబు
హరియ మెచ్చఁగ దాసులై యుండువారు
హరికిఁ గైంకర్యంబు లవిరళభక్తి
నిరతులై కావించు నియతవర్తనులు
శాంతులై దాంతులై సకలభూతముల
నంతఃస్థితునిఁ గాఁగ హరిఁజూచువారు
ఫలముగోరక యెల్లపనులును హరికిఁ
నలఘుయత్నంబున నర్పించువారు తృ.స్కం.

సాహిత్యరత్నాకరాది గ్రంథములను రచించిన వారణాసి ధర్మసూరి సంస్కృతమున బాలభాగవతమును రచియించియుండెను. ఆగ్రం

థమును తెలుఁగుపద్యభాగవతమునుగూడ నాకు లభింపకపోవుటచే నీరెండిటికిని గల సంబంధమును జెప్పఁజాలను. కోనేరుకవి తనగ్రంథమున సంస్కృత బాలభాగవతము మాట నెత్తలేదు.

195 రాయసం గణపయ్య

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తులోనున్న యుదాహరణగ్రంథములో రాయసం గణపయ్య సౌగంధికాపహరణములోనిదని ఈక్రిందిపద్య ముదాహృతమయియున్నది. ఇంతకంటె నీకవినిగూర్చి యేమియుఁ దెలియదు. భారతారణ్య పర్వములో భీముఁడు ద్రౌపదికొఱకు సౌగంధికపుష్పములను దెచ్చుటను వర్ణించినకథయే యీగ్రంథమునఁ జెప్పబడియుండును. ఈపద్యమాకథయందలి భీమహనుమంతుల సమావేశ సందర్భములోనిదిగాఁ దోఁచుచున్నది.

శా. అంతింతం గబళింపఁగాఁ గడఁగె బాలార్కున్ ఫలభ్రాంతి, వే
 కంతోల్లంఘనకేళి దాఁటెను సరస్వంతున్ మహాదానవా
 క్రాంతారామ మహీరుహంబుల నుదగ్రక్రీడఁ ద్రుంచెన్ హనూ
 మంతుండున్ గపి యున్నవింగపులె? సామాన్యాటవీచారముల్.

ఈగ్రంథమిప్పుడెచ్చటను గనుపట్టుటలేదు. రాయసము వారాంధ్రదేశమున నియోగి బ్రాహ్మణులలోనున్నారు. ఇతఁడు క్రీ.శ. 1560 కంటెఁ బూర్వుఁడు.

196 రామరాజు రంగపరాజు

ఈతఁడు చంద్రవంశపు క్షత్రియుఁడు; ఆత్రేయసగోత్రుఁడు; ఆరెవీటి బుక్కరాజునకు మనుమని మనుమఁడు; ఆర్వీటి బుక్కరాజు కుమారులలో నొకఁడైన రామరాజుయొక్క సంతతిలోనివాఁడీరంగప రాజుకవి. రామరాజనునది యింటిపేరు కాదు. రామరాజు సంతతి లోనివాఁడని తెలియుటకై యీకవి రామరాజ రంగపరాజని గద్యలో వ్రాసికొని యుండుటచే రామరాజు రంగపరాజని యితనికి పేరు వచ్చినది. ఈ రామరాజునకు నలువురు భార్యలు. తొమ్మండ్రు కుమాళ్లు. రామరాజుయొక్క రెండవభార్యయైన లక్ష్మమ్మయందు తిమ్మ రాజు, పెదకొండ్రాజు, శ్రీరంగరాజు అని మువ్వురు తనయులు. ఇందులో నగ్రజుఁడైన తిమ్మరాజు ఈకవికి తాత. ఈతిమ్మరాజును పొట్లపాడి తిమ్మరాజందురు. ఈతిమ్మరాజునకే దోనేరుకోనేరుకవి పద్య బాలభాగవతమును గృతియిచ్చినాఁడు. ఈతిమ్మరాజునకు నలుగురు భార్యలు. పదుముగ్గురు కుమాళ్లు. అందులోఁ బెద్దభార్యకుమాళ్ళు నలు గురిలో బెద్దవాఁడైన పినకొండ్రాజు, యీకవికి తండ్రి — ఈపినకొం డ్రాజు భార్య కోనమ్మ. వీరికి కోనేటి తిమ్మరాజు, చినతిమ్మరాజు, అప్పలరాజు, రంగపరాజు అని నలుగురు కుమాళ్లు. అందుఁ గనిష్ఠుఁ డైన రంగపరాజే యీకవిచంద్రుఁడు. ఈతని వంశవృక్షమును తెనాలి యన్నయ చారిత్రమున నిచ్చియున్నాఁడను.

ఇతఁడు, సాంబోపాఖ్యానమను నైదాశ్వాసముల పద్యకావ్య మును రచించి శ్రీరంగేశున కంకితముచేసెను. తనయన్నలనుగూర్చి చెప్పుటలో—

“ పినకొండ్రాజాఖండల పుండరీకాక్షుకుం డరిమండలేశ్వరఖండ పంశుచండకిరణ నిభప్రభావుండై శ్రీవహించె నాపంచశరమూర్తి కీ ర్తిత చరిత్ర పవిత్రయగు కోనమాంబకుం గుమారరత్నంబులు;

క. కోనేటి తిమ్మరాజును
శ్రీనిధి చినతిమ్మరాజసింహంబును ల
క్ష్మీనిత్యుఁ డప్పలేంద్రుఁడు
దీనావన కల్పతరులు ధృతిమని రవనిన్.

అని కవి తననువిడచి తనయగ్రజులను మాత్రమే యిటఁ బేర్కొని యుండుటచేతను, గద్యలో రామరాజు రంగపరాజు అనియుండుట చేతను, రంగపరాజును రామరాజు తనయునిగా భావించికాఁబోలు వీరేశలింగము పంతులుగారు ఆంధ్రకవుల చరిత్రమునందు "ఈకవికృష్ణ దేవరాయని యల్లుఁడైన రామరాజునకుఁ బెదతండ్రి కొడుకైన కోనేటి తిమ్మరాజున కాశ్రితుఁడై యుండినవాఁడు.... కోనేటి తిమ్మరాజునకును రామరాజునకును, దాతయగు నార్వీటి రామరాజును, కృష్ణదేవరాయని యల్లుఁడగు రామరాజును గవి తనసాంబోపాఖ్యానమునం దిట్లువర్ణించి యున్నాఁడు" అనివ్రాసియున్నారు. కాని యది పొరబాటు. కవియైన రంగపరాజు కోనేటితిమ్మరాజునకుఁ గనిష్ఠసోదరుఁడు కాని యాశ్రితుఁడు కాఁడు. కోనేటి తిమ్మరాజునకు ఆర్వీటి రామరాజు ముత్తాతగాని తాత కాఁడు. ఈవిషయమీక్రిందిపద్యములవలన స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది.

సీ. గురుభక్తి కాంతి సద్గుణదీప్తి బలముల
రామచంద్రామిత్రరచనవాఁడు
శరశౌర్యజవమహోజ్జ్వల్య పావనతల
నరసింహ విగ్రహానటన వాఁడు
జయగానమతిభూతి సఫలకోపంబుల
గురురాజ గురుభవస్ఫురణవాఁడు
దర్పభోగక్షాంతి దానోన్నతస్ఫూర్తి
నృపభేంద్ర భూదారి విధము వాఁడు

రాజమాతృంౙె శ్రీరామరాజు తిమ్మ
రాజుపినకొండనృపసుధారాశి విభుఁడు

పరమవైష్ణవ సిద్ధాంతపారదృశ్వ
దీప్తి దినరాజు కోనేటి తిమ్మరాజు.

మ. కలపాథోనిధి పూర్ణచంద్రుఁడగు నా కోనేటితిమ్మక్షమా
తలనాథుం డొనరించు సేవల యశోధన్యాత్ములై మాన్యులై
బలవిభ్రాజితులై కళాధరితులై భాసిల్లు శ్రీవైష్ణవేం
ద్రులు వర్తింతురు దివ్యభోగనిధులై దుర్వార నిర్వైఖరిన్.

గీ. అతని తమ్ములు చిన్నతిమ్మాధిపతియు
నప్పలక్ష్మాతలేంద్రుఁడు నమరి రవని
హరిహరులలీల మాదేవియులట్ల విష్ణు
శంఖచక్రయుగం బనఁగము వొగడ.

గీ. తదను సంభవుండ ధర్మార్థమర్మవి
చార చతురనుతిఁ బ్రసన్నకీర్తి
చంద్రికావిదూత చరమాద్రికందరాం
తరఘనాంధ కారతతిని గృతిని.

క. రంగప్పరాజ వైష్ణవ
పుంగవ పూజావిధాన పూతాత్ముఁడ శ్రీ
రంగపతికి నొనరించెద
మాంగలికతరప్రచారమణిహారంబున్.

ఈరంగపరాజ కవికిఁ గోనేటి తిమ్మరాజు అగ్రసోదరుఁడనిపైని జెప్పియుంటిని. అతనికుమారుఁడైన రామరాజునకు మంత్రియగు పులిజాల సోమయామాత్యునకుఁ దెనాలియన్నయకవి సుదక్షిణాపరిణయమును గృతియిచ్చెను. అందీరంగపరాజు, పినకొండ్రాజునకు నాల్గవ కుమారుఁడని చెప్పియున్న పద్యమునీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

చ. కులనిధి యాన్నపాలకుఁడు కోనమదేవి వరించి కాంచె జే
కొటఁది నరాతులం దనుము కొనేటితిమ్మనరేంద్రు భూమిభృ
త్తిలకము చిన్నతిమ్మవసుధీరసుధానిధి నప్పరాజు ని
ర్దళితవిరోధిభూవరకురంగుని రంగనృపావతంసమున్.

ఇందును బట్టి రంగపరాజు కోనేటితిమ్మరాజునకు సోదరుఁడే కాని యాశ్రితుఁడు కాఁడని నిశ్చయమగుచున్నది. ఈకోనేటితిమ్మ రాజు తనయయగు రంగమాంబ, అయ్యలరాజు రామభద్రకవికృత రామాభ్యుదయ కృతిభర్తయగు గొబ్బూరి నరసరాజున కర్ధాంగి.

రంగపరాజుకవికిఁ దాతయైన పొట్లపాడి తిమ్మరాజునకుఁ బదుముగ్గురు కుమారులని పైని జెప్పియుంటిని అందులో మొదటివాఁడే యీరంగపరాజు తండ్రియైన పినకొండరాజు. అతని కేడవ కుమారుఁడైన నలతిమ్మరాజు దోనూరు కోనేరుకవిచేఁ బద్య బాలభాగవతమును రచియింపఁజేసి తనతండ్రియైన తిమ్మరాజున కంకితముచేయించెను. ఈవిషయమును రంగపరాజకవి తన సాంబోపాఖ్యానమునఁ జెప్పలేదు. నలతిమ్మరాజు మృతుఁడైన తండ్రిపేర నంకితముచేయించుటచే నవరి పేరును జెప్పుటకిష్టములేక యూరకుండెనేమో! కోనేరుకవి రచించిన ద్విపద బాలభాగవతమునుగూర్చి యీక్రిందిపద్యమును జెప్పియున్నాఁడు.

ఈపద్యము సాంబోపాఖ్యానకృత్యాదిలో 22 వ పద్యమగు "నలతిమ్మరాజు" అను పద్యము తరువాత ముద్రితమైనది. ఇది "అవిర్థ లేశ్వరానుజుఁడై" యనుపద్యమునకుఁ దరువాత నుండవలయును.

చ. సరసము బాలభాగవతచంపువు దోనురి కోనసత్కవీ
శ్వరరచితంబు రామనృపచంద్రుని తిమ్మయచిన్న తిమ్మభూ
వరుఁడఖిలావనీజనశివంకరముం గయికొంట యొప్పు శం
కరుఁడు శశాంకరేఖయును గౌస్తుభమంబుజనాభుఁడున్ బలెన్.

ద్విపద బాలభాగవతము క్రీ. శ. 1547 సంవత్సరమున రచియించితినని గ్రంథకర్తయే వ్రాసికొనియున్నాఁడు. కావున నీసాంబోపాఖ్యానమాతరువాత రచియింపఁబడిన దనుట సత్యము.

అళియరామరాజును నీకవి యీక్రింది పద్యములలో వర్ణించి యున్నాఁడు.

మ. దివిజేంద్రాభుఁడు కృష్ణరాయ ధరణీదేవేంద్రు జామాత శ్రీ
ధవపాదాంబుజభృంగరం బమరు మేధావేధరామప్ప శా

త్రిపకంఠాంతరరక్తసీకరసరిద్ధారోర్మినిర్ధాత ఖ.
ద్గవ సత్కీర్తిలతాంతగంధిలహరిత్కాంబాశ భాభోగుఁడై
మ. మహి నెవ్వా రెన సల్కరాజు చినతిమ్మక్ష్మాపకంఠారుణాం
బుహావిశ్చర్వణతర్పితాసిశిఖికిం బుష్పాయుధస్నిగ్ధవి
గ్రహసౌభాగ్య పరంపరా పరిధికిం గర్ణాటకైశ్వర్యని
ర్వాహణావార్యభుజధ్వజాయుధ పరీవాతుండు రామప్పకున్
క. శ్రీరంగరాజరామ
క్ష్మారమణునికీర్తి జలధిజాలము దాఁట
న్నేరిచియును నేరదు రిపు
నారీనయనాశ్రుపూరనదిఁ దరియింపన్.

యీపద్యములనుబట్టి చూడఁగా నళియరామరాజు సాంబోపాఖ్యాన రచనమునాఁటికి జీవించియున్నట్లు స్పష్టముగా గనుపడుచున్నది. అళియరామరాజు తమ్ముఁడును, వసుచరిత్ర కృతిపతియు నగు తిరుమలరాయలను రంగపరాజు యీక్రిందిపద్యములలో గుత్తెఱతిమ్మరాజు అని చెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. గుత్తెఱతిమ్మరాజు పరఁగున్ హరగాంగ సితాబ్జకాంతులన్
గుత్త లొనర్చు కీర్తులఁ జకోరదృగాళియ పుష్పధన్వుఁడై
యత్తొగవిందు వంగడమునం దలిభర్తకు సంభవించి రా
యెత్తిన కెత్తువచ్చు సిరియింపుల శౌర్యధనంబు పెంపునన్

ఈతఁడు గుత్తిపాలకుఁడయినందునను, నెఱ్ఱని శరీరకాంతిగలవాఁడగుటను, ఈతనిని గుత్తి+ఎఱ=గుత్తెఱ తిమ్మరాజని యందురు తిరుమల తిమ్మశబ్దము లేకార్థ ద్యోతకములు. ద్విపదబాలభాగతమును దోనేరుకోనేరు కపచే రచియింపఁజేసిన తిరుమలరాజు నల్లనివాఁడగుటచేఁ గాఁబోలు నాతనిని "నలతిమ్మరాజు" అని సాంబోపాఖ్యానమునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఈగుత్తెఱ తిమ్మరాజే, అళియరామరాజు క్రీ. శ. 1564 వ సంవత్సరములో, జనిపోయినపిమ్మట దిరుమల దేవరాయఁడై కర్ణాట

రాజ్యభారములు వహించి వసుచరిత్రను గృతినందెను. వసుచరిత్రములో నీతనిని తిరుమల దేవరాయలనియు, జీర్ణకర్ణాటరాజ్య పునరుద్ధారకుండనియు, రామరాజ భూషణకవి వర్ణించియున్నాడు. వసుచరిత్రకుఁ బూర్వము రచింపఁబడిన కావ్యాలంకార సంగ్రహమునం దీగుత్తె ఆతిమ్మరాజును "ఎఱతిమ్మధరాజాని"యని యొక సామాన్యక్షత్రియునిగా నారామరాజభూషణకవియే వర్ణించియున్నాఁడు. దీనినిబట్టిసాంబోపాఖ్యాన రచనమునాఁటికిఁ దిరుమలరాయలు కర్ణాటరాజ్యమునకు రాజుకాలేదనియు అళియరామరాజుజీవించియుండెననియు నిశ్చయముగాఁజెప్పవచ్చును. కావున నీరంగపరాజకవిహూణశకము 1547 సంవత్సరమునకుఁబిమ్మటను, 1564 కు పూర్వమునను సాంబోపాఖ్యానమును రచియించెననుట నిస్సంశయము ఈతఁడీకావ్యమును క్రీ.శ. 1550 ప్రాంతమున రచియించియుండును.

ఈతఁడు తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యుని శిష్యుఁడైనట్లు గద్యలో నీక్రిందివిధముగాఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

"ఇది శ్రీమత్తిరుమల శ్రీనివాసాచార్య కరుణాపారంపర్యపాత్రాత్రేయగోత్రాపస్తంబసూత్ర పవిత్ర సకలకళాభోజరామరాజ రంగపరాజ ప్రణీతంబైన సాంబోపాఖ్యానము".

పింగళిసూరనార్య రచితమైన కళాపూర్ణోదయ కృతిపతియగు నంద్యాల కృష్ణమరాజుకూడ శ్రీనివాసాచార్య శిష్యుఁ డయినట్లు కళాపూర్ణోదయమునందలి యీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

క. విశ్రుత తిరుమలతాతా
ర్య శ్రేష్ఠాన్వయ సుదర్శనాచార్య తనూ
జ శ్రీనివాసగురుచర
ణాశ్రయణ సమార్జితాఖిలాభ్యుదయునకున్.

ఈనంద్యాల కృష్ణమరాజుకూడ నార్వీటి బుక్కరాయుల వంశములోనివాఁడే. బుక్కరాయుల మనుమఁడైన నరసింగరాజు నంద్యాల నివాసమేర్పరచుకొన్నందున నాతని వంశీయులు నంద్యాలవారైరి.

నంద్యాల వంశమును రంగపరాజు గ్రంథవిస్తరభీతిచేఁ గావలయు సాంభోపాఖ్యానమున వర్ణింపలేదు. సరికదా బుక్కరాజున కిరువురు భార్యలున్నారనియైన జెప్పలేదు. నంద్యాల కృష్ణమరాజు, ఆర్వీటి బుక్కరాయలకు మనుమని మనుమని కుమారుఁడు. ఇది నంద్యాలశాఖ. రంగపరాజు శాఖను పొట్లపాటి యందురు. ఈరంగపరాజు ఆర్వీటి బుక్కరాయలకు మనుమని మనుమఁడు.

ఆర్వీటి బుక్కరాజునుండి లెక్కించినచో రంగపరాజుకంటె కృష్ణరాజొక తరముక్రిందివాఁడైనను, వీరిరువురును గొంచెమించు మించుగ సమవయస్కులై యొకగురువునకు శిష్యులై యున్నారు. సాంబోపాఖ్యానమును రచియించునాటికి వసుచరిత్రకృతిప్రదానము కాలేదనుమాట నిశ్చయమే. కళాపూర్ణోదయ రచనము పూర్తియయ్యెనో లేదో చెప్పఁజాలము.

కవితండ్రియైన పినకొండ్రాజు కృష్ణదేవరాయలకు సామంతుఁడై యున్నట్లీక్రింద వచనభాగమునుబట్టి తెలియుచున్నది.

"ఇట్లా తేరియగోత్రపవిత్రుండును నాపస్తంబసూత్రుండు నై రాజిల్లు రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వరాష్ట దిగ్రాజమనోభయంకర సమరాంగణ సాహిత్య సార్వభౌమ బిరుద సరసనరసవిభు కృష్ణరాయ రాజ్యలక్ష్మీ నీరీక్షణ పక్ష్మంబగు కొండవీడక్షీణకాక్షేయ..... యగు పినకొండ్రాజును" ఇందుఁ గొంతభాగము శిథిలమైపోవుటచేఁ గొండవీడునకును బినకొండ్రాజునకును గల సంబంధము స్పష్టముగాఁ దెలియుటలేదు.

శ్రీకృష్ణునకు జాంబవతియందుఁ గలిగిన సాంబుఁడు దుర్యోధనుని తనయయగు లక్షణను బరిణయమైన కథ యిందుఁ బ్రధానమగుటచే నీగ్రంథమునకు సాంబోపాఖ్యానమని కవి పేరిడెను. సాంబుని వివాహకథయేకాక అతనితల్లియగు జాంబవతీపరిణయకథయును జాంబవతి శ్రీకృష్ణునకు లభించుటకుఁ గారణమైన శ్యమంతకమణివృత్తాంతమును జాంబవంతునితోఁ గృష్ణునకైన యుద్ధకథయును రుక్మిణీ కృష్ణులకుఁ బ్రద్యుమ్న జననమునుగూడ నిందు వర్ణించియున్నాఁడు. శృంగార

రసము ప్రధానముగాఁ బ్రబంధమునకుండవలసిన పదునెనిమిది వర్ణనము లును తన గ్రంథమున నుండవలయు ననుకోర్కెయే యీతనిచే నిన్ని కథల నీప్రబంధమునఁ జేర్చునట్లు చేసినది. సాంబునకును లక్షణకు నన్యోన్యప్రేమ యంకురించినపిమ్మట సిద్ధాంతదర్పణుఁ డనువైష్ణవగురు వొకఁడు వారి యనుసంధానమునకుఁ దోడ్పడినట్లు కవి కల్పించినాఁడు. రుక్మిణిని శ్రీకృష్ణుఁడు వలెనే సాంబుఁడును లక్షణను, ఆమె యాదిలక్ష్మి యాలయమున కేఁగి పూజచేసి వచ్చునప్పుడు చెలికత్తెలతోఁగూడ బలాత్కారముగఁ దెచ్చిన ట్లీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

చ. హరి మును రుక్మిణీజలరుహానన నోర్చి నెతెచ్చెఁగాని, యా
హరితనయుండు లక్షణఁ బ్రియాళియుతంబుగ వేఁగఁ దెచ్చి బి
ట్టరదము మీఁదఁ బెట్టె నది యట్టిద! పుత్త్రుఁడు తండ్రికన్న ని
ర్భర బలశౌర్యధైర్యగుణ భాగ్యరమన్ ఘనుఁడైనఁ జెన్నగున్.

అటుపిమ్మట దుర్యోధనాది భారతయోధులతో సాంబునకు రణంబగుటయు, బలరాముఁడు సాంబునకుఁ దోడుపడి తనహలాయుధముచే హస్తినాపురమును గంగలోఁ ద్రోయఁ బ్రయత్నించుటయు, నప్పుడు కౌరవులు సాంబునకు లక్షణనిచ్చి పరిణయము సేయుటయుఁ జెప్పి గ్రంథమును సమాప్తి చేసెను.

సాంబోపాఖ్యానమును ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారు విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారిచే విపులమగు పీఠికతోఁ బ్రకటించి యున్నారు;

రంగపరాజు కవిత్వము ప్రౌఢమయి యద్భుతకల్పనాచాతుర్యములతో నొప్పారుచుఁ గదళీపాకమున హృదయంగమమై యొప్పారుచున్నది.

కవిత్రయము యొక్కయు, నాచనసోమన శ్రీనాథుల యొక్కయుఁ గవిత్వరీతులుండునట్లుగాఁ గ్రంథమును రచియింతునని

యీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పిఁ కొన్ని తావుల ను త్తరహరివంశనైషధాది గ్రంథములలోని పద్యముల ననుకరించియున్నాఁడు.

సీ. అభినందనసమాస్రి మమరించినన్నయ
భట్టుమార్గము కొంత పరిఢవిల్లఁ
దిక్కన మఖసూక్తిఫక్కిక యొకకొంత
పెనుపొంద నెఱ్ఱన పెగ్గడఫణితి
యొకకొంత తిలకింప నొకకొంత నాచన
సోము గీర్వైభవంబు పొగనుమిరాజుఁ
ద్రిపురాంతకునివచశ్శ్రేష్ఠంబు నొకకొంత
కోటల శ్రీనాథోక్తి కొంతనిగుడ
మఱియుఁ దక్కిననుకవుల మధురవచన
రచనలును గొంత రాణింప రసనిబంధ
బంధురముగాఁగ నేనిచ్చుభవ్యకావ్య
హారమునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన.

కవిత్వశైలి తెలియుటకై యందలి యైదాశ్వాసములనుండి యైదు పద్యముల నిట నుదాహరించెదను.

చ. పవడపుఁదీవ చూడుమిదె భామిని కోమలనీలపల్లవ
చ్ఛవియుతశైవల స్తబక సంగతి నింపువహించెఁ గాళికా
భవనము నిర్గమించి పురపద్ధతి కున్ముఖ వైననిన్ను డా
సి విపులబాహుమధ్యమునఁ జేర్చినమానుకమూర్తిఁ బోలెడున్. 1ఆ

చ. జలములఁ గ్రోలుచుం గిసలశయ్యలఁ దేలుచు సంగమస్పృహం
దోలఁగుచుఁ గుంజపుంజముల దూఱుచుఁ దాఘనికారమూఁగుచుం
గలయఁగ మేనఁ గొత్తవలి కాపులు గట్టుచు వీతరాగులుం
బలెఁ జరియింతురాతపసమాగమునంబున నెల్లభోగులున్. 2ఆ

ఉ. తామరసీరు మోవ హిమధాముఁడునుంగళవచ్చి డిగ్గఁ దే
జోమహిమాభిరామ మగుచు న్నదలీవదనంబు వొల్చు నే

ఖిా ముకురంబుఁ బోలి వదది మేనులఁ దేనియలందు రూతుప్ర్వా
త్తామనుల స్గణింపరుగదా! హరిఁజేరినవారి వారిలున్. 3 అ

మ. అలగోవర్ధనమెత్తినాఁడ నని గర్వాటోపముం జెందఁగా
వల దీకొండొకకొండలెత్తునిను సత్త్వస్ఫూర్తి మన్మూర్తిఁగాఁ
బలుమాఱున్నతియింతు నంచు నొకకంపాగాత్రి వక్షోరుహాం
చలము లారియఁగఁ గౌఁగిలించె హరివక్షఃపీఠి సాపేక్షతన్. 4 అ

ఉ. కాలధనంజయుం డదను గాంచి దివాకర మత్స్యయంత్రముం
గీ లెడలించి సంధ్య యనుకృష్ణ నుదంచితరాగవిభ్రమ
శ్రీలలితాంగిఁ గైకొనుడుఁ జేరి తమః పటలీవిరోధి భూ
పాలకసేనలేయు సితభల్లములంబలెఁ బర్వెఁ దారకల్. 5 అ

అప్పకవి సాంబోపాఖ్యానములోనివని యీక్రింది రెండు పద్యములను లక్ష్యములుగా నిచ్చియున్నాఁడు. కాని యాపద్యము లీసాంబోపాఖ్యానమున లేవు. అవి మోచర్ల నన్నయకవికృత సాంబోపాఖ్యానములోని వేమో!

క. మురసంహారు నాటోప
స్ఫురణమ్ముఁ గను సదాశివుం డైనరణ
స్థిర నిలువఁగలఁడె బాణా
సురునకుఁ దోడుపడవచ్చి సొలయుట వినరే.

క. చతురాననసందన! ది
వ్యతపోధనవర్య! యుష్మదాగమనమునన్
గృతకృత్యుఁడ నైతిని నే
నతిపావనమయ్యె నస్మదన్వయ మెల్లన్.

ఈకవి షష్ఠ్యంతములలో "ఆముక్తమాల్యదా కబరాముక్త ప్రసవమాలికార్చితునకు" అని వ్రాసి కృష్ణరాయరచితాముక్తమాల్యదను స్మరించియున్నాఁడు.

197 తామరపల్లి శరణమంత్రి

ఇతఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; భార్గవ గోత్రుఁడు; చంద్రిమంత్రి పుత్రుఁడు; సూరమంత్రికిఁ దమ్ముఁడు; విస్స మంత్రికగ్రజుఁడు.

ఇతఁడు సభాభిరామమను కావ్యమును రచియించినట్లితని పుత్త్రుఁడైన తిమ్మయ శేషధర్మములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. సభాభిరామమిప్పు డెచ్చటను గన్పించుటలేదు. మిగిలిన విషయములను తిమ్మయకవి చారిత్రమునఁ జూడనగును. ఈతనితమ్ముఁడైన విస్సమంత్రి అన్నదాన ముచేఁ బ్రసిద్ధుఁడైన ట్లీక్రింది పద్యపాదమువలనఁ దెలియుచున్నది.

"తగవరియై యన్నదానంబు చేయుచు
వెలసె మీపెదతండ్రి విస్సమంత్రి"

అన్నదానముచే మిగుల బ్రశస్తిగాంచిన విస్సమంత్రి యొకఁడు ముప్పదియిద్దరు మంత్రుల సీసమాలికలో—

"ప్రాణికోటికి నెల్ల బహుభక్ష్యభోజ్యాన్న
సత్రముల్ పెట్టె విస్సప్రధాని"

అని కొనియాడఁబడియున్నాఁడు. ఆతఁ డీతఁడే యని మొదట ననుకొంటిని. గాని, విమర్శింపఁగా నిరువురు నొకరుకారని తేలినది. ముప్పదియిద్దరు మంత్రులలోఁ జేర్కొన్నవాఁడు శ్రీనాథునితో సమ కాలికుఁడు. ఇతనినిగూర్చియే శ్రీనాథుఁడు—

"స్వర్గస్థుఁడయ్యె విస్సనమంత్రి మఱి హేమ
పాత్రాన్న మెవ్వానిపంక్తిఁ గలదు?"

అని చెప్పియున్నాఁడు.

శరణమంత్రికాలము పదునాఱవ శతాబ్దియందుత్తరార్థమని తిమ్మయ చారిత్రమువలనఁ దెలిసికొనవచ్చును.

ఈతని సభాభిరామమందలి విషయములేమియో తెలియరాలేదు.

198 నంది మల్లయ కవి

ఇతఁడు హారిదత్తోపాఖ్యాన మను ప్రబంధమును రచించినట్లు రామాప్రెగ్గడ జగ్గనకవి తనప్రబంధరత్నాకరమునందుదాహరించినపద్యమునుబట్టి తెలియవచ్చినది. ఈగ్రంథమునఁ జెప్పినకథ యేదియో తెలియరాలేదు. ఈకవి చరిత్రమును దెలిసినదికాదు. ఈతనిగ్రంథము నామమాత్రావశేషమైనది. ఆపద్యము నీక్రిందవ్రాయుచున్నాఁడను.

చ. నవరుచి పల్లవస్థితిఁ దనర్చి లసత్సుమనస్సమృద్ధి వై
భవమునఁ బొంది గంధవహబంధురతం దగి యాశ్రితద్విజో
త్సవములఁ బొల్చి వారవనితామణిరీతిఁ ద్రివిష్టపంబు శే
వ వరగజంబు మాడ్కిఁ గ్రతువాటిగతిన్ బురితోఁట లొప్పగున్.

ఇందు హారిదత్తునికథ వర్ణితమైనట్లు గ్రంథనామమునుబట్టి యూహింప నగుచున్నది. ఈహారిదత్తుఁ డెవ్వరో తెలియరాలేదు.

---

199 చెనమల్లు శ్రీగిరన్న

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తులో నున్న యుదాహరణ గ్రంథములో చెనమల్లు శ్రీగిరన్న శ్రీరంగమాహాత్మ్యములోనివని నాల్గుపద్యము లుదాహరింపఁబడియున్నవి. అవి ప్రబంధరత్నావళిలో ప్రకటితములైనవి. ఈతని శ్రీరంగమాహాత్మ్య మెచ్చటను గన్పట్టుటలేదు. శ్రీరంగమాహాత్మ్యమును భైరవకవియు, కట్టా వరదరాజకవియు, ముకుంద యోగియు, వంమల నరసామాత్యుఁడును భాగవతుల రామకవియు గుండుపల్లి జగన్నాథకవియు, విజయరంగ బొక్కనాథుఁడును రచియించియున్నారు. ఈశ్రీగిరన్నను గూర్చి యేమియు, దెలియరాలేదు, అతని పద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

క. కాలాగురు కుంకుమ స
మ్మేళనబాలాకుచాగ్రమేదురపరిరం
భాలోలలీలచే హిమ
కాలముఁ గడుపుదురు జనులు కౌతుకమత్తులై.

చ. తమము నుడువ్రజంబు ఛరింతంబుగ నంతటఁ దూర్పుదిక్కునన్
హిమకరజన్మవేళ నుదయించిన పాండిమ మించి పాటెఁ బ
శ్చిమమున కభ్రిలక్ష్మికుచసీమఁ గురంగమదంబలంది పా
రములేడి తాదుకూనమున రక్తుగఁ బయ్యెదఁ గప్పుచొప్పునన్.

సీ. దీపించు నేవేల్పు దివ్యాంగకంబులఁ
గాళీకుచాంగరాగంబు భూతి!
కొమరొందు నేవేల్పు గురుజటాభరసీమ
నమృతాంశుఖండంబు నభ్రిగంగ!
కడుమించు నేవేల్పు గాత్రివల్లిక చుట్టు
వ్యాఘ్రిచర్మము వారణాజినంబు?
కర మొప్పు నేవేల్పు కంఠపీఠంబున
భుజగేంద్రిహారంబు పునుక పేరు

గీ. అట్టివేలుపు శంకరుం డాదిమూర్తి
వేదవేదాంతవేద్యుండు విశ్వభర్త
వికసితోజ్జ్వలవదనారవిందుఁడగుచు
నుచితరీతిఁ బేరోలగం బున్నయంత

శా. సంతోషంబునఁ బొంది యేలెవిమలస్వాంతున్ మహాదాన వ
ధ్వాంతవ్యూహవిదారణోజ్జ్వల వివస్వంతున్ యశఃపూరితా
శాంతున్ సాహసవంతు నిర్భరజయాయత్తైక విక్రాంతు ధీ
మంతున్ భర్మనగేంద్రకాంతుని హనూమంతున్ జవాత్యంతునిన్.

"చిరతరపరిరాశ శ్రీగిరీశ" యనుమకుటముతో రచియింపఁబడిన సీసపద్య శతక మొకటి శ్రీగిరి శతకమను పేరున నున్నట్లు మడికి సింగనకవి తన సకలనీతిసమ్మతమున నుదాహరించిన యీక్రింది పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. జీతంబు గిలిబిలి చిలుకలు దూరంబు
వహిఁజూడ నదిపొల్లు వ్రాఁతకల్ల
అపరాధములు కోటి నృపుఁ జంపడనుపాటి
మాన్యత వెడ వెడ మాటబొంకు
కోపంబు ముమ్మడి కోలాసనలుమడి
సత్యమారజమిాగి జమలితొట్టు
ఆచార మెడఁదప్పు నాశ్రమ మట్టట్టి
దొరతనంబది ఫూఁత దురము తేఁటి
చరిత మెల్ల నింద్రజాలఁబు తలఁపెల్ల
నెల్లిదంబు మాట లెల్ల దఁబ
మిట్టికుమతిఁ గొలిచి యెవ్వాఁడు మననోపుఁ
జిరతరప్రకాశ శ్రీగిరీశ.

ఈశతక మిాచెన్నమల్లు శ్రీగిరన్నదే యని యనుచున్నారు. కాని యందులకాధారము గన్పడలేదు. మదరాసు ప్రా. పు. భాండాగారమున నొక తాళపత్రప్రతి శ్రీగిరీశశతక మున్నది. కాని దానికర్త యెవ్వరో తెలియదు. ఈశతకమిాతనిదే యైనచో నీతఁడు మడికి సింగనకుఁ బూర్వుఁడై యుండును.

గౌరనకవి విరచితమైన నవనాథచరిత్ర ద్విపదకావ్యమునందు శ్రీగిరికవి పద్యప్రబంధమున రచించిన గ్రంథమునుబట్టి తాము ద్విపద వ్రాసితినని, యీక్రింది ద్విపదలలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

"అవిరళయోగవిద్యాధికులైన
నవనాథవరుల పుణ్యప్రవర్తనము
పరఁగ శ్రీగిరికవి పద్యబంధమున
విరచించినాఁ డది ద్విపదకావ్యమునఁ
జెప్పింపవలయుఁ బ్రసిద్ధి పెంపలర"

ఆశ్రీగిరి యీతఁడేయని యనుచున్నారు. నవనాథచరిత్ర పద్య కావ్యము లభింపకపోవుటచే నాతఁ డీతఁడగునో కాదో నిర్ణయింప

లేకున్నాఁడను. అయినను బలవత్తరమగు సాక్ష్యము లభించువఱ కును నవనాథచరిత్రకర్త యీతఁడే యనియనుకొందము. అది సత్య మయ్యేనేని గౌరనమంత్రి క్రీ. శ. 1380—1440 ప్రాంతమువాఁడు కావున నీశ్రీగిరన్న నంతకుపూర్వుఁడై, పదునాల్గవ శతాబ్దియందుఁ బ్రథమార్థమున నున్నవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. అనఁగా నీశ్రీగిరన్న శ్రీనాథునికంటె నించుక పూర్వుఁడగును. నవనాథ చరిత్రమును రచి యించియుండుటచే నీతఁడు శ్రీశైల ప్రాంతము వాఁడనియును శివభక్తుఁ డనియుఁ దలంపవచ్చును. కాని శ్రీరంగమహాత్మ్య కృతికర్తయగుటచే వైష్ణవమతద్వేషి కాఁడని కూడ తలంపవలసియున్నది.

ఈశ్రీరంగమాహాత్మ్యమందలి పద్యములు కొన్ని రామాప్రెగ్గడ జగ్గకవి తనప్రబంధరత్నావళి యందుదాహరించియుండుటచే నీశ్రీగిరన్న క్రీ.శ. 1560 కి పూర్వుఁడగుట నిశ్చయము

200 తెనాలి రామభద్రకవి

ఇతఁడు యాజ్ఞ్యవల్క్య నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; పాండురంగ విజయాది గ్రంథ నిర్మాతయై సుప్రసిద్ధ కవిశేఖరుఁడని వినుతిఁగాంచిన రామకృష్ణకవికిఁ దమ్ముని మనుమఁడు. సుదక్షిణాపరిణయ గ్రంథకర్త యగు తెనాలియన్నయకవి కన్నమనుమఁడు; శ్రీశైలమాహాత్మ్యమును రచించిన తెనాలి శ్రీగిరికి మనుమఁడు. అభినవ రామకృష్ణకవికిఁ బుత్త్రుఁడు. ఇతని తల్లి తిమ్మమాంబ.

ఇతఁ డిందుమతీ పరిణయమను ప్రబంధమును రచించి, పాలచూరి కృష్ణభూపాలున కంకితము చేసెను. ఆగ్రంథమందలి యీక్రిందిపద్య ములవలన గ్రంథకర్త వృత్తాంతము తెలియుచున్నది.

మ. నను శ్రీరామ పదాంబుజాతయుగళీనందద్విరేఫాయమా
　　ననిజస్వాంతుఁ దెనాలివంశమణి సన్మానంబు మీఱంగ ర

మ్మని కారుణ్యసమగ్రతం బిలిచి భోజాధీశధీశాలి యి
ట్లనియెం బూర్వకృతి ప్రసంగమున నత్యానంద సంధాయియై
తే. రామభద్రకవీంద్ర! నీరచనదనరు
ధీనుతం బైన యిందుమతీ పరిణయ
మంకితంబుగ మాకు నిమ్మనఘమైన
కృతినిగా..... తెరకీర్తిగలదె.
సీ. ప్రౌఢి మీపెదతాత పాండురంగాది స
త్కృతులు జేసెను రామకృష్ణసుకవి
యనుజుఁ డన్నప్ప మీపినతాత రచియించెఁ
బరఁగ సుదక్షిణాపరిణయంబు
మీతాత శ్రీగిరి చాతురీవిఖ్యాతి
శ్రీశైలమాహాత్మ్య కృతియొనర్చెఁ
గడిమి మీతండ్రి యిమ్మడి రామకృష్ణార్యుం
డనకీర్తిఁగనె సంస్కృతాంధ్రములను
తే వారలను మించె మీయన్న వీరరాఘ
వాఖ్యకవి సర్వకవితామహత్వమునను
నిన్ననూచాన సంతాను నెన్నఁదరమె
ప్రాజ్ఞహృదయాబ్జకవి రామభద్రసుకవి.

ఈరామభద్రకవి, తెనాల్యగ్రహారనిర్ణేత యగు తెనాలి రామకృష్ణుని సోదరునకు మనుమఁ డగుటచే నాయగ్రహారముననే నివసించియుండెనని తలంపవచ్చును. తెనాలి యిప్పుడు గుంటూరు మండలములోఁ జేరియున్నది.

కృతిపతియైన పాలచురి కృష్ణభూపాలుఁడు శూద్రుఁడైనట్లును, తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యునకు శిష్యుఁడైనట్లు నీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది.

ఉ. అట్టి చతుర్థగోత్రమున నంబుధినేలకుఁ జంద్రుఁ డోలిమై
పుట్టువిధంబునన్ భువనపుంజము రంజిలి పొంగ సత్కళా

ధట్టమునన్ బుధార్థిజనతానయనోత్పల మోదహేతువై
పుట్టెను రామభూవిభుఁడు ప్రోడలు మండలనాథుఁ డౌననన్.
తే. తిరుమల శ్రీనివాసాఖ్య దేశికునకుఁ
బ్రబలషడ్దర్శనైకపారంగతునకు
శ్రీవరునకుఁ బ్రియశిష్యుఁ డగుచు
భక్తిచిగురొత్తఁ గృష్ణభూపాలుఁ డలరు.

కృతిపతికిఁ దాతయైన కృష్ణభూపాలుఁడు కొండపల్లి ప్రభువైన వేంగళనాథుని కుమార్తెను పెండ్లియాడినట్లును, కృతిపతి కొండపలి మాచభూపుని తనయ యగుకృష్ణమాంబను బరిణయమైనట్లును నీక్రింది పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉ. మండలనాథ సాంద్రమణి మండనశస్త్రసమస్తమస్తకో
త్ఖండనచండతాండవవిధా పిచండిల మండలాగ్రుఁ డా
కొండపలీవిభుండు రణకోవిదుఁడైతగు వేంగళక్ష్మమా
ఖండలు కూర్మిపుత్రిక జగన్నుత మానవతీ శిరోమణిన్
ఉ. శ్రీనిధియైన కొండపలిసింధుసుధానిధి మాచభూవిభుం
డానతరత్న రాజిమకుటాంచితపాదుఁడు భూపమాత్రుఁడే.

కృతిపతులను వారికిఁ బిల్లలనిచ్చిన కొండపల్లి వారిని భూపతులని వర్ణించినను, వారు వాస్తవమున గొప్ప రాజ్యాధిపతులని తలంపరాదు. ఆకాలమున రణవిద్యయందు నిపుణులై కొంతసైన్యమును గూర్చుకొని ఒకయూరునో కొన్నియూళ్ళనో స్వాధీనమునం దుంచుకొని యొక రాజునకు సామంతులై వారికిఁ గప్పములఁ గట్టుచు యుద్ధములలో ససైన్యులై వారికి సాహాయ్యమును జేయుచునుండువా రనేకులుండెడి వారు. కవులట్టివారిని భూపతులనియే వర్ణించుచువచ్చిరి. వారి ననేల గ్రామమునఁ బెద్దయై యాగ్రామ వ్యవహారములను జక్కఁ బెట్టుచుండు పెత్తనగాండ్రనుగూడ నాకాలమునఁ గవులు, ప్రభువులనియే వర్ణించియుండిరి. ఈపాలచూరి, కొండపలి భూపతు లట్టి చిన్నదండనాయకులని యూహింపఁదగియున్నది. కొండపల్లి కృష్ణా

మండలముననున్నది. పాలచూరిప్పాడీపేర నెచ్చటనున్నదో తెలియ లేదు. కొండపల్లికి నాతిదూరమున నైజాము రాష్ట్రమున నుండి యుండును.

రామభద్రకవి కవిత్వరసమును జవిచూచుట కాగ్రంథము నాకు లభింపలేదు. ఉదాహృతపద్యములనుబట్టి మనోహరమైన కవిత్వమని తోఁచుచున్నది. ఈగ్రంథముయొక్క యముద్రితప్రతి తంజావూరు సరస్వతీమహాలు నందున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారు ప్రకటించిన పట్టికలో నుదాహరింపఁబడిన రెండుపద్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

సీ. రాజీవకల్హార రాజీవసతిబంధ
　　　　రాజీవకాసార రాజితంబు
　రాగాది కాంభోజ రాగాదికృతబంధు
　　　　రాగాధివాస రమ్యస్థలంబు
　నాళీకశరకాత నాళీకలలితాంగ
　　　　నాళీకసద్గణి కాలయంబు
　సంతాపభూమిజ సంతానవరభూజ
　　　　సంతాన సంత తాంచద్వనాళి
తే. యతులవాతూలచలకేతనాగబద్ధ
　ఘంటికారావతోషితగాంగపులిన
　వాలుకాదేవతార్చాతిలోల హృదయ
　రైవతకటంబు యయోధ్యాపురంబు.

సీ. బ్రహ్మసంతతికి సౌభాగ్యంబు లొనఁగూడె
　　　　మునులకు సంతతామోద మొదవె
　వేదాధ్యయనములు వివిధయాగములు
　　　　ప్రబలమై విశ్వంభరను జెలఁగె
　కామధేనువు లట్ల కడవలకొలఁదిగా
　　　　గోగణమ్ములు పాలు కురియదొడఁగె.

వలెనన్నయప్పుడె వర్షింప మేఘముల్
కొలుచు లెల్లెడ గంపకొలల మించె

ఆ. గృహము బలిపద్మ మయ్యె నయ్యెహాలకెల్ల
సకలవర్ణాశ్రమసరణు లొప్పె
యాయురభివృద్ధి ప్రజలందుఁ జెందె
రాజ్యధరమయ్యజునియందుఁ బ్రాజ్యమైన.

ఇక్ష్వాకువంశజుఁడైన యజమహారాజునకును, ఇందుమతికిని జరిగిన పరిణయకథ యిందు వర్ణితమయినది. ఈకథనే మఱికొందఱు కూడఁ బ్రబంధములుగా రచించియున్నారు.

తిమ్మకవి— ఇందుమతీ కళ్యాణమింకను లభింపలేదు.

ఈకవి తాతయైన శ్రీగిరికాలము పదునాఱవ శతాబ్దిఁ బూర్వార్ధమని యాతని చారిత్రమున వ్రాసియుంటిని. దానినిబట్టి యీకవికాలమాశతాబ్దియందుత్తరార్ధమని నిర్ణయింపవచ్చును.

ఇందుమతీపరిణయ కృతిపతిగురువు తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులని తెలుగు పద్యమును బైని వ్రాసియుంటిని. సాంబోపాఖ్యాన కృతికర్తయైన రామరాజు రంగపరాజునకును దిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులే గురువు. ఆ శ్రీనివాసాచార్యులు యౌవనమున రంగపరాజునకును వృద్ధాప్యమునఁ బాలచూరి కృష్ణభూపాలునకును గురువైనట్లు తలంచినచోఁ గాలవ్యత్యాసముండదు. రామభద్రకవి క్రీ. శ. 1575 ప్రాంతమున నీ యిందుమతీ పరిణయమును రచియించియుండునని తోఁచుచున్నది.

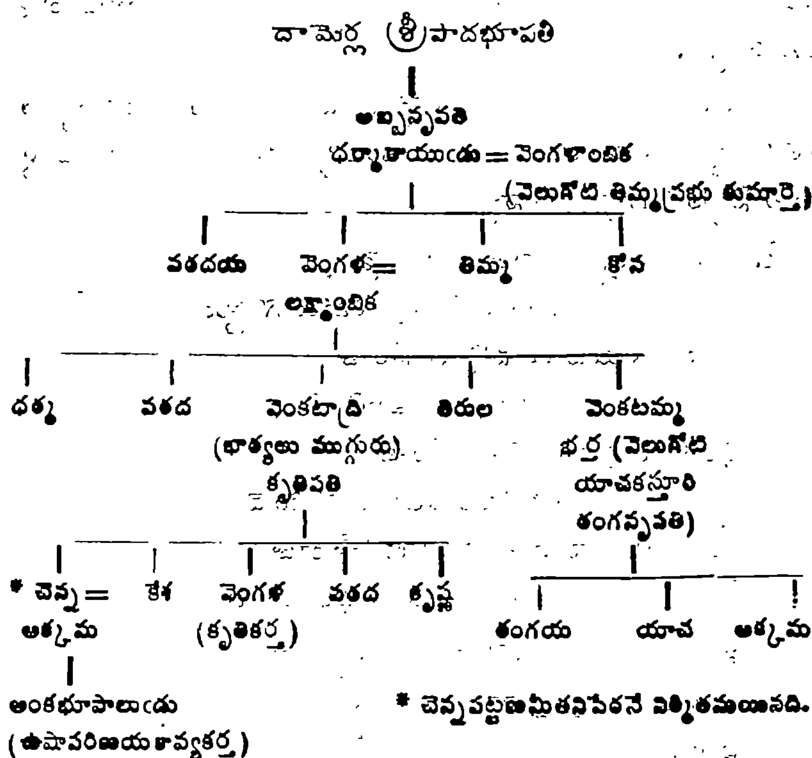
201 దామెరల వెంగళభూపాలుఁడు

ఇతఁడు పద్మనాయకకులోత్తంసుఁడు; ఆనగాల గోత్రుఁడు; వెంకటాద్రికిని గురవమాంబకును బుత్త్రుఁడు; వెంగళాధిపతి లక్ష్మాంబిక లకు పౌత్త్రుఁడు.

ఈకవి బహుళాశ్వచరిత్ర మను నైదాశ్వాసముల పద్య కావ్యమును రచియించి, తండ్రికిఁ గృతియొసంగెను. పద్మనాయకు లను వెలమవారని యీ ప్రాంతములలో ననుచున్నారు. పద్మనాయ కులు శ్రీవిష్ణుపాదోద్భవులని కవి యాక్రింది పద్యములోఁ జెప్పి యున్నాఁడు.

క. శ్రీపతిపదపద్మమున ఘ్న
ణాపటిమ జనించి పద్మనాయకమణియై
ధీపాండితి నేపారిన
శ్రీపాదప్రభున కబ్జనృపతి జనించెన్.

ఈదామెరలవారు శూరాగ్రగణ్యులై దండనాథులై పెక్కు యుద్ధములలోఁ బాల్గొనినట్లు బహుళాశ్వ చరిత్రమునందలి వర్ణనము లన్నుబట్టి తెలియుచున్నది. ఈదామెరలవారు వెంకటగిరి సంస్థానా ధీశులైన వెలుగోటివారి పూర్వులతోఁ కన్యలనిచ్చి పుచ్చుకొని బాంధవ్యములను నెఱపినవారు. ఈకృతికర్తకు సవతియన్నగారైన చెన్నభూపతి వెల్గోటి యాచనరపతి సోదరియైన యక్కమ్మను బరిణయమాడెను. ఈగ్రంథకర్తకుఁ మేనత్తయైన వెంకటమ్మను వెలుగోటి యాచకస్తూరి రంగనృపాలుఁడు వివాహమాడెను. వీరి కుమార్తెయే పైనిజెప్పిన అక్కమ్మ వీరికుమారులగు యాచభూప తియు సింగభూపతియుఁ గవికి మేనత్తకుమారులు. ఈకవికిఁ బ్రపితా మహుఁడైన ధర్మారాయఁడు వెలుగోటి తిమ్మయప్రభుని కుమార్తె యైన వెంగళాంబను బెండ్లియాడెను. వీరి వంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఈకవి వెంగళభూపాలుఁడు ప్రస్తుతమునఁ గాళహస్తి సంస్థానమును బరిపాలించుచున్న దామెర్లవారి పూర్వుఁడని బహుళాశ్వ చరిత్ర పీఠికాకారులు వ్రాసియున్నారు. కాని కవికాలమునాటికిఁ గాళహస్తిరాజ్యము వీరికిక్రింద నున్నట్లు గాన్పింపదు. ఈకవి పూర్వులు ప్రత్యేకరాజ్యమునకుఁ బాలకులుగానున్నట్లు బహుళాశ్వ చరిత్రమందలి పద్యములవలనఁ గనుపట్టదు. కాని కవి తన తండ్రినిగూర్చి షష్ఠ్యంత పద్యములలో "వాలూరిపురిపతికి" "గడికోట మల్లబిరుదునకు" "ఆంధ్రధరాధినాథునకు" "కోర్కొండసింహబిరుదునకు" అనియు బ్రథమాశ్వాసాంత పద్యములో "భుజాగ్రమహోగ్రజయాంక నిజామశైహైదులఖానుతోపనశ్లాఘాసమాగత హాటకఘోటకఝాటకరిప్రవరా" అని సంబోధించియుండుటంబట్టి కవిపూర్వులేదియో చిన్నసంస్థా

నమున కధిపతులై కర్ణాటరాజులకు సామంతులై యుండినట్లూహింపఁ దగియున్నది.

కవి తనకు సవతియన్నగారైన చెన్నభూపతిని బది పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు. అందుఁ జరిత్రాంశములున్న రెండు పద్యముల నీక్రింద వ్రాయుచున్నాఁడను.

సీ. మునుమున్న యేరాజు మున్నవిఘ్నైకను
వేలూరి లింగభూవిభునిఁ గొట్టెఁ
బంచవన్నియడాలు పట్టించె నేరాజు
పరవీరభద్రేభపటలి రెచ్చి
ధీరత గూఢలాతూరితో నేరాజు
శాత్రవబలముల సంహరించె
శుక్రవారమునాడె చొరఁబాఱి యేరాజు
పాండీని బలముల భంగపఱచె
నతఁడు సామాన్యుఁడే దామరాన్వవాయ
కలశవారాశిపూర్ణరాకాశశాంకుఁ
డనఁగ గడికోటమల్ల సుభాంకయుతుఁడు
వేంకటేంద్రుని చెన్నభూవిభువరుండు.

మ. పరిఘూసాధగభీరతోన్నతులచే బలాఢ్యుడిం జెందియుం
దరియంజాలరు పన్నగామరులనన్వాసిల్లునాదీప్రవ
ప్రరమన్వేలురిరాజధానిని దృణప్రాయంబుగాఁ గొన్నయ
య్యన్నరనాథాగ్రణిఁ జెన్నభూపమణి నెన్నన్ శక్యమే యేరికిన్.

సీ. తనకీర్తి విధునిదీప్తిని బొల్చుగనుటనో
కలశవారాశితోఁ గలసి మెలఁగుఁ
దనసాంద్రధామంబు తరణితీరగుటనో
ద్వీపాంతరంబులఁ దిరుగుచుండుఁ
దనవిక్రమము జిష్ణుననువున మనుటనో
యెపుడు సుధర్మాపి నింపుగాంచుఁ

దనయాగి సురభిచందమున వర్తిలుటనో
సుమనోమనోహరస్ఫురణ మించు
ననుచు జను లనుదినమును వినుతిసేయ
రాయసింహాసనసముద్ధరణధురీణ
శీల దామర్ల వేంకటక్షితితలేంద్రు
తనయుఁ డై నట్టి చెన్నభూధవుఁడు వెలయు.

ఇందలి గడికోటకడపమండలమున రాయచూటితాలూకాలో రాయచూటి కీశాన్యమున 16 మైళ్ళలోనున్నది. ఈతని రాజధాని యైన వేలూరు ఉత్తరార్కాడు మండలమున నిప్పుడు రాయవెల్లూరని యనుచున్న గ్రామమైయుండును.

పై పద్యములోఁ జెన్నభూపతిని "రాయసింహాసన సముద్ధరణ ధురీణు"డని చెప్పియుండుటచే నీతఁడు కృష్ణదేవరాయలకుఁ బిమ్మటఁ గర్ణాట రాజ్యమును బరిపాలించిన యొక్క రాయలకు సామంతుఁడు గానో దండనాయకుఁడుగానో యుండి యుద్ధములలోఁ బాల్గొనినట్లూహింపఁదగియున్నది. ఈరాయలు సదాశివరాయలై యుండును.

ప్రథమాశ్వాసాంతపద్యములోఁ గృతిపతిని "నిజామశహైదులశాకుతుపశాహాసమాగత హాటక ఘోటక ఝాటకరిప్రవరా" అని సంబోధించియుండుటచేఁ గవితండ్రియైన వెంకటాద్రి కలీకుతుబ్షాకాలములో నున్నవాఁడు. కావునఁ గవి క్రీ. శ. 1550-1560 నడుమనున్నవాఁడని బహులాశ్వచరిత్రపీఠికాకారులు వ్రాసియున్నారు. వెలుగోటి కస్తూరిరంగభూపతిని బట్టియు నాతని తనయుఁడైన బంగారు యాచభూపతి ననుసరించియు నీకాలము సరియయినదని ధ్రువపడుచున్నది.

కవి కన్నగారైన చెన్నభూపతి వెలుగోటి కస్తూరి రంగనాయని కల్లుఁడు. బంగారు యాచమనాయని సోదరీభర్త. ఈతనిని గూర్చి దామెర్ల అంకభూపాలుని చారిత్రమున వ్రాయుదును. వెంగళభూపాలునకు రెండవయన్నగారైన కేశవనాయనిశాసన మొకటి

నెల్లూరు మండలమునగలదు ఆది శా. శ. 1501 (క్రీ. శ. 1579) నాఁటిది * కావునఁ గవికాలము పైనిజెప్పినదేయగును. పది—పదునైదేండ్లవలకు వచ్చునుగాని వెనుకకుఁబోవదు. ఇతనికాలము 1540 1600 నడుమననియు, 1580 ప్రాంతమున నీకావ్యము పుట్టియుండుననియు నిశ్చయింపవచ్చును. ఈదామెరవారు కవిపండితపోషకులగుటయేగాక స్వయముగఁ బండితులై కవులై కీర్తికాయులై యుండిరి.

ఈవెంగళభూపాలుని కవిత్వము ప్రౌఢమై చక్కనిభావములం గల్గి మనోహరముగా నున్నది. శైలికై యాశ్వాసమున కొక్కపద్య ముదాహరించెను.

బహుళాశ్వచరిత్రము:—

శా. ఏమీ సంయమసార్వభౌములు శుభంబే హవ్యకవ్యక్రియా
సామగ్ర్యంబునఁ దొంటియట్ల నె కదా శక్రాహిత శ్రేణిచే
బాముల్రావుగదా! ముదాస్పదములై భద్రోన్నతుల్ ప్రాపెడున్
మీమీమోములె యంతెచాలు నివిసుమ్మీ నేఁడుమాకిష్టముల్. ఆ1

చ. చిలుకలలోనఁ జిల్కలయి, చెల్వఁపుఁ బొన్నలలోనఁ బొన్నలై
యలరులలోనఁ దామలరులై, నునుదీవలలోనఁ దీవలై
తలిరులలోనఁ గెందలిరుతండములై, మృదువాణు లగ్ర్యనా
భులు దరహాస లుజ్జ్వలవపు ల్మధురాధర లాటలాడుచున్. ఆ 2

ఉ. క్రిక్కిఱియం గవుంగిట బిగించెదు నీయెద కౌస్తుభంబు నా
చిక్కని గుబ్బసందిటను జిక్కెను దుత్తుము లౌనటన్న నీ
చక్కెర మోవి మానికమె చక్కఁగఁ జిక్కె నదేటి కన్నమే
ల్లెక్కన నెక్కళావతికిఁ గానుక చేసితొ నందనందనా! ...ఆ.3

* ని.శా.సం 2 పుట 659— చెన్నపనాయనితండ్రి పెదనాయఁడని యున్నది. దీనినిబట్టి కవికిఁ జెన్నపనాయఁడు పినతండ్రియన్నకాక పెదతండ్రికుమారుఁ డగును.

ఉ. రాముని జూచి కాముని శరంబులఁ గాసిలి చేష్ట దక్కి కాం
తామణి యుండె నోర్తు రఘునందన పాదరజంబుచేత ముం
గోమలిరేఖ రాతి కొనఁగూడెనొ లేదొ యటంచు నెంచి లీ
లామహితాంగ మొందఁగ శిలామయరూపముఁ దాల్చెనో యనన్. ఆ.4

ఉ. ఎక్కువదెచ్చి తక్కువకు నింటికడ న్సర కమ్మఁజూచుటో
వక్కలు నాకులమ్మ బుధవారపు సంతకు జట్టిగట్టుటో
లెక్కల సంపుటంబుఁ బ్రిబలించుటొ కోమటివారిపిన్నవాఁ
డెక్కడ లంజెబేర మదియెక్కడ నెక్కడికెక్క డక్కటా! ఆ.5

202 గౌ ర న క వి

రామాప్రెగ్గడ జగన్నాథకవి తనప్రబంధరత్నాకరమునం దీక్రింది రెండుపద్యములును గౌరనకవి నవగ్రహ స్తోత్రములోనివిగా నుదాహరించియున్నాఁడు. ఈకవినిగూర్చి యేమియుఁ దెలియదు. హరిశ్చంద్ర చరిత్ర నవనాథ చరిత్రలను రచియించిన గౌరనకవి యొకఁడు కలడు. కాని ఆయన గ్రంథములు ద్విపదకావ్యములు. ఈక్రింది పద్యములను బట్టి చూడఁగా నీకవి నవగ్రహస్తోత్రమను కావ్యమును రచియించి యుండలేదనియు, తొమ్మిదిగ్రహములను దొమ్మిది చాటుపద్యములలో స్తోత్రము చేసియుండుననియు, లేదా సత్యవోలు భగవత్కవి రుక్మిణీపరిణయములోని దశావతార పద్యములవలె, నీతొమ్మిదిపద్యములేదేని యొకకావ్యములోనివయియుండుననియు నూహింపఁదగి యున్నది.

ఉ. మొక్కలయిక్క కాంతిగల ముప్పూరు వేల్పులమూర్తి చీఁకటిన్
మెక్కెడిమిత్తి పద్మములమేలు నవగ్రహరాజు మింటిపై
నెక్కెడు మానికంబు దినమేలిక సింహవిభుండు ముక్తిపెన్
జక్కెర యిందుమిత్రుఁడు ప్రసన్నతె మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడిన్.

చ. హరుతలపూ చకోరములయామని పల్కెడ లబ్బుమందు (శ్రీ)
వరునిమఱంది తారకలవల్లభుఁ డిందిరతోడఁబుట్టు వం
బురుహముదాయ కల్పలతప్రోది యనంగునిమామ తేవిభుం
డరయఁగఁ గర్కటేశుఁడమృతాంశుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁడయ్యెడున్

ఈకవిచరిత్ర మింతకంటె నేమియుఁ దెలియరాదయ్యె. సూర్యచంద్రులను వర్ణించిన పై రెండుపద్యములుదక్క ఇతర గ్రహవర్ణనము లభింపలేదు.

---

203 చెదలువాడ మల్లయకవి

ఇతఁ డాఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; శ్రీవత్సగోత్రుఁడు; లింగనామాత్యునకును, గామాంబకును బుత్రుఁడు. ఎఱ్ఱనామాత్యునకుఁ బౌత్రుఁడు; మల్లనామాత్యునకుఁ బ్రపౌత్రుఁడు భారతకవిత్రయములో నొకఁడై యసమాన ప్రతిభఁగాంచిన యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ వంశములోనివాఁడు.

మల్లయకవి విప్రనారాయణ చరిత్రమను నైదాశ్వాసముల శృంగార పద్యకావ్యమును, రుక్మాంగద చరిత్రమను ద్విపదకావ్యమును రచించెను. ఈతని విప్రనారాయణ చరిత్రమునఁ దనవంశకర్తయగు నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ నీక్రింది పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

గీ. సుకవిసంస్తుత్య శంభుదాసుని నుతింప
నేర్తునే నైన నేను వర్ణింతునతని
చిన్నమనుమఁడఁ గావునఁ జిరుతవాండ్ర
కొదలుపలుకులు ముద్దుచేయుదురుగాదె

సీ. ప్రతిభతో నారణ్యపర్వశేషముఁ జెప్పెఁ
గవులకుఁ జెవులపండువులు గాఁగ

వల్మీకభవువచోవైఖరిరామాయ
ణంబు నాంధ్రప్రబంధంబుఁ జేసె
నారసింహుని పురాణ మొనర్చి హరిమెచ్చి
నన్ను నెన్నఁడు చూచినాఁడ వనఁగఁ
బ్రౌఢిమై హరివంశభాగముల్ (రెండును)
రచియించె సభలందుఁ బ్రాజ్ఞులెన్న

ఆ. దురితహరుఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుని జెద
ల్వాడనిలయు నాదువంశకర్త
ధన్యమూర్తి శంభుదాసు నెఱ్ఱాప్రెగ
డను నుతింప బ్రహ్మకును దరంబె.

కృతిపతిపలికినట్లు కవి రచించిన యీ క్రిందిపద్యమును బట్టి కొందఱీకవి కవిత్రయములోని యెఱ్ఱాప్రెగ్గడకు సాక్షాత్పౌత్రుఁడని భ్రమపడుచున్నారు కాని యది సత్యముకాదు.

క. అనుపమ రచనన్ ద్విపదగ
మును రుక్మాంగద చరిత్రమును మహిమ నొన
ర్చినకృతి నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ
మనుమఁడ వనఘుఁడవు నీవు మల్లనసుకవీ!

పై పద్యములలోని "చిన్నమనుమఁడ"ననియు "నాదువంశకర్త" యనియు ఈక్రింద నుదాహరింపబడిన గద్యలో "ప్రబంధ పరమేశ్వర వంశపవిత్ర" యనియుఁ జెప్పుకొనుటచే నెఱ్ఱాప్రెగ్గడకితఁడు కేవల పౌత్రుఁడు కాఁడని స్పష్టమగుచున్నది.

గద్య:— ఇది శ్రీశంకరస్వామి సంయమీశ్వరచరణ సరోరుహధ్యానానంద సౌందర్యధుర్య ప్రబంధపరమేశ్వర వంశపవిత్ర లింగనమనీషిపుత్ర శ్రీకాళహస్తీశ్వరదయాసహాయ చెదల్వాడ మల్లననామధేయ ప్రణీతంబైన విప్రనారాయణ చరిత్రంబను మహాప్రబంధంబు "ఈతని తాత యెఱ్ఱనయనుట వాస్తవమే కాని యితఁడు కవిత్రయములోని యెఱ్ఱాప్రెగడ కాఁడు."

కవి యీవిప్రనారాయణచరిత్రమును, కార్వేటినగర సంస్థానాధిపతి యగు తిరుమలరాజున కంకితము చేసియున్నాఁడు. కృతిపతి తననుగూర్చి పలికినట్లుగా రచించిన యీక్రింది పద్యములవలన కవి కులగోత్రాదులు తెలియుచున్నవి.

క. వినయోన్నతుఁ గామాక్షీ
జననీనందనుని సరససాహిత్యజనీ
జనకుని నార్వేలాన్వయ
జనితుని శ్రీవత్సగోత్రు శైవాచారున్.

గీ. నన్నుఁ బిలిపించి యర్థాసనమున నునిచి
యాదరోక్తుల నిట్లని యానతిచ్చెఁ
బెక్కు దెలుఁగుల కృతులు చెప్పించుకొంటి
నైన నాకొక్క పద్యకావ్యంబు వలయు.

ఉ. శాతకృపాణనిర్దళితశత్రుఁడు సాళువనారసింహ భూ
నేతల భర్తయు న్గజపతి ప్రముఖుల్ చతురంతయానభూ
షాతపనీయవస్తువులొసంగగ ధన్యస్థితి నీయనుంగు ము
త్తాతయుఁ దాతయు న్విభవిధాతలు మల్లన యెఱ్ఱనాహ్వయుల్.

శా. రాజుల్ మెచ్చఁగఁ జెప్పి కావ్యములు హేరాళంబుగా నద్రిక
న్యాజాని న్భజియించు నిత్యనియతిం దత్కాలపూజాక్రియా
భ్రాజిష్ణుత్వమునన్ జపించు దినముం బంచాక్షరీ మంత్రముం
దేజోవంతుఁడు లింగనార్యుఁడు గుణోత్కృష్టుండు మీతండ్రియున్.

కవితండ్రియైన యీలింగనార్యుఁడు రచించిన గ్రంథము లేవియో తెలియలేదు. కవికిఁ దాతయైన యెఱ్ఱనార్యుఁడును ముత్తాతయైన మల్లనామాత్యుఁడును, సాళువ నరసింహరాయనిచేతను గజపతుల చేతను బహూకరింపఁబడినట్లు చెప్పఁడిన పైపద్యమునుబట్టి యీకవి కాలమును నిర్ణయింపవచ్చును.

ఇందుదాహరింపఁబడిన సాళువనరసింహరాజు, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరనకవిచే జైమినీభారతమును గృతినందినవాఁడే కాని యనుద్యు

కాడు. ఇతడు క్రీ. శ. 1456 మొదలు 1470 వఱకును కర్ణాట రాజుల దండనాయకుడుగను కర్ణాట రాజ్యాధిపతిగను నుండెను. ఈతనినిగూర్చి పినవీరనకవి చారిత్రమునను నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య కవుల చరిత్రమునను విపులముగా జర్చించియున్నాడను. పై పద్యములోఁ జెప్పఁబడిన గజపతులు నెల్లూరుమండలములోని యుద యగిరి వఱకును రాజ్యపరిపాలనము చేసినవారు. శ్రీకృష్ణదేవరాయ లుదయగిరి దుర్గమున వీరప్రతాపరాయని క్రీ. శ. 1515వ సంవత్స రమున బట్టుకొని యుదయగిరిదుర్గమును స్వాధీనము చేసికొను వఱకు గజపతు లాప్రాంత దేశమును బరిపాలించుచుండిరి. దీనినిబట్టి కవి తాత ముత్తాతలు క్రీ. శ. 1450–1515 నడుమ నుండిరని చెప్పవచ్చును. కవి తండ్రి 1550 ప్రాంతమునను కవి 1580 ప్రాంతమున నున్నా రని చెప్పుటకు సంశయింప నక్కఱలేదు.

విప్రనారాయణ చరిత్ర కృతిపతి మాకరాజు కుమారుఁడైన తిరుమలరాజు. ఇతఁడు కార్వేటి నగరసంస్థానాధిపతి. కార్వేటినగర ముత్తరార్కాడు మండలములోనిది. ఈకార్వేటినగర సంస్థానమును జైమినిభారత కృతిపతియైన సాళువగుండ నరసింహరాజు పరిపాలించి నట్లు కొందఱు తలంచుచున్నారు. కాని యందు సత్యమున్నట్లు కన్ప ట్టదు. కార్వేటి నగరసంస్థానాధిపతులుకూడ మొట్టమొదట 'సాళువ' యను గృహనామము గలవారే, కానివారు రెడ్డికులజులు. జైమిని భారత కృతిపతులయిన సాళువవారు చంద్రవంశపు క్షత్రియులు. ఈ సాళువవారికిని ఆసాళువవారికిని సంబంధము లేదు. కార్వేటినగర రాజ్యాధిపతులను గురించి స్యూయల్ పండితుఁడిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు. (ద హిం. శా. చరిత్ర సం 2 పుట. 184)

"గోదావరి మండలములోని పిఠాపుర ప్రాంతమునుండి యేని మిదియవ లేక తొమ్మిదవ శతాబ్దులయందు వలసవచ్చి సాళువ రెడ్డి రాజుల పరిపాలనములో కార్వేటి నగర సంస్థానము పూర్వముండె డిది. వీరిలో సాళువ నరసారెడ్డి యనునాతఁడు తూర్పుచాళుక్య

రాజులలో కడపటివాఁడైన విక్రమాదిత్యునివలన (క్రీ.శ.1016_1028) తిరుపతిప్రాంత దేశమునకు సామంతుఁడుగా జేయఁబడియెను. అతఁడచ్చటఁ దనపేర నరసాపురమను పట్టణమును గట్టించెను. అతని వంశవృక్షము కొంతవఱ క్రింద నీయఁబడినది.

సాలువ నరసారెడ్డి (మొదటి ప్రభువు క్రి. శ. 1020)

|

...

సాళువ వెంకటపతి నాయుఁడు (చోళులీతని రాజ్యభ్రష్టుని గావించిరి)

|

సాళువ భీమానాయుఁడు (తండ్రిరాజ్యమును దిరిగి సంపాదించెను)

|

సాళువ నరసింహ నాయుఁడు (ఇతఁడు చేరరాజయిన కీర్తివర్మకు సాహాయ్యము చేసి యాతని వలన స్వాతంత్ర్యమును బడసి 35 సంవత్సరములు రాజ్యము చేసెను.)

|

|

సాళ్వ భుజంగ నాయుఁడు (పడమటి చాళుక్యరాజయిన వీరసోమేశ్వరుఁ డీతనిని జయించి చెరగొనిపోయి కల్యాణపురమున నుంచెను. ఈతఁడం దేచనిపోయెను)

|

...

|

... సంస్థానమును తిరిగి సంపాదించెను.

శా. శ. 1152 (క్రీ. శ. 1230) లో చోళవంశీయుఁడగు రెండవరాజరాజు ఈ సంస్థానము క్రింద 24 గ్రామములనుండి తక్కిన దేశమును దన రాజ్యమునఁ గలుపుకొనియెను. కాని పిమ్మట నాలుగుతరములలో చోళులపరాక్రమము తగ్గిపోవుటచేఁ గార్వేటినగరమువారుబలవంతులై తమరాజ్యమును వెంపొందించుకొనిరి. శా.శ. 1236 (క్రీ.శ.

1814 లో నీకాళ్వేటి నగరపు రెడ్డిరాజు కొండవీటి రెడ్డిరాజులలో మొదటివాఁడైన ప్రోలయరెడ్డిని తనకల్లునిగాఁ జేసికొనఁగలిగెను. అటుపిమ్మట నీసాళువరెడ్డిరాజులు క్రమముగా విజయనగర రాజులకు సామంతులై దాదాపు రెండువందల సంవత్సరములు కాళ్వేటినగరరాజ్యమును బరిపాలించిరి. అప్పుడీసాళ్వరెడ్డిరాజుల వంశమంతరించినది. అటుపిదప నారాజ్యము బొమ్మరాజు వంశమువారి స్వాధీనమైనది సాళువరాజులలో కడపటివాఁడైన శేషాచలరెడ్డి తనతరువాత రాజ్యము నకువచ్చువారలందఱును సాళువనామమును ధరించుచుండవలయునను నియమమేర్పరచెను. అందుచే నీకాళ్వేటినగరరాజు లందరును 'సాళువ' బిరుదమును వహించుచున్నవారు. ఈరాజ్యము మొదట తూర్పుచాళుక్యులయనుగ్రహముచే వచ్చినందులకు సూచకముగ వారిరాజ్యలాంఛనములను వీరును ధరించుచున్నారు.

ఈకాళ్వేటినగర సంస్థానమును గురించి ఉత్తరార్కాడు మండలముయొక్క మాన్యూయల్‌లో నిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది. "ఉత్తరసర్కారులోని యొక క్షత్రియ కుటుంబమునందలి గద్దెమాకరాజు, బొప్పరాజు, అనునిరువు రీకాళ్వేటినగర ప్రాంతమునకువచ్చి యచ్చట నున్న బందెపోటు దొంగల గుంపులను బరిమార్చిరి. అప్పటిప్రభువా వార్తను విని వారిని బిలిపించి తనసంస్థానమునం దుంచుకొనియెను. ఆప్రభువు సంతానవిహీనుఁడు కాగా మాకరాజు సింహాసనస్థుడయ్యెను బొప్పరాజు మంత్రియయ్యెను. వీరు శుద్ధక్షత్రియులు."

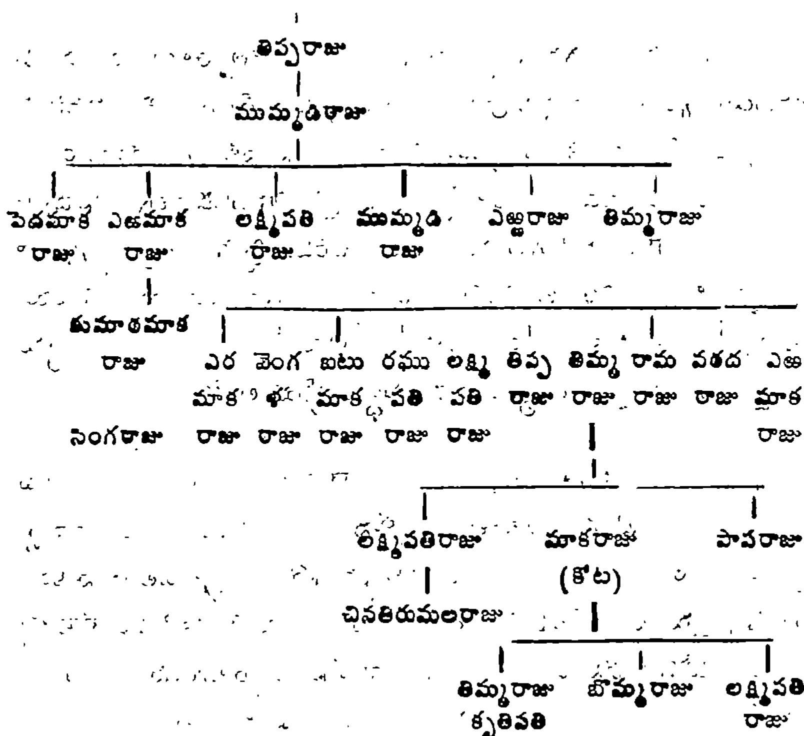
దీనినిబట్టి చూడఁగా, జైమిని భారతకృతిపతు లగు సాళువ వారికిని, కాళ్వేటినగర రాజులగు సాళువవారికిని సంబంధము లేనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కాళ్వేటినగర రాజ్యమును క్షత్రియులగు సాళువ వారెప్పుడును బరిపాలించ లేదనియు, దానిని పదునొకొండవ శతాబ్ది మొదలు పదునైదవ శతాబ్దివఱకును సాళువ రెడ్డిరాజులును, బిమ్మట మాకరాజు వంశీయులును, ఆతరువాత వెల్లఁటివారును బరిపాలించినట్లు

గన్పట్టుచున్నది. మాకరాజువారును, వెల్లంటివారునుగూడ సాళ్వ బిరుదమును ఇప్పటివఱకును వహించుచునె యున్నారు.

మల్లయకవి రచించిన విప్రనారాయణ చరిత్రములోని యీ క్రింది పద్యమువలన మాకరాజువారి యింటిపేరు పాకమువారయిన ట్లును వీరు చంద్రవంశపురాజు లైనట్లును దెలియుచున్నది.

ఉ. ఆ కమనీయమూర్తికి యయాతి జనించెను దత్కులంబునం
బాకము రాచిరాజనునృపాలుఁడు పుట్టె బలంబు శత్రులం
టాకముగాఁగ లోకము వనారతనైజభుజాపదానజ
ల్పాకముఁగాఁ మించెను దపఃపరిపాకమహాత్మ్యసంపదన్.

కృతిపతి వంశమును గవి ముప్పది పద్యములలో వర్ణించియు న్నాఁడు. వానినిబట్టి యీవంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఈరాజులను వర్ణించిన పద్యములను బట్టి యిందే మాకరాజు కార్వేటి నగరరాజ్యమును సంపాదించెనో చెప్పవీలుకలుగలేదు. కృతి పతియైన తిమ్మరాజును, "సాళ్వతిమ్మాధిపున్" "సాళ్వమాకధరణీశ్వరు తిమ్మనృపాలు" నని యు కవి వర్ణించియుండుటచే, స్ర్యూయల్ పండితుఁడు వ్రాసిన కథ సత్యమని విశ్వసింపదగియున్నది తిమ్మరాజ నామధారులు క్షత్రియ సాళ్వవంశమందు పెక్కురుండుటచే నీతఁడు వారిలో నెవ్వరైన నయియుండునని కొందఱు భ్రమనొందుచున్నారు కాని యది సత్యముకాదు. క్షత్రియ సాళ్వులలో మాకరాజ పేరుగల వారు లేరు. పై వంశవృక్షములో చెప్పఁబడినవారు క్షత్రియులైనను, వారు వేసికొనిన సాళ్వబిరుదము క్షత్రియసాళ్వులను బట్టి వచ్చినది కాక రెడ్డిసాళ్వులనుబట్టి వచ్చినదిగా నూహింపఁదగియున్నది. కృతి పతియైన తిరుమలరాజును "నరనుతకఠారి సాళువవరబిరుదాంకునకు" అని యొక పద్యములోఁ గవి వర్ణించియున్నాఁడు. కఠారిసాళువ మేదిని మీసరగండ బిరుదములు క్షత్రియులైన సాళువవారికిఁ జెందిన వైయున్నవి. ఈబిరుదములను రెడ్డిసాళువవారుకూడ వేసికొనిరేమో! విప్రనారాయణ చరిత్రమునఁ గార్వేటినగర ప్రశంసగాని దాని పూర్వనామమయిన తుండీరమండల ప్రశంసగాని కన్పట్టుటలేదు. కారణము దురూహ్యముగా నున్నది. కాని యీ కవికాలమున కార్వేటినగరము సాళువ రెడ్డిరాజుల పరిపాలనములో నున్నదని చెప్పుటకుఁ దగిన యాధారములు గానరావు. స్ర్యూయల్ పండితుని గ్రంథమునుబట్టి క్రీ.శ. 1580 ప్రాంతమువఱకును నీరాజ్యము సాళువరెడ్ల పరిపాలనములో నున్నట్లును దరువాత మాకరాజు వంశీయులకు వచ్చినట్లును దెలియుచున్నది. మల్లయకవి తాతతండ్రులను బట్టి మల్లయకవి క్రీ.శ. 1580 ప్రాంతమువాఁడని నిర్ణయించియున్నాము. కృతిపతి కాలముకూడ నిదియేకదా! ఈతని తండ్రియైన మాకరాజు 1550 ప్రాంతమువాఁడని తేలుచున్నది. స్ర్యూయల్ పండితుని కాలమును ఈకాలమును, నించుమించుగా సరిపోవుచున్నది. ఈమాకరాజును విప్రనారాయణ చరిత్రకృత్యాదియందు.

శా. ఆలక్ష్మీపతి సోదరుండు నయవిద్యాశాలి మాకావనీ
పాలుం డాదిమదానవర్తనమునం బ్రఖ్యాతుఁడై వైభవ
శ్రీలన్మించెను బంధుజాలమును బోఁచె న్నీతిచే భూతలం
బేలెన్ వైరులఁదోలె వింధ్యగిరి మధ్యేకాననశ్రేణికిన్.

మ. నృపచూడామణి యావదాన్యగుణశాలీనుండు జన్యక్రియా
నిపుణుల్ డెబ్బదియేడుపాలెముల మన్నీ లెక్కమైబెచ గుం
డ్లపయి న్వచ్చినఁ గోటవెల్వడియె లీలన్ గోటమాకక్షమా
ధిపుఁ డంచు న్నుతియింప వారిభుజశక్తిన్ గెల్చె సామాన్యుఁడే!

అని వర్ణించియున్నాఁడు. ఈపద్యములలోఁ జెప్పఁబడిన విషయములే న్యూయల్ గ్రంథమున 'దోపిడి దొంగలగుంపు' అని వర్ణింపఁబడియెనేమో యని యూహకల్గుచున్నది. ఇది నిజమయ్యేనేని క్రీ.శ. 1530 ప్రాంతమున నీకార్వేటినగరరాజ్యము మాకరాజు వంశములోనికి వచ్చియుండునని యూహింపఁదగియున్నది.

ఈకవి రచించిన రుక్మాంగద విజయద్విపద కావ్యమిప్పుడెచ్చటను గన్పట్టుటలేదు. కాకునూరియప్పకవి రుక్మాంగద విజయ ద్విపద కావ్యములోనిదని యీక్రింది ద్విపదము నుదాహరించినాఁడు.

శ్రీకరగుణసాంద్ర చిరయశోరుంద్ర
ఆకారచంద్ర రామయభాస్కరేంద్ర!

దీనినిబట్టి యీకావ్యము రామయామాత్య భాస్కరున కంకితమైనట్లు నిశ్చయింపవచ్చును. ఈభాస్కరునిగూర్చి నారన సూరన చారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. ఈతనికాలము 1550 ప్రాంతము. విప్రనారాయణ చారిత్రమునకుఁ బూర్వ మీద్విపదకావ్యమును గవి రచించియుండెను. కావున 1560 ప్రాంతమున దీనిని రామయామాత్య భాస్కరునకును 1580 ప్రాంతమున విప్రనారాయణ చారిత్రమును దిరుమలరాజునకును గృతియిచ్చెనని నిర్ణయించుటకు సంశయమక్కఱలేదు.

మాకరాజు కుమారుఁడైన తిరుమలరాజుయొక్క కొడుకు రాజ్యము చేయుచుండగాఁ గార్వేటినగర సంస్థానములోఁ జేరిన

"నారాయణవన" గ్రామమునందలి కళ్యాణ వేంకటేశ్వరస్వామికి 1544-1545 శాకాబ్దములలోఁ గొందఱు భూమ్యాదిదానములు చేసినట్లు దేవాలయములమీఁద రెండుశాసనము లున్నవని విప్రనారాయణచరిత్రపీఠికాకారులు వ్రాసియున్నారు. ఈతిరుమలరాజు కృతిపతి యనుటకు సంశయింపనక్కఱలేదు. మాకరాజుకొడుకు తిరుమలరాజింకొకఁడు లేఁడు. ఇతని కుమారుఁడు క్రీ. శ. 1628 లో రాజ్యము చేయుచున్నాఁడని చెప్పుటచేత తిరుమలరాజు క్రీ. శ. 1580 ప్రాంతమునందున్నాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈకాలము పైనవ్రాసిన కవికాలముతో సరిపోవుచున్నది. కృతిపతియైన తిరుమలరాజు కర్ణాటభూపాలునివలన బహుమానముల నందిన ట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

మహాస్రగ్ధర: కర్ణాటాధీశదత్తోత్కట వివిధమణీ కంకణానర్ఘరోచి
స్స్వర్ణగ్రైవేయభూషాచకచకరుచిరాస్థానమెల్లం జెలంగన్
నిర్ణిద్రాశేషవిద్యానిపుణకవిసుధీసీతివిద్యాసమా సా
ఖ్యర్ణగ్గండై భద్రపీఠింబ్రకటితవిభవప్రౌఢిఁ గొల్వుండిపేర్కన్.

ఇతనిని గౌరవించిన కర్ణాటభూపాలుని నామమును జెప్పకపోవుటచేఁ గాలనిర్ణయమున కీపద్యము తోడుపడలేదు.

సారంగు తమ్మయ్య రచించిన వైజయంతీ విలాసమునందలి కథయును, నీ విప్రనారాయణ చరిత్రయందలి కథయు నొక్కటియే యైయున్నది. ఇరువురును ధాదాపుగా సమకాలికులే ఒకరికావ్యము నొకరు చూడక వ్రాసియుందురు. పరమయోగి విలాసమునం దీకథను సిద్ధిరాజు తిమ్మరాజు కవికూడ వ్రాసియున్నాఁడు. మల్లయకవి కవిత్వము రసవంతమై యలరారుచున్నది. పాత్రౌచిత్యమునందు తమ్మయకంటె మల్లయకవి యించుక ప్రౌఢుఁడని విప్రనారాయణ చరిత్రపీఠికాకారులు సహేతుకముగా వ్రాసియున్నారు. ఈతనికవిత్వశైలి తెలియుటకై విప్రనారాయణ చరిత్రమునందలి పద్యములఁ గొన్నిటినిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

మ. జననీదుర్భర గర్భగోళముననే సర్వజ్ఞుఁడై ప్రజ్ఞచే
ఘనతఁ బొల్చెను దత్పరాశరుని రేఖన్ భూరివైరాగ్య బో
ధనిరూఢిన్ శుకయోగి చందమున నందంబందెదా నెన్నఁడే
జననంబొందె నతండదే మొదలుగా సర్వంసహామండలిన్.

ఉ. పాటలగంధి! సౌఖ్యపరిపాటి యెఱుంగనిమూఢుఁ డౌట నే
పాటియు వీఁడు తాఁ దనకె పైకొనఁ డాయెను గాక కాక నా
పాటల నాటల న్మధురభాషలఁ జొక్కి లతాంతబాణుచే
వాటిలఁ జిక్కి కెంజిగురుఁ బానువుఁ జెందకయుండక శక్యమే 2 ఆ.

చ. పడఁతుక తేనెలుట్టిపడఁ బల్కెను మానికులావతంస! యిం
పడరగ మార్దవంబు నెలవయ్యెడు నీచరణంబు లొత్తెదన్
బడలినవారలిం దనుకఁ బాదులు త్రివ్వియుఁ గారెమొత్తియున్
మడవలు దీర్చియుం బిదపమార్చియుఁగాలువలేర్పఱించియున్ 3ఆ.

మ. కొలఁదుల్ మీఱినసంపదల్ గలభుజంగుల్వేటలేరో! వదా
న్యులుగారో వలవంతలం గలఁగి నిన్నుంగోరి రారో! నవో
త్పలపత్రేక్షణ! వీనిమాయలకు బందాగాక నీయీడు భా
మలలో వన్నెయు వాసియుంగలిగియమ్మా! సొమ్ముపార్జింపవే. 4ఆ.

చ. కనకపుఁగిన్నెఁ దెచ్చి విటకంటకి కిచ్చినవాఁడ నేను మ
త్తనయుఁడు వీఁడు సూ! కొడుకు తండ్రిధనంబున కర్హుఁడౌట ము
న్వినవె? వివేకిగాని ధరణీధవురాజ్యమునం బ్రజానురం
జనమునుఁగూడ నేర్చునె? విచారములేదెయొకించుకేనియున్. 5ఆ.

---

204 ముకుందయోగి

ఇతఁడు శ్రీరంగ మాహాత్మ్యమును ద్విపద కావ్యముగా రచి యించి శ్రీరంగేశున కంకితముచేసెను. ఇతఁడు కందాళ అప్పలాచార్య శిష్యుఁడు— గద్యయిట్లున్నది.

"కామకోపఁ గాశ్యపగోత్ర పవిత్రుఁ
డమరంగ కోవిలకందాళయణ్ణ
గారి సత్పుత్త్రులు గాంభీర్యధనులు
భూరిసన్నుతులు భాసురకీర్తిహారు
లనఁగ నందగ్రజుండగు నాయనయ్యా
కనుజుండు ఘనుఁ డప్పలచార్యవర్య
గురుకృపాసాంద్ర ముకుంద యోగీంద్ర
విరచితం బగు రంగవిభుచరిత్రంబు
కవిరాజు లక్కడక్కడ విని పొగడ
నవని నాచంద్రతారార్కమై వెలయు.

ఈకవినిగూర్చి యింక నేమియుఁ దెలియలేదు. ఈగ్రంథము యొక్క యముద్రితపతులు రెండు తంజావూరులిఖిత పుస్తకభాండా గారమునందున్నవి. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునం దొక ప్రతియున్నది.

కవి కాశ్యపగోత్రుఁడయిన ట్లీక్రింది ద్విపదవలనఁ దెలియు చున్నది.

ధాత్రిఁ గశ్యపుఁడన దనరు సన్మౌని
గోత్రంబువాఁడ ముకుందాహ్వయుఁడను
మది మెచ్చి శ్రీరంగమాహాత్మ్యమేను
బదరక వినెదు శ్రీపరమవైష్ణవులు

దీవింపఁ దెల్గుఁగ్లున ద్విపదకావ్యంబు
గావింతుఁ దత్కథాక్రమ మెట్టిదనిన.

కందాళంవారు శ్రీవైష్ణవులు. వాధూలసగోత్రులు. కవి తన గురువు గోవిలకందాళం అణ్ణయాచార్యుల తనయుఁడైన యప్పలాచార్యులనియుఁ గాశ్యపగోత్రుఁడనియు ననుచున్నాఁడు. కందాళవంశమును గోవిలకందాళవంశమును భిన్నములేమో! గోవిలకందాళంవారు కాశ్యప గోత్రులేమో! తెలియదు. తిరుపతి దేవస్థానమువారు ప్రకటించిన వంశవృక్షములలోఁ గోవిలకందాళం అప్పపండితుని వంశవృక్ష (Table No. 210) మున్నది. అందుఁ దండ్రి పేరీయ లేదు. సోదరుని పేరును లేదు. ఈకవి గురువాతఁడేయైనయెడల నాతని శాసన మొకటి క్రీ.శ. 1539 లో నున్నది. కావున నీకవి పదునాఱవ శతాబ్దియందుత్తరార్థమున నున్నవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈగ్రంథమును నేను చూడలేదు. కావున శైలిచూపలేకపోయితిని.

వివేకసింధు వనుపేర నొకవేదాంత గ్రంథమును వచనకావ్యముగా రచియించిన ముకుందయోగి యొకఁడున్నట్లు వేగినాటి కొండనార్యుఁడు రచించిన పద్యవివేకసింధువువలనఁ దెలియుచున్నది. ఆముకుందయోగియు నీతఁడు నొక్కరో భిన్నులో చెప్పుట కాధారములు లభింపలేదు.

205 కాకమాని మూర్తికవి

ఇతఁడు వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు; కౌండిన్యగోత్రుఁడు; ఆపస్తంబ సూత్రుఁడు; రామబుధునకుఁ బ్రపౌత్రుఁడు; ప్రబోధపండితునకుఁ బౌత్త్రుఁడు; రామలింగార్యునకు దిమ్మమాంబికకుఁ బుత్త్రుఁడు; సూర్యనారాయణ నామధేయులిరువు రీతనికి సోదరులు; చినరామభట్టు పినతండ్రి.

ఈతని నివాసము గుంటూరుమండలములోని బాపట్లతాలూకాయందున్న "కాకమాను" అనుగ్రామము. గ్రామనామమునుబట్టి యీతని కాకమానిమూర్తి యని పిలుచుచున్నారు. కాని వీరి గృహనామము పెన్నావా రయినట్లీతఁడు రచించిన రాజవాహన విజయమునం దీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

సీ. గుణధన్యుఁ గౌండిన్యగోత్ర నాపస్తంబ
  సూత్రుని వెలనాటి శుభచరిత్రుఁ
గాకమానీ మహాగ్రామాబ్జమిత్రుఁ బె
  న్నాకలశాబ్ధి తారాకళత్రు
సరసవిద్వత్కవిసార్వభౌముని రామ
  బుధసంభవునకుఁ బ్రబోధసుధికిఁ
బౌత్రునిఁ జినరామభట్టాగ్రజన్ముఁడై
  నట్టిరామలింగనకుఁ దిమ్మ

గీ. మాంబికకుఁ బుత్రు సూర్యనారాయణద్వ
యైకసహజన్మ నుభయభాషాకవిత్వ
తత్త్వవిధి నన్ను మూర్తి విద్వత్కవీంద్రు
హర్షమునఁ జూచి యిట్లని యానతిచ్చె...... 17

ఈపద్యమునందలి రెండవపాదమునందున్న "బెన్నాకలశాబ్ధి" అను పదమునకు బదులుగా ముద్రితప్రతిలో "బెన్నేకులవార్ధి" అనియున్నది.

దానినిబట్టి కవి యింటిపేరు "పెన్నేకులవారని" ముద్రితప్రతి పీఠికా కారులు వ్రాసియున్నారు. కాని యది పొరపాటు. కవియింటిపేరు పెన్నా వారయినను వీరిని కాకమాని వారనియే పిలుచుచున్నట్లు కవి తన పితామహుని వర్ణించిన యీక్రింది పద్యములో నున్నది.

గీ. అనఘమణి కాకమానిరామామాత్యయుండు
సీత ముత్తాత యుభయభాషాకవిత్వ
తత్త్వనిత్యప్రబోధపితామహుండు
నీవు కవిపట్టభద్రుఁడ వెవ్వరీడు. 18

ఈకవి రాజవాహనవిజయమునేకాక, పాంచాలీపరిణయ మను మఱియొక ప్రబంధమును బహుళాశ్వ చరిత్ర మను నింకొక ప్రబంధ మును రచియించియున్నవాఁడు. పాంచాలీ పరిణయములోని యీ క్రిందిపద్యమువలన నీకవినిగూడ కాకమానివారనియే పిలుచుచున్నట్లు చెప్పికొనియున్నాఁడు.

గీ. అల్లసానివాని యల్లిక జిగిబిగి
ముక్కుతిమ్మనార్యు ముద్దుపలుకు
పాండురంగవిభుని పదగుంభనంబును
కాకమానిరాయ నీకెకలదు.

ఈపద్యమందలి "కాకమానిరాయ" శబ్దమును, పై సీసపద్యము లోని "కాకమానీమహాగ్రామాబ్జమిత్రు" అను వాక్యమును బట్టిచూ డఁగా నీకాకమానివారి కాగ్రామ మగ్రహారమో, మొఖాసాయో యయియుండునని తోఁచుచున్నది. లేదా, ఈకుటుంబమువారాగ్రామ మున నితరాపేక్ష లేని పెద్దగృహస్థులయి గౌరవముగా జీవనము గడిపిన వారైన నయియుందురు.

కొన్ని ప్రతులలో, పై నివ్రాసిన సీసపద్యములో "పెన్నా"అను టకు మాఱుగా "వెన్నా" అని యున్నది. అందుచే నీకవి గృహనా మము వెన్నా వారయినను గావచ్చును.

పాండురంగ మహాత్మ్యమును రచించిన తెనాలి రామకృష్ణునిం బై పద్యములోఁ బేర్కొని యుండుటచే నీతఁడు రామకృష్ణునకుఁ దరువాతివాఁడో, సమకాలికుఁడో అయియుండును. అల్లసాని పెద్దన, ముక్కు తిమ్మనలు క్రీ.శ. 1530 ప్రాంతమువారును రామకృష్ణుఁడు క్రీ.శ. 1540–1550 సంవత్సర ప్రాంతమువాఁడు నగుటచే నీకవి క్రీ.శ. 1560 సంవత్సర ప్రాంతమునం దుండియుండునని బ్రి. వీరేశలింగము పంతులుగారు కవుల చారిత్రమున వ్రాసియున్నారు. రాజవాహన విజయమునకుఁ బీఠిక వ్రాసిన నందిరాజు చలపతిరావుగారు, పంచమాశ్వాసమునందలి—

సీ. అఖిలసీమామూల మైన దుర్గమ్ము లు
మ్మలికలు గలకమ్మ వెలమదొరలు
చేసి కై దేసివేళ శివరాయల వరాల
నెలకట్టడల పటాణీ ల్గరీబు
లూళ్లాయములమీఁద హౌరవుత్తరవుగన్న
రాయకై జీతంపురాయవారు
పగటిగాసంబు దప్పకయుండ దినరోజు
మాదిరినొంటిరి జోదుమూక

గీ. మొదలుగాగల బారులు మొనకు నిల్చి
పొడిచి పేర్వాడి వీథు లేర్పడఁగఁ జేసి
గాసి గావించి యరులఁ జేవాసి యెదుటఁ
జూపినిలతేఁడు మూఁడుమెచ్చులునమెచ్చ.

అను పద్యముననున్న "శివరాయల వరాల" ను వాక్యమును గ్రహించి, శివరాయలనఁగా సదాశివరాయలని తలంచి, అచ్యుతదేవ రాయలకుఁ బిమ్మటవచ్చిన సదాశివరాయల రాజ్యకాలములో నాణెములుగా నున్న వరాలను దలపెట్టినవాఁడగుటచే నీమూర్తికవి క్రీ. శ. 1568 సంవత్సర ప్రాంతమున నున్నాఁడని తలంపవచ్చునని వ్రాసియుండిరి

ఎట్లయినను రాజవాహన విజయము క్రీ.శ. 1550 సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము రచింపఁబడలేదనియే చెప్పవచ్చును. సదాశివరాయలకును, తెనాలిరామకృష్ణునకును దఱువాత నెంతకాలములో నీకవియున్నదియు నిశ్చయించుటకు పైనిచెప్పిన రెండుపద్యములు నంతగా తోడ్పడుటలేదు. కాని సదాశివరాయల వరాలవిషయమాతని మరణానంతరమునఁ జెప్పుట సమంజసముగా నుండదు. కావున నీతఁడు సదాశివరాయల కాలములో ననఁగా కవుల చరిత్రకారులనినట్లు క్రీ.శ. 1560 సంవత్సర ప్రాంతమున నుండెనని నిశ్చయింపవచ్చును.

కొందఱు వసుచరిత్రకారుఁడగు భట్టుమూర్తియు, నీకవియు నొక్కరే యని భ్రమపడియున్నారు. కాని యది సత్యముకాదు. ఆతఁడు వందికులమునకుఁ జెందినవాఁడు. ఈతఁడు వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. మూర్తి నామసామ్యముచే నట్టిభ్రమకలిగినది.

రాజవాహనవిజయ మైదాశ్వాసములు కలది. దండికృతమగు దశకుమార చరిత్రమునందలి రాజవాహనుని చరిత్రయే యించుకమార్పుతో నిందు వర్ణితమయినది. మగధదేశమందలి కుసుమపుర ప్రభువగు రాజహంసునకు, శ్రీకృష్ణ వరప్రసాదమున నత్యంత సౌందర్యవంతుఁడగు రాజవాహనుం డను తనయుఁడు జన్మించి విద్యాబుద్ధులు నేర్చి పరాక్రమవంతుఁడై యువరాజపట్టమునంది. సైన్యసమేతుఁడై దిగ్విజయార్థము వెడలి యనేక దేశాధీశుల జయించి, మార్గమధ్యమున మాళవేంద్రుఁడగు మానసారుని యుద్యానముం జొచ్చి యందు విహరించు నవంతిసుందరియను నారాజు తనయంగాంచి, మోహితుండగుటయు, నక్కన్యయు నీతనిఁజూచి, ప్రేమఁగొని బాలచంద్రికయను చెలికత్తెమూలమున దన మనోరథము నాతనికిఁ దెల్పుటయు, రాజవాహనుఁ డామాళవేంద్రుని రణమునఁ జయించుటయు, నాతఁడు తనకూఁతు నవంతిసుందరిని రాజవాహనునకిచ్చి పరిణయము సేయుటయు నిందలికథ.

ఈకవి తన కవిత్వమునుగూర్చి రాజవాహనవిజయమున నిట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

క. కృతిలోఁ బ్రతిపద్య చమ
త్కృతి గలుగఁగఁ బలుక నేర్చుకృతి నీవు మహా
కృతి మాకొనరుచు భాషా
కృతి భారవి కాకమాని శ్రీమూర్తికవీ! 19

క. ప్రతిపద్య ప్రతివాక్యో
న్నతికావ్యము రాజవాహనవిజయమఁట యీ
కృతికిం బతి శేషాచల
పతియఁట నేఁడింతకంటె భాగ్యము కలదే 21

ప్రతిపద్యమునందును, బ్రతి వాక్యమునందును చమత్కారము గలుగునట్లు కావ్యమును రచించితినని కవి తన సామర్థ్యమును జెప్పుకొనియున్నాఁడు. ఈవాక్యములయం దుత్ప్రేక్ష చాలగానున్నను, మొత్తముమీఁదఁ గావ్యము రసవత్తరమై మనోహరముగా నున్నదని చెప్పవచ్చును. శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామి కలలోఁ బ్రత్యక్షమై తన కీకావ్యముఁ గృతియిమ్మనుటచే నాదేవునకే కృతినొసంగితినని యీ క్రింది రెండు పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. ఈక్షితి మున్న సత్కవులనేకులు హా! కవితాలతాంగులన్
లక్షలొసంగియున్కి యధునాతన కావ్యవధూటి వేంకటా
ధ్యక్షుఁడు పాటిసేయఁడుగదా! యనసేటికి నట్టివానికిన్
బక్షము పిన్నభార్యపయిఁ జాయకయుండుట యెంత యెంతయున్.

ఉ. జెప్పినపద్యమెల్లఁ జెవిజేర్చి విను న్వినఁ దోఁకగల్గినం
దప్పులు గిప్పు లెన్నఁడొకనాఁడును నేఁడు వేడుచో
నప్పన నట్టిపో డడిఁగినన్ని వరా లిడుఁ గొండమీఁది తి
మ్మప్పనివంటి కావ్యపతి యబ్బుట యబ్బురమి బ్బుధాళికిన్.

శైలికై కొన్ని పద్యముల నిట వ్రాయుచున్నాఁడను.

ఉ. శాతుమనం బెఱింగి జలరాశి చివుక్కన దాటి హుంక్రియా
జ్ఞాతతనాగు వాగె కుఱుసన్నఘటింపదు సాటిచుట్టుఁ గ

ద్ధాతలఁబెట్టునో యనుభయంబున శిక్షణవేళనుం గశా
ఘాతము సేకయుండు బెఱుఁగింబడుఁ దత్పురి వాజిరాజికిన్. 1ఆ

క. పదరినఁ గార్యము సెడు సం
పద చెదరు మహాపదలకుఁ బదబడు "సహసా
విదధీతనక్రియా" మను
చదు వార్యులు చదువ వినవె శశివంశమణీ. 2ఆ

శా. పువ్వుం దీవెల తూఁగుటుయ్యెలల సొంపుల్ నింపఁగాఁ దూఁగున
ప్పువ్వుంబోఁడుల గబ్బిగుబ్బవలిపెంబుల్ జారివర్తింపఁగా
నవ్వేళన్ సరిదూఁగ రమ్మనుచు భూషారావభాషార్భటిం
గ్రొవ్వుల్ మీఱఁగ వేల్పుజవ్వనులకుం గొంగిచ్చినట్లొప్పెడిన్. 3ఆ

ఉ. బంగరుకమ్మివంటి మనబాలతనూలత వెండితీగెతో
సంగతిసల్పె నమ్మకరశాఖలకుం దఱువిచ్చుగాజులున్
ముంగలికేగెనమ్మ చనుముత్తెములకున్నిపాతమాత్రియా
సంగము లయ్యెనమ్మ మహిజానిసుధాంశుకథావృథావ్యధన్. 4ఆ

మ. కలకంఠీమణి సౌధజాలములఁ గాంక్షంజూడ నమ్మక్క చు
క్కలరా జద్దిర కాఁడుగా సురనదీకంజాతమో హాపురే
యలఘుస్వర్ణశిరోగృహైకముకురం బంచుం బురీవాసుల
గ్గలముంబం దెమువైచి చూచిరపుడా కాంతాముఖాంభోజమున్. 5ఆ

ఈకవి రచించిన బహుళాశ్వచరిత్ర మిప్పుడు లభించుటలేదు. కూచిమంచి తిమ్మకవి సర్వలక్షణ సారసంగ్రహములో బహుళాశ్వ చరిత్రములోని యీక్రింది పద్యముల నుదాహరించియున్నాఁడు.

శా. అంచున్ రాయనివన్నెరాల్ పులుగు జేడాసీనులూత ల్గానం
బంచాస్యంబులు గల్గుపాపదొర గ్రామ్యబ్రహ్మచారుల్ దువా
ళించన్ బచ్చనవ్రాతలూడిపడుమేల్కొల్గుజ్జుమన్యంబు లా
చంచద్వ్యాప్తము లంచు మంటపము పంచంజేరి విశ్రాంతుఁడై.

క. లెక్కలు పెట్టఁగవచ్చుం
జుక్కలు దద్భక్ష్యభోజ్య చోష్యాదులక

మ్మెక్క మఱిలెక్కయెక్కుడి
దక్కడియెక్కొక్కకడి వె యాఱులుసేయున్.

క. ఆరేడు వగలచాఱల్
నూఱువిధంబుల రసావళుల్ వేయువహు
ల్గూఱలు బచ్చళ్లు న్విం
దూఱుం గాయలకు లెక్కయున్ మఱికలదే...

ఇతఁడు రచించిన యైదాశ్వాసములుగల పాంచాలీపరిణయ మును శ్రీరంగేశున కంకితముచేసెను. ఇందు ద్రౌపదీదేవి జననమాదిగా నర్జునుఁడు మత్స్యయంత్రమును గొట్టినపిదపఁ బాండవులైదుగురు నామెను బరిణయమగువఱకును గలకథ వర్ణింపఁబడినది. ధృతరాష్ట్రుఁ డింద్రప్రస్థపట్టణ మిచ్చినట్లును నారాజ్యమును బాండవులు పరిపాలిం చుచు సుఖముగా నుండినట్లును జెప్పి కవిగ్రంథమును ముగించెను.

ఈకవి మిక్కిలిభోజనప్రియునివలెఁ గన్పించుచున్నాఁడు. ఈ తఁడు రచించిన గ్రంథత్రయమునందును బ్రాహ్మణసంతర్పణమును వర్ణిం చుట కవకాశమును గల్పించుకొని, అరఁటియాకు మొదలు భోజన పదార్థములను భోజనపద్ధతులనువడ్డించువారినిఁగూడవర్ణించియున్నాఁడు. శైలి తెలియుటకై పాంచాలీపరిణయమునుండి పద్యముల నుదాహరిం చుటలో నాసంతర్పణసందర్భమున రచించిన పద్యములను గొన్నిఁటిని బాఠకులకు వినోదముగా నుండుననితలంచి యిట వ్రాయుచున్నాఁడను.

క. కడలేని వెడలుపెంతే
నిడివియు నగ్రములతగులు నిగనిగలిగుడుం
గడిమిగల యనఁటియాకుల
యెడఁ జూచినఁ గడుపు నిండదే భోక్తలకున్.

ఉ. ఇక్కడఁ గూరుచుండుటల కీరలె పెద్దలు లేచిరండు మీ
రొక్కరు వంటశాల కడుయోగ్యము మీకది తేమకేమి యీ
నుక్కలిపీట మీఁది యదిమూర్ఖులచోటిట మేలటంచు స
ద్వాక్కుల నక్కలాధికుల వైదికులం దగుచోట నుంచినన్.

క. చేత మెతు కంటకుండన్
సీతాభోగముల వారిచిన యోగిర మా
రా తుమ్మిపూల తెలుపా
హా తావి యయారె వేఁడియని వేఁగిరోగిన్.

క. గేస్తులకుఁ బసిఁడి గిన్నెల
కస్తూరియనంగ నెంత కర్పూరంబే
శ్రేస్త మన వానికెక్కిన
నిస్తులసద్యోఘృతంబు నెల్లఁతుక వంచెన్.

ఆ. ఉప్పు పులుసుఁ బెట్టి యొక్కింత మిరియంబు
ముట్టితిరుగఁబోఁత చుట్టినట్టి
నేత వేఁచినట్టి నిడుపుఁ గాకరకాయ
వరుస నిడియె నొక్క వంటలక్క.

క. ఉడికినపిమ్మట మిరియము
పొడి బెల్లముచల్లి యుద్దుపొడి రాలిచి నే
యిడి నెఱ్ఱఁగ వేఁచిన వేఁ
పుడుఁ గంద మిళిందవేణి పొందుగనిడియెన్.

క. ఇడఁదగినపులుసు మిరియము
గుడుముం గల వేఁడి వేఁడి గుమ్మడితునకల్
బెడిదంపురసము గూడఁగ
బడఁతుక వడ్డించె నొకతె బడలిక తీఱన్.

---

206 ఆమడూరి నరసింహభట్టు

రామయ ప్రెగడ జగ్గనకవి తన ప్రబంధరత్నాకరమునందు, ఆమడూరి నరసింహభట్టు షోడశరాజ చరిత్రములోనిదని యీక్రిందిపద్యము నుదాహరించియున్నాఁడు. ఇంతకంటె నీకవిచరిత్ర మించుకంతయుఁ దెలియరాలేదు.

శా. జంఘాలప్రతిభాను లార్ద్ర కవితాసంఘాతు లాశుక్రియా
సంఘుస్రష్టలు సంఘటీకలశజున్ సాహిత్యసర్వంకషుల్
సంఘర్షార్హులు కాక కాకవులు లక్ష్యంబే హాలిగాత్రమఘా
ణాంఘుస్వైనశరణ్య బల్బజ (?) నిబంధల్ మత్కటాక్షేక్షణున్.

ఈపద్యము కృత్యాదియందలి కుకవినిరసనముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇతఁడు క్రీ. శ. 1560 కిఁ బూర్వుఁడు. ఈగ్రంథ మిప్పుడెచ్చటను గన్పట్టుటలేదు.

---

207 వటమూలుఁడు

ఈకవినిగూర్చి శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావు పంతులుగారు భారతి పత్రిక (సం. 13 భా. 1 పుట. 48) లో నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

"ఈతఁడు "వటమూలమందిరా" అనుమకుటముగల శతకము నకుఁ గర్త. ఇందు కవి తన్నుతానే సంబోధించుకొనినాఁడు. ఈసంప్రదాయమితనితో నారంభమయినట్లు కనఁబడుచున్నది. క్రీ.శ. 1580వ సంవత్సరమున వెలసినతురగా రామన, అయ్యంకి బాలసరస్వతి యను జంటకవులు తమనాగరఖండమున నితని స్తుతించినారు. కావున నీతఁ

డంతకంటె పూర్వుఁడని చెప్పనొప్పును. ఈతని శతకములో నుండి కొన్ని పద్యములు "భారతి" యందుఁ బ్రకటింపబడినవి. ఆపద్యములఁ జూచినచో వేదాంతవిషయములను యోగవిషయములను జాను తెనుఁగున నీకవి యెంతయుమిడికగఁ జెప్పఁగలఁడో తెలియఁగలదు."

ఈతని నిజనామము దెలియక పైనిఁజెప్పిన కవిద్వయ మీశతకమునుబట్టి యీతనిని వటమూలుఁడని యనిరేమో యనిసంశయించుట కవకాశము కల్గుచున్నది. భారతియందుఁ బ్రకటింపఁబడిన పద్యములీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను. ఈతనిపేరిదివఱకు చరిత్రముల కెక్కలేదు. ఇంతకంటె నీతని చరిత్రము తెలియదు.

ఉ. చూపులు రెండు ముక్కుతుదఁ జొన్పియు జూచినచూపు వెంటనే
లోపలఁ జూచి చండకరులో శశిఁగూర్చి చతుర్దళంబుపై
దీపము వెట్టి దానితుది తేజము తానయి విశ్వమంతయున్
వ్యాపకుఁడైన పుణ్యుఁడు మహాత్ముఁ డగున్ వటమూలమందిరా!

ఉ. కన్నులుమూసి నాదుమది గన్న (?) త్రికోణమునందు జొన్పి, లో
సన్నపుదిండిఁ దూర్చి జలజంబుల నిచ్చెనయెక్కి మింటిపై
వెన్నెలరాజుఁ జేరి సుఖవేళలయందును నీవు నేనయై
యున్నను గాని నాహృదయ ముబ్బదయా వటమూలమందిరా!

ఉ. గట్టిగ వేదలార్గురిని ఖండలుసేయక యేడుచింతలన్
గొట్టక మూడ్గురిండ్లు చెడగూల్పక (...) మబ్బునాభువిన్
బొట్టును బోనమున్ (...) పోకులు బూడిదపూఁత లూరకే
పెట్టునుగాని నీదు దయ వేర్పడునా వటమూలమందిరా!

ఉ. వాలినయింద్రియాలయ కవాటములన్నియు మూసినెమ్మదిన్
దాళము వెట్టి లోవెలుఁగు తత్త్వము గన్గొని తట్టి సుందరిన్
లాలితనాగకన్య నుపలాలన చేసినవాఁడె యోగియౌ
మాలినవేషముల్ జముని మార్కొనునే వటమూలమందిరా!

ఉ. సాగిన కోపవహ్ని నిజశాంతజలంబులఁ జల్లనార్చి యా
శాగిరులన్ నివృత్తికులిశాహతి నుగ్గుగఁ జేసి యత్రమో
నాగవిభున్ వివేకమృగనాయకుచే నణఁగించి లోన సం
యోగ వియోగముల్ విడువ యోగియగున్ వటమూలమందిరా!

208 నూ త న క వి సూ ర న్న

ఈకవి నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; కాశ్యప గోత్రుఁడు: అనంతసేనుని మల్లయామాత్య పౌత్త్రుఁడు; తిప్పయకును బార్వతికిని బుత్త్రుఁడు; ముదిగొండ ధూర్జటికి శిష్యుఁడు.

ఇతఁడు దనాభిరామ మను మూఁడాశ్వాసముల ప్రబంధమును రచియించి, దాక్షారామ భీమేశ్వరునకుఁ గృతియొసంగెను. కవి తననుగూర్చి యాగ్రంథమున నిట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. విస్తీర్ణవిభవ యాపస్తంబసూత్రుండ
కాశ్యపగోత్ర విఖ్యాతయుతుఁడ
ఘనతననంతసేనుని మల్లయామాత్యు
పౌత్రుండ తిప్పయప్రభుని సుతుఁడ
పార్వతీశుభగర్భపాథోనిధాన సం
పూర్ణచంద్రుఁడ రాజపూజితుఁడను
రాజాధిశేఖర పూజావిశేష సం
ధానైకచిత్తుఁడ మానధనుఁడ
భద్రవైభవ శ్రీవీరభద్రలబ్ధ
జనితచాతుర్యకావ్య లక్షణవిచిత్ర
విమలవాచాసమగ్రసంవిశదమతిని
సూరయామాత్యతిలకుండ సుకవివరుఁడ

తాను మహాభారతకృతికర్త యగు తిక్కన సోమయాజి కుల వర్ధనుఁడనని కవి యాక్రిందిపద్యములోఁ దెల్పుకొని యున్నాఁడు.

చ. అనువుగ భారతార్థనిధి యవ్వలికిన్ దగ నీది యందులో
ఘనకవితామృతంబు చవిగాంచిన తిక్కనసోమయాజి పా
వనతరమైనయట్టి కులవర్ధనుఁడ న్మహిఁ బేరుగల్గు సూ
తనకవి సూరనార్యుఁడ ధర్మగుణ ప్రతిపాలనీయుఁడన్.

తిక్కనసోమయాజి వంశములోనివాఁడననియు, "నూతనకవి" బిరుదనామమనియుఁ జెప్పుకొనుట కవి యభిప్రాయమేమో! అని యీపద్యమువలనఁ దోఁచుచున్నది. కాని తిక్కనసోమయాజి గౌతమ గోత్రుఁడును, ఈతఁడు కౌశికగోత్రుఁడునగుట నావంశమువాఁడని చెప్పవీలు లేదు. తానును నియోగి బ్రాహ్మణుఁడ నని చెప్పి తిక్కన సోమయాజియందుఁ దనకుఁగల గౌరవమును వ్యక్తీకరించుటయే కవి యుద్దేశమని గ్రహింపవలసియున్నది.

ఈకవియేకాలమువాఁడో తెలియఁదగిన యాధారము లేమియుఁ దొరకలేదు. పూర్వకవిస్తుతిలో నీక్రిందిపద్యమున పురాణయుగకవు లను మాత్రమే చేర్కొనియున్నాఁడు.

చ. అలఘుని శబ్దశాసనపదాంకితుఁ దిక్కనసోమయాజి ని
శ్చలమతి శంభుదాను బుధసన్నుతు నాచనసోమనార్యుఁ జె
న్నలరిన చిమ్మపూడి యమరాధిపు భాస్కరు రంగనాథునిన్
దలఁతు నపూర్వదివ్యకవితామహనీయ సమగ్రచిత్తులన్.

ఇంతమంది పూర్వకవులను జెప్పి మధ్యకవులలో నొక్కనిని జెప్పక పోవుటచేత ఇతఁడు మధ్యకవులలోఁ జేరినవాఁడేమో యని సందేహము కలుగుచున్నది అయినను స్వతంత్రములైన యితరాధారములు లేక మధ్యకవులను జేర్కొనకపోయినంతమాత్రమున నితఁడు మధ్యకవియని నిశ్చయించుటకు వలనుపడదు. కాని యితఁడిన్నూఱు సంవత్సరముల క్రిందటివాఁడని యైనను జెప్పవచ్చునని తోఁచుచున్నది. అని బ్ర. శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగా రాంధ్రకవుల చరిత్రములో వ్రాసియున్నారు.

దేవేంద్రసభయందొకనాఁడు నాట్యమొనర్చుటకై వచ్చి యున్న రంభాద్యప్సరసలు. ఇంతలో మన్మథుఁ డచ్చటకురాఁగా నితరంబు మరచి యాతనిఁ జూచుచుండు సమయంబున నిందుఁడు వారలఁజూచి మీకవశ్యము కావలసినది ధనమా! రూపమా! యని ప్రశ్నింప నాయప్సరస లొకరిమొగముల నొకరు చూచుచు నిరుత్తరులై యుండ మన్మథుఁడు కామినులకు రూపమే యాకర్షణీయమనియు, రూపవంతునివలచినట్లు ధనదునంతవానినైనను ధనవంతుని గౌరవింపరని యొక్కించుక గర్వముతోఁ బ్రత్యుత్తరమొసంగెను. ఆసభయందున్న కుబేరుఁ డందులకుఁ గినిసి, మన్మథునిమాట యసత్యమనియు

చ సరసతలేనివాని నతిజాడ్యుని రూపములేనివాని ము
 ష్కరుని వివర్ణునిన్ తనువులజాగమాసినవాని ప్రాయిడిన్
 వెరివిడువాని నైన మటివింతలుసేయఁగ బిల్తురంగనల్
 కరమరుదైన వస్త్రములు కాంచనముల్ తగనిచ్చి పంపినన్.

అందుపై మన్మథ కుబేరులకు రూపధనాధిక్యతలనుగూర్చి వాగ్వివాదము పెరిగి తుదకు కుబేరుఁడు

చ. తరమిడి యిన్నిమాటలు వృథాపనిలేదు సమస్తవైభవో
 త్కరమగు దక్షవాటి పురిగల్గుధరాస్థలిలోనఁ బోయి నీ
 నిరుపమరూపసంపదయు నేఁడుపుఁ జూపుము నేను వచ్చి యా
 పురవరసీమఁ జూపెదను భూరిధనంబున నామహత్వమున్.

అనిపలికి, ఓడినవా రింద్రసభకు రాకుండుటయే పణముగా పన్నిదమువైవ మన్మథుఁ డందుల కంగీకరించెను.

పిదపమన్మథుఁడు ద్రాక్షారామమందలి భీమేశ్వరాలయమునకుఁ బోఁగా నటకు నాట్యమునకయి యరుదెంచిన సుగుణవతియను వేశ్య యాతనిఁజూచి మోహించి యింటికేఁగి యాతని నెట్లయినఁ దన యింటికిఁ దోడితెమ్మని తనవయస్యను వేఁడుకొనఁగా నామె.

ఉ. అక్కట వాసి వన్నెగలయట్టికులంబునఁ బుట్టి రూపుచే
 నెక్కుడు భాగ్యసంపదల నెన్నికకెక్కినదాన వింతలో

నెక్కడివానికి న్వలచి తెయ్యదొ వానికులంబు విన్నవా
రొక్కట నవ్వరే వికువు ముత్పలలోచన నీకు (మొక్కెదన్.

ఉ. నిచ్చలునిండి వల్లభులు నీకడ గానఁగ లేక కానుకల్
తెచ్చి తమంతఁ గ్రందుకొని తేఁకువ మోసలఁ గాచుచుండఁగాఁ
జెచ్చెర వారలన్ ఘనముచేయక డాయక యూరకున్నచో
నొచ్చెము కాదె నీకును బయోరుహలోచన యుప్పరంబునన్.

చ. కలికితనంబు మీఱఁగ వికారముతోడ మనోజకేళి ని
చ్చలుఁ దమకంబు పుట్టి విటసంఘము తెచ్చి యొసంగు నీమహో
జ్జ్వలమణిభూషణాది ఘనవస్తువులొందుట కీర్తి గాక తా
వలచుట పంతమా ధరణివారవధూమణికిం దలోదరీ.

అని యపారధనమిచ్చెడు విటు లనేకులుండఁగా ధనమియ్యఁ జాలని కొత్తవానిని కేవలరూపసంపదనుజూచి వలచుట వారకాంతకు ధర్మముకాదని బుద్ధిచెప్పియుఁ గార్యముఁ గానక తుదకు మన్మధుని దానియింటికిఁదెచ్చి యప్పగించెను. సుగుణవతియు మన్మధుఁడును గొంతకాల మీప్రకారముగా సుఖమనుభవింపుచుండఁగా కుబేరుఁడు యోగివేషమున వచ్చి భీమేశ్వరస్వామి యాలయమునఁ జేరి యచ్చటికి వచ్చెడు వేశ్యల కెల్లను ధనములు చీరలును కొల్లలుగా నొసఁగసాగెను. అంత సుగుణవతి తల్లియు నొకనాఁడచ్చటికిఁ బోయి యాతఁ డిచ్చిన ధనకనకాంబరములను దెచ్చి కూఁతురుఁజూపి బోధించి మఱివిఱిచి రూపవంతుడయిన మారుని విడనాడి విత్తవంతుడైన కుబేరునిఁ గూడు నట్లాగుణవతి నొడఁబఱచెను. అంతట మన్మధుఁ డొడిపోయి, దేవాలయముఁజేరి భీమేశ్వరుని ప్రార్థింపఁగా నతఁడు సాక్షాత్కరించి, యొక ప్పుడు ధనమును మఱొకప్పుడు రూపమును విజయమునొందినను మొత్తముమీఁద ధన సౌందర్యములు రెండును సమానములే యని తెలియఁ బలికి వారిరువురిని సమాధానపరఱచి వారి స్థానములకు వారిని బంపి వేసెను.

ఇది ధనాభిరామమందలి కథ. తుదకు ధనమే జయమందుటచే దీనికి ధనాభిరామ మనిపేరువచ్చినది.

స్వర్గమున రంభాద్యప్సరసలుండ, భూలోకమున వేనవేలు వేశ్యాలయములుండ, మన్మథకుబేరులు ద్రాక్షారామ వేశ్యలను దీర్పరు లనుగా నెన్నుకొనుటవలనను, కృతిపతియు సమాధానకర్తయు భీమేశ్వరుఁడగుటనుబట్టియుఁ జూఁడగాఁ గవి గోదావరి మండలములోని వాఁడును, విశేషించి, ద్రాక్షారామ పరిసరములవాఁడనియు దోఁచుచున్నది.

కవికిఁ గురువైన ముదిగొండధూర్జటి యఘోర మంత్రనిరతుఁడై నట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియనగును.

చ. దొరయు నఘోరమంత్రనిరతున్ ప్రతివాది మహాంబురాశిని
ష్ఠురబడబానలున్ ఘనవిశుద్ధచరిత్రుని శాంతమూర్తి భా
సురనిగమార్థతత్త్వగుణశోభితు దేశికచక్రవర్తి మ
ద్గురు ముదిగొండ వంశగురు దూర్జటిఁ గొల్చెద నిష్టసిద్ధికిన్.

ఇకారసంధి మొదలుగాఁగల ప్రయోగములున్నను సీతనికవిత్వము మొత్తము మీఁద సరసముగనే యున్నది. శైలికై పైనుదాహరించిన పద్యములే చాలియున్నను మఱిమూఁడు పద్యముల నిట వ్రాయుచున్నాఁడను.

ఉ. లాలితరూపయౌవనవిలాససమగ్రత చాల నొప్పనీ
లాలక వేడ్కతోడ తనయాత్మసుఖంబునకై స్వరూప సం
జాలతతోడఁ బోల్పఁ దగు చక్కనివాని రమించుగాక తా
మేమిధనంబులిచ్చినను. చేకొనునే వికృతాంగు నెంతయున్. 1 ఆ.

చ. ఇరువదియాఱు వీక్షణములెన్నఁగ నాలుగు వర్ణచేష్టలున్
బిరుదుగ నేడు భావటన లర్వదినాలుగు దోర్విలాసముల్
సరసతఁ జూపి హంసవృషసామజవాయస శుద్ధసంగతుల్
పరువడి మట్టనిల్పి సితపంకజలోచన లాడుచుండఁగన్. 2 ఆ.

ఉ. నాయిక నీవు యౌవనమునన్ గడియింపక విత్తమబ్బునే
ప్రాయము రూపు సంపదయు భవ్యసమున్నత దేహకాంతులున్

బోయినమీఁద వేఁడినను పోకయుఁ బుట్టదు వారకాంతకున్
వేయును జెప్పనేటి కిఁక వేగమె సిద్ధునిఁజూడు భామినీ. ౩౮.

ఈధనాభిరామమందలి పద్యములు కొన్ని రామాపెగ్గడ ప్రబంధరత్నాకరమునం దుదాహరించియుండుటచే నీసూరనకవి క్రీ.శ. 1560 కిఁ బూర్వుఁడును, 1400 వ సంవత్సరమునకుఁ దరువాతివాఁడు నగుట నిశ్చయము.

209 పాలపర్తి సోమేశ్వరుఁడు

ఈక్రింది రెండుసీసపద్యము లీకవికృతములని రామాప్రెగ్గడ జగ్గనకవి తన ప్రబంధరత్నాకరమునం దుదాహరించినాఁడు. ఇవి యేగ్రంథములోనివో యాతఁడు చెప్పలేదు. ఈపద్యములయందు త్రిపురాసుర సంహారము వర్ణితమైనది. రెండును రెండు శతకములలోనివని తోఁచుచున్నది. కవిచరిత్రమేమియుఁ దెలియదు. జగ్గనకవికంటెఁ బూర్వుఁడు. నిజామురాష్ట్రవాసుఁడని యూహ కలుగుచున్నది.

సీ. తలకమ్మికొండయు విలుకమ్మికొండయు
గడయును నడుముగాఁ గలుగు తేరు,
సరసిజముకుళంబు సద్వాక్యసకలంబు
మాతయు నా లగుమాతలియును,
మిన్నులఁ జనువాఁడు కన్నుల వినువాఁడు
సంకపర్యంకంబులైన శరము,
చల్లని పవనంబు నెల్లైనభువనంబు
మేపును మోపుగా మెలఁగునారి,

గీ. కాఁకకోర్చువిల్లు గఱిగలగుఱ్ఱాలు
పగలు రేయుఁ దిరుగుబండికండ్లు
గలుగఁ బురజయంబుఁ గైకొన్న నినుఁగొల్తు
చిరశుభాంక! సోమశేఖరాంక!

సీ. వింటికిఁ గ్రిందటికొమ్ము వికలించి పెఱికిన
భూకాంతకును నాభి పొలుపు మిగిలె
నమ్ముపుచ్చుకొనఁగ నమితతరంగముల్
పాలసముద్రంబునఁ బ్రజ్వరిల్లె
బండికండులు రెండు పండ్లిగిలించిన
గలువలు దామరల్ చెలిమిచేసె
వాజులఁ గొనివచ్చి వరరథంబునఁ బూన్పఁ
జిచ్చుకు నాఁకలిచిచ్చు పుట్టె

గీ. నారి సంధింపఁ గశ్యపునారి వడకె
గోలసంధింప లచ్చికి గోలపుట్టె
విల్లుఁదెగఁబాపి పురములు ద్రెళ్లఁ జేసి
తరిదివిలుకాఁడ వాదువో శరభలింగ.

---

210 దామరాజు సోమయ్య

ఇతడు భరతము అనుగ్రంథమును రచియించెనని రామాప్రెగ్గడ జగ్గనకవి ప్రబంధ రత్నాకరమున నైదుపద్యముల నుదాహరించుటచే నీకవినామ మెఱుంగనయ్యెను. ఈగ్రంథము నాట్యశాస్త్రమును బోధించుచున్నది. ఈకవి చారిత్రమేమియుఁ దెలియరాలేదు. ఆయైదు పద్యముల నిట నుదాహరించి తృప్తి చెందెదను.

ఉ. అంబరసీమఁ దారలు జటాటవి మల్లెవిరుల్ భుజాంతరా
ళంబున హారసంతతు లిలాస్థలి బూవులవర్షముల్ ప్రసూ

నంబులు సత్కృతాంజలి ననందగి మాక్కి కతుల్యమాళి గాం
గాంబుకణంబు లుట్టిపడ నాడెడు శంభుఁడు మిమ్ముఁ బ్రోవుతన్.

మ. అడుగులు ముప్పదియాఱిరిటన్ వెడలు పై హస్తత్రిషట్కంబుచే
నిడుపై యున్నతమై సమస్తలమునై నిర్మోకహస్తాంకమై
మృడమిత్ర (?) పులందువాకిలోకలై మించం గవాక్షంబు లిం
పడరన్ శాలను రాజు మద్విథము నాట్యంబిట్టుసేయించుటన్.

ఉ. నందిమృదంగరావము ఘనస్తనితం బని మ్రోల నున్నయా
స్కందుని వాహనం బగుశిఖండి యఖండితనృత్యమాడ భీ
తిం దనహస్తరంధ్రము గతిం జొరునాథరణాహిరాజి వో
వం దలయూచు విఘ్నపతి భాసురపూత్కృతి మమ్ముఁ బ్రోవుతన్.

సీ. ప్రాకారములయందుఁ బటుగోపురంబుల
దామరమ్యద్వారసీమలందు;
విపణిగృహంబుల వెలయు నాయుధహస్త
భటులను హితముగాఁ బ్రాఘనిల్పి
రక్షితం బొనరించి రాజబింబద్యుతుల్
మించికాయుచునున్న మంచివేళ
మహిమనాప్తనుబంధుమధ్యస్థలమునందుఁ
జెలఁగి రత్నాసనాసీనుఁడగుచు

గీ. నర్తకేళీలాస్య నటనాగతులచేత
శాస్త్రసమ్మతముగ జనులకెల్ల
వేడ్క సూపి మఘవవిభవుఁడై కొలువుండ
వలయు నిఖిలకళలు నెఱిఁగి.

సీ. మొదలి పుష్పాంజలి ముదమునఁ గావించి
కరబాళి మొగబాళి పదువులెత్తి
యురుపృథుబాళము లొగిఁబిల్లమురువును
హస్తపరికరణము లేననువుపఱచి

కడకట్టుశబ్దంబు కడఁగి దర్వులుజిందు
శార్గైనగీతప్రబంధములును
కుండలిబహురూపదండలాస్యవిలాస
దేశిమార్గంబుల తెరువులెఱిఁగి

గీ. నయము బిఱుసును నరిగతుల్ కడిఁదిగాను
తిరువు మురువును నిలుకడ తిన్ననగుచు,
పాత్రిఁ గొనిపించఁ గొనఁగను బ్రౌఢిమైన
వాఁడె నటుఁ డనఁబరఁగు నీవసుధయందు.

---

211 సిద్ధన ప్రెగడ

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తునందున్న యుదాహరణ గ్రంథములో సిద్ధన ప్రెగడ శాకుంతలములోనిదని యీక్రింది పద్య మొకటి యుదాహరింపఁబడినది. ఈగ్రంథకర్తనుగూర్చిన విషయము లేమియుఁ దెలియలేదు.

ఉ. నీరజమిత్రులో బయలనిల్చి చలంబునఁ గిట్టి మైమయిం
బోరుట దుర్లభంబనుచు బూరితమఃపటలంబు లొక్కటై
సూరెలఁ గోటవట్టి పొడసూఁపగనొక్కొ యెదిర్చె నాఁగఁబ్రా
కారనిబద్ధనీలమణికాంతిఁ గనుంగొన నొప్పు నెంతయున్.

తిక్కనసోమయాజి పూర్వులలో నిరువురు సిద్ధనలున్నారు. కాని వారు కవులైనట్లు గాన్పింపదు. భావిపరిశోధనమువలన నీసిద్ధన బయట పడవలసియున్నాఁడు.

---

212 రామా పెగ్గడ జగన్నాథకవి

— * —

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; కాశిక గోత్రుఁడు; గంగనామాత్యునకును జానమకును బుత్త్రుఁడు; రామ మంత్రివీరమాంబలకుఁ బౌత్త్రుఁడు; ఈకవి కాపురస్థలము కృష్ణామండలమునందలి యేలూరు సమీపముననున్న పెదపాడు నివాసుఁడగుటచే నీతనిని పెదపాటి జగ్గనయని వాడుచున్నారు. కాని వీరి యింటిపేరు రామా పెగ్గడవారయిన ట్లీక్రింది పద్యములో నున్నది.

ఈకవి, అనేకకవుల గ్రంథములలోని వర్ణనాంశములు గలపద్యముల నేర్చి యయిదాశ్వాసములుగాఁ గూర్చి దానికిఁ బ్రబంధరత్నాకరమని పేరుపెట్టి, దానిని శ్రీజగన్నాథస్వామి కంకితము చేసెను. ఇందు మూఁడాశ్వాసములు మాత్రమే తంజావూరు పుస్తకభాండాగారమునందున్నది. ఆగ్రంథమందలి కృత్యాది పద్యములను శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు తమ ప్రబంధరత్నావళిలోఁ బ్రకటించియున్న వాని నీక్రిందఁ బొందుపరచుచున్నాఁడను. గ్రంథవిస్తరభీతియున్నను, ఈకవి కాలనిర్ణయ మనేకకవుల కాలనిర్ణయమునకు దోడుపడునది యగుటచే నీజగ్గనకవి కాలమును సరిగాఁ దెలిసికొనుటకై భావిపరిశోధకులకు సాహాయ్యమగునను తలంపున నాపద్యముల నన్నిటి నుదాహరించితిని. జగన్నాథస్వామి కలలోఁగన్పడి తన కీగ్రంథము నంకితముసేయుమని యానతిచ్చినట్లు కవిచెప్పుకొనియున్నాఁడు

సీ. శ్రీకరనవపుండరీక సంపదలకుఁ
గవయైన నేత్రయుగ్మంబుతోడ
శంఖశార్ఙ్గస్ఫురచ్చక్రగదాశోభి
తములైన హస్తపద్మములతోడఁ
నూత్నిత మకుటకేయూరకౌస్తుభచారు
రమణీయమణిభూషణములతోడఁ

బదియాటువన్నెల పసిమించు తళుకుల
వలనైన పసిఁడిదువ్వలువతోడ
గీ. నిరతమును గూర్మిమీఱి పేరురమునందుఁ
గాపురం బున్న దుగ్ధాబ్ధి కన్యతోడ
శ్రీజగన్నాథఁ డెలమి నాశ్రితనిధాన
మర్థిఁ గల నాకుఁ బ్రత్యక్ష మైనఁజూచి.
సీ. నీలాచలాగ్రసన్నిహితనిత్యనివాస!
వాసవార్చితదివ్యవస్తునిరత!
రతగోపకన్యకాచతురతాతత్పర!
బరతత్త్వవాసనాప్రకటసార!
సారసోద్భవనుత! శయనపారావార!
వారణోద్ధరదయావరవిశేష!
శేషాహితల్ప! సుస్థిరసచ్చిదానంద!
నందవ్రజస్ఫుటోన్నతవిహార!
గీ. హారకేయూరమకుటమంజీరవిసర
సరసభూషణభూషితస్ఫారరుచిర
చిరదయాలోల! రక్షణస్నేహవిజయ!
జయజగన్నాథ! దేవతాసార్వభౌమ!
గీ. అనుచు నుతియించు నాదునెమ్మనము సెలఁగ
ననఘుఁ డాద్యుండు పురుషోత్తమాఖ్యపురపు
శ్రీజగన్నాయకుఁడు సమాశ్రితనిధాన
మాదరంబున నిట్లని యానతిచ్చె
ఉ. ఆరయ రామామాత్యపెగ్గడకులాగ్రణి గంగయమంత్రిజగ్గ! మా
పేరిటివాఁడ వెప్పుడును బ్రేమ ఘనంబగు మాకు నీపయిన్
గారవలీల నీవు సమకట్టిన మేలిమికావ్యసార మిం
పారఁగ మత్సమర్పణము నవ్వహకీర్తిగఁ జేయు నావుడున్
వ. మనమునఁ బ్రమోదాయత్తుండనై యిట్లని వితర్కించితి.

చ. జననుతులౌ కవీశ్వరుల సత్కృతిసారము కావ్యసారవ
ర్ణన మని చేసి నీలగిరినాథుని కర్పణసేయుటొప్పఁ జ
క్కని పదియాఱువన్నె కనకంబున వాసనకమ్మ కస్తురిన్
గనదురుకాంతియున్ జెఱకునన్ ఫలమబ్బుట భాగ్యమే కదా!

వ. అని కృతినిశ్చయుండనై జగన్నాథ దేవ కరుణాసుధాసారంబునఁ గావ్యసారం బొనరింపఁ బ్రారంభించి మదీయ వంశావతారం బభివర్ణించెద.

సీ. తనప్రభుత్వము దేవతాప్రభుత్వమున కం
తయు నొప్పు వేయినేత్రములవానిఁ
దనలావునను భూతధాత్రీతలం బెల్లఁ
దలఁబూనుకొను వేయుఁదలలవానిఁ,
దనపేరుఁ దడవినజనుల పాపౌఘముల్
మర్దించు వేయునామములవానిఁ,
దనమూర్తి త్రిభువనతమసహాలసమసంగఁ
దఱిమెడు వేయుఁ బాదములవానిఁ,

గీ. దనదుకూరిమిసుతునిఁగాఁ గనినవానిఁ
దరమె వర్ణింప సంతతోదారకీర్తి
ననుపమజ్ఞానమూర్తి దయానువర్తి
భవ్యగుణఖనిఁ గశ్యపబ్రహ్మవాని

శా. ఆమానీందు్రి శుభాన్వయప్రకటదుగ్ధాంబోధి శుభ్రాంశుఁడౌ
రామప్రెగ్గడ గంగరాజునకు విభ్రాజద్యశస్ఫూర్తి వ
ల్లామాత్యుం డుదయించి కాంచె నురుభవ్యాకారులన్ జేర్మి రా
మామాత్యాగ్రణి గంగరాయని సముద్యద్బంధుమందారులన్.

ఉ. దండెగు (?) ప్రత్తిపాటి పురధాముఁడు వల్లనరామమంత్రి తా
నిండినవేడ్క నారంధినీపతి వీరమనున్ వివాహమై
కొండయ తిమ్మమంత్రి మణికోవిదులన్ గనియెం బ్రసూనకో
దండ జయంతతుల్యసముదంచిత రూపవిలాసవంతులన్.

చ. శరనిధికన్యకామణిని శౌరి వరించినసొంపునన్ మనో
హరగుణశాలి గంగసచివాగ్రణి సమ్మతిఁ బెండ్లియాడె నా
హరితపవిత్రగోత్రుఁ డగునబ్బురిలింగన కూర్మిపుత్త్రిను
స్థిరగుణధాత్రిఁ జానమ నశేషశుభాంచితగాత్రి నుర్వరన్

చ. సతతము సజ్జనార్థిబుధసన్నుతులై విలసిల్లునట్టి దం
పతులకు నుద్భవించితిమి పంకజనాభకృపాసమృద్ధిచే
ధృతినమరాద్రితుల్యు లగుతిమ్మయ వల్లయలున్ సమున్నత
స్థితిఁ గవిమిత్రబాంధవవిధేయుఁడ జగ్గనమంత్రివర్యుఁడన్.

శా. భారద్వాజనితాంతగోత్రుఁడని చెప్పన్మించునాదా తెపల్
సూరామాత్యుని పుత్త్రి నమ్మనను సంశోభాంగి నుద్వాహమై
సారోదారుఁడు తిమ్మమంత్రి గనియెన్ సత్పుత్రునిన్ వేంగనన్
గారా మొప్పఁగఁ గొండమంత్రిమణి నాగంగయ్య చానార్యులన్

గీ. లలి భరద్వాజ గోత్రుఁడౌ వెలఁగ లేటి
కొండనామాత్యశేఖరు కూర్మిపుత్త్రి
వసుధరామాంబఁ బెండ్లియై వల్లమంత్రి
మదన సమమూర్తి సింగనామాత్యుఁ గనియె.

సీ. శాశ్వతవిక్రమైశ్వర్య సంపదలందుఁ
గపికేతు వృషకేతు గరుడ కేతు
భుజబలకారుణ్య భూరిప్రతిజ్ఞల
బలరాము రఘురాముఁ బరశురాము
సత్కార్యవితరణ సౌందర్యములయందుఁ
బాణుఁ బన్నగబాణు ప్రసవబాణు
ఘనతరమానస కాంతిపెన్నిధులందు
రారాజు ద్విజరాజు రాజరాజు

గీ. సాటిసేయంగఁదగుఁ జతుర్జలధి వేష్టి
తావనీచక్రరాజసభాంతరముల
రమ్యతరభాగ్యగుణశాలి రామప్రెగడ
మంత్రి గంగయవల్లనామాత్యవరుని.

ఈజగ్గకవియే కాకుండ నీఁకనొకయాతఁడుకూడ నిట్లే పూర్వకవులగ్రంథములలోనుండి వర్ణనాంశములతోఁ గూడియుండిన పద్యములను సేకరించి, యొకగ్రంథముగా సంధానించియున్నాఁడు. ఈరెండవ సంధానకర్త పేరెఱుంగరాదు. ఈగ్రంథము నుదాహరణ గ్రంథమని వాడుచున్నారు. పండితాగ్రగణ్యులగు శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు చాల శ్రమచేసి యీరెండు గ్రంథములలోని పద్యములను సమకూర్చి ప్రబంధరత్నావళి యనుపేరున నొకగ్రంథముగాఁ బ్రకటించియున్నవారు ఇందుమూలమున దాదాపు డెబ్బదిమంది కవులపేర్లను వారు రచించిన గ్రంథనామములును దెలియవచ్చుచున్నవి. ఆయుదాహరణ గ్రంథములను, జాగ్రతగఁ బరిశీలించినచో, మరియు జగ్గనకవికృతమైన ప్రబంధరత్నాకరమునందలి తక్కిన రెండాశ్వాసములును లభించినచో నింకను మఱికొందఱు కవులు బయలుపడవచ్చును.

ఈసంధాతల కాలనిర్ణయమునకై శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిలువారీక్రిందివాక్యములను వ్రాసియున్నారు. ఇర్వురు సంధాతలును గొంచెమించుమించుగా సమకాలమువారనియే తలంపవచ్చును. మనమెఱింగినంతలో జగన్నాథకవి యుదాహరించిన వారిలో మాదయ్యగారి మల్లయ్య, తెనాలి రామలింగయయును, రెండవసంధాత యుదాహరించినవారిలో నల్లసాని పెద్దనార్యుఁడును నర్వాచీనులు. జగన్నాథకవికంటె నిర్వదేండ్లు రెండవసంధాత ప్రాచీనుఁడయినఁ గావచ్చును.”

సుప్రసిద్ధకవిశేఖరు లగు పింగళి సూరనార్యుఁడు రామరాజభూషణుఁడు మొదలగువారి పద్యము లీగ్రంథములో నుదాహృతములైనట్లు కాన్పింపదు. దీనినిబట్టి యీజగన్నాథకవి క్రీ.శ. 1550–60 ప్రాంతమువాఁడని నిర్ణయింపవచ్చును.

ప్రబంధరత్నావళియం దుదాహృతులైన కవుల నీగ్రంథమున నచ్చటచ్చటఁ జేర్చుచు వచ్చితిని. ఈసందర్భమున శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిలుగారి యాంధ్రభాషాసేవ యత్యంతము కొనియాడఁదగినదని చెప్పవలసియున్నది.

213 పింగళి సూరనార్యుఁడు

కవితాప్రపంచమున నిష్కళంకసుధామయ ప్రభలతోఁ బ్రకాశించుచున్న యీకవిచంద్రుఁడు, ఈనిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగిత కవిత్వవైభవుఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; యజుశ్శాఖీయుఁడు; గౌతమగోత్రుఁడు; అమరనామాత్య యబ్బమాంబికల పుత్త్రుఁడు; సూరయామాత్యయమలమాంబికలకుఁ బౌత్త్రుఁడు.

ఈమహాకవి గరుడపురాణము, గిరిజాకళ్యాణము, రాఘవపాండవీయము కళాపూర్ణోదయము, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, ఇంకననేక కృతులు రచియించినవాఁడు. ఇందు మొదటి రెండుగ్రంథములు నిప్పుడు లభించుటలేదు. రాఘవపాండవీయముఁ గవి తన వృత్తాంతమును కృతిపతి వలుకులుగా నిట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. శోభితాపస్తంబసూత్రు గౌతమగోత్రు
సుచరిత్రుఁ బింగళిసూర్యసుకవి
పౌత్రు నన్నవసతిభావనదౌహిత్రు
నమరధీమణికి నబ్బమ్మకుఁ బుత్త్రి
ననుజన్ము లైనట్టియమలన యెఱ్ఱనా
ర్యులు భక్తి సేవింప నలరువాని
సత్కావ్యరచనావిశారదుం డగువాని
సూరననామవిశ్రుతిని నన్నుఁ

ఆ. బ్రియము సంధిలంగఁ బిలిపించి బహువస్త్ర
భూషణాదిదానములఁ గరంబు
సంతసంబొనర్చి యెంతయు గారవ
మెసఁగ మధురఫణితి నిట్టులనియె.

పింగళియను గ్రామనామమునుబట్టియే యీకవి గృహనామమేర్పడినదనియు గోకనామాత్యుఁ డీవంశమునకు మూలపురుషుఁడ

నియు నాతఁడొకగంధర్విని దాసిగా నేలెననియు, నాతని వంశము వారే పలనాటను, పాకనాటను, పలుతావులకుఁ బోయి వాసముచేయు చుండిరనియు, కవి తనప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునం దీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. ఆగౌతమగోత్రంబున
నాగమనిధి పుట్టె గోకనామాత్యుఁడు స
ద్భోగక్షేత్రస్వామ్య ప[illegible]
మాగతిఁ బింగలిపురాంకుఁడై యతఁడొప్పెన్.

ఉ. పేర్వెలయంగ నాఘనుఁడు పింగళిగోకబుధోత్తముండు గం
ధర్వి నొకర్తుఁ బేకియనుదానిని దాసిగ నేలె యోగితా
గుర్వనుభావుఁడై నెరపె గోపకుమారుని ఖడ్గవర్ణనం
బర్వపునిండు వెన్నెలలపైఁ నెఱిఁ జూపెడుకీర్తిసంపదన్.

ఉ. సంతతిలేక మున్న తనిజాయ సభక్తిని సూర్యసేవ య
శ్రాంతముఁ జేయఁగా నతఁడు సద్విజుఁడై కలవచ్చి దొండబె
ట్టింతికి నిచ్చి చాల ఫలించును నీకిది ప్రోది చేసినా
మ్మెంతయు నంచుఁ బల్కెనఁట యింతియు నాకలగాంచి ధన్యయై.

తే. సకలదిశలకు శాఖోపశాఖలిడుచుఁ
బాదలిఫలియించు దొండయుఁ బోలి ప్రబలి
యాత్మసంతతి పుత్త్రపౌత్త్రాది బహుప
రంపరల నొప్ప వెలసె భర్తయును దాను.

మ. తరము ల్నాల్గయి దెందు నెందు నగుఁ దత్తద్గ్రామనామంబులన్
బరఁగున్ వంశములెల్లఁ బూర్వపునిజప్రఖ్యాతి మాయంగ నే
ష్మురుదో పింగలినామ మందుఁ జిరకాలావాసులై యున్నను
స్థిరతన్గోకనమంత్రి వంశజులకున్ జెన్నొందు మిన్నందుచున్.

ఉ. రంగుగ గౌతమీపరిసరంబులఁ గృష్ణకెలంకులన్ ఘనుల్
పింగళి రామయాదులు లలిం బలనాటను బాకనాటనుం

బింగళిగాదయామాదు లిటఁ బెంపువహించిన యస్మదాదులా.
పింగళిగోకమంత్రియిలు పేరనె చాలప్రసిద్ధులెల్లచోన్.

ఈపద్యమునందు "ఇట" అనిచెప్పెనేకానితనవాసగ్రామమేదియో చెప్పలేదు. కాని యాతనినివాసము "గౌతమీపరిసరము" "కృష్ణకెలంకులు" "పలనాఁడు" "పాకనాడు" మాత్రముకాదని తోఁచుచున్నది. పింగలి యనుపురమెచ్చటనున్నదియుఁ దెలియలేదు. నిజామురాష్ట్రములోనున్నదని యనుచున్నారు. రాఘవపాండవీయమునందలి "శోభితాప స్తంబసూత్రు" ననుపద్యమే కృతిపతిపలికినట్లుగాఁ గళాపూర్ణోదయమునందును వేసికొనినాఁడు.

ఈకవికి మూలపురుషుఁడైన గోకనామాత్యుఁడు గంధర్వి నొకదానిని దాసిగా నేలెననుటనుగురించి యొకకథ కలదు. ఆకథను బ్ర.శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు ఆంధ్రకవుల చరిత్రమునవ్రాసియున్నారు. ఆకథను వారి వాక్యములతో నిట వ్రాయుచున్నాఁడను.

"ఈపింగళివారి పేకికథను జనులీప్రాంతములయం దిప్పుడు సహితము వాడుకగా చెప్పుకొనుచున్నారు. పింగళిగోకనామాత్యుఁ డొకనాఁ డరణ్యములో సంచరించుచుండఁగా, ఆతని కొకసుందరమయిన పూస దొరకినదఁట. అతఁడాపూసను దెచ్చి తనపెట్టెలోవేసి దాఁచెనట! ఆదినమునందే పేకియనుపేరుతో నొకతెవచ్చి వారి యింట దాసిగా కుదిరి మిక్కిలి విశ్వాసముతో పనులు చేయ మొదలుపెట్టెనఁట ఇట్లు కొంతకాలము జరిగినతరువాత గోంకనామాత్యునిభార్య గర్భవతియై ప్రసవసమయము సమీపించినప్పు డాపురిటియింటిలో పేకిని కావలిపెట్టిరనియు, అది యాకావలియున్న దినములలో నొకఁనాటి రాత్రి తాను శయనించినస్థలమునుండి లేవకయే నాలుకను దీర్ఘముగా చాచి దానితో దీపమొగసనఁ ద్రోచెననియు, అదిచూచి యాతని భార్య భయపడి జరిగినవృత్తాంతమును భర్తతో చెప్పెననియు, అందు మీఁద వారు దాని నేలాగునైన వదల్చుకోవలెనని యెటువంటి యసాధ్యములగుపనులు చెప్పినను, పేకివానినెల్లనిముషములోనిర్వహించుచు

వచ్చెననియు నందుమీఁద వారు దానిని వదల్చుకొను సాధనము లేక కాశికిపోయి గంగ తెమ్మని దానిని దూరదేశమునకుఁ బంపి యది యింట లేని సమయమునందు సమస్త సామగ్రితోను పొరుగూరికి లేచిపోయిరనియు, ఇంతలో పేకి కాశినుండి గంగ తీసికొనివచ్చి యింటివారు పొరుగూరికి పోవునప్పుడింట దిగవిడిచిపోయిన నలువు రత్తలేని పెద్దఱాతిఱుబ్బురోటిని నెత్తిమీఁద పెట్టుకొని యిదిమఱచి వచ్చితిరని పొరుగూరికిపోయి వారికి చేర్చినదనియు, అప్పుడు గోంక నామాత్యుఁడు నీవుమమ్మెట్లువిడిచెదవని దానిని మంచిమాటలతో నడుగఁగా నాఁడరణ్యములో దొరికిన పూసనిచ్చి వేసినయెడల పోయెదనని యది చెప్పెననియు, అంతట దానియభిమతమును దీర్చి వారు దానిని పంపివేసిరనియు కథ చెప్పుచున్నారు." వదల్చుకొనుటకు వీలులేని సందర్భము వచ్చినప్పుడు "పింగళివారి పేకివలె" మమ్మెట్లు పట్టుకొంటివని సామెతగాకూడ నిప్పటికిని యీకథను వాడుచున్నారు.

ఈతఁడు రచించిన గ్రంథములలో మనకు లభించుచున్న వానియందు మొదటిది రాఘవపాండవీయము. ఇదినాల్గాశ్వాసములుగల ద్వ్యర్థికావ్యము. ఒకేపద్యమునందు రామాయణ భారతార్థములు రెండును వచ్చునట్లీతఁడీ గ్రంథమును రచియించి, ఆకువీటిపురప్రభువగు పెదవెంకటాద్రి ప్రేరణమున శ్రీవిరూపాక్షస్వామికిఁ గృతియొసంగెను. రెండర్థములుగల కావ్యములలో నిదియే మొదటిది అంతకు పూర్వము వేములవాడ భీమకవి యొకరాఘవ పాండవీయమును రచించియుండెనను ప్రతీతి సూరనార్యుని కాలమునాఁటికే కలదు. కాని అందలియొక్క పద్యమైన నప్పటికే లభించుటలేదని యీక్రింది రెండు పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

శా. రెండర్థంబుల పద్యమొక్కటియు నిర్మింపంగ శక్యంబు గా
దుండుం దద్గతిఁ గావ్యమెల్లనగునే నోహో యనం జేయుదే
పాండిత్యంబున నందునుం దెనుఁగుకబ్బం బద్భుతంబుప్ర ద
క్షుం జెప్పఁడిల రామభారతకథల్ జోడింప భాషాకృతిన్.

ఉ. భీమన తొల్లి చెప్పె నను పెద్దలమాటయె కాని యందు నోం
డేమియు నేయెడ న్నిలుచు టెవ్వరుఁ గాన రటుండనిమ్ము సా
నామహిత ప్రబంధరచనాఘనవిశ్రుతి నీకుఁ గల్గుటన్
నామదిఁ దద్ద్వయార్థకృతినై పుణియుం గలదంచు నెంచెదన్.

కృతిపతియైన పెదవెంకటాద్రివిభుఁడు, రాఘవపాండవీయము రచించి యాకువీటియందలి శ్రీ విరూపాక్షస్వామి కంకితముసేయుమని చెప్పిన ట్లీక్రింది రెండుపద్యములను గవి రచించియున్నాఁడు.

క. చాటుప్రబంధరచనా
పాటవకలితుఁడవు శబ్దపరిచితియందున్
మేటివి దీనిం దెనుఁగున
బాటించి రచింప నీవ ప్రౌఢుఁడ వరయన్.

ఉ. దక్షత యింతగల్గి విశదంబుగఁ గాంచియు నీమదిన్ ఫలా
పేక్ష ఘనంబుగామి నిది యిట్టన గొంకెద నీకు నోలలా
పేక్షణభక్తిశీల! రచియించుట యిష్టము కాదె శ్రీ విరూ
పాక్షున కంకితంబుగ శుభార్థము రాఘవపాండవీయమున్.

వ. అని సవినయభక్తికంబు లగు మధురభాషణంబుల నిజాభిలాషంబు తెలియఁ గెలిగించిన నేనునుం దదీయంబులగు నతిమాత్రగౌరవ సంభావనాది విశేషంబులచేతం బ్రీతచేతస్కుండనై యునికింజేసి శక్త్యాశక్త్య విచారంబు లేక యంగీకారభంగీతరంగితంబగు నంతరంగంబుతో నతని నభివీక్షించి.''

ఈవాక్యములవలనఁ గవి కేవలధనాశపరుఁడై వెంకటాద్రిప్రభువు నాశ్రయింపలేదనియు, నాతనికడ నుచితమర్యాదతో నుండి స్వతంత్ర జీవనము చేయుచున్నవాఁడనియు, దెలియుచున్నది. ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నషష్ఠ్యంతములలోఁ దండ్రిని నుతియించుచుఁ గవి రచించిన యీక్రిందిపద్యములనుబట్టి వీరగ్రహారికులై నట్లు గానవచ్చుచున్నది.

క. పృథులాకాశీసేతు
ప్రథనిదుమానూరి కృష్ణరాయ సముద్ర

ప్రథితాగ్రహారభోగా
తిథేయ నిజసంతతిప్రతీతాత్మునకున్.

దీనినిబట్టి కవినివాసమీ గ్రామములలో నేదియైనఁ గావచ్చును. నిడమానూరు కృష్ణామండలమున బెజవాడ తాలూకాలోనున్నది.

రెండర్థములు గల కావ్యమును రచించుటయందుఁ దనకుఁగల సామర్థ్యము నీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పుచుఁ గవి తన గ్రంథమును జదువునప్పుడు, ప్రతిపద్యమునకును రెండర్థములను ఎప్పటి కప్పుడే చూడక ఒకకథనే దృష్టియందుంచుకొని గ్రంథము నేకార్థకావ్యము వలెనే రెండుసారులు చదువుకొనవలయునని పాఠకులను హెచ్చరించు చున్నాఁడు.

ఉ. రాఘవపాండవీయకథ రమ్యముగా నొకకావ్యసృష్టి నా
హా! ఘటియింపఁగా వశమె యాంధ్రకవీంద్రుల కైనఁ దావక
శ్లాఘనపూర్వకోక్తి యవిలంఘ్యము గావునఁ గోవిదానుకం
పాఘనబుద్ధిఁ జూపెదఁ జమత్కృతి మత్కృతిత్వమున్.

సీ. ఆంధ్రభాషాసంస్కృతాభిభాషాశ్లేష
యొక్కొకచోట నొక్కొక్కచోట
నుచితశబ్దశ్లేష యొక్కొక్కచోట న
ర్థశ్లేషయొక్కొక్కతతిని ముఖ్య
గౌణవృత్తిశ్లేషఘటన యొక్కొక్కతతి
నర్థాన్వయము వేఱెయగుచు నునికి
శబ్దాన్వయవిభేదసంగతి యొక్కొక్క
తతి నివి యొక్కొక్కతతిని రెండు

తే. మూఁడు గూడుట యన సముజ్జ్వలముగాఁగ
నాకుఁ దోఁచినగతి జెక్కుఁబోకలమర
రామభారతకథలు పర్యాయదృష్టిఁ
జూచుచు మతుల కేర్పడ నాచరింతు.

క. ఒకకథవినియెడితఱి వే
ఱొకకథపై దృష్టియిడిన నొకయర్థముఁ దోఁ
పక పోవుఁ గాన నీకా
ర్థకావ్యమెట్లట్ల వినఁగఁదగు నొకటొకటిన్.

తే. ప్రభువు సత్కారగుణమిందుఁ బాయుననియు
శ్రీవిరూపాక్షసేవావిశేష మనియు
సుజను లిందుగుణాంశంబ చూతు రనియుఁ
జలిపితి నసాధ్యకృతి కిట్లు సాహసంబు.

రాఘవపాండవీయ కృతిపతియైన పెదవెంకటాద్రి క్షత్రియుఁ డనియుఁ గౌండిన్యగోత్రుఁడనియు, ఆకువీడుపట్టణప్రభువనియు రాఘవపాండవీయమున వర్ణింపఁబడియున్నాఁడు. ఆకువీడు పంపానదీతీరమున నున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. అదియిప్పుడేపేరుననున్నదో తెలియదు. గోదావరి మండలమున భీమవరాంతికముననున్న ఆకువీఁడు కలదుకాని యిదియదికాదు. ఈపెదవెంకటాద్రి విజయనగరములో నొకమేటియై యుండెనని యీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియఁగలదు.

క. వడిగలతనాన, సీగిని,
విడిముడిపసఁ, బ్రాభవమున విజయనగరిలోఁ
గడు నెన్న నేర్పుఁగలమే
ల్గడకలఁ బెదవెంకటాద్రి నరవరుఁ డొప్పున్.

పెదవెంకటాద్రి తమ్ముఁడైన చినవెంకటాద్రిని గవి యీక్రింది పద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

తే. అమరవరభూమిభృన్మస్తకములఁ గ్రిందు
పఱచు నిజపాదకటక సత్ప్రాప్తిచేత
విమలధృతిఁ గేశవప్రియుణమున వెలయు
వెంకటాద్రియనఁ బినవెంకటాద్రి.

ఈచినవెంకటాద్రి కుమారధూర్జటిచేఁ గృష్ణరాయ విజయమును రచియింపఁ జేసెనని కొందఱనుచున్నారు. కాని యదిసత్యముకాదు. ఈవిషయమునుగూర్చి కుమార ధూర్జటిచారిత్రమునఁ జర్చించెదను.

రాఘవ పాండవీయమునందలి యీక్రింది యాశ్వాసాంత పద్యములలోఁ గూడ, కృతిపతియైన విరూపాక్షస్వామి పంపాతటము నందలి హేమకూటపర్వతముపై నున్నవాఁడని స్పష్టమగుచున్నది.

క. పెదవెంకటాద్రి హృదయా
స్పదపదవిన్యాస తుంగభద్రావీచీ
మృదుసీకరపరిచితనిజ
సదనాంగణరంగవల్లి సౌభాగ్యకళా!

క. శ్రీపంపాసరసక్రీ
డాపండిత పెద్దవేంకటక్ష్మాపతి చి
త్తోపాసితపద ప్రత్య
గ్రూపవిరూపాక్ష హేమకూటాధ్యక్షా.

పై పద్యములనుబట్టి ఆకువీడుపురమును విరూపాక్షస్వామియుఁ దుంగభద్రానదీతీరమున నున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఈయాకువీటి ప్రభువులు చిన్నసంస్థానాధిపతులై కర్ణాటకరాజులకు సామంతులై యుద్ధములలో వారికి సాహాయ్య మొనర్చుచున్నట్లుగన్పట్టుచున్నది. పెదవెంకటాద్రికిఁ బితామహుఁడైన యిమ్మరాజు రాజమహేంద్రవరముపై జరిగిన యుద్ధములోఁ బాల్గొనిన ట్లీక్రిందిపద్యములోఁ గవి వర్ణించియున్నాఁడు.

క. రాజమహేంద్రవరాధిపు
రీజైత్రవిచిత్రములఁ బరిభ్రాజితుఁడై
యాజిఘనుం డాయిమ్మమ
హీజాని ప్రసిద్ధిఁ గాంచె నెంతయు మహిమన్.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు హూణశకము 1515 వ సంవత్సరమున రాజమహేంద్రవరమును గజపతినుండి జయించియుండెను. ఆయుద్ధమున నీయిమ్మరాజు పాల్గొనినట్లూహింపఁదగియున్నది. ఈయిమ్మరాజున కప్పటికి నలువది సంవత్సరముల వయసుండునని తలంచితిమేని, పెదవెంకటాద్రికి 25 సంవత్సరముల వయసున ననఁగా హూణశకము 1545వ సంవత్సర ప్రాంతమున నీకావ్యమును రచియించెనని తలంపవలసియుండును.

కవి సంజీవని యనులక్షణగ్రంథమును రచించిన ముద్దరాజు రామనకవి యీరాఘవపాండవీయమునకు వ్యాఖ్యానమును రచించెను. ఈద్వ్యర్థి కావ్యరచనమునకుఁ బిమ్మట రెండర్థములుగల కావ్యములు మఱికొన్ని బయలువెడలినవి కాని యవి యింతప్రౌఢముగా లేవు. తిక్కనసోమయాజికిఁ బిమ్మట నింత ప్రౌఢముగా, నింతమనోహరముగా, నింతచాతుర్యముగాఁ గవిత్వముచెప్పినవాఁ డీతఁడే. ఆంధ్రకవుల నెన్నువేళ నీతఁడు తప్పక ద్వితీయస్థాన మాక్రమించుకొను ననుటకు సందియములేదు. ఇంతకంటె పాండిత్యమును జూపిన కవివరుల గ్రంథములు కొన్ని కలవు. కాని కవి చరిత్రకారులనిన ట్లీతనివలె సర్వతోముఖ చాతుర్యమును జూపినకవి యింకొకఁడు లేదు. తిక్కన భారతమును విడిచితిమేని, యీతని గ్రంథములను జదువునప్పుడు గలిగెడు యానందము వేఱుపుస్తక పఠనమువలనఁ గలుగదని నొక్కవాక్యమును వ్రాసి, ముగించెదను. రాఘవపాండవీయమునందలి యైదు పద్యములీతని శైలి తెలియుటకై యిటవ్రాసెదను.

చ. తెలివి నతిప్రగల్భుఁ డసదృగ్బలుఁ డాతఁడు భీష్మచాప కౌ
శలమె సహాయమై యమరశత్రుల నేపడఁపన్ వలంతియై
నిలుకడ నేలె విశ్వధరణిం దనమిత్రకులంబు వైభవో
జ్జ్వలతఁ దలిర్ప బౌరవనుసంతతి రాజులకెల్ల హెచ్చుగన్. 1అ

శా. అంతన్ వారలు రామభద్రుపద రాజ్యారూఢిచే నెంతయుం
జింతాతీతవిశేషయై ప్రబలలక్ష్మి న్మించు చంచద్ఘనో
పాంతం దత్పురిగూఢరాజపదవీప్రాకారరేఖన్ శుచి
స్వాంతుల్ సేరిరి దత్పురోహితముఖవ్యాక్లుప్తప్రసన్నాంకులై. 2అ

చ. అతఁడును దత్తపోమహిమ యచ్చటమానులు వచ్చి చెప్పఁగా
నతికౌతుకంబునన్ వినుచు నచ్చటికిం జనియెం బరాజితో
ద్ధతి విలసద్వయోమ్మృగయుతన్ వనలక్ష్మి నశేషలోక సం
స్తుతగుణకున్ ధర్మాత్మజకుఁజూపియు జెప్పియు వేడ్కసేయుచున్. 3అ

ఉ. ఆతతవేగయానమున నంతట నావిలసద్బలుండు గో
త్రాత్రితనయాభిదర్శన విధాన ముదంచితవృత్తియై సము
ద్యోతిలనేగి కాంచి రయమొప్పఁగఁ బల్కె నృపాలసూను ని
ర్ధూతతరాఘునుత్తరు గురుస్ఫుటసంభ్రమచిత్తుఁ జేయుచున్. 4౮

చ. నరుఁడని లెక్కసేయఁడు మనంబున శాత్రవు నమ్మహాత్ముచే
యురణముఁ బెక్కుచోట్లఁ గనియున్ మననాయకుఁ డేమిచెప్ప ని
ద్ధరమును మున్నుగాఁ దెలిపి తోడుగ నిన్నెటులైనఁ దేకయి
ట్లురికృత భీష్మహాని ననయంబును దుర్బలుఁడయ్యె నక్కటా! 4౮

ఈమహాకవి రచనములలో రెండవది కళాపూర్ణోదయము. ఇది యొక యత్యద్భుత కల్పనాకావ్యము. ఇది యేపురాణములోను గన్పట్టదు. ఎనిమిదియాశ్వాసములుగల యీమహాకావ్యమును నంద్యాల ప్రభు వగుకృష్ణమరాజున కంకితముచేసెను. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందలి కథాసారమును వ్రాయఁజాలకపోయితిని. ఈకథాసారమును తడకమళ్ల కృష్ణారావుగారు వ్రాసియుండిరి. అది యముద్రితము. దానితాళపత్ర ప్రతి మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమున నున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయపండితు లగు శ్రీ దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి గారుకూడ వ్రాసియుండిరని వినుచున్నాఁడను.

నంద్యాల కృష్ణమరాజు వంశమునకు మూలపురుషుఁడు ఆరవీటి బుక్కరాజు. ఆరవీటి పట్టణము రాజధానిగా రాజ్యము చేయుటచే నీతనికి ఆరవీటి బుక్కరాజు అనిపేరువచ్చినది. ఇతఁడు చంద్రవంశపు క్షత్రియుఁడని చెప్పుదురు. ఈతనికి అబ్బలమ్మ, బల్లాంబిక యని యిరువురు భార్యలు. అబ్బలమ్మయందు సింగరాజు, రామరాజు, అహోబలరాజు అను మువ్వురు కుమారులు. ఇందులో సింగరాజునకు నరసింహరాజు నారపరాజు, తిమ్మరాజు అని ముగ్గురు తనయులు. ఈమువ్వురిలో పెద్దవాఁడైన నరసింగరాజు నంద్యాలపురాధిపత్యమును గైకొనుటచే నప్పటినుండియు నీతని సంతతివారికి నంద్యాలవారని పేరువచ్చినది.

ఈవిషయమునుగూర్చి కవి కళాపూర్ణోదయమునం దిట్లు వర్ణించి యున్నాఁడు.

ఉ. వ్రాలినకీర్తిఁ బెంపెసఁగి వారలలో నరశింహరాజు నం
ద్యాలపురాధిపత్య విభవాతిశయంబు వహించి మించె ను
ద్వేల నిరూఢి నెల్లెడల విశ్రుతమై తనవంశ మెల్ల నం
ధ్యాలపదప్రసిద్ధిఁ దనరారుచు నెంతయుఁ దేజరిల్లఁగన్;

ఈనరసింహరాజున కైదుగురు తనయులు. ఇందు రెండవ యాతఁడు నారపరాజు. ఈనారపరాజు కొడుకు నరసింగరాజు. ఇతనికిఁ బెదకొండమ, చినకొండమ యని యిరువురు భార్యలు. ఇందు చినకొండమ కుమారుఁడైన కృష్ణమరాజే కళాపూర్ణోదయ కృతిపతి. ఈవంశవృక్షమును బరికించితిమేని, ఆర్వీటి బుక్కరాజునకుఁ మూలపురుషుఁడైన కృతిపతి కృష్ణమరాజు, మునిమమమని మనుమఁడగుచున్నాఁడు. కృతిపతికిఁ బితామహుఁడైన నారపరాజు, కొండవీటివద్ద కుతుబన మల్కుతో జరిగినయుద్ధములోఁ బాల్గొనిన ట్లీక్రింది పద్యములోఁ గవి వర్ణించియున్నాఁడు.

చ. వదలక యుత్కళేంద్రునిసవాయి బరిదు నడంచు దుర్జయున్
గుదుపనమల్కుఁ తల్లడిలఁగొట్టె మహాద్భుత సంగరంబులో
నెదిరిచి కొండవీటికడ నెవ్వఁడసాటి విచిత్రశౌర్య సం
పదపస నారసింహవిభుపట్టికి నారనృపాలమౌళికిన్.

కొండవీటివద్ద కుతుబనమల్కును జయించినది శ్రీకృష్ణదేవరాయలనియు నీయుద్ధము హూణశకము 1515 వ సంవత్సమున జరిగినదనియు, చరిత్రకారులు వ్రాయుచున్నారు. ఆయుద్ధమునం దీనంద్యాల నారపరాజు శ్రీకృష్ణరాయలకు సాహాయ్య మొనర్చెనని చరిత్రకారులు వ్రాసి, పైపద్యము నుదాహరించియున్నారు. కృష్ణదేవరాయలకు సహాయులుగా నున్నవారిని వర్ణించిన కృష్ణరాయ విజయము నందలి యీక్రింది పద్యములో నంద్యాలవారుకూడ నుండుటచే, యీ

నారపరాజే కృష్ణదేవరాయనికి సాహాయ్యమొనర్చినవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును.

సీ. కోటలు దుర్గముల్ గొనుచు దోఃపటుబల
ధాటిచే మించునార్వీటివారు
కంటకామిత్రకంతలుంటనోద్ధతలీల
దంటలై తగుతొరగంటివారు
నిర్భరంబుగ శత్రునికరంబు నడఁగించి
ధీరులై మించు గొబ్బూరివారు
చాలదోర్బలలీల సరదారి సంఘంబు
దూలించి వెలయు నంద్యాలవారు
నాదిగాఁ గల్గురాజులు మేదురగతిఁ
దుళువదొరలును బోయలు దురమునగాఁగ
బ్రతిదినంబును ఘోరమహారణమొనర్ప
నిలిచిపోరాడె గజపతిబలము లపుడు

ఈనంద్యాల నారపరాజు శాలివాహన శకము 1470 అగు కీలక సంవత్సర మీనమాస బహుళపక్ష పంచమి సోమవారమునాఁడు పల్లిపట్టు, గుండిపూడి అను రెండు గ్రామములను శ్రీ వెంకటేశ్వర స్వామివారికి సమర్పించినట్లొక శిలాశాసనము తిరుపతిలో నున్నది. ఆపస్తంబ సూత్రుఁడును యజుశ్శాఖీయుఁడును ఆత్రేయగోత్రుఁడును నంద్యాల నరసింగరాజు కుమారుఁడునగు నారపరాజని యందువ్రాయఁబడియుండుటచే, ఆనారపరాజీతఁడే యనుటకు సంశయము లేదు. శాసనమందీయఁబడిన దినము హూణశకము 1548 సం. మార్చి 18వ తేదీ అయినది. అప్పటికి సదాశివరాయలు కర్ణాటరాజ్యము పాలించుచున్నట్లాశాసనమునందున్నది. నారపరాజీదానమును తనవృద్ధాప్యమునందిచ్చియుండునని యు, నప్పటి కాతనికి డెబ్బది సంవత్సరముల వయసుండుననియు, భావించితిమేని యాతనికి 1515 వ సంవత్సరపు యుద్ధమునాటికి 35 సంవత్సరముల వయసుండునని తేలుచున్నది. అది సత్య

మున కంతదూరముగా నుండదని నాయభిప్రాయము. అట్లయినచో నారపరాజు జన్మము 1480 ప్రాంతమును నాతని కుమారుఁడైన నరసింగరాజు జననము 1505 ప్రాంతమును కృతిపతియైన కృష్ణమరాజు జననము 1530 ప్రాంతమునై యుండి, యాతనికిరువది లేక యిరువదియైదు సంవత్సరముల వయసునాఁ డనఁగా క్రీ. శ. 1550 సంవత్సర ప్రాంతమున కళాపూర్ణోదయ రచనము జరిగియుండవచ్చును.

కృతిపతి యీ కావ్యమును రచించి తనకంకితమొనర్పుమని, కవిని గోరిన ట్లీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శా. నీచే నొక్కమహాప్రబంధము గడున్ నిర్ణిద్రసారస్య లీ
  లాచిత్రింబగుదాని నోయనఘ! వాలాయంబు చేయించుకో
  మాచిత్తంబున వేడ్క యుండునది నీమాధుర్యధుర్యోరు వా
  గ్వైచిత్రిన్ సఫలంబు చేయుము సుధీవర్గంబు లోహోయనన్.

మ. ఇట మున్నారుడసంహితాదికృతు లింపొందఁగాఁ జెప్పి నొ
  ప్పుట విస్తారము చెప్పనేల యవి నుంస్తుత్యోభయశ్లేష స
  ఘటనన్ రాఘవపాండవీయకృతి శక్యంబే రచింపంగ నె
  చ్చట నెవ్వారికి నీకె చెల్లెనది భాషాకావ్యముం జేయఁగన్.

క. అని యాదరణము మిగులం
  దనర నియోగింప నేను నాకోలఁది గనుం
  గొనకీయకొంటిఁ దగ నా
  యనఘుఁడు సంకల్పసిద్ధుఁ డను నమ్మికచేన్.

వ. ఇవ్విధంబునం బూని యమ్మహాప్రభువు సగౌరవ నియోగంబునకు ననుగుణంబుగా మదీయశక్త్యనుసారంబున విచారించి యపూర్వకథాసంవిధానవైచిత్రీమహనీయంబును శృంగారరసప్రాయంబును బుణ్యవస్తువర్ణనాకర్ణనీయంబును నగు కళాపూర్ణోదయంబను మహాకావ్యంబు నిర్మింపం గడంగితి.

ఈకవి కవిత్వమెట్లుండవలయునో గ్రంథమందలి పాత్రలచేఁ జెప్పించి వానిచేఁ దనకవిత్వమావిధముగా నున్నదని సూచింపఁజేయుచుండును. అందుల కీక్రిందిపద్యములు తార్కాణములు.

సీ. పాసఁగ ముత్తెపుసరు లొప్పవాళించినలీలఁ
దమలోన దొరయు శబ్దములఁ గూర్చి
యర్థంబు వాచ్యలక్ష్య వ్యంగ్యభేదంబు
లెఱిఁగి నిర్దోషత నెసఁగఁ జేసి
రసభావములకు సర్వాంబుగ వైదర్భి
మొదలైనరీతు లిమ్ముగ నమర్చి
రీతుల కుచితంబులై తనరారెడు
పాకంబు లింపుగాఁ బాదుకొల్పి
తే. యమరనుపమాద్యులును యమకాదులునగు
నట్టియర్థశబ్దాలంక్రియలు ఘటించి
కవితఁ జెప్పంగనేర్చు సత్కవివరునకు
వాంఛితార్థంబు లొసఁగనివారు గలరె?

లయవిభాతి: చలువగల వెన్నెలలచెలువునకు సౌరభము
గలిగినను సౌరభముఁ జలువయుఁ దలిర్పం
బొలుపెసగుకప్పురపు బలుకులకుఁ గోమలత
నెలకొనిన సౌరభముఁ జలువపసయుం గో
మలతయును గలిగి జనముల మిగుల బెం
పెసగు మలయపవనంపు గొదమలకు మధురత్వం
బలవడిననీడు మతికల దనఁగవచ్చుఁ
గడు వెలయఁ గలయీసుకవిపలుకులకు నెంచన్
కళాపూర్ణోదయము.

సీ. శబ్దసంస్కార మెచ్చటను జాఱఁగనీక
పదమైత్రి యర్థసంపదలఁ బొదలఁ
దలఁ పెల్లనక్లిష్టతను బ్రిదీపితముగాఁ
బునరుక్తిదోషంబె పొంతఁబోక
యాకాంక్షితస్ఫూర్తి యాచరించుచును శా
ఖాచంక్రమక్రియఁ గడవఁ జనక

పరిష్కృతార్థభావంబు బాదుకో నడుకుచు
నుపపత్తి యెందు నత్యూర్జితముగ
తే. నొకటఁ బూర్వోత్తరవిరోధ మొందకుండఁ
దత్తదవయవవాక్యతాత్పర్యభేద
ములు మహాకావ్యతాత్పర్యమునకు నొనరఁ
బలుకనేర్చుట బహుతపఃఫలము గాదె.

పరిభావతీప్రద్యుమ్నము.

ఈతని కవిత్వశైలి రుచిచూపుటకై కళాపూర్ణోదయమునందలి పది పద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

మ. తమిఁబూఁదీగెలఁదూఁగుటుయ్యెలలఁ బంతాలాడుచుందూఁగునా
కొమరుంబాయపుగబ్బిగుబ్బెతల యంఘ్రుల్ చక్కఁగాఁజాఁగిమిం
టిమొగంబై చనుదెంచుతీవిఁగనుఁగొం టే దివ్యమానీంద్రనా
కమ్మగీనేత్రిలమీఁదఁ గయ్యమునకుంగాల్ద్రాఁచులాగొప్పెదున్. 1ఆ

మ. భళిరాసత్కవివాదునిక్కమతగన్ భావించినీవన్నయా
యెలపాయంపు మిటారికత్తెల బెడంగేనెందునుంగానవా
రలడోలాచలనోచ్చలచ్చరణముల్ త్రైవిష్టపస్త్రీల యా
దలఁ దన్నంజనునట్లుమించెననినం దప్పేమియొప్పేయగున్.

చ. అలయక వేదశాస్త్రసతతాభ్యసనవ్యసనపరిసంగతిన్
దెలివియొకింతఁ గాంచినగతిన్ నుతికెక్కియు వెఱ్ఱిదీరరోఁ
కవిదలఁజుట్టుమన్నకిరియఁగానొకకొందఱుదల్తురప్పటిం
గలుషపథః పరివర్తనమె కర్మపువాసన నన్యుఁగొల్వఁగన్. 2ఆ.

శా. ఆలీలన్ రతికేళిఁదేలి తుదయందాయిద్దఱున్ గేలిభి
న్నాలంకారము లొక్కరొక్కరికి నింపౌనట్లుగా దిద్దుచున్
లోలత్వంబుననుండ నచ్చటికి నాలోలత్వద శ్రేణిచూ
ప్పాలోకింపుచు రంభ వేఱొకతె డాయన్వచ్చె చిత్రింబుగన్. 3ఆ.

ఉ. శ్రీయుతమైన దివ్యమణిచేతికినబ్బఁగఁ బారవైచి త
చ్ఛాయ యొకింతయున్కిఁగని చాలఁగృశించితి గాజుపూసకై

నాయపివేకమేమనుకొనం దుదఁదన్మణియబ్బెనన్నన
త్యాయతతత్వమాగమ సుఖాప్తికినోఁ చమినెంచికుందెదన్ 4అ.

చ. అటుదలుఁడౌర యెంతటిమహాత్ములు మీరలునాదుమీఁదనా
కటకటమీవచోరచన కౌశలమోభువన ప్రపంచ సం
ఘటన ధురీణయన్న నగి కామిని యిందిపుడేమిగాంచియీ
కిటుకు గడించిపల్కె దెటేఁగింపుము కల్గిననాకునావుడున్. 5అ.

ఉ. మంగళసూత్రమొక్కటియె మానిసమస్తవిభూషణంబులున్
రంగదభంగుర ప్రణయరమ్యత నొందొరుమీఱనూన్చుచుం
బొంగుచుఁ దెచ్చిముందటను బోవిడుకాంతల రూపుతోంటికం
టెంగరగించెఁ గాంతుప్రకటీకృతభక్తి యెసామ్ముసాధ్వికిన్. 6అ.

ఉ. ఏనుఁగుశైలతుల్యత వహించియు మందగతిత్వదోషముం
బూనుట వధ్యభావమును బొందెదనుస్థితిగొంచెమయ్యెఁ బం
చాననమెంతయున్నరభసాతిశయోన్నతన ప్రభావముం
బూనుట ఘాతుకత్వమును బొందెజయంబులు శౌర్యసాధ్యముల్ 7అ

తే. నింగియనియెడి ప్రత్తి చేనికినిరక్త
బలియిడిరనంగ వెఱసంజ తొలుతనమరఁ
దఱుచుగాఁ దానవితీసిన మెఱుఁగుఁబ్రత్తి
విఱ్ఱినాఁజుక్కలెంతయు నుల్లసిల్లె 8అ.

ఉ. ఇట్టిటు యామినీరమణుఁడేఁచఁగ నెప్పటిలీలఁ జాలఁజూ
పట్టమిఁజూచి శ్రీనెలవు పద్మినిఁ గైకొనకప్పుడక్కటా
గట్టిగఁ తప్పిపోయాళితతికై రవిణిస్వాసఁజేరెరాజుచే
పట్టినవారు దేవులనుపల్కు యథార్థము చర్చసేయఁగన్. 9అ.

ఈకవియొక్క తుదిరచనము ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము. ఇది తన తండ్రియైన యమరయామాత్యున కంకితము చేసెను. తన తమ్ముఁడైన యెఱ్ఱన కాశీ, గయ మొదలగు పుణ్యక్షేత్రాదుల కేఁగి గయాశ్రాద్ధాదులొనర్చి పితృరుణమును దీర్చెననియుఁ దానీగ్రంథము నంకితము జేసి

తండ్రికి శాశ్వతకీర్తిని గల్గించెదననియు నిదివఱకు దాను రచించిన గ్రంథములలో దన వంశవర్ణనము గావింపలేదనియు నాకొఱంత నీగ్రంథములోఁ బూర్తి చేసెదననియుఁ గవి యీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

మ. జనము ల్మెచ్చఁగ మున్రచించితినుదంచద్వైఖరిం గారుడం
బును శ్రీరాఘవపాండవీయముఁ గళాపూర్ణోదయంబు న్మతి
తెనుఁగుం గబ్బము లెన్ని యేనియును మత్పిత్రాది వంశాభివ
ర్ణన లేమిం బరితుష్టి నాకవియొనర్పం జాల వత్యంతమున్.

క. తండ్రియె సుతులకు దైవం
బం డ్రుఁగదా వేదవాదులదివినియునునే
వీండ్రును వాండ్రును బలె మా
తండ్రిఁ బరమపూజ్యుఁగాఁగ దలఁపమితగునే.

మ. గయలోఁ గాశిఁ బ్రయాగ శ్రీగిరిని గంగాద్వారనీలాచలో
జ్జయినీద్వారకఁ గందయోధ్యమధురన్ సంస్తుత్య పుణ్యస్థలా
గ్రియత న్వొండియు మించు నైమిశకురుక్షేత్రాదులందర్పణ
క్రియ చేనాపినతమ్ము డెట్టిన యొనర్చెం దండ్రికాహ్లాదమున్.

క. ఏనుం బిత్రుపూజననా
చేనైన నల్దిద్ది యెనఁ జేయఁగవలయున్
గానఁ గృతి యిచ్చి మేదిని
పై నిలుపుదు నతనికీర్తిఁ బరమేశుకృపన్.

ఎట్టిన యొనర్చిన దానికంటె సూరనార్యుఁడు చేసిన కార్యమే యుత్కృష్టతమ మైనది. తనకీర్తి నిస్థిరముగా చేయుట యేఁగాక సూరన, తనతండ్రియొక్క వంశముయొక్క యశము నాచంద్రార్కస్థాయిగా చేయఁగలిగినాఁడు. ప్రభావతీప్రద్యుమ్న రచనమునాటికి కవికఱువది యేండ్లుండునని భావింపవచ్చును. అప్పటికేతనికవిత్వము ముక్కాకలఁదీరి మేల్మిఁగాంచినది. అంతికంటె యెక్కువ వయసుగలవాఁడందు మేని జరా

భారముచే నంతటి పటుత్వమును కవిత్వమునఁ గనుపరుపలేఁడని తలంచు చున్నాఁడను.

రాఘవపాండవీయమును 1545 వ సంవత్సర ప్రాంతమునను, కళాపూర్ణోదయమును 1550 వ సంవత్సర ప్రాంతమునను రచియించి యుండవచ్చునని పైని వ్రాసియున్నాఁడను. ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమును 1560 సంవత్సరప్రాంతమున 60 ఏండ్లవయసున రచియించియుండ వచ్చును. అట్లయినచోఁ గవి 1500 సంవత్సర ప్రాంతమున జని యించి, 1580 వఱకును విద్యార్థిదశయందును, శాస్త్రగ్రంథపఠన మునందును గడపి, గరుడ పురాణాదికృతులు 1540 సంవత్సర ప్రాంతమునాఁటికి రచియించియుండవచ్చునని తోఁచుచున్నది.

ఈకవి కృష్ణదేవరాయల యాస్థానమునందుండెనని కొందఱును లేఁడని కొందఱును చెప్పుచున్నారు. పైనివ్రాసిన ప్రకారము 1500 సంవత్సర ప్రాంతమున నీకవి జన్మించినాఁడని యందుమేని, శ్రీకృష్ణ దేవరాయల రాజ్యపరిపాలనాకాలము 1507 మొదలు 1580 వ సంవత్సరమువఱకునై యుండెను. కావున నప్పటికీతఁడు విద్యార్థిదశ యందుండుసేకాని యాస్థానకవులలో నొక్కఁడై యుండఁడు. ఎంత వెనుకకు నెట్టవలయునని చూచినను నీకవి జననము 1500 వ సంవ త్సరమునకుఁ బూర్వమని చెప్పుటకుఁ దగిన యాధారములు లభింపలేదు. కావున నీతఁడు కృష్ణదేవరాయల కాలమున నుండెనని చెప్పవచ్చును గాని యతని యాస్థానకవియని చెప్పుటకవకాశము కన్పించుటలేదు. ఒకవేళ నీకవి 1525 వ సంవత్సరము మొదలు కవిత్వము చెప్పనారం భించెనని తలంచినను, కృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవిగా నుండెనని యెట్లుచెప్పఁగలము? కృష్ణరాయల యాస్థానకవిగానుండెనని వదంతి యున్నది కాని గ్రంథస్థనిదర్శనము లేమియు లేవు.

"ఈసూరనార్యుఁడల్లసాని పెద్దన్న మనుమరాలి భర్తయనియుఁ, జిన్నతనములో నితఁడు చదువులేక మూఢుఁడై తిరుగుచుండుట చూచి యితనినిమాత్రమే కాక యీతని భార్యనుసహితము మూఢభర్తదార

కెనని యెల్లవారును పరిహాసింపుచువచ్చిరనియు, అందుమీఁద సూరనకు రోషమువచ్చి దేశాంతరముపోయి చదువుకొని పండితుఁడై వచ్చి రాఘవ పాండవీయమును చేయనారంభించెననియు అప్పుడాచిన్నది తనభర్తను వెంటబెట్టుకొని తాతగారియొద్దకుఁబోయి నీమనుమఁడు రాఘవపాండ వీయమును జేయుచున్నాఁడని చెప్పఁగా నతఁడందులోని పద్యము నొకదానిని చదువుమని యడిగెననియు, అందుమీఁద సూరన

"తలపంజొప్పడి యొప్పెనప్పుడు"

అనిపద్యమును జదువనారంభింపఁగానే యల్లసానిపెద్దన్న "యింత లోనే నాలుగు విరుపులా" యని యాక్షేపించెననియు, తరువాత సూరన పైభాగమునందుకొని

"తదుద్యజ్జైత్రయాత్రాసము

త్కలికారింఖదసంఖ్య సంఖ్యజయవత్కంఖాణరింఖావిశ్రృం
ఖలసంఘాతధరాపరాగపటలాకాంతంబు మిన్నేరన
గ్గళభేరీరవనిర్దళద్గగన రేఖాలేపపంకాకృతిన్."

అని చదువఁగా మెచ్చుకొనెననియు చెప్పుదురు కాని యీకథ విశ్వాసార్హమయినదిగాఁ గాన్పింపదు. పెద్దనామాత్యుఁడు నందవరీక నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. సూరనార్యుఁడు ఆరువేల నియోగిబ్రాహ్మ ణుఁడు. ఈరెండు శాఖలవారికిని సంబంధబాంధవ్యములు చేసికొను నాచారముండెనా? యని సంశయము కలుగుచున్నది. ఒకవేళ నట్టి యాచారమున్నను దీనినిబట్టి సూరనార్యుని కాలనిర్ణయము గావించు టకు వలనుపడదు. ఈమనుమరాలు పెద్దనకుఁ బౌత్రియో దౌహిత్రియో తెలియదు. పైనివ్రాసిన సంగతులకంటె ఎక్కువ సత్యసమీపముగా కాలనిర్ణయమును జేయుటకీకథ యాధారముకానేరదు.

పింగళి సూరన్న గిరిజాకల్యాణములోనిదని యీక్రిందిపద్యము రంగరాట్ఛందస్సులో నుదాహరింపఁబడియున్నది. కాని యీపుస్తక మిపుడెచ్చటను లభించుట లేదు.

క. కోపాటోపంబున ధర
ణీపాలకచంద్రముఁడు మునిశిఖామణులన్
దోఁపించినవారు దురా
లాపములాడుచునుబోయి రాసమయమునన్.

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమునందలి కథ భాగవతమందలి ఉషాపరిణయ కథను బోలియుండును. వజ్రనాభుఁడను రాక్షసుఁడు బ్రహ్మవలన వరములను వజ్రపురియను పట్టణమును బడసి లోకకంటకుఁడై దేవేంద్రాదులను దిరస్కరించుచుండెను. ఆతనికిసునాభుఁడను సోదరుఁడు కలఁడు. వజ్రనాభునకుఁ బ్రభావతియను కన్యకయు సునాభునకుఁ చంద్రవతి, గుణవతియను నిరువురు తనయలును గలరు. ప్రభావతి పార్వతీవరప్రసాదిని ఆమెకు శ్రీకృష్ణుని తనయుఁడగు ప్రద్యుమ్నుని భర్తగా నిర్ణయించి స్వప్నమున నాతని చిత్రపటమును పార్వతి యొసంగెను. శుచిముఖయను రాజహంస దేవేంద్రునిచే నసుపఁబడి ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నులకు దౌత్యము నడిపినది. ప్రద్యుమ్నుఁడును నాతని సోదరులగు గదసాంబులును నటకులఁబలె వజ్రనాభుని యాజ్ఞచేఁ దత్పురప్రవేశంబు గావించి వారితనయలఁ బొందువడసి, యారాక్షసుల సంహరించి, లోకంబు నిష్కంటకంబుగావించి, వారితనయలం బరిణయమాడి సంతానముంగనిరి.

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము:-

ఉ. పాడిఁదొఱంగఁజన్నె యొకపట్టునఁ గొల్చెద నంచు నెంతమా
టాడితి సర్వదైవతకులాధిప! యోడలు బండ్లవచ్చు బం
డ్లోడల వచ్చు నొండొరుల కొక్కొకచో ననువైన తావులం
గూడుట యిష్టబంధులకుఁ గొత్తయె యిత్తఱినింత యేటికిన్. ఆ1

చ. తడవులఁ బట్టి యేము సతతంబును బోదుము వానివీటికిన్
గడుమతిచాలమిం గడుపుఁ గక్కుఱితి న్సురలోకనాథ! మా
యెడఁగలయట్టితప్పిది సహింపుము పక్షుల మాట నొక్క వెం
బడి నిదిచెలఁగాక రిపుప్రాంతము చేరెడు వారలాప్తులే. ఆ1

ఉ. ఎమ్మెయిఁ బ్రజ్ఞమీఱ వచియించెద నన్న వచింపలేన య
క్కొమ్మ బెడంగులోన నొకకోటి తమాంశమునైన నంతమా
త్రమ్మ మదుక్తిశక్తి యనరా దతివాఙ్మహిమాఢ్య నేను మా
యమ్మ సరస్వతీసతి తనంతటిదానిగ నన్నుదిద్దుటన్. ఆ2

శా. ప్రద్యుమ్నుండు ప్రభావతీ రుచిరూపబ్రహ్మమున్ హంసయో
షిద్వ్యాపారధురీణవాగుపనిషత్సిద్ధాంత మార్గాను సా
రోద్యత్ప్రజ్ఞను బల్మరున్ మననసంయుక్తంబుగా వించుచున్
హృద్యంబై యది యంతకంత కలరెన్ నిర్వ్యంగదుంజిత్తమున్. ఆ2

చ. ఎనయఁగ నెవ్వరెంత మనసిచ్చి వచించిరి తాను వారితోఁ
బనుపడ నంతమాత్ర ప్రతిభాషణమాడుట యుక్తమండ్రు మీ
కొనరఁగఁ బన్నిదంపు గెలుపోటలు దీర్పఁగ నిప్పుడేను జె
ప్పినదియ చాలు నింకఁ దలపెట్టుట చెల్లదయెక్కుడేమియున్. ఆ3

ఉ. భావన చేసిచూడ క్షణభంగుర మింతులతాల్మికల్మి వా
తావిలపల్లవాంచల హిమాంబుకణంబును నంతకంటె మే
ల్గావున నింక నెంత యవిలంబమునం గృపనేగి ప్రోచెదో
దేవరచిత్త మా సతి యదృష్టము వేయును జెప్పనేటికిన్. ఆ4

చ. సకలవిశేషశోధనకుఁ జాలిన యా నెఱజాణ వజ్రనా
భకులవతంసరత్నమ ప్రభావతి రోహితకంటకంబు తా
వకమగుచూపు నాపయిఁ బ్రవర్ధితరాగతఁ బర్వఁగా నన
త్యకలుషవృత్తి నాసుకృతమంతియు నేఁడునుమీ ఫలించుటల్ ఆ4

చ. పడఁతులచర్య లిట్టివి నృపాలకుమారక నేఁటిదాఁక గు
ట్టెడలఁగ నీదుకూటమియపేక్షఁ బడంగల పాటులెల్ల దాఁ
బడియిపుడిష్టమబ్బుతఱిఁ బాయుచుఁ దాయుచు నేక్రియం బెనం
గెడుఁ గనుఁగొంటె యుంచుఁ జెలి కేల్గదియించెరతీశు చేతితోన్ ఆ5

ఈకవి ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునఁ గోడికూతను మనోహరముగా వర్ణించియున్న పద్యము నీక్రిందనిచ్చుచున్నాఁడను.

మ. సమయాభిజ్ఞతఁ గుక్కుటంబు వివిధచ్ఛందస్క్రియామంతరం
తిమ యామోభగవాన్పుషిః కుసుమధన్వీ దేవతా మానినీ
రమణాయాం వినియోగయంచు నిది యారంభించెఁగాబోలు నా
నమరెందధ్వనిమానినుల్ రతికిదామై నాథులం బైకొనన్.

పాఠకులకు హృదయరంజకముగా నుండునని యుత్తమప్రబంధములనుండి కోడికూతలను వర్ణించిన మరిరెండు మూడు పద్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

మ. ఒకనాఁడింద్రనియంతవేలుపు మదీయోక్తిన్విడంబించితా
నొకకాలం బెఱిగింపవచ్చినని శాపోద్వృత్తి పాలయ్యె మా
మక శబ్దంబిది యల్పమే త్రిముని సంభావ్య త్రికాలీ విబో
ధకమన్ రీతిఁ ద్రిభంగిగా మొరసెఁ జెంతందామ్రచూడౌఘముల్.

—వసుచరిత్రము.

మ. తిరణిం దత్సమయప్రతీక్షణ వినిద్రప్రౌఢి మెప్పించి త
ద్వరలబ్ధారుణదీప్తిమాళిఁగొని తత్త్రైలోక్యరక్షాత్రయీ
పరిణామత్రిగుణత్వ వైభవముదోఁపన్ సారెఁగీర్తించు వై
ఖరిమోసెన్ జరణాయుధంబులుత్రిరేఖాభుగ్న కంఠార్భటిన్.

—హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము.

మ. సకలాశాగతి నర్మకోపవిరతి శ్రాంతక్రియారంభణా
త్మకవర్గత్రయికిన్ మదుచ్చరిత శబ్దజ్ఞానమే మూలమిం
తకుఁ బోల న్వినుఁడంచుఁ దెల్పుగతిఁ జెంతం గొండపై పల్లెలం
గృకవాకుల్మొరసెన్ గృహోపరిఁ ద్రిభంగిన్ భుగ్నకంఠధ్వనిన్.

ఈప్రభావతీ ప్రద్యుమ్న కావ్యమున కాధారము హరివంశమని కవి యాక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

తే. అఘహరణహరివంశకథాశ్రయంబు
నాత్మపుత్త్రగుణ స్తవనాంకితంబు

నైన యీకావ్యమునకు మహాప్రసిద్ధి
నిచ్చెఁ గావుత కరుణ లక్ష్మీశ్వరుండు.

కేరళదేశీయుఁ డగు రవివర్మదేవుఁడను నొకకవి సంస్కృతమునఁ బ్రద్యుమ్నాభ్యుదయమను పేర నీకథనే నాటకముగా రచియించి యున్నాఁడు. ఆనాటకమునకును నీప్రబంధమునకును నితివృత్తమునందును పాత్రల నామములలోను జాల పోలికలున్నవి. ఈరెండును జది వినవారికి ఎవరినెవరనుకరించిరని సంశయము కలుగును. గాని పరిశీలించిచూచినచో వీరిరువురునుగూడ హరివంశము నాధారముగాఁగొని తమతమ గ్రంథములను రచియించి యుండిరని స్పష్టమగును. రవివర్మదేవుఁడు క్రీ. శ. 1240 ప్రాంతము వాఁడని మూఁడు శాసనముల నాధారముగాఁ గొని పీఠికాకారు లగు (శ్రీ) త. గణపతిశాస్త్రిగారు నిర్ణయించియున్నారు.

ఈసూరనార్యునిఁ దమ తమ గ్రంథములలో నుతించిన కవులు పెక్కురుకలరు. ఒక్క పద్యముదాహరించెదను.

ఉ. శ్లిష్టకవిత్వవైఖరి విచిత్రతరాఘవ పాండవీయ ము
త్కృష్టముగా రచించి జగదేకనుతుల్గని ధాత్రిలో నవ
దృష్టయనంగఁ బద్మభవసన్నిభుఁడైన మహాకవీశ్వరా
భీష్టతమప్రభావుఁ డగు పింగళి సూరకవీంద్రుఁ గొల్చెదన్.

—పోడూరి పెదరామామాత్యుఁడు.

సాంబోపాఖ్యానకర్త యగుమోచెర్ల నన్నయకీసూరనార్యుఁడు మాతామహ వంశములోనివాఁడఁట-

"ప్రేమ మదీయమాతామహవంశ వి
హారుఁ బింగళి సూరనార్యుఁ దలఁచి.

—సాంబోపాఖ్యానము.

ఈకవి రచించిన కళాపూర్ణోదయమునకు మూలాధారమును గూర్చి భారతి పత్రికలో పండితులు చర్చించియున్నారు. వివిధోద్యానములనుండి బహువిధ కుసుమంబులం దెచ్చి రమ్యతర మగుమాలం

గూర్చు మాలాకారునింబోలె బహువిధ పురాణజ్ఞుఁడగుసూరనార్యుఁడు పురాణములయందలి యనేకఘట్టములం దీసికొని, తనకనుకూలముగ దిద్దితీర్చి యీయుద్గ్రంథమును నిర్మించి కృతకృత్యుఁడైనాఁడు. ఈ గ్రంథ మొకపురాణమునకుగాని, యందలి యొకభాగమునకుగాని యను వాదమును గాదు, అనుకరణమునుగాదు. ఇదియొక విచిత్రమైన ప్రబంధము. అత్యద్భుతమైన యితివృత్తము.

ఈమహాకవి తనగ్రంథములయందుఁ జిత్రకారునకుఁ జిత్రములను లిఖించుకొనుటకై యనువగు సూచన నొసంగుచుఁ జక్కని పద్యములను రచించియున్నాఁడు. సుప్రసిద్ధచిత్రకారుఁ డగురవివర్మ యాంధ్రభాషాజ్ఞానముకలవాఁడు. కాకపోవుటచే సూరనార్యుని గ్రంథములఁ జదువమి నీచిత్రముల లిఖింపలేదని యూహింపఁదగియున్నది. అందలి పద్యములఁ గొన్నిఁటి నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

మ. తమిఁ బూఁదీగెలఁ దూఁగుటుయ్యెలలఁ బంతాలాడుచుందూఁగునా
కొమరుం బ్రాయపుగబ్బిగుబ్బెతలయంఘ్రిల్ జక్కఁగా జాఁగిమిం
టిమొగంబై చనుదెంచు తీవ గనుఁగొంటే దివ్యమాసీంద్రనా
కమృగీనేత్రలమీఁదఁ గయ్యమునకుంగాల్దాఁచులాగొప్పెడిన్. 1ఆ43

గీ. ఒరగు మీఁదటఁజేరి కూర్చున్న ప్రియుని
యురము తరలంబు సోక మే నొయ్యవంచి
కనఁగఅవలసిన యది గనుం డనుచునంత
గుచభరాలస వోలె నక్కునను వ్రాలె 8ఆ190

—కళాపూర్ణోదయము.

ఉ. ప్రాణసఖీ! నిను న్నొరయఁ బాసి చనన్ దటి వచ్చెనాకుఁ గ
ళ్యాణి! తలంపుమీ మనమయంబుల నన్నని ప్రేమ పెంపునన్
బాణి మెడం దగిల్చి తనపైకిఁ దదాస్యము వంపఁబూని ను
శ్రోణి నిజేశుమోమగుటచూచి త్రపాద్భుతమోదమగ్నతన్. 6ఆ177

ఉత్సా:- అనుచు గగనభాగమునకు నంచ యెగయఁజూచినన్
దనుజకన్యకాలలామ తన్నదు రెండుచేతులన్
వినయ మొప్పఁ బొదుగఁబట్టి వేనవేలభంగులన్
దనరఁ బ్రియము చెప్పుచును ముదం బెలర్ప నిట్లనున్. 8ఆ65
—ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము.

ఇట్టి వింకను గలవు.

ఈమహాకవి చారిత్రము నెంతవ్రాసినను దృప్తి కలుగదు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నింతతో విరమించెదను.

214 రామరాజభూషణుఁడు

ఆంధ్రపంచకావ్యములలో నొకటిగా సుప్రసిద్ధినొందిన వసుచరిత్రమును రచించినయిమ్మహాకవి భట్టుకులజుఁడు; ఈతనియింటిపేరు ప్రబంధాంకమువారు; తండ్రి స్వారపరాజు; తాత తిమ్మరాజు; ముత్తాత సింగరాజు; ఈకవితల్లజుఁడు హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమను ద్వ్యర్థికావ్యమునుగూడ రచియించెను. నరసభూపాలీయమని నామాంతరముగల కావ్యాలంకారసంగ్రహమునుగూడ నీతఁడే రచియించెనని కొందఱును, ఆగ్రంథకర్త వేఱని కొందఱును జెప్పుచున్నారు. కావున ముందుగ నీగ్రంథత్రయకర్తృత్వమునుగూర్చి విమర్శించుట యావశ్యకమైయున్నది. ఈ విషయమునఁ బండితులలో ననేకవాదములు చర్చలు జరిగియున్నవి. గ్రంథములుకూడ బయలువెడలినవి. నేనేమి చెప్పినను జర్వితచర్వణమేయగును. అట్లని నేనావిషయమును దలపెట్టకుండుటయుచితము కాఁజాలదు. క్లుప్తముగా నందునుగూర్చి చర్చించెదను. ఈమూఁడు గ్రంథములయందును గవివృత్తాంతములను తెలుపుపద్యగద్యములనిట నుదాహరించుచున్నాఁడను. ఇందువలన వివాదవిషయము స్పష్టము కాఁగలదు.

సీ. శతలేఖనీపద్యసంధానధౌరేయు
ఘటికాశతగ్రంథకరణధుర్యు
నాశుప్రబంధబంధాభిజ్ఞ నోష్ఠ్యని
రోష్ఠ్యజ్ఞ నచలజిహ్వోక్తినిపుణుఁ
దత్సమభాషావితానజ్ఞు బహుపద్య
సాధితవ్యస్తాక్షరీధురీణు
నేకసంధోచ్చిత శ్లోకభాషాకృత్య
చతురునోష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యసంకరజ్ఞు
నమితయమకాశుధీ ప్రబంధాంక సింగ
రాజనుత తిమ్మరాజపుత్త్రి ప్రసిద్ధ
సరస వేంకటరాయభూషణసుపుత్త్రి
నను బుధవిధేయు శుభమూర్తినామధేయు.

గద్యము — ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంతరప్రతిభాబంధుర ప్రబంధ పఠనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయ భూషణసుపుత్త్ర తిమ్మరాజపౌత్త్ర సకలభాషావిశేష నిరుపమావధాన శారదామూర్తి మూర్తిప్రణీతం బైన కావ్యాలంకార సంగ్రహం బనుమహాప్రబంధంబు.

—నరసభూపాలీయము.

మ. నను శ్రీరామపదారవింద భజనానందున్ జగత్త్రాణనం
దనకారుణ్యకటాక్షలబ్ధకవితాధారాసుధారాశి సం
జనితైకైకదినప్రబంధఘటికా సద్యశ్శతగ్రంథ క
ల్పను సంగీతకళారహస్యనిధిఁ బిల్వంబంచి పల్కెం గృపన్.

శా. శ్రీరామక్షితిపు న్మదగ్రజు జయశ్రీలోలు నానాకళా
పారీణున్ బహుసంస్కృతాంధ్రకృతులం బల్మాఱు మెప్పించి త
త్కారుణ్యంబున రత్నహారహయవేదండాగ్రహారాది స
త్కారంబందితి రామభూషణకవీ! ధన్యుండ వీ వన్నిటన్.

గద్యము:- ఇది శ్రీరామచంద్రచరణారవింద వందన పవననందనప్రసాద సమాసాదిత సంస్కృతాంధ్రభాషాసామ్రాజ్యసర్వంకష చతుర్విధ కవితానిర్వాహక సాహిత్యరసపోషణ రామరాజభూషణ ప్రణీతం బైన వసుచరిత్రంబు".

—వసుచరిత్రము.

సీ. వనధిలంఘనకృపావర్ధితోద్భయకవి
తాకళారత్నరత్నాకరుండ
సకలకర్ణాటరత్నాధురంధరరామ
విభుదత్త శుభచిహ్నవిభవయుతుఁడ
వసుచరిత్రాదికావ్యప్రీత బహునృప
ప్రాపితానేకరత్నప్లవుండ
శాశ్వతశ్రీవేంకటేశ్వరానుగ్రహ
నిరుపాధికైశ్వర్యనిత్యయశుండ

గీ. శ్రీకరమహాప్రబంధాంకసింగరాజ
తిమ్మరాజ ప్రియతనూజ ధీరసూర
పాత్రుఁడ రామనృపభూషణాఖ్యసుకవి
నంకితమొనర్తు నీకావ్యమనఘశక్తి.

గద్యము:- ఇది శ్రీమద్రామచంద్ర చరణారవింద వందన పవననందన ప్రసాదసమాసాదితసంస్కృతాంధ్రభాషాసామ్రాజ్య సర్వంకషచతుర్విధకవితానిర్వాహక సాహిత్యరసపోషణ రామరాజభూషణప్రణీతంబైన హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబు"

—"హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము"

వసుచరిత్రమునఁ గవి తనతాతతండ్రులనామములనుగాని గృహనామమునుగాని చెప్పియుండలేదు. ఆయనను, హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానమునందలి గద్యయు, వసుచరిత్రములోని గద్యయు నొకేవిధముగా నుండుటచేతను, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమందలి సీసపద్యములో వసుచరిత్రమును దానురచించినట్లు చెప్పియుండుటచేతను, నీ

రెండు గ్రంథములకుఁ గర్త యొక్కఁడేయనియు నాతనిపేరు రామ
రాజభూషణుఁ డనియు, నీరెండుగ్రంథములలో వసుచరిత్రము ముందును
హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము వెనుకను రచియింపఁ బడియెననియు
నిశ్చయమగుచున్నది. ఈవిషయముల నిదివఱ కెవ్వరును గాదనియుండ
లేదు. ఇఁక వివాదవిషయము నరసభూపాలీయ కర్తృత్వమును
గూర్చియే. కవిపేరు నరసభూపాలీయమునుండి పైనను దాహరింపఁ
బడిన పద్యములో "శుభమూర్తి" యనియు, గద్యలో "మూర్తి"
యనియుఁ జెప్పఁబడినది. రచనాసౌలభ్యముకొఱకు వివాదాంశము
నిర్ధారణమగువఱకు నరసభూపాలీయ కర్తను మూర్తియనియుఁ
దక్కిన గ్రంథద్వయ కర్తను రామరాజభూషణుఁ డనియు వేఱు
వేఱు వ్యక్తులుగా నిట వ్యవహరించుచున్నాఁడను. ఈయిరు
వురి గృహనామములును ప్రబంధాంకమే. ఇరువురకును సింగరాజే
ప్రపితామహుఁడు. ఇరువురకును బితామహుఁడు తిమ్మరాజే-తండ్రులు
మాత్రము భిన్నులుగాఁ గన్పట్టుచున్నారు. మూర్తికవితండ్రి వెంకట
రాయభూషణుఁడు. రామరాజభూషణునితండ్రి సూరపరాజు. ఈ
వెంకటరాయభూషణుఁడును సూరపరాజును నిజముగా భిన్నులైనయెడల
వీరిరువురకును తిమ్మరాజే తండ్రి కావున వీరిరువురును సోదరులయి
యుండవలయును. వీరు సోదరులైనయెడల మూర్తి, రామరాజభూష
ణకవులిరువురును అన్నదమ్ముల బిడ్డలగుదురు. మూర్తి, రామరాజ
భూషణులొకర్తే యని యొకవాదము. సూరపరాజు, వెంకటరాయ
భూషణులొక్కరే యని మఱియొకవాదము. ఒక్కవ్యక్తికి రెండు
పేరులుండుట, అసంగతమనిగాని, అసంభవమని యొక్కమాటలో
నీవాదములను త్రోసిపుచ్చుటకు వీలులేదు. ఒకవ్యక్తి రెండుపేరులతో
వ్యవహరింపఁబడుచుండుట, లోకములోఁ బలుతావుల చూచుచు
న్నాము. అట్లే ఒక గ్రంథకర్త తనగ్రంథములలో నొకదానిలో నొక
పేరును వేఱొకగ్రంథములో వేఱొకపేరును వేసికొనియుండిరనుటకు
దృష్టాంతములున్నవి. అందుచే నీవాదములను త్రోసివేయక యందలి
సత్యాసత్యముల నారయఁ బ్రయత్నింతము.

ఈవాదములను విమర్శించినందువలన గలిగెడు ఫలితములివి:—

సూరపరాజును, వెంకటరాయభూషణుఁడును, వేఱునామములతోనున్న ఒకవ్యక్తియేయని యేకారణమునుచేనైన నిర్ధారణమగునెడల మూర్తి, రామరాజభూషణకవులు, సోదరులగుదురు. ఒకవేళ మూర్తి రామరాజభూషణు లొక్కవ్యక్తియేయని ఋజువగునేని సూరపరాజ వెంకటరాయభూషణులు నొక్కరేయగుదురని వేఱచెప్పనక్కరలేదు. రెండునామములొక్కవ్యక్తి కుండునప్పు డందొకటి నిజనామమైయుండి రెండవది తలిదండ్రులో, బంధువులో, యుంచిన ముద్దుపేరో; కాక సందర్భముననుసరించి ప్రజలు వాడుచువచ్చినపేరో; కాక పండితులు గాని ప్రభువులుగాని సంఘముగాని యిచ్చిన బిరుదునామమో కాక యావ్యక్తియొక్క ప్రజ్ఞావిశేషమునుబట్టి వచ్చిననామమమో; యయి యుండుననుట లోకానుభవసిద్ధము. నిజనామమనగాఁదలిదండ్రులుంచిన పేరు. తలిదండ్రులుఁతమకొమరునకు పసితనమున మొట్టమొదట వెంకటరాయభూషణుఁడని పేరుపెట్టిరని తలంచుట యంత సమంజసముగా నుండదు. సూరపరాజు, వెంకటరాయభూషణనామములొకవ్యక్తి వేయని చెప్పవలసివచ్చునెడల సూరపరాజు నిజనామమనియు, వెంకటరాయభూషణుఁడనునది బిరుదనామమనియు, నట్లే మూర్తి రామరాజభూషణులలో "మూర్తి" నిజనామమనియు, రామరాజభూషణుఁడనునది బిరుదునామ మనియు భావింపవలసియుండును. రామరాజభూషణశబ్దము బిరుదనామమనియు నాతని నిజనామము మూర్తియనియు, ధ్రువపడునెడల నీవివాదమంతయు నంతరించి, పైనిచెప్పిన గ్రంథత్రయమునకుఁ గర్తయొక్కఁడే యగును. రామరాజభూషణుఁడని తలిదండ్రులుంచిన నామమే యైనయెడల, శ్రీరామచంద్రుని నామముతో శివుని నామమును జేర్చి రామరాజభూషణుఁడని వారుపేరుంచిరని చెప్పవచ్చును. కాని యట్టిపేరును తలిదండ్రులుంచిరనుట సామాన్య విషయముకాదు. ఆయర్థమును సూచించునట్లింతకంటె సులభముగ నుండునట్టి పేరుంచి యుందురని తలంచుట భావ్యము. అది బిరుదనామమని భావించునెడల

కామరాజసభ కలంకారప్రాయుఁడని యర్థమూహింపనగును. రామరాజభూషణనామము బిరుదనామమని తలంచునెడలఁ వసుచరిత్రను రచించినవాఁడు, నరసభూపాలీయకర్తయగు మూర్తి యైనఁ గావచ్చును. లేదా పేరుతెలియని మరియొక కవియైన కావచ్చును. కవి కృష్ణదేవరాయల యల్లుఁడైన యళియరామరాజు సంస్థానములోనుండి యాతనిచేత సత్కారములనుబొందినట్లు పైపద్యములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది. కావునను వసుచరిత్రమును అళియరామరాజు తమ్ముఁడైన తిరుమలరాయలకు గృతియిచ్చినను, ఈకవి యళియరామరాజు నాస్థానమునందుండి యనేకకృతులను రచించినట్లు చెప్పఁబడియుండుటచేతను, రామరాజు సభకు భూషణప్రాయుఁడుగా నున్నవాఁడనియు నందుచే నీతనికి రామరాజభూషణుఁడను బిరుదు నామము గలిగెననియు, నది బిరుదునామమే గాని నిజనామము గాదనియు, దలంపనగును. ఇతనితండ్రికిఁగూడ వెంకటరాయభూషణుఁ డనునది బిరుదనామమే గాని నిజనామము కాదనియు, నాతని నిజనామము సూరపరాజనియు నొకపక్షమువారిచేఁ దలంపఁబడుచున్నది. ఈ వెంకటరాయలెవ్వ రని యడుగుదురేమో ! వెంకటరాయనామధారు లగు ప్రభువులాకాలమున నలుగురైదుగురున్నారు. అందెవ్వరైన నొకరు గావచ్చును. ఎవ్వరోయేల? నరసభూపాలీయ కృతికర్తలగు పోచిరాజువారి వంశములోనే యొక వెంకటరాయలు కలఁడు. అతనిని కవి యీక్రిందిపద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

చ. అతనిసహోదరుండు చతురంబుధివేష్టిత భూధురంధరుం
డతులితశౌర్యభీకరభుజాగ్రుఁడు వేంకటరాజు వొల్చు నా
క్షితిపతి దానవాసనల ఖేచరశాఖిఁ దిరస్కరింపఁగా
వితతదీయదుర్యశము విస్ఫుటమూ నలి మండలాకృతిన్.

సూరపరాజపోషకుఁ డీవెంకటరాయలైనఁ గావచ్చును. మరియొక వెంకటరాయలైనఁ గావచ్చును. ఆకాలమున రాజులయాస్థానముల నుండుకవు లారాజునకు భూషణులని బిరుదునామములుగా వేసి

కొనుట యాచారము. చంద్రాంగద చరిత్రమును రచించిన పైడిమఱ్ఱి వెంకటపతి పూర్వులలో నొకనికి కృష్ణరాయభూషణుఁడను బిరుద మున్న ట్లీక్రిందిపద్యములో నున్నది.

సీ. సకలసత్కవిపూజ్యసుకవిత్వ సామ్రాజ్య
నిర్వాహకుఁడు పెద్దపర్వతన్న
వివిధభాషావార్యవిరచనాచాతుర్య
సర్వాంకషుఁడు బోడిపర్వతన్న
వరపద్యదాకార వాచాచమత్కార
నిరుపమమతిశాలి తిరుమలన్న
యవధానకృతిగర్భకవితాచ్ఛసందర్భ
కీర్తితప్రజ్ఞుండు కేశవన్న

దనకు నన్నలుగాఁగఁ దనరుకృష్ణ
రాయభూషణకులరామరాజతనయ
కేశవాత్మజపర్వతాధీశు వేంక
టాద్రి నిదె కావ్యమేనిత్తు నంకితముగ.

ఈపద్యమందలి కృష్ణరాయభూషణశబ్దము బిరుదనామమైనట్లు కవిచరిత్రకారు లీక్రిందివాక్యములలో నుడివియున్నారు. "పయిపద్యములోనున్న కృష్ణరాయభూషణశబ్ద మాకవికి కృష్ణదేవరాయని యాస్థానమున కలంకారముగ నుండుటచేతనే వచ్చినను" దీనినిబట్టి "రాయభూషణ" శబ్దములు బిరుదనామములుగా నాకాలమునఁ బెట్టుకొనుచుండుట కలదనియు, రామరాజభూషణ" శబ్దమట్టి బిరుదనామమే యనియు నిశ్చయింపవచ్చును. ఆకాలపునాటికవులు తాము రచించినగ్రంథములలో తమవృత్తాంతమును దెలుపుపద్యములయందును గద్యములలోను తమనిజనామమును దెలుపకయే, బిరుదనామమునుమాత్రమే తెలుపునాచారముగూడ కలదు. చింతలపూఁడి యెల్లయకవి రాధామాధవమును రచించినందుకై శ్రీకృష్ణదేవరాయలచే రాధామాధవనామ బిరుదమును బొందిన ట్లీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

శా. రాధామాధవ మచ్యుతాంకితముగాఁ బ్రౌఢక్రియం జెప్పి త
న్మాధుర్యంబునఁ గృష్ణరాయవిభుఁ గర్ణాటేశు మెప్పించి నా
నాధాత్రీప్రతిమానసత్కవులలోనన్ భూషణశ్రేణితో
రాధామాధవనామ మందినజగత్ప్రఖ్యాతచారిత్రుఁడన్.

రాధామాధవమునకుఁ బిమ్మట రచించిన తారకబ్రహ్మరాజ మను గ్రంథములో నీయెల్లయకవి తన నిజనామమును దెలుపుట మానివేసి, "రాధా మాధవుఁడు సుకవిరత్నము చెప్పెన్", "రాధామాధవుని సుకవిరత్నముఁ బలికెన్". ఇది శ్రీమదనగోపాలచరణకమలసేవా ధురీణ సత్కళాపారీణ కృష్ణభట్టారకపౌత్ర చింతలపూడి రామయ ప్రభుపుత్ర శుద్ధసారస్వతవిభవ రాధామాధవప్రణీతంబైన" అని ప్రత్యేకముగ బిరుదనామమునే వేసికొనియున్నాఁడు. అట్లే రామరాజ భూషణకవియు, తానాబిరుదమునందుకు పూర్వము నరసభూపాలీయమునఁ దననిజనామ మగు "మూర్తి" శబ్దమును గద్యలో వేసికొనియుండె ననియుఁ రామరాజశ్రయము లభించినపిమ్మట రామరాజభూషణుఁడై ఆబిరుదనామమునుమాత్రమే వసుచరిత్రాదులయందు వేసికొని నిజ నామమును మానివేసెననియు దలంచుటలో విరుద్ధ మేమియును లేదు.

దీనినిబట్టి నరసభూపాలీయము ప్రథమముననను, తరువాత వసు చరిత్రమును బిమ్మట హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమును రచించియుండె నని స్పష్ట మగుచున్నది. ఈవిషయము సత్యమయినప్పుడే, మొట్టమొదట "మూర్తి"నామధారియై పిమ్మట రామరాజభూషణబిరుదనామగృహీత యైనవాఁడొక్కవ్యక్తియేయని నిర్ధారణ మగును. అట్లుగాక నరసభూ పాలీయము వసుచరిత్రకంటెఁ బిమ్మట వ్రాసెనని ఋజువైనచో పై గ్రంథత్రయమొకకర్తృత్వసిద్ధాంతము నిలువఁజాలదు. ఈమూఁడుగ్రంథము లకుఁ గర్త యొక్కఁడేయని వాదించువారుకూడ, తమవాదమునకు బల మైనకారణ మని చెప్పుచు, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమునందలి 'వసు చరిత్రాదికావ్యప్రీతబహునృపప్రాపితానేకరత్నప్లవుండ అను సీసపద్య పాదము నుదాహరించి, యిందలి ఆదిశబ్దముచేత నరసభూపాలీ

యమును బహుళబ్దము చేతఁ దత్కృతిపతియగు నరసరాజును సూచింపఁబడుచుండె ననియు, మొట్టమొదట వసుచరిత్ర పేర్కొనఁబడుటచేఁ దానికిఁ తరువాత నరసభూపాలీయము రచింపఁబడెననియుఁ గావున నీగ్రంథత్రయమునకుఁ గర్తయొక్కఁడే యనియు నొకయుక్తి చెప్పుచున్నట్లు కవిచరిత్రమున నుదాహరింపబడియున్నది. ఫలితము సత్యమే యయినను, నిందులకుఁ జూపినహేతువునకు స్వవచన వ్యాఘాత దోషము బట్టుచున్నది. వసుచరిత్రములో "రామరాజభూషణుఁడ" నని బిరుదనామమును వేసికొని దానితరువాత రచించిన నరసభూపాలీయమున, నిజనామ మగు 'మూర్తి'యనివ్రాసి, పిదప మరల హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానములో 'రామరాజభూషణుఁడనని వేసికొనునా? అట్లెప్పుడును చేయఁడు. ఈయాక్షేపణములో గ్రంథత్రయైకకర్తృత్వ సిద్ధాంతము మరల సంశయాస్పద మగును. కావున పైనిజెప్పినయుక్తి, దోషసంయుక్తమై సిద్ధాంతమునకు సహాయకారి కానేరదు. నరసభూపాలీయము వసుచరిత్రమునకుఁ బిదప రచింపఁబడినదను మాటయును సత్యము కాదు.

వసుచరిత్ర కృతిప్రదానమగునప్పటికి, కృతిపతియైన తిరుమలరాయుఁడు కర్ణాటరాజ్యసింహాసనమునందు పట్టాభిషిక్తుఁడై, ఆతని యన్నయైన యళియరామరాజు చనిపోవుటచేఁ జీర్ణమైపోయిన కర్ణాటరాజ్యలక్ష్మిని పునరుద్ధరించినట్లు వసుచరిత్రమునందలి యీక్రిందిపద్యములవలనఁ గన్పట్టుచున్నది.

సీ. వసుమతీభారదూర్వహత నెవ్వనియుర్వ
రావరాహాంక మర్థము వహించు
గరగతచక్రవిక్రమశక్తి నెవ్వాని
రామానుజత్వంబు రమణ కెక్కు
జీర్ణకర్ణాటలక్ష్మీపునస్సృష్టి నె
వ్వానిలోకేశ్వరత్వము పొసంగుఁ

జటులశార్వరమగ్నసర్వవర్ణోద్ధార
ప్రటిమ నెవ్వనిరాజభావ మెసఁగు
తే. నతఁడు వీరప్రతాప రాజాధిరాజ
రాజపరమేశ్వరాష్ట దిగ్రాజకులము
నోభయంకరబిరుదసన్నుత జయాభి
రామగుణహారి తిరుమలరాయశౌరి.
సీ. ఘనసీధురక్తలోచనయుక్తిఁ గదన్నుండు
మాతంగతతి నంటు మలినమెల్ల
గరదుఁడై వెస నధోగతిఁ బడ్డయుర్వీవహా
హీనుని నెసస్విన యేవ మెల్ల
నరకహేతుహిరణ్యాపహరణవృత్తిఁ జలించు
కోమ్ములాని భజించు క్రోధవల్లె
ఘోరవాధార ఘోరప్రవాతదుర్లైన
విషమగోత్రుల్లనంటు వృజినమెల్లఁ
తే. గడిగికొనియె వసుంధరాకమలనయన
యారా! వీరప్రతాపరాజాధిరాజ
రాజదేవేంద్రతిరుమలరాయచంద్ర
సాంద్రపట్టాభిషేకాంబుసముదయమున.
చ. తిరుమలరాయశేఖరుని ధీరచమూభటరాజి యాజి భీ
కరయవనేశ్వరప్రహితఖానబలంబులఁ జక్కఁ జేయ ని
ద్ధరఁ బెనుగొండకొండలు మదద్విపచర్మకపాలమాలికా
పరికరభూషితంబు లయ్యెబల్విడిఁ గాంచె గిరీశభావమున్.

ఈ పై పద్యములనుబట్టి తిరుమలరాయలు కర్ణాటరాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుఁడైన విషయమును, తిరుమలరాయలకు మహమ్మదీయులతోఁ బెనుగొండ యుద్ధము జరిగినవిషయమును, వసుచరిత్రమును గవి తిరుమలరాయలకుఁ గృతియొసంగెనని స్పష్టమగుచున్నది. హూణశకము 1565 సంవత్సరములో జరిగిన తల్లికోట యుద్ధములో అళియరామరాయలు

మృతిచెందినపిమ్మట కర్ణాటరాజ్యము జీర్ణమైపోవుటయు, అనంతరమునఁ దిరుమలరాయలు జీర్ణమయిపోయిన కర్ణాటరాజ్యలక్ష్మిని పునరుజ్జీవింపఁజేసి పట్టాభిషిక్తుఁడగుటయు జరిగినది. పెనుగొండవద్ద తురకలతో జరిగినయుద్ధములోఁ దిరుమలరాయలు జయించుటనుగూడ కవివర్ణించి యున్నాఁడు. ఈవిషయములనుబట్టి వసుచరిత్ర రచనాకాలమును నిర్ధారణము చేయవలసియున్నది.

వసుచరిత్ర యందలి కృత్యాది పద్యములనుబట్టి విమర్శింపఁగా వసుచరిత్రకృతిప్రదానకాలము క్రీ. శ. 1580 ప్రాంతమని తేలినది.

నరసభూపాలీయము అళియరామరాజునకును దిరుమలరాయలకును మేనల్లుఁడైన పోచిరాజు నరసరాజునకంకిత మీయఁబడినది. ఆగ్రంథమున, కృతిపతి మేనమామలగు రామరాజును, తిమ్మరాజును గూడ కవివర్ణించియున్నాఁడు. ఆపద్యముల నీక్రిందవ్రాయుచున్నాఁడను.

సీ. ఖలునతిద్రోహిసల్కయతిమ్మనిహరించి
సకలకర్ణాటదేశంబునిలిపె
నతునివర్ధితునిఁదత్సుతునిఁబట్టముఁగట్టి
తుతుపనమల్కనక్షోణినిలిపెఁ
బదిలుఁడై రాచూరుముదిగల్లుగప్పంబు
సేయఁగాంచిసపాదుసీమనిలిపె
శరణన్నమల్కనిజామునకభయంబొ
సంగితదీయరాజ్యంబునిలిపె
తే. నవనియంతయు రామరాజ్యంబుసేసెఁ
దనగుణంబులు కవికల్పితములుగాఁగ
నలవియొరచింపసత్కావ్యములను వెలయ
భూమినొకరాజమాత్రుఁడేరామవిభుఁడు

సీ. తనభుజాదండకోదండమఖండమై
యనువేలశరవృష్టినాచరింప

దన హేతిశతకోటిఘనధాళధళ్యమై
ప్రపక్షబలభిదాపటిమ సెలఁగఁ
దననిగ్రహంబుసజ్జనమనోహారియై
మంజుఘోషాశ్లేషమహిమఁ జెలఁగ
దనవైభవంబుసంతానసమగ్రమై
సురభిసంభృతగుణస్ఫురణఁ జెంద

తే. రాజదేవేంద్రుఁ డితఁడనఁ దేజరిల్లు
ననఘచాళుక్యనారాయణాంకవివిధ
బిరుదమన్నెవిభాళాది బిరుదశాలి
ప్రాభవోపేంద్రుఁ డెఱతిమ్మపార్థివుండు.

ఈయెఱతిమ్మపార్థివుఁడే వసుచరిత్ర కృతిపతియయిన తిరుమల రాయలు. కర్ణాటరాజ్య పట్టాభిషేకానంతరమున నీయెఱతిమ్మరాజు, వీరప్రతాపరాజాధిరాజ పరమేశ్వర తిరుమలరాయలయినాఁడు. నరస భూపాలీయ కృతి రచనమునాటికి తిరుమలరాయలు కర్ణాటరాజ్య లక్ష్మి నందలేదనియు, రామరాజును వర్ణించిన పద్యమునుబట్టి కర్ణాట రాజ్యము నశించిపోలేదనియు, రామరాజు పరిపాలనక్రిందనే యున్న దనియు స్పష్టమగుచున్నది. దీనినిబట్టి నరసభూపాలీయము, వసుచరి త్రమునకంటె నించుమించుగా నిరువదియేండ్లు పెద్దదని నిస్సంశయ ముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఇంతవఱకు వ్రాసినదానినిబట్టి వసుచరిత్రకర్త, రామరాజ భూషణబిరుదనామముగల యొకవ్యక్తియయి యుండవచ్చునని తేలి నది. కాని యాతని నిజనామము మూర్తి యని తేలినగాని గ్రంథత్ర యైకకర్తృత్వము స్థిరపడదు. వసుచరిత్రమునురచించినకవి భట్టుమూర్తి యని లోకములో చిరకాలానుగతమైన ప్రతీతియున్నది. దానికితోడు వసుచరిత్రమునకు వ్యాఖ్యానమునువ్రాసిన బహుగ్రంథరచనాదక్షుండగు సోమనాథకవి యీక్రింది పద్యములలో వసుచరిత్ర "మూర్తి" కవివిర చితమని వ్రాసియున్నాఁడు.

శా. ఈరీతిం గవితావితానవృతగౌరీశాఁకమౌళిస్థలో
దారోద్దేశుఁడనైన నాకు వెసవిద్యావంతులెల్ల స్సనో
హారప్రక్రియ మూర్తి చేత రచితంబై ప్రసిద్ధంబౌ వసు
త్స్వారాట్చిత్రచరిత్ర టీకకయి యుత్సాహంబు పుట్టించినన్.

ఉ. కారణజన్ముఁడై కవినికాయము మెచ్చఁగఁ గావ్యకర్తయై
భూరికళాకలాపుఁడయి పొల్పువహించెడు భట్టుమూర్తిచే
నీరితమై సుఖార్థపదసీమ పదాస్పదమైన యావసు
త్స్వారమణప్రవృత్తము సుసాధ్యముకాదు తలంచిచూఁడగన్.

"ఇంచుమించుగా రామరాజభూషణుని కాలములోనే రచియింపఁబడిన లక్షణదీపికలో 416 వ పద్యము తరువాత "మంజీరశబ్దమునకు భట్టుమూర్తి వసుచరిత్ర మొదటిపద్యము ప్రథమచరణమున హల్లునకుఁ బ్రయోగము" అని వ్రాయఁబడి

శా. "శ్రీభూపుత్రి వివాహవేళ నిజమంజీరాగ్రరత్నస్థలీ"

ఇత్యాది వసుచరిత్రపద్య ముదాహరింపఁబడియున్నది. సరికాలము వారుకూడ సుప్రసిద్ధుఁడైన రామరాజభూషణుని భ్రమించుట పొసఁగనేరదు. గాన నిరువురు నొక్కరే యనుట యధిక విశ్వాసనీయము.

రామరాజభూషణుని కాలములోనే యుండి యాకాలములోనే మనుమలనెత్తిన వెంకటపతిరాయల విద్యాగురువగు మండరామానుజాచార్యుని ముమ్మనుమని మనుమఁడగు లక్ష్మీనరసింహాచార్యులు తాను రచించిన యాంధ్రకౌముదియందు,

"ముప్రత్యయాభావస్య అల్లసాని పెద్దనార్యశిష్యేణ భట్టుమూర్తి మహాకవినా విరచితే వసుచరిత్రే—

ముప్రత్యయాభావమున కల్లసాని పెద్దనార్యశిష్యుఁడైన భట్టుమూర్తి మహాకవిచేత రచితమైన వసుచరిత్రమునం దనివ్రాసి—

సీ. రాజహంసలుగాని రాజహంసలుగారు
సరసకళాసారసారరుచుల"

అను వసుచరిత్రములోని యీసీసపాదమును లక్ష్యమునుగాఁ జూపి యున్నాఁడు. బట్టుమూర్తికి నూఱుసంవత్సరములలోపలనే యిట్లు గ్రంథస్థము చేసినవ్రాఁతను నిరాకరించుటకు ప్రబలప్రమాణము కావలసి యుండునుకదా!'' ఆంధ్రకవుల చరిత్రము.

ఈవ్రాఁతలనుబట్టి చూచినచో వసుచరిత్రకృతికర్తయొక్క నిజనామము 'మూర్తి' లేక 'బట్టుమూర్తి' అయియున్నట్లు తేలుచున్నది. ఇది యసత్యమనుట కాధారములు గన్పట్టుటలేదు. ఇది యసత్యమని చెప్పువారు, రామరాజభూషణశబ్దము బిరుదనామము కాక నిజనామమని యైన చెప్పవలయును. లేదా, రామరాజభూషణనామము బిరుదనామమని యెంచినను, వసుచరిత్రకర్త మూర్తి కాఁడనియు, నిజనామమును మఱుఁగుపరచిన మఱియొకవ్యక్తియై యున్నాఁడని యైనచెప్పవలయును. ఈ కడపటివాద మిదివఱకు లేదు. వసుచరిత్రకర్తయు నరసభూపాలీయకర్తయు నొక్కఁడు కాఁడనియు, నరసభూపాలీయకర్త మూర్తియనియు, వసుచరిత్రకర్త రామరాజభూషణుఁడనియు మాత్రమే చెప్పుచున్నారు కాని, వసుచరిత్రకర్త రామరాజభూషణ బిరుదనామధారి యగు వేఱొకవ్యక్తియని యెవరును వాదించుటలేదు. కావున రామరాజభూషణనామము బిరుదనామమని మనమునమ్మితిమేని, వసుచరిత్రకర్తృత్వము ఎవరును చెప్పని యనామధేయవ్యక్తియందుంచుటకంటె, చిరకాలానుగతముగా బ్రజలచేతను వ్యాఖ్యానకర్తచేతను సమకాలికులచేతను, బేర్కొనఁబడుచున్న మూర్తియందే యుంచి యీగ్రంథములు మూఁడింటికిని గర్త యొక్కఁడే యనియు అతఁడు రామరాజభూషణ బిరుదనామమును వహించిన మూర్తి యనియు, అతఁడే శారదామూర్తియనియు, అతఁడే శుభమూర్తియనియు, అతఁడే భట్టుమూర్తి యనియు, నిర్ధారణమొనర్చుట న్యాయమును సత్యమునై యున్నది. ఆంధ్రకవి చరిత్రకారులును; వసుచరిత్రాది గ్రంథపీఠికాకారులు నట్లే భావించియున్నారు. నేనును వారిభావముతో నేకీభవించుచున్నాఁడను.

ఈకవికి తండ్రు లనిచెప్పఁబడిన సూరపరాజు వెంకటరాయ భూషణులలో నొకఁడు జనకతండ్రి యనియు, నొకఁడు పాలకపిత యనియు నొకవాద మున్నది. ఈవాదమును కవిచరిత్రకారు లిట్లు వ్రాసియున్నారు.

"ఈకవి తన జనకపితను పాలకపితనుగూడ సంతోషపెట్టుట కయి యొకపుస్తకమునందు కన్నతండ్రి పేరు వేసెననియు ఒకపుస్తకము నందు పెంచుకొన్న తండ్రిపేరు వేసెననియు, ఒకపుస్తకమునందెవ్వరి పేరును వేయక విడిచెననియుఁ జెప్పుచు ఆయాపుస్తకములయం దుపయోగింపఁబడిన పదములేయొకఁడు జనకపితయనియు, నొకఁడుపాలక పితయనియు సూచించుచున్నవని చెప్పుచున్నారు. హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానములోని "సూరపాత్మజుఁడ" నను వాక్యమువలన సూరప రాజున కౌరసుఁడని యాత్మజశబ్దము దృఢపరుచుచున్నదనియు, నరస భూపాలీయములోని "వేంకటరాయభూషణ సుపుత్రు" నను వచన మువలన వెంకటరాయభూషణునకు దత్తుఁడని సుపుత్రశబ్దము దృఢపఱు చుచున్నదనియు వాదించుచున్నారు. ఈ యర్థములయం దాత్మజ శబ్దమునకుఁ దనవలనఁబుట్టినవాఁడు కాని దత్తుఁడుకాఁడనియు, సుపుత్ర శబ్దమునకుఁ బున్నామ నరకమునుండి రక్షించు దత్తుఁడుకాని కన్నవాఁడు కాఁడనియు గ్రహింపవలెను. ఈయంశముల కనుకూలముగానుండు కథలు కొన్ని కలవుగాని గ్రంథవిస్తారభీతిచే వానిని విడచుచున్నాను.

నరసభూపాలీయకర్తయు, వసుచరిత్రకర్తయు నొక్కఁడేమో యనినాకు సందేహముకలిగించుటకుఁ గారణము లయినమఱికొన్నిఁటిఁ గూడ నిప్పుడిందుఁ జేర్చుచున్నాను. వీనిని వయినిచెప్పినవానితోఁ జేర్చిచదివి బుద్ధిమంతులుతమయిచ్ఛవచ్చినసిద్ధాంతముచేసికొనవచ్చును.

గీ. తారచించిన వసుచరిత్రమునఁ గన్న
తండ్రి సూరన వెలయించి తలవఁడయ్యె
నన్నుమనశారదామూర్తి నాఫలంబె
దత్తుఁడగువానిఁ జేపట్టఁ దరమె నాకు.

అను చాటుధారాపద్య మొకటి రామరాజభూషణుఁడు తన వసుచరిత్రములో జనకపితయైన సూరపరాజుపై నుదాహరించి తన్నుఁ బేర్కొనక పోవుటచేత పాలకపిత యైన వేంకటరాయ భూషణునిచేఁ జెప్పఁబడినదని వాడుకలోనున్నది.

ఈ దత్తపుత్త్రగాథను జెప్పువారు గ్రంథత్రయొక కర్తృత్వము నంగీకరించుచున్నారు. మూర్తియును రామరాజభూషణుఁడు నొక్కరేయని వారియభిప్రాయము. ఇఁక తండ్రులవిషయములోమాత్రమే వారు భిన్నాభిప్రాయులుగా నున్నారు. వారీదత్తపుత్త్రవివాదమునకు "ఆత్మజ" "సుపుత్ర" శబ్దార్థములే యాధారములైనట్లు పై వ్రాఁతవలన స్పష్టమగుచున్నది. అంతకంటె వేఱుగ నెట్టియాధారమును జూపఁబడుటయును లేదు. ఇది కేవలము భ్రమ- పుత్త్రశబ్దవాచ్యుఁడు దత్తుఁడే గాని యౌరసుఁడు కాఁడను నర్థము లేదు. దీనికై శాస్త్రములను బరికింపనక్కఱలేదు. వారాధారముగా గైకొనిన యాపద్యములయందే వారనుకొనిన యర్థమునకు భిన్నములయిన యర్థములయం దాకవియే యాశబ్దములను బ్రయోగించియున్నాఁడు. నరసభూపాలీయములోఁ గవితండ్రియైన వెంకటరాయభూషణుని "తిమ్మరాజపుత్త్ర" అనియు హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానములో సూరపరాజును "తిమ్మరాజప్రియతనూజ" అనియు వ్రాసియున్నాఁడు. పుత్త్రశబ్దమును దత్తుఁడను ప్రత్యేకార్థముతోఁ గవియుపయోగించినాఁడని తలంచునెడల తిమ్మరాజునకు వెంకటరాయభూషణుఁడు దత్తుఁడనియు, సూరపరాజు ఔరసుఁడనియు, జెప్పవలసివచ్చును. ఇది యసంభవము. కావున నీశబ్దార్థములపై నాధారపడిన దత్తపుత్రగాథ విశ్వాసార్హమైనది కాదు.

వసుచరిత్రమునఁ గవి తాతతండ్రుల నామములనుగాని గృహనామమునుగాని చెప్పియుండలేదు. అందుచే వసుచరిత్రమునఁ గన్నతండ్రియైన సూరన పేరుచెప్పి తనపేరు చెప్పలేదని వెంకటరాయభూషణుఁడు విచారించినట్లు చెప్పెడి పై చాటుధారయందలికథయు విశ్వాసార్హము కాదు.

వాస్తవముగా, మూర్తియు రామరాజభూషణుఁడును వేఱయి యున్నచో, సోదరులో, సోదరపుత్త్రులో యైనవారిరువురును తమతమ గ్రంథములలో తిమ్మకవిజగ్గకవులవలె నొకరినొకరుస్మరించియుండకపోరు.

గ్రంథత్రయైక కర్తృత్వము నంగీకరించిన, వీరేశలింగము పంతులుగారును, ఈగ్రంథత్రయ పీఠికాకారులును, ఇతరులు మఱి కొందఱును తమసిద్ధాంతమునకు జూపిన హేతువులలోఁ గొన్నిఁటిని వారివి వీరును, వీరివి వారును, ప్రబలప్రమాణములు కావనియో సయుక్తికములు కావనియో గ్రహింపక విడచివైచుచు వచ్చిరి. అట్టివాని నిటచూపుట, అనవసరమనియు, గ్రంథవిస్తర మగుననియు, దలంచి వదలివేసి లవసరమని నాకుఁ దోచినంతవఱకుమాత్రమే వారియభిప్రాయములను గ్రహించితిని, ఇఁక నీవివాదవిషయమునువదలి యీతఁడు రచించిన గ్రంథత్రయమునుగూర్చి వ్రాయుచున్నాఁడను.

నరసభూపాలీయము అలంకారశాస్త్రము; సంస్కృతమ్మునవిద్యానాథకృతమగు ప్రతాపరుద్రీయమువలెనే, ఆంధ్రమున నీనరసభూపాలీయమును మూర్తికవి రచించియుండెను. ప్రతాపరుద్రీయమున లక్ష్యభాగమునందు ప్రతాపరుద్రునికీర్తి ప్రతాపాదులు వర్ణింపఁబడినట్లే, నరసభూపాలీయమున నరసింహరాజుయొక్కకీర్తి ప్రతాపాదులు లక్ష్యముగా నీయఁబడినవి. ఈనరసరాజు సూర్యవంశపు క్షత్రియుఁడు; ఓబళరాజునకును లక్కాంబికకును పుత్త్రుఁడు. కావేరీనదికిఁ గట్టకట్టించి, నదికిరుపార్శ్వములను వృక్షములను నాటించిన కరికాలచోడుఁ డీతని వంశమునకు మూలపురుషుఁ డైనట్లీగ్రంథమునఁ జెప్పఁబడినది. ఆవంశమున పోచిరాజనునతఁడు జన్మించి, వంశకర్తయయ్యె నని యీక్రింది పద్యములలోఁ గవిచెప్పియున్నాఁడు.

తే. శ్రీలఁ జెలువొందు నాకరికాలచోళ
కుంభినీనాథుకులమున సంభవించె
ఘనఖనిక్షోణి రత్నంబు గలుగురీతి
భోగసౌభాగ్యసురరాజు పోచిరాజు.

క. ఆ పోచిరాజవంశ సు
ధాపారావారమునకుఁ దారాపతియై
యేపొందుఁ దిరుమలక్ష్మీ
ణీపాలుఁ డనంతకీర్తి నిత్యోజ్జ్వలుఁడై.

కృతిపతియైన నరసభూపాలుఁ డీపోచిరాజు వంశములోనివాఁడు. ఈవంశమందలి వెంకటపతియను నాతఁడు చంద్రగుప్తిదుర్గపరిపాలకుఁ డయిన ట్లీక్రింది సీసగీతివలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. తే. జగతి నేరాజు కువలయోత్సవమొనర్చు
రాజు గావున నటుస్వీయరతుచేతఁ
గోరి యన్వర్థ మగుచంద్రగుప్తిదుర్గ
మతఁడు విలసిల్లు వేంకటక్షితివరుండు.

కృతిపతి యైన నరసభూపాలుఁడు, ఆరేవీటి బుక్కభూపాలునకు మనుమని కుమార్తెయైన లక్కమాంబ కొడుకు. శ్రీకృష్ణదేవరాయల యల్లుఁడైన అళియరామరాయలు, వసుచరిత్ర కృతిపతియైన తిరుమలరాయలు మొదలుగానయిదుగురు సోదరులకును నరసభూపాలుఁడు మేనల్లుఁడు. ఈవిషయము లీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పఁబడినవి. కృతిపతితండ్రియైన యోబరాజు

సీ. ఘనభుజాశౌర్యరాఘవుఁడు రాఘవదేవ
ధరణీశుఁ డేరాజు తాతతాత
నరనుతుఁ డైనపిన్నమరాజు సౌజన్య
ధన్యుఁ డేరాజన్యు తాతతండ్రి
యమితవైభవుఁ డైనయార్వీటి బుక్కభూ
తలనాథుఁ డేరాజు తండ్రితండ్రి
యసమానవిద్యాధురంధరుఁ డగు
రామరాజేంద్రుఁ డేరాజుతండ్రి.

తే. యట్టిసోమాన్వయాబ్ధి శీతాంశుఁడనఁగ
నమరు శ్రీరంగవిభుపుత్త్రియై చెలంగు

లక్కమాంబను వరియించె లలితశీల
నమ్మహాసాధ్వి సోదరులధికయశులు.

క. కోనక్షితిపతి, తిమ్మమ
హీనాథుఁడు, రామనృపతి యెఱతిమ్మధరా
జానియును వేంకటేంద్రుఁడు
భూనాయకతిలకు లగుచుఁ బొల్తురు ఘనులై

క. ఈరాజమణులసోదరి
యై రాజిలు లక్కమాంబ యమృతాశనధా
త్రీరుహముల కై దింటికి
నారయఁ దోఁబుట్టువగు రమాంగన పగిదిన్.

క. పౌలోమికి నిందుఁడ్రనకుమ
హాలలితాకృతి జయంతుఁ డాత్మజుఁ డైన
ట్లాలక్కమాంబ కోబన్న
పాలునకు నృసింహధరణిపతి జనియించెన్.

ఈనృసింహధరణిపతియే నరసభూపాలీయ కృతిభర్త. ఇతఁడు తొరగంటి దుర్గరాజ్యపాలకుఁ డైనట్లు పద్యాంతములలోని యీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

క. తొరగంటిదుర్గ రాజ్య
స్థిరసింహాసననివాసదీక్షానిధికిన్
వరయంత్రిమత్స్యభేదన
బిరుదోద్దండునకు గండభేరుండునకున్.

కృతిపతియైన నరసభూపాలుఁడు కవినిగూర్చి పలికినట్లు రచించిన యీక్రిందిపద్యములవలనఁ గవి సామర్థ్యము తెలియుచున్నది.

సీ. బాణవేగంబును భవభూతిసుకుమార
తయు మాఘుశైత్యంబు దండిసమత
యలమయూరు సువర్ణకలన చోరుని యర్థ
సంగ్రహమ్ము మురారి శయ్యనేర్పు

సోముప్రసాదంబు సోమయాజుల నియ
మంబు భాస్కరుని సన్మార్గఘటన
శ్రీనాథుని పదప్రసిద్ధధారాశుద్ధి యమరే
శ్వరుని సహస్రముఖదృష్టి
తే. నీక కల దటుగాన ననేకవదన
సదనసంచారఖేదంబు సడలుపఱచి
భారతీదేవి నీజిహ్వఁ బాదుకొనియె
మూర్తికవిచంద్ర! విఖ్యాతకీర్తిసాంద్ర!

ఈకవి తనగురు వెవ్వరో చెప్పియుండలేదు. అల్లసానిపెద్దనామాత్యుఁ డీతనిగురువని ఆంధ్రకౌముదియందున్నట్లు పైని తెలుపఁబడినది. కాని యీకవి యేవిషయమును దవగ్రంథములయం దెచ్చటను జెప్పకపోవుటచే నందెంతవఱకు సత్యమున్నదియు నిశ్చయింపఁజాలకున్నాఁడను.

కావ్యముయొక్క ఘనతను, కావ్యప్రయోజనమును, గావ్యలక్షణమును గవి యీక్రింది పద్యములలో మనోహరముగా వర్ణించియున్నాఁడు.

శా. వేదంబుల్ నృపశాసనంబులు సుహృద్విజ్ఞాపనంబుల్ పురా
ణాది గ్రంథము లంగనాజనవిలాసాలాపలీలాసమ
ప్రాదుర్భావములౌర కావ్యములు కర్తవ్యోపదేశక్రియా
వాదప్రక్రియ లెన్నఁ గావ్యమహిమ ల్వర్ణింపఁగా శక్యమే.

మ. పరమజ్ఞానలతాలవాలము జగత్ప్రఖ్యాత విఖ్యాత సా
గరచంద్రోదయ మిష్టసంఘటన రేఖాదివ్య ధేనూత్తమం
బురుకార్పణ్యదశానిశాదినముఖం బుద్వేలనిర్వాణభ
వ్యరసాస్వాదరసాయనం బనినఁ గావ్యంబెన్న సామాన్యమే.
—కావ్యాలంకారసంగ్రహము.

ఉ. కేవలకల్పనాకథలు కృత్రిమరత్నము లాద్యసత్కథ
ల్లావిరి పుట్టురత్నము లవారిత సత్కవి కల్పనావిభూ

పావహపూర్వవృత్తములు సానలఁదీరిన జాతిరత్నముల్
గావున నిట్టిమిశ్రకథగా నొనరింపుము నేర్పు పెంపునన్.

వసుచరిత్రము.

శైలిచూపుటకై నరసభూపాలీయమునుండి కొన్ని పద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

దక్షిణనాయకుఁడు:—

ఉ. సాగరమేఖలాసతికిఁ జారుభుజాపరిరంభ మిచ్చె వా
ణీగగనావలగ్నకును నేర్పుమెయి న్మొగ మిచ్చె వీరల
క్ష్మీగజరాజగామిని కమేయభుజాంతర మిచ్చె సంతత
త్యాగి నృసింహభూవిభుఁడెదక్షిణనాయకుఁ డెన్నిభంగులన్. ౨ఆ

ముగ్ధ:—

శా. ఆలాపంబున కుత్తరం బొసఁగ దాయాసంబునంగాని తా
నాలోకింపదు పాటలాధరమరందాస్వాదసమ్మర్దముం
దాళంజాలదు కౌఁగి లియ్యదు తనూతాపంబు చల్లాఱఁగా
నేలజ్జావతి తద్రతంబు దయితాభీష్టంబు గాకుండునే. ౨ఆ

కంపము:—

చ. చెన్నగు శ్రీనృసింహవిభుఁ జిత్రపటంబున వ్రాసి బింకపుం
జన్నులమీఁదఁ జేర్చుకొని చాల వడంకదొడంగె బాలదా
గన్నులవింటివాఁడు త్రిజగంబు జయించెదనంచుఁ గోరిచే
నున్న కృపాణవల్లిక మహోజ్జ్వలతన్ జళిపించెనో యనన్. ౩ఆ

మూర్ఛ:—

మ. బలితంబైన యనంగవేదనలచేఁ బల్మారు నిల్పోపలే
కలినీలాలక ప్రాణము ల్వెడలి నేత్రాంభోజమార్గంబునం
గలయం బ్రాకుచు వచ్చి యన్నెలవునం గన్నీటియే అడ్డమై
నిలుప న్నిల్చె నృసింహభూరమణ! మన్నింపంగఁ బాడింతిటన్. ౩ఆ

పరుషము:—

క. పరుషార్థంబులు గలయది
పరుషం బనుదోష మయ్యెఁ బరఁగెడు నీభూ

వరుసౌందర్యమునకు వే
మఱు సరియౌ మంటఁబడ్డమదనుఁ డనంగన్. ౪౫

పద్మబంధము:—

చ. కనుఁగొన జేకు లెన్నిదియుఁ గర్ణిక చుట్టిడి స్రగ్ధరాంఘ్రుల
న్మనుపటియేడువర్ణములునుం గడయేడుఁ బ్రవేశనిర్గతు
ల్పనుపడ నాల్గు దిగ్దళములన్లిఖియించి విధిగ్దళంబులం
దెనయఁగఁ బాదమధ్యగము లేదును వ్రాయఁగఁబద్మబంధమౌ. ౪౬

క్రియాహేతూత్ప్రేక్ష:—

చ. మొగము ముడించెఁ గచ్ఛపము మో మరవాంచెభుజంగపుంగవుం
డుగము చలింపఁగా వెఱచె నాదివరాహము మోరతోఁ ప్రపునం
దెగువఁ బయోధిఁ జొచ్చె సుదతీమకరాంక! నృసింహభూప! నీ
జగదభివంద్యభూభరణశక్తి కృతాభిభవంబు చేఁ బలెన్. ౫౭

సమము.—

చ. అలరురతి వ్రతీశు దమయంతి నలుఁన్నలుఁవొంద ముందుగా
నలువసృజించి యందుకతేనం దనచేయులు కెల్లఁదీఱి నే
ర్పలవడ నోలతాంగి నరసాధిపు నిన్నునుగూర్చి ప్రేమసం
కలితముగాఁగ దంపతులఁగా నొనరింపఁగబోలు మెచ్చితిన్ ౫౮

వసుచరిత్రము:—

ఇదియొక యుత్తమప్రబంధము. మార్కండేయ పురాణమం దలి స్వారోచిషమను వృత్తాంతమును గైకొని యల్లసాని పెద్దనా మాత్యుఁడు మనుచరిత్రమును రచించినట్లే, మహాభారతాది పర్వమున నున్న యీకిందిపంక్తులలోని కథను గైకొని మూర్తికవి యీ మహా కావ్యమును నిర్మించినాఁడు.

"ఉపరిచరుండు లబ్ధసంతానుండయి రాజర్షియయి రాజ్యంబుసే యుచు నిజపురసమీపంబునం బాఱునసుక్తిమతి యనుమహా నదిం గోలాహలంబను పర్వతంబు గామించి యడ్డంబువడినదానిం దనపాదం బునం జేసి తలగం ద్రోచిన నన్నదికిఁ బర్వతసమాగమంబున పసుపదుం

డను గొడుకును, గిరిక యనుకూఁతురుంబుట్టిన నయ్యిరువురను శుక్తిమతి దద్దయు భక్తిమతియై గిరినిరోధంబువాయ నుపకారంబుచేసిన యుపరిచరునకు మెచ్చి కానుకయిచ్చిన నాతండు వసుపదుం దనకు సేనాపతింజేసికొని గిరికం దనకు ధర్మపత్నింగా జేకొనియె.''

ఈయుపరిచరుఁడె వసురాజు; గిరిక నాయిక; వీరిపరిణయమే యిందలి ప్రధానవస్తువు. మహాకావ్యమునకు వలసిన యితివృత్తమును గల్పించుకొని కడురమ్యముగా నీగ్రంథమును రచించిన రామరాజభూషణుఁడు నుతిపాత్రుఁడు. ఇది 'నారికేళపాకమున నున్న'దను మాట సత్యము. విమర్శించి యిందలి రసమును చవిగొనిన పాఠకులామాధుర్యము నెన్నఁజాలను మఱువక నానందాబ్ధిలో నోలలాడుచుందురు.

ఈప్రబంధరాజమునకు సోమనాథకవియు, జగన్నాథరాజపండితుఁడును వ్యాఖ్యానములను వ్రాసియున్నారు. బ్రౌను పండితుఁడు జూలూరి అప్పయ్యపండితునిచే నొకవ్యాఖ్యానమును వ్రాయించెను. ఆధునికపండితులు కొందఱు మను వసు చరిత్రలలో నేదియుత్తమమైన దని ప్రశ్నించుకొని యందుభిన్నాభిప్రాయులై తమతమ వాదములను బలపరచుకొనుట కీరెండుప్రబంధములయందలి గుణదోషములను వెల్లడించుచు గ్రంథములను బ్రకటించియున్నారు. వ్యక్తిగత దూషణములను పక్షపాత విమర్శనములను విడచిచూచినచో నాగ్రంథములు పాఠకులకుఁ గొంతవఱ కుపయోగములని చెప్పవచ్చును.

వసుచరిత్ర కృతిపతి తిరుమలరాయలు ఇతఁడార్వీటి బుక్కరాయలకు మనుమని కుమారుఁడు—కర్ణాటరాజ్యలక్ష్మి మొదట సంగమవంశములోను పిదప సాళువవంశమునందును తరువాత తుళువవంశములోను తుదను ఆర్వీటి వంశములోనుజేరి యావంశమువారితోనె యస్తమించినది. ఈరాజ్యలక్ష్మి ననుభవించిన యార్వీటివంశజులలో నీతఁడే మొదటివాఁడు. ఈతనియన్నయగు నళియరామరాయలు కర్ణాటదేశ

మును బరిపాలించినవాఁడే యైనను, నప్పుడు తుళువవంశములోని వాఁడగు సదాశివరాయలను రాజుగానుంచి యాతని పేరుతోనే రాజ్యమును నడపినవాఁడు. తిరుమలరాయలు గొప్ప పరాక్రమవంతుఁడును విఖ్యాతప్రభువునై యుండెను. ఈతఁడు పెనుగొండ రాజధానిగా కర్ణాటరాజ్యమును పాలించియుండెను. వసుచరిత్రము 1580 ప్రాంతమున తిరుమలరాయలకుఁ గృతియివ్వఁబడెననుట నిశ్చయము.

వసుచరిత్రమున ధ్వనిప్రధానముగాఁగల పద్యములును శ్లేషార్థము గలపద్యములును శబ్దవైచిత్ర్యముగల పద్యములును చాలగలవు. కవితాచమత్కారమిందు విశేషముగాఁ గన్పట్టుచుండును. మొత్తముమీఁద నీకావ్యకన్య సర్వాలంకారభూషితయై సరసజన హృదయాకర్షణీయయై యొప్పారుచున్నది.

వసుచరిత్రమునుండి కొన్ని పద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. చెన్నగు నన్నదీపులినసీమల దాఁగిలిమూఁతలాడుచున్
వెన్నెలరేలు కప్పురపువిప్పటనంటులనీడ నీఁగురా
కన్నెలతోయునన్నులకుఁ గన్నులుమూయుఁ దదీయవాసనల్
మన్ననఁ గాంచి కప్రపుదుమారము రేఁచు సమీరడింభముల్. 1 ఆ

చ. చలితలతాంతకాంతి యనుచందురుకావి చెరంగు వాటిస
మ్మిళితవయోవిలాసముల మీటినవిచ్చు ఫలస్తనాగ్రము
ల్వ్రాలఁ గప్పె దక్షిణము వేల్లితదోహద ధూపధూమకుం
తలములు విప్పి దాడిమలతాలలితాంగి కృపాలుచెంగటన్. 1 ఆ

చ మునియటురాఁదటాలున సమున్నతపీఠము డిగ్గి నిల్చి నం
గన నిరుపిదకొను కుచగౌరవమోర్వక కంపమొందఁ గా
జనపతిచూడ్కితోడనె ససంభ్రమసంభ్రరితానుకంపమై
యొనసిపలగ్నముంబొదివె నీనులు దీనదయాళుదర్శనుల్. 2 ఆ

ఉ. జీవనమెల్ల సత్కవిని షేవిత మాశయమెల్ల నచ్ఛతా
పావనతాగభీరతలపట్టు ప్రచారములెల్ల విశ్వధా

తీ్రివలయత్రికాలఫలదేశికము ల్నవకంబులెల్లము
క్త్రావళివిభ్రమాస్పదము లానదిపెంపు నుతింప శక్యమే. 2ఆ

చ. వనజదళాయతాక్షి నిడువాలికచూ పనిమేషవృత్తి నా
ఘనునవకంబుపైఁ బొలసి కొంతతదీక్షణజాలకంబు పై
కొనినఁ ద్రవాబ్ధిఁ గుి్రంకియును గోరికఁ గ్రమ్మఱఁగూడఁబాఱుమో
హనగుణశక్తి నివ్వటిలు నవ్వలరాయని నేర్పు పెంపునన్. 3ఆ

ఉ. కొంచక యంబుధింబడిన కొండలపత్త్రిము లూడ్చదయ్యె నూ
అంచులకత్తి దానియుదు టంతయు నెంతని కంతుచేతినూ
అంచులకత్తి హత్తి జవరాలికుచాద్రులయుంచెఁ బత్త్రిరే
ఖాంచితవైభవం బెడల నాతతబాప్ప మహాపయోనిధిన్. 3ఆ

శా. ఈతబ్బుండవు నీటఁబుట్టితిసుమీ యే నంచు మోమోటపుం
ద్రోవల్ సెప్పఁగ సిగ్గుగాదె మఱి నీతోఁబుట్టు శ్రీదేవి లీ
లావాసంబు సిరుల్వారింతు వనుచో నయ్యో శశాదుండు చే
తోవీధిన్ సహజాధనాపహరణోద్యోగంబు సెగ్గించునే. 4ఆ

శా. మాయాశీలురు చంచలాత్ము లనుకంపాశూన్యు లా త్మైకశా
ర్యాయత్తు ల్సమయానుకూల హృదయవ్యాపార గోపాయనో
పాయజ్ఞు ల్మగవార లాపయి మహీపాలు ర్మహావైభవ
శ్రీయోగాంధులు సెప్పనేల మగవారి న్నమ్మఁగా వచ్చునే 4అ

మ. చరణాగ్రానమితాచలేంద్రుఁడు సదాసన్మార్గసంచారి సు
స్థిరకల్యాణ సమాఖ్యుఁ డావసుధరాధీశుండు వో గోత్రశే
ఖరగంగావచనం బపార్థమగునే కల్యాణి నీకన్నిన
న్నరనాథాగ్రణిరాణిఁ జేసి కనుమా నానావిధైశ్వర్యముల్. 5ఆ

ఉ. నిండుమనంబునం దనమనీషిత మెల్ల ఘటింపవచ్చు నా
ఖండలురాక చారణముఖంబున మున్న యెఱింగి చేదిభూ
మండలభర్త గాంచె నతిమాత్రముదం బదియెందుఁ జిత్రమే
కొండలు పిండిసేయుశతకోటియుతుండు హితుండు గల్గినన్. 5ఆ

ఉ. తొయ్యలి ముద్దరాలు కుచదుర్గము లాత్మశరైకవంచనన్
నెయ్యపుఁజేని పాల్పఱిచి నీవియుఁ గోల్పడఁగాఁ దలంచెఁ గా
కయ్యెడ నేలకో యునిచె నాత్మశయద్వితయంబు మున్నె లో
నయ్యె సరాగమై నృపకరార్పణ కింకఁ బెనంగ నేర్చునే 6ఆ

ఈతఁడు రచించిన మూఁడవకావ్యము హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన మనునైదాశ్వాసములద్వ్యర్థి కావ్యము. పింగళి సూరనార్యుఁడు మొదట రాఘవపాండవీయ మనుద్వ్యర్థి కావ్యమును రచియించియుండెను. అంతకంటె ప్రౌఢముగా నుండున ట్లీతఁడీకావ్యమును రచించి శ్రీరామచంద్రున కంకితముచేసి కృతిపతి వర్ణనాసందర్భమున రామాయణగాథను 27 పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

పాండవు లరణ్యావాసము సేయుచున్నప్పుడు మార్కండేయమహర్షి యచ్చటకు రాఁగా ధర్మరా జాయనను బూజించి మావలెఁగానల నిడుమలంబడి పిదప సౌఖ్యమును గాంచినరాజోత్తము లెవ్వరైనఁ గలరా? యనిప్రశ్నింప నాతఁడు

శా. కౌంతేయాగ్రజ! యింతచింత మదిలోఁ గావింపఁగా నేఁ! మీ
సంతాపంబు లడంచు నాహరి హరిశ్చంద్రుండు నున్నింతకున్
ఎంతన్గుందఁడె వైరిసేనియు విపద్వారాశిలోఁ గ్రుంకఁడే
సంతుష్టాత్ములు గారె వారు పిదప న్సంప్రాప్తసామ్రాజ్యులై

అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చినట్లును నంతపై నాయిరువురి చారిత్రములును జెప్పుమని ధర్మరా జడుగ నిరువురికథలును వేర్వేరుగాఁ జెప్పినచో జపార్చనాదుల కాలస్యమగును కావున నొక్కసారియే వారిరువురికథలును జెప్పెదను గ్రహించుకొనుమని యీక్రింది పద్యములో మార్కండేయుఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చినట్లును కవి కల్పించియున్నాఁడు.

ఉ. వారిచరిత్రము లుభ్భవనవర్ణ్యము లైనవి వేఱె పేర్కొన
న్నారె జపార్చనాసమయసంగతి తప్పెడుఁ గాన నిప్పుడో
భూరివివేక! యానృపుల పుణ్యకథ ల్పదశక్తి నొందఁగాఁ
గూరిచి తెల్పెద న్దలిసికొమ్మని నేర్పు దలిర్ప నిట్లనున్.

ఈద్వ్యర్థికావ్యమునఁ గవి తన యసాధారణశక్తిఁ గనుపఱిచి తనప్రయత్నమున సఫలీకృతమనోరథుఁ డయ్యెను ద్వ్యర్థి కావ్యమం దలి యీతనికవిత్వశైలిఁ జూపుటకై నాల్గుపద్యముల నిటనుదాహరిం చుచున్నాఁడను.

శా. భావంబేవగఁ దద్వశీకృతిదృఢోపాయంబుగా నాత తే
ర్ష్యావిద్యోతితసంగరాగ్రహత విశ్వామిత్రుఁ డత్యంతశూ
న్యావాసంబులుగా నొనర్చె మతిసృష్టానేక చిత్రక్రియా
ప్రావీణ్యోజ్జ్వల జంతుసంతతులఁ దత్ప్రాసాద దేశంబులన్. 2ఆ

చ. వెనుకొని వచ్చు బాల యతివిహ్వలతావివశీకృతాకృతిన్
గనుఁగొని రాజమౌళి నవగాఢవిషాదవిలోలదృష్టి ని
ట్లను రమణీయధైర్యతృష నాకటఁ జిక్కితివే సహింప నీ
వనగతిఖేదముం జనుము వావిరి నీకడ వారినారయన్. ౩ఆ

చ. వనచరభూతనిష్కరుణ వైరసముద్ధతినేని యుత్ప్రికం
పనవిషభుక్ప్రకాండవిషపాళికనేని జగజ్జనానుభం
జనదవమండలీభరదచండశిఖాహతినేని ప్రాణముల్
సన మిగదాకఠోరగతి సైచెద నీదృశఘోరదుర్దశల్. 4ఆ

ఉ. భూనుత పూర్వరూపధృతిఁ బొల్చి నితాంతదురంతమానస
జ్యానివహించుమానిని నసంతతి సద్విధిఁ దేర్చి యయ్యయో
ధ్యానగరాధినేత వెసనంపె యథోచిత మైనవర్తనన్
దేనియనుంచి యుబ్బురపుఁ దీయఁదనంబులుసిల్కఁ బల్కులన్. 5ఆ

రామరాజభూషణుని కవిత్వము ప్రౌఢమైనదైనను, సామాన్యులకు సుబోధకము గాదని యొప్పుకొనకఁ దప్పదు. రాఘవపాండవీయము ద్వ్యర్థికావ్యమైనను నింతటి కాఠిన్యముతో నుండక నింతకంటెఁ జాల సులభముగా నున్నదని యంగీకరింపవలసియున్నది. వ్యాఖ్యానములున్నను నీతని గ్రంథములయందలి భావములను గ్రహించుటకు సామాన్యులకు సాధ్యముకాదు. ఈతనికవిత్వమందలి మాధుర్యము

పండితైకానుభవవేద్యము. ఈతని గ్రంథములయందలి గుణముల నెత్తి చూపుటకు వేఱుగ గ్రంథము వ్రాయవలసియుండును.

రామరాజభూషణుఁడు రాజాశ్రయమున విశేష ద్రవ్యార్జన మొనర్చి యాధనమును సత్కార్యములకై వినియోగించినవాఁడు. ఈతఁడొక యగ్రహారము నొసంగినట్లును, ఒక సరస్సును త్రవ్వించినట్లును, ఆలయనిర్మాణమును గావించినట్లును హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమునందలి యీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. సుతులఁ బెక్కండ్ర శాశ్వతరామనామధ
న్యులఁ జేసి పిల్చుచు భాగ్యోదయంబు
రచితాగ్రహారంబు రామచంద్రపురాంక
పూతంబొనర్చిన పుణ్యరేఖ
నవదివ్యభవనంబు నవరించి శ్రీరామ
విభుఁ బ్రతిష్ఠించిన విపులమహిమ
రామసరోనామ రమణీయముగఁ దటా
కము వినిర్మించినఘనయశంబు

గీ. సఫలతవహించు నీహరిశ్చంద్రనలక
థాయుగనిబంధచిత్రబంధప్రబంధ
మంకితి మొనర్చు రఘుభర్త కఖలకర్త
కుఱుతరాభీప్సితము లెల్ల నొదవునీకు.

రామరాజభూషణుఁడు ఆంజనేయోపాసకుఁడు. క్రమక్రమముగా శ్రీరామభక్తుఁడై శ్రీరామచంద్రునిపేర నగ్రహారాదికముల నొనర్చి తన కుమారులకు శ్రీరామచంద్రుని నామములను బెట్టెను. కవిజీవితములను రచించిన గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారు, నరసభూపాలీయమునఁ గవి శ్రీరామభక్తుఁడని చెప్పుకొనలేదనియుఁ, దక్కిన రెండుగ్రంథములయందును గవి శ్రీరామభక్తుఁడ ననిచెప్పుకొనియున్నాఁడనియు నందుచే, మూర్తి రామరాజభూషణులొక్కరు గారని నిర్ధారణమొనర్చి యున్నారు. మూఁడు గ్రంథములయం

దలి గద్యలను బరిశీలించినచోఁ గవి యాంజనేయ ప్రసాదముచేఁ దనకు గవిత్వ మలవడినదనియేఁ జెప్పుకొన్నాఁడు. ఆంజనేయోపాసకుఁడు కొంతకాలమైనపిదప శ్రీరామభక్తుఁడు కాకూడదా? తనకుపాస్యదేవత కుపాస్యుఁడైన శ్రీరామచంద్రుని రామరాజభూషణుఁడు సేవించెననుటలో నాశ్చర్యము లేదు. నరసభూపాలీయమునాఁటికాతఁడు శ్రీరామభక్తుఁడు కానంతమాత్రమున నాతఁడు వేఱువ్యక్తియని భావింపఁజనదు. వసుచరిత్రమునాటికి లేని శ్రీవేంకటేశ్వరుని యనుగ్రహమును గూడ హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమునాటికిఁ గవిసంపాదించి యైశ్వర్యవంతుఁడై "శాశ్వత శ్రీవేంకటేశ్వరానుగ్రహ నిరుపాధికైశ్వర్య నిత్యయశుఁడ" నని వ్రాసికొనియుండ లేదా? నరసభూపాలీయమునఁ గవి తనునుగూర్చి వ్రాసికొనిన "శతలేఖనీపద్యసంధానధౌరేయు" అను సీసపద్యములో నున్న కవిసామర్థ్యమును సూచించు బిరుదములు వసుచరిత్రములోను హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానములోను లేకపోవుటచే వారిరువురు నొకరుగారని నిశ్చయింపవలసియున్నదనికూడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారు వ్రాసియున్నారు. కవులైనను బండితులైనను యౌవనమునఁ దమస్వోత్కర్షను బ్రకటించుకొనినట్లు కొంతకాలము జరిగిన పిమ్మట నంత వెట్టిగాఁ బ్రకటించుకొనుట కిచ్చగింపరు. తమయశస్సు జగద్వ్యాప్తమై యెచ్చటికేఁగినను నేమివ్రాసినను గౌరవింపఁబడుచున్న కాలములోఁ దనసామర్థ్యాదులనుగూర్చి గ్రంథములయందంతగా వ్రాసికొనుటకు రామరాజభూషణుఁడిష్టపడకపోయియుండును. ఇది మానవప్రకృతి. వసుచరిత్రములో వ్రాసికొనిన ఏకైకదినప్రబంధఘటికాసద్యశ్శతగ్రంథకల్పన బిరుదమును హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమున వేసికొనలేదు. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమునాటికి గొప్పపేరు ప్రతిష్ఠలను సంపాదించియున్న రామరాజభూషణుఁడు. ఆగ్రంథమున "తత్సమభాషావితాన"జ్ఞేత్యాది బిరుదములు నిజముగా వేసికొనియుండినచో నది యౌచిత్యమును సూచింపదని నాయభిప్రాయము.

వసుచరిత్ర కావ్యకర్త తాను సంగీతకళారహస్యనిధినని వ్రాసికొనియుండెను. నరసభూపాలీయమునం దిది లేదు. అందుచే వీరిరువురు భిన్నులని కవిజీవితములలో సూచింపఁబడినది. నరసభూపాలీయరచననాఁటికి మూర్తికవి యించుక సంగీతజ్ఞానము కలవాఁడైనను సంగీతరహస్యముల నెఱుఁగకపోయి యుండవచ్చును. వసుచరిత్రమునాఁటి కాతఁడు సంగీతరహస్యకళానిధియై యుండవచ్చును. కావున మూర్తి రామరాజభూషణులిరువురని సిద్ధాంతీకరించుట కిది తోడుపడఁజాలదు.

రామరాజభూషణుఁడు సాహిత్యమునందే కాక సంగీతమునందును గొప్పవిద్వాంసుఁ డనియు, వీణెకుఁగొన్ని మెట్లను గల్పించిన మేధానిధియనియుఁ జెప్పెదరు. సంగీతశాస్త్రవిషయములను దెలుపు పద్యములు గొన్ని యీతని గ్రంథములయందుఁ గన్పట్టుచున్నవి గాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందుదాహరింపలేదు.

ఈకవి కృష్ణదేవరాయలయాస్థానమునందలి యష్టదిగ్గజములలో నొకఁడై యుండెనని కొందఱనుచున్నారు. కాని యామాట సత్యమయినట్లు కన్పింపదు. వసుచరిత్రకృతిప్రదానము క్రీ. శ. 1577 సంవత్సరమునకుఁ బిమ్మట జరిగినట్లు పైనివ్రాసియుంటిని. వసుచరిత్ర రచనానంతరము హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమును రచియించియుండెను. అనఁగా క్రీ. శ. 1580 వ సంవత్సరప్రాంతమున దీనిని కవిరచియించిన ట్లూహింపఁదగియున్నది. అప్పటి కీతనికిరువదియేండ్లుండిన వనుకొందము. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమువంటి ద్వ్యర్థికావ్యమును రచించుటకుఅరువదియేఁడ్లుదాటినవారికి సాధ్యముకాదని నాయభిప్రాయము. ఎంతటి మేధావంతునకైనను నట్టిగ్రంథమును రచించుటకుఁ దగినవయసు సుమారు పదియేండ్లు దాటియుండవనుట నిజమైనచో రామరాజభూషణుని జన్మము క్రైస్తవశకము 1520 ప్రాంతమై యుండును. కృష్ణదేవరాయల యవసానము 1530 వ సంవత్సరమునందగుటచే నప్పటి కీతఁడు పదిసంవత్సరములవాఁడై యుండునని తేలుచున్నది. ఒకవేళ హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన రచనాకాలమునాటి కీతనివయసు డెబ్బది

యేండ్లనిభావించినను కృష్ణరాయలు భూలోకమును వీడునాటి కీతఁ డిరువదియేండ్ల వాఁడై యుండునని భావింపవలసియున్నది. అప్పటి కీతనికి విద్యార్థి దశ గడచియుండదు. కావున నీతఁడు కృష్ణదేవరాయలయాస్థానమునందుండెనని కాని, కవి దిగ్గజములలో నొకఁడని కాని భావింపవలనుపడదు.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల ప్రధానమంత్రి యైనతిమ్మరసు, తనయందనాదరముచూపుటచేఁ గోపించి, యీమూర్తికవియాతనిపై :—

శా. గుత్తిం బుల్లెలుకుట్టి చంద్రగిరిలోఁ గూడెత్తి పెన్గొండలో
హత్తి న్సత్రమునందు వేఁడి, బలుదుర్గాధీశుతాంబూలపుం
దిత్తుల్మోసి పదస్థు లైనఘనులన్ దీవించ...

అని తిట్టుచు పద్యము చెప్పునప్పటికి భయపడి తిమ్మరసు తనకుఁ గృష్ణదేవరాయలు పట్టాభిషేకసమయమునం దిచ్చిన పచ్చల హారమును బట్టుమూర్తి మెడను వేసెననియు నది యందుకొనియాబట్టు తక్కినపద్యభాగమును,

... ... దీవించెదన్.
మత్తారాతియయాతినాగమనుతు న్మంత్రీశ్వరుం దిమ్మనన్
అనిపూరించి, పిమ్మట

క. అయ్యా వనిపించుకొంటివి
నెయ్యంబునఁ గృష్ణరాయనృపపుంగవుచే
నయ్యా నీసరి యేరీ
తియ్యవిలుకాడవయ్యె తిమ్మరుసయ్యా

అనుపద్యమునుగూడఁ జెప్పెననియు నందుచేతనే యామంత్రిశేఖరుఁడు "బట్టుమూర్తికిఁ గిన్కరెట్టింపఁ బచ్చలహార మర్పించెదిమ్మరుసుమాళి" (ముప్పదియిద్దరుమంత్రులను వర్ణించుపద్యములోనిది) యని ప్రసిద్ధిఁ గాంచె ననియు నొకకథ చెప్పెదరు. కాని పైనివ్రాసినమూర్తి కవి వయోనిర్ణయము ననుసరించి యీకథయందుసత్యము లేదని దలంప

వలసియున్నది. తిమ్మరసును దిట్టనారంభించిన యాతఁడు మఱియొక కవియై యుండవచ్చును.

పంచపాషాణములలో నొకటియని ప్రఖ్యాతిగాంచిన యీక్రింది పద్యము యొక్క కర్తృత్వమును రామరాజభూషణుని యందుంచుచున్నారు కాని పైనివ్రాసినదానినిబట్టి యిదియు విశ్వాసార్హమైనది కాదు.

ఉ. అబ్జముఖీమనోజ! నరసాధిపనందన! కృష్ణ! నీయశం
బబ్జకరాబ్జజాబ్జనయనాబ్జవిలాసము నీపరాక్రమం
బబ్జకరాబ్జజాబ్జనయనాబ్జవిలాసము నీవితీర్ణిమం
బబ్జకరాబ్జజాబ్జనయనాబ్జవిలాసము చిత్రిమిద్ధరన్.

వసుచరిత్ర కృతిప్రదాన సమయమున కృత్యాదిపద్యమందలి "శ్రీభూపుత్రివివాహవేళ" అనువాక్యమును గవిచదువఁగానే సభయందున్న తెనాలిరామకృష్ణుఁడు లేచియీకావ్యమును గృతినందినచోఁ గృతిపతియైశ్వర్యము నసించిపోవునని తెలిపి యందులకుఁ దార్కాణముగాఁ దనయరచేతియందు విభూతి నుంచుకొని యందు '(శ్రీ)'ని వ్రాసి దగ్గరగా 'భూ' యనునక్షరమును జదువఁగా నావిభూతియెగిరిపోవుటను జూపెనని యొకకథను చెప్పెదరు. కాని కవిచరిత్రకారులనిన ట్లిది యొకపనికిమాలినకథ. దీనివలన కృతికర్తయుఁ గృతిభర్తయు రామకృష్ణుఁడును పరమమూఢు లని తేలుచున్నది.

ఇట్టికథలు కవులంగూర్చి చెప్పుకొనుచుండుటయాచార మైనది. రామరాజభూషణునిగూర్చియు ననేకకథలు ప్రచారములో నున్నవి. వానియం దౌచిత్యముండదు. ప్రయోజనము నాస్తి. అట్టివానిని గ్రంథస్థము చేయు టనవసంమనియెంచి విడచితిని.

అలసానిపెద్దనామాత్యుఁడు కవిత్వఫక్కిని తెలుపుచు నాసుకవిత్వముగా రచించిన యుత్పలమాలికవంటియుత్పలమాలిక నొకదానిని భట్టుమూర్తియుఁ దననిగ్రహానుగ్రహసామర్థ్యమును దెలుపుచు రచించెనఁట! దీనినీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఉ. లొట్ట యిదేటిమాట పెమలోభులతో మొగమాటమేల తాఁ
గుట్టకయున్న వృశ్చికముఁ గుమ్మరపుర్వని యందు రేకదా!
పట్టపురాజు పట్టి సరిపల్లె సరాసరి యియ్యకున్న నేఁ
దిట్టక-మాన నామతము తీవ్రమహోగ్రభయంకరంబుగాఁ
దిట్టితినా మహోగ్రహమతిన్ మకరగ్రహజర్జరీభటా
పట్టపుద్దట్లఫాలఫణిభర్త్రజహాకృతపజ్జటస్ఫుటా
ఘట్టణ ధట్టణాలక విఘట్టక నిర్గళరాజభృత్యకీ
చట్టచటార్భటీ నయనజర్జరకీలలు రాలఁగా వలెన్
జట్టజికంబునన్ బాగడఁ జూచితినా రజతాద్ర్యధిత్యకా
పట్టణమధ్యరంగతభవ్యవధూవదనానుషంగసం
ఘట్టశిరస్థగాంగఝరహల్లకజాలసుధాతరంగముల్
చుట్టుకొన న్వలెన్ భువనచోద్యముగా భయదంబుగా మఱిం
చిట్టితినా సబాధవనధింకృత భీమనృసింహరాడ్ధ్వజా
తాట్టమహాట్టహాస చతురాస్య సముద్భ్రుకుటీతటీనటీ
కోట్టణరోమజాలహృతకుంఠితకంఠగభీరనాదసం
ఘట్ట విజృంభమాణగతిఁ గావలె దీవనపద్య మిచ్చి చే
పట్టితినా మణీకనకభాజనభూషణభాసురాంబరా
రట్టతురంగగంధగజరాజ దమూల్యఘనాతపత్ర భూ
పట్టణ భర్మహర్మ్యభటపంక్తి చిరాయు వనామయంబునై
గట్టిగ తోడుతో వెలయఁ గావలె నెక్కువ ఠీవిఁ జూడుఁడీ
యట్టిటు మందెమేలముల నందఱనింబలెఁ జుల్కఁజూచి యే
పట్టుననైన కేరడముపల్కకుఁడీ పయివచ్చు నందులన్
గొట్టుదు దుష్కవిద్విరదకోటులఁ బంచముఖోద్భటాకృతిం
బెట్టుదు దండముల్ సుకవిబృందము కేనతిభక్తి సారెకున్

గట్టితి ముల్లె లేఁబడియుఁ గాఁగలనూటపదాఱు లెయ్యెడన్
రట్టడి భట్టుమూర్తి కవిరాయని మార్గమెఱుంగఁ జెప్పితిన్.

ఈమహాకవి రేఫశకటరేఫలకు మైత్రి సంగీకరించియున్నవాఁడు. ఇతఁడా రెండురేఫలకుఁ గలభేదమును దెలియక ప్రయోగించెననుట కంటెఁ దెలిసియే చేసెననుట సమంజసముగ నుండును.

ఈకవి రామరాజభూషణుఁడైనను, నీతనికావ్య మొకటియు నళియరామరాజున కంకితముగా లేదు. ఇందులకుఁ గారణము దురూహ్యము. అళియరాయరాయల కొకప్పుడు వాతరోగము సంభవింపఁగా నీవిషపునోటివానిఁ జేరదీయుటచే నీరోగము వచ్చెనని తెనాలిరామకృష్ణుఁడు రామరాయలభార్యలకుఁ జెప్పిపంపెననియు నదికారణముగా నాయబలలు రామరాజభూషణునిచే రామరాయలు కృతులనందకుండ నెప్పటికప్పుడు నిరుత్సాహపరచి యాటంకములు కల్పించుచు వచ్చిరనియు నొకకథ చెప్పెదరు. ఇందెంతవఱకు సత్య మున్నదియుఁ జెప్పఁజాలము.

“చీపరపాపరతీగెల” యనుపద్యములోనిభావమును సరకుగొనక పాఠకమహాశయులీకవికృతగ్రంథములను జక్కఁగాఁ బఠించి యానందింతురుగాక!

215 కందుకూరు రుద్రయ్య

ఇతఁడు స్వర్ణకారకులజుఁడు. ఈకులములవారిని పూర్వము కమసాలులనియనెడివారు. అందుచేత నీతనికిఁ గంసాలిరుద్రయ్యయని పేరుకూడఁ గలదు. ఇప్పుడీకులమువారిని విశ్వబ్రాహ్మణు లనియనుచున్నారు. వీరు సామాన్యముగా శైవాచారసంపన్నులు. కాని యీకవి శివకేశవభేదము లేనివాఁడనియు వైష్ణవద్వేషి కాఁడనియు నీతఁడు రచించినగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి.

ఇతఁడు నిరంకుశోపాఖ్యాన మనునాల్గాశ్వాసముల ప్రబంధమును కందుకూరునందలిసోమేశ్వరస్వామివారికిని, సుగ్రీవవిజయమనుయక్షగానమును కందుకూరునందలి జనార్దనస్వామికిని గృతియిచ్చెను. ఆజనార్దనస్వామిపేర నొకయష్టకమునుగూడ రచియించెను. "బలవదరీ దరీకుహరభాస్వదరీ యదరీ దరీ హరీ" యనుమకుటముతో నొకశతకము నీకవిరచియించె నని శతకకవులచరిత్రకారుఁలు వ్రాసియున్నారు కాని యాశతక మిప్పుడెచ్చటను లభించుటలేదు.

తాను రచించిన గ్రంథములయందెచ్చటను నీతఁడు తనవృత్తాంతమును జెప్పుకొనియుండలేదు. నిరంకుశోపాఖ్యానగ్రంథాంతగద్యయిది:

"ఇది శ్రీమత్కాళీ వరప్రసాదలబ్ధవర్ణవర్ణనీయకవిత్వ తత్త్వధారేయ పెదలింగనార్యగర్భార్ణవపూర్ణమాత్రేయగురువరాచార్యపదారవిందమిళిందాయమానమానస..."

ఈగద్యవలన నీతఁడు కాళికాభక్తుఁడనియుఁ బెదలింగనార్యుని కుమారుఁడనియు, గురువరాచార్యుని శిష్యుఁడనియుమాత్రము తెలియుచున్నది. ఈతని గురువుకూడ విశ్వబ్రాహ్మణుఁడేయని యూహింపఁదగియున్నది. ఈకవి తనతల్లిపేరెచ్చటను జెప్పలేదు. కాని గ్రంథాంతమునందలి (4 ఆ. 137)

"క. అతులతర సోమవార

వ్రతనియమధురీణహృదయవారిజసాధ్వీ

శతవినుత చెన్నమాంబా
ప్రతిదినసంసేవ్యమానపదపంకేజా"

అను పద్యములో నుదాహృతమైన 'చెన్నమాంబ' యీకవితల్లి యని యూహింపనగును.

మాతృగర్భమును సముద్రముతోఁ బోల్చి తాముచంద్రుల మని చెప్పుకొనుట కవి సాంప్రదాయము. ఇతఁడు తండ్రిగర్భము నర్ణవముతోఁబోల్చి తనను చంద్రునితోఁ బోల్చుకొనినాఁడు. కారణము దురూహ్యము. కవి పసితనముననే మాతృవిహీనుఁడై తండ్రిచేఁ బెంపఁబడియెనేమో!

ఈకవినివాసము నెల్లూరు మండలమందలి కందుకూరు. ఆయూర నుండు సోమేశ్వరస్వామికిని జనార్దనస్వామికి నీతఁడు తనగ్రంథములను గృతినిచ్చెను. సోమేశ్వరస్వామి కలలోఁ గన్పడి తనకావ్య కన్యక నిమ్మని యడిగె ననియు, నందులకుఁ బరమానందభరితుఁడై తనకన్యక గుణసంపత్తిని అల్లుని ఘనశక్తిని నీదిగువపద్యములలో మనోహరముగా వర్ణించియున్నాఁడు.

గీ. వచ్చి కృతికన్యకాసముద్వాహమునకు
శుల్కముగ నాయురారోగ్య సుప్రసిద్ధు
లిత్తునని యల్లుఁ డగుటకు నిచ్చగించె
నింతకంటెను సౌభాగ్య మెందుఁ గలదె. 18

ఉ. కోమలవర్ణధామయును గోవిదసంస్తవనీయలక్షణ
స్తోమఫలాభిరామయును శుంభదలంకరణ ప్రసాధన
శ్రీమయు నప్రతర్క్యగుణసీమయు నై నమదీయకావ్యక
న్యామణి నిచ్చి మంచుమలయల్లుని నల్లునిఁగా నొనర్చెదన్. 19

సీ. తలపై వియద్గంగ గలుగునిత్యస్నాత
కైలాసగిరిదుర్గ మేలునేత
త్రిపురంబు లొకకోలఁ ద్రెళ్లఁ జేసినవాఁడు
కందర్పుఁ గెల్చిన యందకాఁడు

పాపరాఁ దాల్చినపరుఁడు విక్రమరంహుఁ
గరిదైత్యుఁ బోరిగొన్న పురుషసింహుఁ
డంబుజాక్షికి దేహ మర్థ మిచ్చినదాత
కలితసారుఁ గుమారుఁ గన్నతాత

గీ మదవదరిదరిద్రాణదోర్దండలాగ్ర
జాగ్రదసురాగ్రచరనిహింసనవిశాలు
శూలి రాజపరిష్కార్యశూలినామ
ధన్యుఁ డప్పుండు కాఁడె మత్కావ్యమునకు. 20

కృత్యాది.

ఈకవికాలమునుగూర్చి భిన్నాభిప్రాయము లున్నవి. ఇతఁడు కృష్ణదేవరాయలవారి యాస్థానములో అష్టదిగ్గజము లనిప్రఖ్యాతిఁగాంచినవారిలోఁ నొకఁడనియు ఆకవులకొఱకేర్పడిన సింహాసనములలో నీశాన్యదిక్కున నుండెడి సింహాసనము నీతఁడధిష్టించెడివాఁ డనియు, జనశ్రుతి కలదు. ఇది సత్యమైనచో నీతనికాలము క్రీ. శ. 1500–1530 అగును.

కాకునూరి యప్పకవి తనయప్పకవీయమునందు రచియించిన యీక్రింది గద్యపద్యములవలన నీకవి గుంటుపల్లి భాస్కరునికాలమునం దుండెనని తెలియుచున్నది

చ కొలఁదిగ మున్ను చెప్పెఁ జలికొండ నృసింహుఁడు వెల్లయంచు నీ
వల నగసాలపనివాఁడును మొల్కలటంచుఁ గూరిచెం
దెలియక కొందఱిట్లు పదమధ్యమునన్ లకారరే
ఫలఁదలపై యకారమును బాపుదురార్యులు నవ్వునట్లుగన్.

వ. ఇందులకు వినుకొండలో గుంటుపల్లి భాస్కరయ్యగారిసముఖమందుఁ గందుకూరి రుద్రయ్యగారు చెప్పినపద్యము (ప్రక్షిప్తము)

చ. వెలగకు వెల్లయంచు సరవింజలికొండ నృసింహుఁ డాడఁగా
మొలకకు మొల్కయంచుఁ గవిముఖ్యుఁడు రుద్రయపల్క దోసమా

భళిభళి మంచిమాటయె ప్రబంధము. నా జలరాశియందులో
పల నెరసు ల్గ్రహింతురె యపారములౌ మణులెల్ల నుండగాన్.

గుంటుపల్లి భాస్కరమంత్రికాలము క్రీ. శ. 1620 ప్రాంతము. ఈకవి గుంటుపల్లి భాస్కరుని కాలమునం దుండుట సత్యమయ్యేనేని, కృష్ణదేవరాయల యాస్థానమునందుండుట అసంభవము.

ఈకవిరచించిన సుగ్రీవవిజయ యక్షగానముద్రితప్రతికిఁ బీఠిక వ్రాసిన శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు శాసనశ్లోకమును బ్రకటించిరి ఆశ్లోకమిది.

"అద్యాసీతి చతుశ్శతాధికసహస్రంప్రైః శకాబ్దాగతాః
అస్మిన్ శ్రీజయవత్సరే జయతిథౌమాసేచ మాఘే తథా
పంచమ్యాం ద్వయతింత్రిణీ జనపదం రుద్రస్య విద్వత్కవేః
ప్రీత్యా శ్రీయిభరామభూపతి రదాత్ క్షోణీధరాఖండలః

మల్కిభరామ్‌పాదుషా రుద్రకవికి చింతగుంటపాలెమను గ్రామమును శాలివాహన శకము 1480 జయసంవత్సర మాఘమాసమునఁ బంచమినాఁడు దానమిచ్చిన ట్లిందువలనఁ దెలియుచున్నది. ఈకవి వంశమున రుద్రకవులు పెక్కురు బయలువెడలిరఁట! వారివంశీయు లీయగ్రహారమును నిన్నమొన్నటిదాఁక ననుభవించిరని శ్రీశాస్త్రిలుగారు వ్రాసియున్నారు. ఈశాసనమందలి కాలము క్రీ. శ. 1558 శా. శకము 1480 జయసంవత్సరముకాలేదు.

ఈకవికాలము విషయమున నిట్లు భిన్నాభిప్రాయములున్నను మొత్తముమీఁదఁ నీతఁడు బదునాఱవశతాబ్దియం దున్నవాఁడని స్పష్టమగుచున్నది.

ఈకవి కృష్ణరాయల సభయందున్నాఁడని నిశ్చయించుటకు ప్రబలాధారము నేమియు లభింపలేదు. రాయలగురువైన తాతాచార్యునితో నీతఁడు వాదించుచుండెడివాఁడని చెప్పుచుఁ గొందఱీక్రింది చాటువు నాధారముగాఁ జూపుచున్నారు.

సీ. వరనిజకర్మధూర్వహాత బ్రాహ్మణులుమీర
పరికింప నిజపరబ్రహ్మ నేను
ఇనుము చేతమ నొనర్చిన శంఖచక్రాంక
గురువులు మీర్జగద్గురుడ నేను
దానప్రతిగ్రహాధీర బిరుదుమీది
పేషణీహనుమంత బిరుదునాది
ఋషివంశభూషణ శ్రేష్ఠులుమీరలు
కనకకుంతలపరిష్కారి నేను

గీ. అనుచుఁ జెప్పితి మామకఘనకులంబు
రాయలు వినంగ నందతౌరాయనంగ
సత్కవులలోనఁ దాతయాచార్యయేన
రూఢి కెక్కిన కందుకూర్ రుద్రకవిని.

ఇతరాధారములు లేకుండఁ గేవలమీచాటుపద్యము నాధారము గాఁగొని యీతఁ డష్టదిగ్గజములలో నొకఁడని నిర్ణయించుట ప్రమాదభరితమగును. ఈతని గ్రంథములలో రాయలప్రశంసగాని, తత్కాలపుకవుల ప్రశంసగాని లేదు. ఇబ్రహీమ్ పాదుషావలనఁ జింతగుంట నగ్రహారముగాఁ బడసిన దీరుద్రకవియేయని తలంపవచ్చును. ఇతనివంశమున రుద్రకవులుండిన నుండవచ్చును. కాని వారెవ్వరును గ్రంథరచనము గావించినట్లగపడదు. క్రీ. శ. 1550 ప్రాంతమున నీవంశములో మఱియొకరుద్రకవి బయలువెడలెననుటకూడ సమంజసము కాదు, శాసనకాలమునాఁటికితనికి నలువదియేండ్లుండెనని తలంచితిమేని కృష్ణరాయల కాలములో బాల్యవయసునందుండును కాని యష్టదిగ్గజములలో నుండఁజాలడు. శ్రీశాస్త్రులువారుకూడ "ఇబ్రహీంకాలమునఁ గల రుద్రకవియే కృష్ణరాయల కాలమున బాలుఁడుగా నుండఁబోలును." అని వ్రాసియున్నారు. మరియు శ్రీశాస్త్రులువారు — "నిరంకుశోపాఖ్యానమున—

"చేరికన్నడభూమి చెఱవట్టు పాశ్చాత్త్య
నృపతికైనను గొంతకృపదలిర్ప

అని సీసచరణమున్నది. అది విద్యానగరమును దురుష్కులు కొల్లఁగొట్టిన దుస్సందర్భమును దెలుపుచున్నది. విద్యానగరవినాశనము క్రీ. శ. 1568 నాఁడు జరిగినది. కావున నిరంకుశోపాఖ్యానరచన మటుతరువాత జరిగినదగును. నిరంకుశోపాఖ్యాన, సుగ్రీవవిజయకర్త క్రీ. శ. 1568 ప్రాంతములవాఁడేని కొంతతర్వాతివాఁడేని కాఁగలఁడు" అనివ్రాసియున్నారు. శ్రీశాస్త్రులువారి యభిప్రాయముతో నేనేకీభవించుచున్నాఁడను.

"గుంటూరి భాస్కరయ్యగారి సమక్షమున కందుకూరి రుద్రయ్యగారుచెప్పిన పద్యము" అని యుపోద్ఘాతీయమునందున్న వాక్యము లను సరణీయములుకావు. అవి ప్రక్షిప్తములని యుపోద్ఘాతీయమునందే కలదు. ధర్మశీలుఁ డనురాజు పులహుఁ డనుమౌనీంద్రుని,

"వ్యసనములలోనఁ బ్రథమ
వ్యసనము సంభోగకాంక్ష యది దోషమలీ
మస మనఁగ విందు నందుం
బ్రసరించినవాఁడు పాపబాహ్యుఁడు గలఁడే.

అని ప్రశ్నింపఁగా నాబుమిసత్తముఁడు—

చ. అడిగిన నేమిదోషమె సమస్తధరాతలనాథ కోరికల్
నుడువుల నున్నవే మనసులోపలఁ గాక రతిప్రసంగముల్
దడవనియంతమాత్రనె విదారితమోహుఁడె యావిచారమున్
విడువుము వాగ్విశేషమును విశ్రుతవేషము మోక్షహేతువే ?

చ. కలరనుమిహా మనోజశరకంపితధైర్యశరవ్యులైతలం
పుల వచనంబులం గ్రియల భోగవతీజనమంద యిచ్ఛ ని
చ్చలముగఁ బూని తక్కనవిచారము దూరముజేసినట్టి మొ
క్కలపుమనుష్యులుం బుధులుగానసద్గతిఁ గన్నవారన్ లు—

అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చి యందుల కుదాహరణముగా నిరంకుశుఁడని బ్రాహ్మణునికథ నారాజునకుం దెలిపెనఁట.

శుద్ధశ్రోత్రియకుటుంబమున నిజధర్మానువర్తు లగు బ్రాహ్మణదంపతులకు జనించిన నిరంకుశుఁడు బాల్యమున గురుశుశ్రూషం జేసి సకలవిద్యలనార్జించి కర్మిష్ఠియై ప్రవర్తింపుచు యౌవనమంకురించిన పిదప నగ్నిహోత్రసాక్షిగఁ బరిణయమైన భార్యను ద్యజించి వేశ్యాలంపటుఁడై రాత్రిందివములు వేశ్యలవాడలయందే దిరుగుచు:—

సీ. కొదమచందురువ్రాటినుదుటఁ గస్తురినామ
మొఱపు మించఁగ దిద్దు నొక్కరితకు
చిమ్మచీకటి గ్రమ్ము కొమ్ముడి గొజ్జంగ
లొనరగాఁ దుఱుము వేఱొక్కరితకు
జక్కవకవవంటి చన్నులహారంబు
లొయ్యఁగాఁదీర్చు నొండొక్కరితకు
మించుఁ దీఁగెకు మించుమేనఁ గప్పురగంద
మొప్పఁగా నలఁదు మఱొక్కరితకు

గీ. నొకతె చెక్కులపై మకరికలు వ్రాయు
నొక్కతెకు నెల్లజడటీరు చిక్కుఁ దీయు
నొక్కపని యెప్పుడును గల్గియుండుఁ గార్య
భరము లేదనఁగూడ దాబ్రాహ్మణునకు.

ఇట్లుండ నాతని దుశ్చర్యలను గనిపెట్టి యాతనిభార్య తన యత్తతో

“ఉ. అత్తవు సర్వలక్షణసమగ్రగుణాఢ్యవు నన్నుఁ దిట్టనున్
మొత్తనె కాని నీకొడుకు మూఢత మానుపవేల! వాఁడు రో
తొత్తుల మారియై గృహముఁద్రొక్కక యొక్కొక దానిఁబూనికన్
గుత్తకు నంచు నుంచుకొని కోకలు రూకలు జోకసేయఁగన్.

అని చెప్పెను. తల్లి కుమారునితో.

"శా. లోకాభోగపరాయణుల్ జగతిలో లీలావినోదంబుగాఁ
బోరా వేశ్యలయిండ్లకున్ వివిధసంభోగార్థులై గుట్టుతో
రారా వైదికధర్మమార్గపథిక ప్రావీణ్యముం జూపరా
యేరా తండ్రి పరిత్యజింతురఁటరా యీరీతి సత్కర్మముల్."

అని యనేకవిధముల బోధించినను బ్రయోజనము లేకపోయెను. ఆస్తియంతయు వ్యయమైపోయినది. వేశ్యామాత యతనిని దనయింటికి రాకుండఁ జేసినది. ఈసందర్భమునఁ గవి వేశ్యామాత స్వభావమును 4-5 పద్యములలో వర్ణించినాఁడు. ఒక్కపద్యము నిట నుదాహరించెదను.

సీ. కాలకూటమునందుఁ గలమేలువిష మెల్ల
కాలలోఁ గలుగుకార్కశ్య మెల్లఁ
పైశాచసమితిలోపలి వికారం బెల్లఁ
గపికోటిలో నుండు కాంక్షలెల్ల
సెలయేళ్ళలోన వర్తిల్లెడువక్రత లెల్ల
మయశంబరులలోని మాయలెల్ల
ధార్తరాష్ట్రులలోనఁ దనరుమచ్చర మెల్లఁ
బంచపాతకులలోఁ బాపమెల్లఁ

గీ. దీసి విటదోషరాశి చే ద్విగుణిఁ జేసి
యనృతపంకంబులోఁ గల్పి యశుచిభావ
రసముఁ జిల్కించి నిర్మించె బ్రహ్మ కృపణ
తరుణవృద్ధవల్లి యగులంజతల్లి గాఁగ.

తుదకా వేశ్యమాత నిరంకుశునితో—

గీ. చిన్నపనిగాదు లంజరికమన్న వినుము
ప్రజలు మీరోక లైన మాపయికివచ్చుఁ
బడుచుండవు నీవు మాబిడ్డ వసరు మొగ్గ
ముక్కిదము రాదు నీవిది మొదలు చేసి.

అని నిర్భాగ్యమోటముగఁ జెప్పివైచెను.

బ్రాహ్మణుఁడు చేయునది లేక యింటికిఁ బోనొల్లక అరణ్యమార్గమునం బట్టిపోయి యచ్చోట నొకపాడుదేవాలయమునుం గని లోపలకుఁబోయి యందున్న శివలింగమును దనతో నెత్తమ్మాడరమ్మని పిలిచి ప్రత్యుత్తరమును గానక శివలింగముతో—

గీ. ఎన్నివిధముల మాటాడకున్న యట్టి
గట్టిపూనిక నీయందుఁ గలిగెనేని
దానికొకయుక్తి మునుమున్న దలఁచినాఁడ
మినుగవచ్చునె విటశిఖాకుసుమ మెదుట?

క. నీయెత్తు నేనె యాడెద
నీయెడలం బొంకులేక నీవిద్యకుఁ బ్రా
లేయాద్రిసుతాజీవిత
నాయక నెత్తంబుకారణం బెఱుఁగుదువా?

అనిపలికి రెండుపక్షములయాటలును దానేయాడెను. ఓడిపోయినవాఁడొకలంజను దెచ్చి గెలిచినవానికిచ్చుట యాజూదమ్మునకు పందెమని యాబ్రాహ్మణుఁడేయేర్పరచెను. నిరంకుశుఁడు న్యాయము దప్పకుండ రెండుపక్షములయాటలను దానే యాడెను. దైవవశమున నీశ్వరుఁడోడిపోయెను. అప్పుడు నిరంకుశుఁడు—

క. మును లంజలంజపన్నిద
మనియాడితిఁ గాని యిట్టిదట్టిది యనియా
డినవాఁడగాను గన నా
మనసుసుమీ వారయువతి మన్మథమథనా!

సీ. అలకాధిపతిసూనుఁ డమరవేశ్యలలోన
మేలెంచిపొందు నేలోలనయనఁ
బ్రథనరంగములోనఁ బ్రాణంబు లుంకువ
గా నిచ్చిపోదు రేకలికితోడఁ
గ్రతుతంత్రములఁ దేవగణముల సంతోష
పఱచి కాంక్షింతు రేపద్మనయన

గతినంపుతపములు గట్టిపెట్టి మునీంద్ర
కోటియాశింతు నేకువలయాక్షి.

గీ. త్రిభువనాశ్చర్యసౌందర్యరేఖ చంచ
లాలతాంగుల కేయింతి మేలుబంతి
యాదురాలాపపరిరంభ యంకయుగ్మ
రామణీయకజితరంభ రంభఁ దెమ్ము.

యని తనయుత్తరీయము నాశివలింగమునకుఁ జుట్టి రంభను దెమ్మని నిర్బంధింపజొచ్చెను. ఈశ్వరుఁ డాబ్రాహ్మణునియెడఁ గరుణించి సురగణ పరివృతుఁడై ప్రత్యక్షమయ్యెను. నిరంకుశుఁడు భయమునొంది గడగడ వణకుచు

మ. అపరాధంబులు పెక్కు చేసితి మహాహంకార కామక్రియా
విపులాంభోనిధిఁ గ్రుంకువెట్టి జడతావేశంబున న్నిమ్ము ది
వ్యపథోద్వృత్తినిఁ గొల్వనైతిని మనోవాక్కాయ కర్మంబులం
జపలాత్మున్ననుం బ్రోవ మీదయ కా సాకూత్కటాక్షేక్షణన్.

అనిప్రార్థింప నీశ్వరుఁడు "నీకేమియు భయము లేదు. వాస్తవముగా ద్యూతమున నేనోడిపోయితిని. నీకురంభనిచ్చి నేనుపన్నిదముఁ దీర్పవలసియున్నది." అని చెప్పుచు దేవేంద్రునితో "నీబ్రాహ్మణునకు రంభనిమ్ము" అనియాజ్ఞనీయ నాతఁడు రంభతో

క. ఓనాతి యీమహీసుర
సూనునకు నభీష్టకామసురతక్రీడా
నూనసుఖ మొసఁగి రమ్మన
నానలినాక్షియును మంచిదని మ్రొక్కి తగన్.

క. ఆసుదతి ముదమెలర్ప మ
హీసురసుతుఁ గౌఁగిలించి హితమతిఁ బలికెన్
ఏసతిపుణ్యవతియొకో నీ
తో సురతము నిరత మెనయుఁ దొంటిఫలమునన్.

క. మనసిజకేళికి భూసుర
తనయా నీసాటిరారు దలఁపఁగ నేలా
యనరాదుగాని దాసులు
వినుమా నలకూబరాది విజయవిశాలుర్.

అని రంభ యాతని రతిచాతుర్యమునకు మెచ్చి యాతనితోఁ గొంతకాలము క్రీడావినోదంబులనుండ నొకనాఁడు నారదమహర్షి యామార్గమున జనుచుండ నిరంకుశుఁ డీతఁడెవ్వరని రంభనడిగెను. ఆమె కనుగీటి నారదునకుఁ గనుమెఱంగెను. నారదుఁడామెనుగనిపెట్టి తనకుదండమైనఁబెట్టలేదని యాగ్రహ్యంగొని యామెవృత్తాంతమును దేవేంద్రునకు విన్నవించెను. ఇంద్రుఁడామెను బిలిపించి, మరల నింద్రలోకమునకురాక యాబ్రాహ్మణునితో నింతకాల మున్నందులకుఁ గినిసి పాషాణముగమ్మని శపించి యామెదీనతతోఁ బ్రార్థింపనాపాషాణముచూర్ణమైనప్పుడు పూర్వరూపము వచ్చునని శాపాంతము ననుగ్రహించెను. రంభ తనశాపవృత్తాంతమును నిరంకుశునకుం జెప్పి యచ్చోటనే మహాపాషాణమైపోయెను. ఆయూరిరాజాపాషాణమును జూడవచ్చి యారూపమునకు జంకి మతిభ్రష్టుఁడయ్యెను. అతని మతిభ్రమణమును గుదుర్ప నేరికిని శక్యముకాదయ్యెను. నిరంకుశుఁ డటకేఁగి పాషాణదర్శనమున రాజును బిశాచమావహించెననియుఁ తన మంత్రప్రభావముచే రాజునకుపట్టిన పిశాచమును వదల్చెదనని ప్రతిజ్ఞయొనర్చి ముందుగ నాపాషాణమును జూర్ణముచేయుఁడని రాజసేవకులను బ్రోత్సహించెను. వారట్లే యొనర్చిరి. అధూళిలోనుండి—

సీ. జిలుఁగుఁ బయ్యెద జాఱఁజికిలిగుబ్బలకాంతి
దిగపార దిశలెల్లఁ దెలివిపఱప
దలవోకగాఁ జూడ నసమాస్త్రనిశితమా
ర్గణపరంపర లొక్క రాశిఁ బడగఁ

గరపంకజములూఁపఁ గనకకంకణ
ఝణనాదసంపదగుమానముగఁ జెలఁగఁ
బ్రతిపదంబున నూపురఝళంఝళవి
రావమున మూఁగఁబడి హంసములు దూలంగ

గీ. దనరుచాతుర్యధుర్యసౌందర్యరేఖఁ
దగిలివీడనిచూపుల మగిడి డిగియ
రాక మర్త్యులవెంటాడి దా నమర్త్య
నీరజాక్షి నిరంకుశుఁ జేరవచ్చె.

తనకు శాపాంతము ననుగ్రహించిన నిరంకుశుని వేనోళ్లఁ గొనియాడి రంభ యాతనితోఁ గొన్నిదినములు కామోపక్రీడల ననుభవించి మరలవత్తునని యాతనికి నచ్చఁజెప్పి దేవేంద్రలోకమునకుఁ బోవ నింద్రుఁడామెనుజూచి తనశాపము ననుభవింపలేదని యాగ్రహము నొంద రంభ జరిగినవృత్తాంతము నింద్రునకు విన్నవించెను. నిరంకుశుని బుద్ధివైశద్యమున కచ్చెరువొంది యాతనిఁజూడంగోరి యింద్రుఁడవనీతలంబునకు విచ్చేసి నిరంకుశునింజూచి యాతనిపొగడ్తలకు మిగుల సంతసించి యారాజునకు భూతావేశము పోవునట్లును రంభ దివిజలోకమునుండి నిరంకుశునికడకు వచ్చుచుఁ బోవుచుండునట్లును వరమొసంగెను.

సీ. ఒకనికి శక్యమే యురగభూషణుతోడ
నలఘుచాతురి జూదమాడి గెలువ
గెలిచెఁ బో యొకనికిఁ దెలియునే సామాన్య
రమణుల నడుగక రంభ నడుగ
నడిగెఁ బో యొకనికి నలవియే సురకాంత
రావించి భూమి నిల్లాలిఁ జేయఁ
జేసెఁ బో యొకనికిఁ జెల్లునే చిరభోగ్య
ముగునింద్రశాపంబు నపుడె మాన్ప

సీ. నీకుఁదక్కఁగ వికచనాళీకలోచ
నామనోహర దేహసౌందర్యధుర్య
తానివారితశీతలధామసోమ
ధరకృపాపాత్రపుత్రికందర్పదర్ప.

అని జనులచేఁ గొనియాడఁబడుచుఁ దలిదండ్రుల నానందమునఁ దేల్చి నిజభార్యంగూడి, పుత్రపౌత్రాదులం బడసిన నిరంకుశుని చారిత్రమును పులహముని ధర్మశీలునకుం జెప్పి—

క. ఎటువంటిదురాచారున
కెటువంటి జగత్ప్రసిద్ధి యెటిఁగితె రాజా
యటుగానఁ బూర్వపుణ్యో
త్కటభావం బల్పునైన ఘనుఁ గావించున్.

అని బోధించెను. ఇది నిరంకుశోపాఖ్యానము నందలికథ. కవిత్వము మృదుమధురపదసంయుతమై యమృతము గురియుచుండును. శైలికిదివఱకుదాహృతము లైన పద్యములే చాలియున్నవి.

ఈతఁడు రచించిన సుగ్రీవవిజయమును సుగ్రీవునకు శ్రీరామచంద్రునితో ఋష్యమూకమున మైత్రియొనఁగూడుట మొదలు వాలి వధానంతరమున సుగ్రీవునకు కపిరాజ్యపట్టాభిషేకమును అంగదునకు యువరాజ్యపట్టాభిషేకమునుజరిగి వర్షకాలానంతరమున మరలవచ్చి సీతాన్వేషణమునకై బయిలుదేరెదమని శ్రీరామచంద్రునితో విన్నవించుటతో సమాప్తము నొందించినాఁడు.

శతకకవుల చారిత్రముమండి గైకొని బలవదరీ శతకములోని యొకపద్యము నుదాహరించి యీతని చారిత్రమును ముగించెదను.

చ. కలశపయోధిమీఁదఁ దరఁగల్ మరిహాయని మ్రోయవేయుభం
గుల తలపాన్పుపాము బుసకొట్టఁగ నేగతి నిద్రఁ జెందెదో
యలసతఁ దండ్రి చీమ చిటుకన్నను నిద్దుర రాదు మాకు నో
బలవదరీ దరీ కుహరభాస్వదరీ యదరీ దరీ హరీ.

216 చిత్రకవి అనంతకవి

ఇతఁడు "ఇందుమతీపరిణయ" మను ప్రబంధమును రామరాజభూషణకవి విరచితమగు హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన మనుద్వ్యర్థిప్రబంధమునకు వ్యాఖ్యానమును రచించెను. ఈతఁడు లక్షణసారసంగ్రహ కృతికర్తయగు చిత్రకవి పెద్దనార్యునకుఁ గుమారుఁడు. సాంబవిలాసాది గ్రంథములనురచించిన చిత్రకవి వెంకటరమణకవికిఁ దండ్రి. తండ్రితాతలకువలెనే యితనికిని హనుమంతుఁ డిష్టదైవము.

హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన వ్యాఖ్యానమునం దీతఁడు రచించిన క్రిందిపద్యములలోఁ దన వృత్తాంతమును జెప్పుకొని యున్నాఁడు."

శా. శ్రీమద్రామపదారవిందయుగళీ భృంగాయితస్వాంతు భ
క్తామేయాభిమతార్థదాయక దయైకాయత్తనేత్రాంతు సు
త్రామాదిత్రిదశప్రియంకర భుజాధామాతికాంతున్ బుధ
స్తోమస్తుత్యయశోనితాంతు హనుమంతున్ భక్తిఁ గీర్తించెదన్.

సీ. శ్రీహనుమద్వర శ్రీలబ్ధసుకవిత్వ
చతురుండ లక్షణసారసంగ్ర
హం బొనరించి యుద్యత్కీర్తిఁ బ్రఖ్యాతుఁ
డగుచిత్రకవి పెద్దనార్యసుతుఁడ
విష్ణుచిత్తీయాది వివిధకావ్యార్థముల్
దెలిసి వక్కాణించు ధీరనుతుఁడ
గండికోటాఖ్యదుర్గస్థలాధ్యక్షుఁడై
పృథివిమంతునకెక్కు పెమ్మసాని

గీ. చిన్నతిమ్మక్షమాపాలశేఖరుండు
గారవింపంగ బహుమానగౌరవముగ
మనినధన్యుఁడ సభ్యసన్నుతగుణైక
గరిమ వెలయు ననంతాఖ్యకవివరుండ.

క. ముఖ్యంబై భూస్థలి భూ
రిఖ్యాతిం గాంచి తగుహరిశ్చంద్రనలో
పాఖ్యానకావ్యమునకున్
వ్యాఖ్యాన మొనర్తు విబుధవర్యులు పొగడన్.

ఈకవి రచించిన యిందుమతీపరిణయ మిప్పుడెచ్చటను గన్పట్టుట లేదు. రఘువంశమునందలి యజమహారాజునకు నిందుమతికిని జరిగిన పరిణయకథ యిందు వర్ణితమైయుండును. ఈకథను పెక్కురు ప్రబంధములుగా రచియించియున్నారు. ఈకవి యిందుమతీపరిణయమును హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన వ్యాఖ్యయునేగాక హరిహరశ్లేషోదాహరణము, సకలజీవనసంజీవనము, వంశావళి అనుగ్రంథములనుగూడ రచియించినట్లీతనికుమారుఁడు సాంబవిలాసగ్రంథాంత గద్యలో నుడివియున్నాఁడు. ఆగ్రంథములును నామమాత్రావశేషములైనవి. వంశావళి వంశచరితమే యయినచో నందెవరివంశము వర్ణితమైనదో తెలియదు. హరిహరుల కిరువురకు వర్తించున ట్లుదాహరణము రచియించియుండును. సంజీవన మనఁగా సకలజీవులకు సంజీవనివంటిదని యర్థమైయుండును. ఇదికూడఁ బ్రబంధముగానోపు. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన వ్యాఖ్యతప్ప తక్కినగ్రంథము లీతనివన్నియుఁ గాలగర్భమునఁబడిపోవుట విచారకరమైన విషయము. ఇతఁడు వ్రాసికొనిన యీక్రింది గద్యవలన నీతఁ డెట్టికఠిన ప్రబంధమునకైన నర్థమును బోధింపగలసమర్థుఁడని తెలియుచున్నది.

"గద్యము. ఇది శ్రీహనుమద్వరప్రసాదలబ్ధ సారస్వతీపాత్ర భారద్వాజగోత్రపవిత్ర చిత్రకవిపెద్దిరాజతనూజ పురాతనాధునాతనకఠినప్రబంధార్థబోధనసమర్థమాన సాంభోజ సుధీజనవిధేయానంతయనామధేయ విరచితంబైన "హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన ప్రకాశిక" యను వ్యాఖ్యానంబు".

ఈగ్రంథమూలకర్త యగు భట్టుమూర్తియు వ్యాఖ్యానకర్త యగు ననంతుఁడుగూడ హనుమద్వరప్రసాదలబ్ధ సారస్వతులగుట విచిత్రసంఘటనము.

ఇతని నివాసము తండ్రినివాసమైన వెల్లలూరేయనియు నందున్న హనుమంతుఁడే యీతని యిష్టదైవమనియు నిశ్చయముగాఁ జెప్ప వచ్చును.

ఈతనికాలమును నిర్ణయించుటకుఁ గొన్నిగుఱుతు లున్నవి. ఇతనితండ్రియైన పెద్దనార్యుఁడు 1550 ప్రాంతమున లక్షణసారసంగ్రహమును రచియించెనని యాతని చారిత్రమునఁ జెప్పియుంటిమి. రామరాజభూషణుఁడు హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమును క్రీ. శ. 1580 ప్రాంతమున రచించెను. కావున నాగ్రంథమునకు వ్యాఖ్యవ్రాసిన యనంతయ కవి 1580 వ సంవత్సరమునకుఁ దరువాత దానిని రచియించెననుట నిశ్చయముకదా! దీనినిబట్టి కవికాలము క్రీ. శ. 1550—1610 అని నిర్ణయింపవచ్చును.

గండికోట దుర్గాధిపతి యైనచినతిమ్మానాయఁడు తనను గౌరవించెనని కవి పై సీసపద్యములోఁ దెలిపియున్నాఁడు. ఈచినతిమ్మానాయనికాలమునుగూడఁ దెలిసికొంటిమేని యీకావ్యరచనాకాలము సునిశ్చితమగును. గండికోటదుర్గపాలకు లగుపెమ్మసానివారు కమ్మవారు. శూరులు—పరాక్రమవంతులు—కవిపండితపోషకులు. వీరికాలములను నిర్ణయించితిమేని అనంతకవికాలమే కాకుండ నింక మఱికొందఱి కాలముగూడ నిర్ణయమగును. కాని వీరిలో నేకనామము గలవారిరువురు ముగ్గురుండుటచే వీరికాలనిర్ణయము దుర్ఘటముగా నున్నది. వీరికాలవిషయమున భిన్నాభిప్రాయము లున్నవి. వీనినన్నిటిని సమన్వయము చేయుటకు నిర్దిష్టము లైనయాధారములు లేవు. అయినను, సాధ్యమైనంతవరకు సమన్వయము చేసి, తెలిసికొనవలసియున్నది.

తిరుపతి దేవస్థానమువారు వీరివంశవృక్షమును వారిసంపుటములలోఁ బ్రకటించియున్నారు. దాని నీక్రిందనిచ్చుచున్నాఁడను.

పెమ్మసాని రామలింగానాయఁడు

పెదతిమ్మానాయఁడు | చినతిమ్మారాజయ్య *

ఈవంశవృక్ష మిట్లువ్రాయుటకు దేవస్థానశాసనపరిచరణకర్తల కాధారము లేవియో తెలుపలేదు. 6వ సంపుటమున 18వ సంఖ్యగాఁ బ్రచురించిన శాసనమునాధారముగాఁగొని యీవంశవృక్షమును వ్రాసినట్లు కన్పట్టుచున్నది. దానిని జదివిచూచితిని. అది పెమ్మసానివారికి సంబంధించినది కాదు. పెమ్మసానివారిలో రామలింగానాయఁడు పెదతిమ్మానాయఁడు, చినతిమ్మానాయఁడు అనుపేరుగలవారున్నమాటనిశ్చయమే. కాని వంశవృక్షములోఁ జూపినసంబంధ మాధారరహితమైనది. కావున నీసందర్భమున నిది యనుపయోగ మైనదిగా భావించి వదలివేయుదము.

ఈపెమ్మసానివారినిగూర్చి కూలంకషముగా విమర్శించి, కాలనిర్ణయముచేయుట విశేషశ్రమతోఁ గూడినపని. ఈకవికాలము వేఱువిధముననిర్ణయమైనది కావున నావిమర్శన మిట ననావశ్యకము. మఱియొకప్పు డీపెమ్మసానివారినిగూర్చి వ్రాయఁదలఁచి యిటవిడచి వైచితిని.

కడపమండలములో, జమ్ములమడకతాలూకాయందలి యెనుములచింత యనుగ్రామమును పెమ్మసానినాయఁడుకుమారుఁ డైనచినతిమ్మానాయఁడు తాడిపత్రియందలి వెంగళనాథఆలయమునకుదానమిచ్చినట్లు యెనుమలచింతగ్రామములోని ఆంజనేయస్వామియాలయములో నొకశిలాశాసన మున్నది. ♦ ఆశాసనకాలము శా.శ. 1474 సౌమ్య

* ఇతని శాసనము సం. 6 సంఖ్య 18 గామున్నది.

♦ మదరాసురాష్ట్రశాసనములు–కడప–సంఖ్య 397.

సంవత్సరము. (క్రీ.శ. 1552). ఆచినతిమ్మానాయఁడు కవినాదరించిన యాతఁడే యనితలచినచో నించుమించుగా పైనిర్ణయించినకాలముతో సరిపోవుచున్నది. ఇందుమతీపరిణయము లభింపకపోవుటచే కవిత్వశైలిని జూపలేకపోయితిని.

---

217 తామరపల్లి తిమ్మయ్య

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; భార్గవగోత్రుఁడు; నాగమాంబాశరణమంత్రుల తనయుఁడు; చంద్రమంత్రి పౌత్రుఁడు; వల్లూరు జగ్గయామాత్యునకును గొండమకును దౌహిత్రుఁడు.

ఈకవి శేషధర్మము లనునైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యమును రచియించి, ధర్మయామాత్యుని ప్రేరణముచే శ్రీరామునకంకిత మొనర్చెను. ఈతఁడు తనవంశమును దనమాతామహవంశము నీక్రిందిపద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీరామపాదరాజీవసేవాలోలు
పశగతమధురిమావాగ్విశాలు
మహితలప్రస్తూయమానభార్గవగోత్రు
సురుచిరాపస్తంబసూత్రుఁ బాత్రుఁ
జంద్రప్రధానేంద్ర శరణమంత్రికుమారు
ధారుణీమతకవితావిహారు
నాగమాంబాగర్భసాగరాత్రితమాజు
దీనార్తరక్షణదివ్యతేజు

గీ. సూరధీనిధి యనుజాతు శుభసమేతుఁ
జంద్రనార్యాగ్రజను గురుచరణభజను
బంధుఫలవల్లి తామరపల్లి తిమ్మ
కవిశిఖామణి నన్నెంచి గారవించి.

సీ. బహుపురాణగ్రంథపఠనార్థకరణాతి
శూరుండు మీయన్న సూరమంత్రి
మహితసభాభిరామాముఖ కావ్యంబు
ధరనిల్పె మీతండ్రి శరణమంత్రి
తగవరియై యన్నదానంబు చేయుచు
వెలసె మీపెదతండ్రి విస్సమంత్రి
వేదపర్వ మ్మనవినుతులు గాంచెను
సరసుండు మీతాత చంద్రమంత్రి

గీ. ప్రౌఢరాయల మెప్పించి రాయసములు
పైఁడిగంటంబు గొనివ్రాసి భద్రలీలఁ
బైఁడిగంటము వారనుపద్దుఁదెచ్చి
యలరె మీతాతముత్తాత యబ్బమంత్రి.

సీ. పుష్పలింగేశ్వరపూజానిరంతర
సంగతైశ్వర్యుండు లింగఘనుఁడు
గోపాలవరదయాకలితాన్నదానాది
గుణపట్టభద్రుండు గోపశౌరి
యనఘుండు పెదజగ్గనాయనతమ్ముండు
సత్యసంధుఁడు పినజగ్గవిభుఁడు
శ్రీరామపదపద్మసేవాధురంధర
హృదయాంబుజసంభవుఁ డెఱ్ఱమంత్రి

గీ. కాశ్యపసగోత్రసురరాజు కామరాజు
వీరు వారనకుండ పల్లూరుసీదు

తల్లి పుట్టింటివా రెల్ల ధన్యు లెన్నఁ
దర మెవారలఁ దిమ్మప్రధానవర్య!

క. మిత్రజనవనజమిత్రుఁ ब
విత్రుని వల్లూరిజగ్గవిభు కొండమదౌ
హిత్రుని శరణామాత్యుని
పుత్రుని నినుఁ దిమ్మనార్య! పొగడం దరమే!

గీ. పైఁడిగంటమువారు నాఁ బ్రబలె వన్నె
నంతఁ దామరపల్లెవా రనఁగ నలరి
చందనముమీఁద బరిమళ మొందినట్లు
తిమ్మయామాత్య నీకుల మెమ్మెఁ గాంచె.

పై పద్యములనుబట్టి కవిముత్తాతయుఁ దాతయైన అబ్బమంత్రి, ప్రౌఢ రాయలయొద్ద వ్రాయసకాఁడుగా నుండి బంగారపుగంటమును బహుమతినందెననియు నప్పటినుండియు వీరు 'పైడిగంటము' అను గృహనామమును గలిగియుండి, తరువాత తామరపల్లివా రైరనియుఁ దెలియుచున్నది. తామరపల్లియను గ్రామమును నివాసముగాఁ గలిగియుండుటచే, తామరపల్లి యను గృహనామము కలిగియుండవచ్చును, తూర్పుగోదావరిజిల్లా మండలమునందలి రామచంద్రపురంతాలూకాలో తామరపల్లియనుగ్రామమును, వల్లూరను గ్రామమునుగూడనున్నవి. కాని తామరపల్లిలో తామరపల్లివారును లేరు వల్లూరునందు వల్లూరువారును లేరు. ప్రౌఢరాయలనఁగా, కర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించిన ప్రౌఢ దేవరాయలనియే యూహింపఁదగియున్నది. ఈతఁడు క్రీ. శ. 1423 మొదలు 1450 సం॥ వఱకును కర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించినవాఁడు. కావున అబ్బమంత్రియాకాలమువాఁడనుట నిశ్చయము. తిమ్మయకవి, అబ్బయమంత్రి కాఱవతరమువాఁడు. కావున నాతఁడు క్రీ.శ. 1600 సంవత్సరప్రాంతమున నుండియుండునని యూహింపవచ్చును. బ్ర.శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగా రాంధ్రకవుల చరిత్రములో "ఇతఁడుండినకాల మేదియో తెలియదు. నూఱుసంవత్సరములక్రిందట నుండియుండును.

ఇతనికావ్యము నందపప్రయోగములు కొన్నిగలవు. కాని కవిత్వము మొత్తముమీఁద చక్కనిధారకలదయి శ్రావ్యముగానుండును అని వ్రాసియున్నారు." ఈకవి మూఁడుసంవత్సరములకిందటివాఁడనిచెప్పుట కాధారములు లేవు. కృతిపతినిబట్టిచూచినను, ఈతఁడు మూఁడువందల సంవత్సరముకిందటివాఁడనియే తోఁచుచున్నది.

ఈకావ్యము పెదధర్మయామాత్యుని ప్రేరణముచే రచియింపఁబడినదని పైనివ్రాసియున్నాఁడను. ఈధర్మయామాత్యుని వంశమును గవి యించుమించుగ నెనుబది పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు. కాని, యందుఁ చరిత్రకుపయోగించునట్టి వొకటిరెండింటికంటె నెక్కువగా లేవు. కృతిపతిని నీక్రిందిపద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీరామభద్రదాక్షిణ్యాగణ్యకటాక్ష
వీక్షణార్జితపుణ్యాలక్షణుండు
కానీనభేనసంతానచింతామణీ
దానావధానవిద్యాధనుండు
భూభువనావనప్రాభవ భవకళా
శోభమానానేక వైభవుండు
సురసింధుసైంధవతరుగంధసింధుర
బంధురకీర్తి ధురంధరుండు
గీ. చోళనేపాళ కేరళ గౌళమాళ
వాంగ కళింగ కుళింగ సింధు
చోట కర్ణాట లాట మరాట మగధ
మంత్రికులహేళి ధర్మయామాత్యమౌళి.

శబ్దాలంకారముకొఱకిన్ని దేశములను బేర్కొన్నను, కృతిపతి 'ఇందుపురేల' యనుగ్రామమునకుఁ కరణమైన ట్లీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

క. ధీమణి యిందుపురేల
గ్రామణి బుధబాంధవాప్తగాయకకవిచిం

తామణి - యాశ్రితజనర
తామణి పెదధర్మబుధశిఖామణి వెలయున్.

ఈగ్రామము నిజాము రాష్ట్రములోనిదిగాఁ దోచుచున్నది. కృతిపతి మహారాష్ట్రదేశమునుండి యాంధ్రదేశమునకువచ్చి యచ్చట నివాసమేర్పరచుకొనిన మధ్వబ్రాహ్మణుఁడుగా దోఁచుచున్నాఁడు. ఈకుటుంబము వారారువేలనియోగులతో సంబంధ బాంధవ్యములను నెరపియుండిరి. కృతిపతికి పెదతండ్రి మనుమఁడైన నారాయణరావు మహమ్మదు పాదుషాయొద్ద 'మజుమ్‌దారు'గానున్న ట్లీక్రిందిపద్యము వలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. ఏమంత్రిసౌందర్యమింద్రనందన
నందనాత్మజులపైఁ బొందులుంచు
నేమంత్రిసత్కీర్తి యిభరాజమృగరాజ
శరరాజకాంతుల సవరణించు
నేమంత్రిమైశ్వర్య మీశాలకాధీశ
కౌరవేశస్ఫూర్తి గౌరవించు
నేమంత్రివితరణం బింద్రమణీసభో
మణిభవభవశిరోమణులమించు

గీ నతఁడు లక్ష్మీశచరణసేవాధికుండు
ప్రబలసుల్తానమహమ్మదుపాదుషాయి
మహితసామ్రాజ్యవైభవమజుముదారు
రాయపేశ్వి నారాయణరాయమహాళి.

ఈనారాయణరావును గ్రంథకర్త వర్ణించియుండుటచే, నీతఁడును గృతిపతియు సమకాలికులనియు, కృతిరచనము నారాయణరావు కాలములో జరిగినదనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఇబ్రహీం మూఁడవ కుమారుఁడైన మహమ్మదు కుతుబ్‌షా గోలకొండ రాజ్యమును క్రీ. శ. 1580 మొదలు 1611 వఱకుఁ బరిపాలించినట్లు చరిత్రకారులు

చెప్పుచున్నారు కావున నీకవి 1600 సంవత్సర ప్రాంతమున నీకావ్యమును రచించెనని నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

సంస్కృతముననున్న హరివంశమునందలి యాశ్చర్యపర్వముననందుఁగల శేషధర్మముల నీతఁడు తెలిగించెను. శేషధర్మములను, ఈతఁడే కాకుండ, వెణుతురుబల్లి విశ్వనాథకవి మొదలుగా మఱియెదుగు రాంధ్రీకరించియున్నారు. భారతయుద్ధమునకుఁ బూర్వము శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజును భీష్మునొద్దకుఁ దీసికొనివచ్చి ధర్మములను బోధించుమని చెప్పెను. గోదాన భూదాన అన్నదాన కన్యాదానాదులవలనఁ గలుగు ఫలితములు, కావేరి, కాంచి, మొదలుగా పుణ్యనదీస్థలమాహాత్మ్యములు, ఇంకననేకధర్మములు, ఉపాఖ్యానములతోఁగూడ భీష్ముఁడు ధర్మజునకు బోధించినట్లిందుఁ జెప్పఁబడినది.

ఈకవి కవిత్వశైలి తెలియుటకై కొన్నిపద్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. వృత్తులు హెచ్చు లేవు పృథివీపతు లీయరు మాాలవిత్తము
ల్వ్యెత్తుగ వెచ్చపెట్టిటితిని నెక్కడఁ జూచినఁ గానుగానరా
దిత్తడిరాగి బంగరువు నిప్పటియుప్పలకైనఁ జాల దీ
నెత్తురుగందు లేమిగొని నిల్పుదురో తమప్రాణవాయువుల్. కి౦

ఉ. సేమమె కృష్ణ! మీకుయదుసింహము రాముఁడు లెస్సయున్నవాఁ
డేమఱి వృష్ణిభోజులకు లేవియె రుక్మిణి సత్యభామయుం
బ్రేమభజింతురే సుతులు పెంపువహింతురె వైరిభూపతుల్
నేమముతోడ నెల్లపుడు నీపదపద్మము లాశ్రయింతురే. 1౦

చ. పులిగిలిపందిమనుబోతులు గీతులు లేవు కానలో
వలసినయట్లుతిమ్మరఁగివచ్చును గట్టెలుఁ గందమూలముల్
ఫలములుఁగొంచు నొండొరులఁ బాయక వేచను దెందు మీరుద
ర్బలును విరుల్పమిత్తులునపాదము దెచ్చెద నంతలోపలన్. 2౦

ఉ. ఆపురిచెంత దివ్యమణిహాటకకుంభశతాకులంబు ము
క్తాపరిణద్ధతోరణవితానము దివ్యనదీయుతాంబరో

ద్దీపక పార్శ్వహీరమణిదీధితిమద్ధరి నీలవిస్ఫుర
ద్గోపురమై చెలంగు నొకకోవెలఁ గాంచి ప్రమోదమొందుచున్. 4౭

సీ. హరినామసంకీర్తనార్చన వందన
పఠనసేవారతుల్ భాగవతులు
వేదశాస్త్రపురాణ వివిధేతిహాసాది
బహుకథాభిజ్ఞులు భాగవతులు
దేవగురుద్విజదీనమాతాపితృ
బంధుతోషణరతుల్ భాగవతులు
పరమపదధ్యానపారీణతాస్వాంత
పరమపుణ్యోదయుల్ భాగవతులు

గీ. భానుసూక్తపరాయణుల్ భాగవతులు
పావకార్చననియుతులు భాగవతులు
పరహితాచారకర్తలు భాగవతులు
బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠులు భాగవతులు.

---

218 పరమానందయతి

ఇతఁడు శివజ్ఞానమంజరి యనుద్విపదకావ్యమును ఉపదేశరత్నమను వచనకావ్యమును ఉత్తరగీతకు వ్యాఖ్యయు, దత్తాత్రేయు, సంపగిమన్న, పరమానంద, గోపాలశతకములను అనుభవదర్పణము, ముక్తికాంతాపరిణయము, బ్రహ్మవిద్యాసుధార్ణవము, వివేకచింతామణి యను గ్రంథములను రచియించినట్లు తెలియుచున్నది. ఇతని నివాసముగాని, కాలముగాని, పూర్వాశ్రమమందలినామముగాని తెలియరాలేదు. వేదాంతశాస్త్రమునం దనుభవము గడించినయోగి యగునీతఁడు తన

యనుభవజ్ఞానమును బోధసేయునుద్దేశముతో గ్రంథరచనము చేసెను. వ్యాకరణదోషము లచ్చటచ్చటఁ గన్పట్టుచున్నను నీతనికవిత్వము మృదువై సుబోధకమై యలరారుచున్నది.

ఇతఁడు దత్తాత్రేయమంత్రోపాసకుఁడును, దత్తాత్రేయయోగి శిష్యుఁడు నైన ట్లీక్రిందిగద్యపద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

క. పరమానందయతీంద్రుఁడ
స్థిరదత్తాత్రేయగురునిశిష్యుఁడ యోగ
స్ఫురణానుభవుఁడ నీకృతి
సరసన్ రచియించినాఁడ సర్వజ్ఞుఁడనై.

ఉపదేశక్రమము.

ద్విపద. నాపాలిదేవుని నాగురునాథు
నాపాలిటిపెన్నిధి నన్నేలువేల్పు
నోనర దత్తాత్రేయయోగిపుంగవుని
మనసున వాక్కున మఱికాయమునను
భావించి నుతియించి భక్తిని మించి
సేవించి పూజించి చెన్నువహించి
అతిముదంబునను పరమానందతీర్థ
యతినామధేయుఁడ నింపు దలిర్ప
మహితశివజ్ఞానమంజరి యనఁగ
మహిలోన ప్రాజ్ఞసమ్మతిగాఁగఁ బూని
రచియించెదను లోకరక్షణార్థముగ
పరిచురంబుగా నాంధ్రభాషను బూని
సిద్ధానుభూతి సంసిద్ధివహించు
సిద్ధులు లోకప్రసిద్ధుల నెమ్మి
మున్ను జేసినయట్టి ముఖ్యశాస్త్రంబు

లన్నియుఁ జూచి నేనందలియర్థ
భావమెల్లను దేటపఱచెదఁ బ్రౌఢి.

*   *   *

అనువు మీఱఁగ దత్తాత్రేయగురుని
యనుఁగుశిష్యుఁడు పరమానందతీర్థు
లొనరించె నీకృతి నుత్సాహలీల
వినినంతన పరోక్షవిజ్ఞాన మొదవు
మఱియు శివజ్ఞానమంజరి యనఁగఁ
గర మొప్ప జగతి విఖ్యాతు గాఁగఁ
పరమయోగీంద్రులు భళియంచుం బొగడ
ధరలోన నాచంద్రతారార్కముగను......

శివజ్ఞానమంజరి.

ఈతనికి పరమానందతీర్థులనియు, పరమానందతీర్థమతియనియు నామాంతరము లున్నట్లు పై గద్యపద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

సంపఁగిమన్నశతకము:— "సంపగిమన్నా" యనుమకుటముతో 122 కందపద్యములుగల యీశతకము వేదాంతవిషయమును బోధించు నట్టిదిగా నున్నది. హఠయోగమువలనఁ బ్రయోజనము లే దనియు, నాత్మసంయోగాభ్యాసము శ్రేయోదాయక మనియు, కపటగురువుల నాశ్రయింపఁ జనదనియు నిందుబోధించినాఁడు. సంపఁగిమన్నఁ డొక దేవుఁడు. ఆ దేవుని సంబోధించుచు నీయతి యీశతకమును వ్రాసెను. ఈదేవుఁ డెచ్చట నుండెనో తెలియరా లేదు.

మచ్చుపద్యములు:—

క. చలపట్టియు హఠయోగముఁ
దనపెట్టిక పట్టిగొట్టుతాఁక ట్టింతే
యలసిద్ధి దొరక దడియా
సలుగా కిం దేమియున్నె సంపఁగిమన్నా. 24

క. సంతత యోగానంద సదా
నంతసుఖాంబోధి నలరు నాతనిభాగ్యం
చింతింతనఁ దరమా ఘన
సంతోషము జగతి నెన్న సంపఁగిమన్నా 25

క. నేరనిగురుబోధలు సం
సారములై కూనలమ్మ సంకీర్తనలై
దూరములై ముక్తికి
నిస్సారములై పోవు నన్న సంపఁగిమన్నా 34

క. సంకల్ప ముడిఁగి తాని
స్సంకల్పుండై నఁజాలు సద్గతి తడవా
సంకల్పమె బంధము ని
స్సంకల్పమె మోక్ష మన్న సంపఁగిమన్నా 108

క. నిత్యానిత్యవివేకము
సత్యానుపమశీలుఁ డెఱుఁగు నాతఁడు సుజన
స్తుత్యుఁడు జీవన్ముక్తుఁడు
సత్యం బిది వినఁగదన్న సంపగిమన్నా 118

శివముకుందశతకము:- దీనికి పరమానందశతకమనినామాంతరము. "శివముకుంద పరమానందా" యనుమకుటముతో 111 కందపద్యములు గలయాశతకమున "బ్రహ్మజ్ఞాన ముపదేసింపఁబడినది. శివకేశవులకు భేదము లేదని తెల్పుటకై "శివముకుంద పరమానందా" యనుమకుట ముతో నీశతకమును రచించినాఁడు.

శైలిఁజూపుటకుఁ గొన్ని పద్యముల నిచ్చుచుంటిని.

క. దైవము లిద్దఱు నేకో
దేవాదిశ్రుతులవలనఁ దెలియఁగ నొకటే
భావించెద మిము నేకీ
భావంబుగ శివ 2

క. పరమానందయతీంద్రుఁడ
సురుచిరముగ మిమ్ము వాక్ప్రసూనంబులచేఁ
గరమర్థిఁ బూజచేసెద
పరమాత్మా! 4

క. ఎఱిఁగిన యది జడిమం బగు
నెఱుకవిడన్ శూన్యమగును నెఱుకే యెదురై
నిరతిశయానందం బగు
పరమాత్మా! 85

క. తలఁపునఁ గలిగినబంధము
తలఁపున మాడంగఁ గొట్టి తా మించవలెన్
ములు ముంటఁ బుచ్చువిధమున
బలిబంధన 24

క. జ్ఞానం బన యోగం బనఁ
గానఁగవలె నొకటి కొకటి కావడికుండల్
పూనిక నొక్కట నిలువదు
భానుమతా! 81

శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క యిరువదియొక అవతారములలో దత్తాత్రేయ యవతారమొకటి. ఈపరమానందయతిగురు వాయవతారము కాదు. దత్తాత్రేయయోగి యను నొకమానవుఁ డీతనిగురువు ఆ యవతారమునుబట్టి యాయోగి కీపేరువచ్చియుండును.

నెల్లూరునుండి చెన్నపట్టణమునకుఁ బోవురోడ్డుప్రక్కను నెల్లూరుసమీపమున నొకశిలాశాసనము కలదు. దానిపై నీక్రిందమాటలున్నవి: "శ్రీమద్విశ్వాధిష్ఠాపన పరమహంస సద్గురు దత్తాత్రేయ స్వాములవారి ధర్మమఠం".

నెల్లూరుమండలశాసనములను బరిశోధించిన బట్టరు వర్తుపండితులును, వేణుగోపాలసెట్టిగారును ఈశాసనమునకు నీక్రిందరీతిగ నింగ్లీషు భాషాంతరీకరణము నిచ్చియున్నారు.

"The charitable matham of the illustrious Dattatreyaswami, who presides over the whole universe; who is a Paramahamsa, the excellant guru.

Note – There was doubtless a matham of a guru near this stone.

Paramahamsa is the title by a Hindu Sanyasi after a certain stage in his spiritual progress."

(నె. శా. సం. పుటలు 821–822)

దీనినిబట్టి దత్తాత్రేయుఁ డనుయోగిపుంగవుఁ డొకఁడు నెల్లూరు ప్రాంతమున నొకమఠమును స్థాపించి, భక్తిజ్ఞానముల నుపదేశించుచుఁ గొందరుశిష్యులను సంపాదించి వారికిఁ గవిత్వవిద్యనునేర్పి లోకోపకారమునకై ప్రయత్నించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈయోగిపుంగవుని కాలమేదియో తెలియరాలేదు. తరిగొప్పుల మల్లనకవి, యీపరమానంద యతి, మొదలగువారు కొందఱు తాము దత్తాత్రేయ యోగిపుంగవుల శిష్యులమని వ్రాసికొనియున్నారు. ఇందు తరిగొప్పుల మల్లన కవి క్రీ. శ. 1586–1618 వఱకుఁ గర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించిన వెంకటరాయలయాస్థానకవి యగుటచే దత్తాత్రేయ యోగపుంగవుఁడును నాతనిశిష్యప్రశిష్యులును పదునాఱవ శతాబ్దియం దుత్తరార్ధమున నున్నవారని నిశ్చయించుటకు సంశయింప నవసరముండదు. దత్తాత్రేయయోగికి ధేనువుకొండ తిమ్మయార్యుఁ డొకశిష్యుఁడు. ఆతిమ్మయార్యునకుఁ జింతలలింగావధానులు, ముమ్మడి మల్లన, కంభంపాటి నారపామాత్యుఁడు అనువారు శిష్యులు. ఇ దుఁ గడపటి యిరువురు నాంధ్రగ్రంథకర్తలు. వీరిచారిత్రముల నిందు వేఱుగ వ్రాయుచున్నాఁడను ఈచింతల లింగావధానులకు సదానందుడను నొకయవధూత శిష్యుడుగానుండి యొకగ్రంథమును రచియించెను.

ఈదత్తాత్రేయ యోగిపుంగవుని శిష్యపరంపరను కంభంపాటి నారయామాత్యుని చారిత్రమున నుదాహరణ పూర్వకముగఁ దెలిపియున్నాఁడను. పితృపితామహాది వంశపరంపరవలె శిష్యపరంపరకు

కాలవ్యవధి యుండనక్కఱలేదు. శిష్యప్రశిష్యులు లేక కాలమున నేనుండుట కవకాశమున్నది.

ఈపరమానందయతీంద్రుఁడు రచించిన బ్రహ్మవిద్యాసుధార్ణవము పదుమూఁడు ప్రకరణములు. ఆంధ్రవచనమున వ్యావహారిక భాషలో నున్నది. ఈక్రిందివచనమువలన శైలియును గ్రంథరచనోద్దేశమును దెలియుచున్నవి. ఇది ముద్రితము కాలేదు. తాళపత్రప్రతి మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునఁ గలదు.

శ్రీమద్దత్తాత్రేయగురుచరణసరోజ మత్తమధుకరాయమానులైన విను లతత్త్వార్థరహస్యవేత్తలైన పరమానందతీర్థులు సమస్తలోకోపకారార్థం గానున్న వేదాంతరహస్యగ్రంథము రచియింప నిశ్చయించి యావదా యుస్త్రయోవర్ణావసరం కించిత్కామాది నామనాగపి " అనెడి శాస్త్రిలు కలుగబట్టిన్ని ప్రాకృతముముక్షువులయొక్క సంశయనివృత్తి కోఱకున్ను సకలవేదాంతసిద్ధాంత స్మృతీతిహాస పురాణాగమాది తత్త్వ శాస్త్రిలచేతనున్ను లౌకికోక్తుల చేతనున్ను శ్రీమద్దత్తాత్రేయగురుకృపా లబ్ధ స్వానుభవంవల్లనున్ను పరమానందమగ్నచిత్తుండనై ఒక అనుభవ గ్రంథంరచియింప నిశ్చయిస్తిని. అయితే అనుభవం వాక్కునను చర్చింప శక్యమానా అంటేశక్యమేకాదు. సత్యంఅయినాగాని చెఱువునిండి పూర్ణమైతే అలుగు పాఱినట్లునాయందు నిండిన సచ్చిదానందమే బహిః ప్రసారియై లోకులకు ఉపకరిస్తున్నది. అలుగులనున్ను మడుగులనున్ను పారిన ఉదకాలుసమస్తమైన సస్యాదులకున్ను ఉపకరించినట్లే ఉపక రిస్తున్నది.

ఈగ్రంథాంతశ్లోకములవలన నీగ్రంథము పదుమూఁడు ప్రకర ణము లయినట్లు తెలియుచున్నది.

శ్లో. పరమానందయతీంద్రో
స్స్వాత్మైర్వ్యప్రాత్రయోదశ ప్రకరణకా
ఆంవితారకమేషా
టీకా భువి చిత్ప్రకాశికా జయతు.

గద్య :- ఇది శ్రీమత్పరమపరివ్రాజకాచార్యవర్య పరమానంద తీర్థయతి కృతౌ బ్రహ్మవిద్యాసుధార్ణవే యోగశాస్త్రే జీవన్ముక్తౌ పంచప్రయోజననిరూపణం నామత్రయోదశ ప్రకరణం సమాప్తమ్.

దత్తాత్రేయ యోగిశిష్యులును ప్రశిష్యులును మతప్రబోధకములగు గ్రంథములను బెక్కింటిని రచియించియున్నవారు. అందీపరమానందయతిమిగుల గొప్పవాఁడు.

---

219 తరిగొప్పుల మల్లన్న

ఇతఁడార్వేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; మధ్వమతాభిమాని. నరసనామాత్య తిప్పమాంబలకుఁ బుత్రుఁడు; మల్లనామాత్య నాగమాంబలకుఁ బౌత్రుఁడు; దత్తాత్రేయయోగీంద్రశిష్యుఁడు.

ఈకవి చంద్రభానుచరిత్ర మనునైదాశ్వాసముల యుత్తమ ప్రబంధమును రచియించి తనయిష్టదేవతయగు దత్తాత్రేయమూర్తి కంకితము చేసెను. ఈతఁడార్వేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడైన ట్లీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

శా. శ్రీవిద్యాపథవాస్పదం బయిన యార్వేలాన్వవాయంబునన్
బావిత్ర్యాభినుతస్వతంత్రకపిసన్మౌనీంద్రగోత్రుల్ ధరా
దేవోత్తములు మించి రందు బెడఁగొందెన్ భూజనశ్రేణి సం
భావింపం దరిగొప్పులాంకుఁడగు శ్రీమల్లప్రధానుండిలన్.

ఈకవి గోత్రమువాఁ డనువిషయమున సంశయము గలుగుచున్నది. ముద్రితప్రతిలో "స్వతంత్రకపిసన్మౌనీంద్రగోత్రుఁ" డైనట్లున్నది. ముద్రితప్రతికి పీఠికవ్రాసిన విద్వాన్ కట్టిసాంబమూర్తి శాస్త్రి గారు పీఠికలో "స్వతంత్రకపిస" గోత్రుఁడనివ్రాసియున్నారు. ఈరెండు నొకటియే. బ్రాహ్మణులలో నిట్టిగోత్రముగలవారున్నారా? యని

సంశయము. చంద్రభాను చరిత్రయముద్రితప్రతిలో "స్వతంత్రకవిసన్నామ నిందరిగోత్రులై" అనియున్నది. "స్వతంత్రకవిస" గోత్రులుండిననుండ వచ్చును.

కృష్ణామండలములో బెజవాడనుండి బందరునకుబోవురైలుమార్గమున "తరిగొప్పుల"యను గ్రామమున్నది. దానినిబట్టి వీరికీగృహనామము వచ్చియుండుననియూహకలుగును. కాని రాయలసీమలో వేఱొక తరిగొప్పులయున్నదని వినుచున్నాఁడను. కర్నూలుజిల్లా నందికొట్కూరు తాలూకాలో నొకతరిగొప్పులయున్నది. ఇదియే కవినివాసమని తలంపవలయును ఈకవికి, అప్పమంత్రి దత్తాత్రేయమంత్రి యను నిరువురగ్రజులున్న ట్లీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శా. అత్రిప్రాభవుఁ డాన్నృసింహుఁ డనసూయాత్యంతసంస్తుత్యచా
రిత్రశ్రీనిధి తిప్పమాంబవలనం బ్రీతిన్ బుధానీకని
త్యత్రాత్రైకధురీణు నప్పవిభు నేత్రానంద పూర్ణేందు ద
త్తాత్రేయాహ్వాయు మల్లికార్జునుని నార్యాసక్తుఁ గాంచె న్మహిన్

ఇందులో దత్తాత్రేయమంత్రి వెంకటపతిరాయలయొద్ద వ్రాయసకాఁడుగా నుండి యాతనిచేత మన్నన లందుచున్న ట్లీక్రిందిపద్యముల వలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. వర్ణంబులనెకాదు వరవృత్తతాస్ఫూర్తి
సన్నుతోభయవంశజనులయందుఁ
బత్రంబులనెకాదు పంక్తిశోభసదాప్రి
తీయమానాన్నభుగ్ద్విజాలయందు
వాచికోక్తినెకాదు సూచితార్థబహుత్వ
మతులసత్కవిబుధాశ్రితులయందు
విఖనక్రియనెకాదు లీలాసుభాసనం
జానతారాతిప్రధానులందు
బొరయఁ దిమ్మలరాయేంద్రభూరిపుణ్య
రాశి యగు వేంకటోర్వీశు వ్రాయసములు

వాగ్రియుచాతుర్యమున నిజస్వామిహితవి
ధానసురమంత్రి నరసయదత్తమంత్రి.

మ. అరుదార స్వరపత్రవృత్తయయి దత్తాత్రేయసంస్పర్శనా
క్షురయోగోన్నతిఁ గన్న లేఖిని మహాగర్వాంధసామ్రాజ్యసం
హరణం బున్నతరాజ్యసంభృతియు ద్వీపాంతర్న్యపాకర్షణ
స్ఫురణంబున్ బహుదేశవస్తుభరణంబుం గాంచు నంచద్గతిన్.

సీ. యాదవాగ్రజుని పటాటోపమెల్ల
గారీవరు సుగ్రీవభావమెల్లఁ
గుముదాప్తమండలక్రమణచిహ్నం బెల్ల
నుడుపరంపరనుండు నునికి యెల్ల
సిరిఁగన్నతండ్రి యాంతరమెల్లఁ బలుకుల
కొమ్మయుఁ దలయెత్తికొనుట యెల్ల
శేషపన్నగము నుస్మేషవైఖరియెల్లఁ
జదలుమ్రాని కడింది చాయయెల్ల

నగి తెగడి మీఱికేరి తృణం బొనర్చి
యడఁబికారించి వారించి యడరు నేవి
వేకనిధికీర్తి యతఁడొప్పు వేంకటేంద్ర
దత్తసామ్రాజ్యవిభవుండు దత్తమంత్రి.

మ ఘనగోత్రోద్ధరణం బసంఖ్యసుకవిగ్రామప్రదానైక సా
ధనసద్భావధురంధరత్వము మహోదర్పోద్ధతారిప్రధా
ననిరాసోద్భటపాటవంబు నిరవొందన్ దత్తనాఖ్యుండు శ్రీఁ
దనరు న్వేంకటరాయదక్షిణభుజాదండా విశేషస్థితిన్.

ఈదత్తమంత్రికి సోదరుఁడైనమల్లనకవి, వెంకటపతిరాయల యాస్థానముననే రాయసములు వ్రాయు లేఖరిగను కవిగనుకూడ నుండి తదాస్థాన ప్రజలచే మెప్పువడసిన ట్లీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పుకొని యున్నాఁడు.

క. ఆదత్తమంత్రియనుజుఁడ
శ్రీదత్తాత్రేయ యోగిశేఖరసేవా
మోదితుఁడ సుధారసధా
మోదితుఁడ న్మధ్వమునిమతోద్ధారకుఁడన్.

సీ. వరగంధచర్చిక ల్వాగ్విస్తరమచర్చి
కలు సూరిహృదయభాగములఁగూర్చఁ
గర్పూరమయవీటికవనాంకపదధాటి
కలురసజ్ఞసుహృన్ముఖములఁజేర్చ
నతిచిత్రనేత్రముల్ యమకాదిచిత్రము
ల్మాన్యసత్కవిజనాత్మల ఘటించు
మహితతనువర్ణము ల్మధురసందర్భవ
ర్ణములు ప్రాజ్ఞమహాశయములనించు
గండభేరుండబిరుదవిఖ్యాతమతికి
రాయసముమల్లనికిఁ గవిరాయనికిని
మహిని గవిమానులును మంత్రిమాత్రులును స
మానమే యన వెలసిన మానఘనుఁడ

ఉ. నాకుపకర్త నాకుఁ జెవి నాకు సహాయుఁడు నాకుఁ బ్రాపిల
న్నాకు బహుప్రదుం డనిమనంబున వేంకటరాట్సభాజనా
నీకము సంస్మరింప మహనీయగుణోన్నతిఁ గన్నయుత్తమ
శ్లోకుఁడ మల్లనాహ్వయుఁడ సుప్రతు మత్కృతినాథు నెన్నెదన్.

ఈకవికాశ్రయదాత యగు వెంకటపతిరాయలను నాలుగైదు పద్యములలోఁ గవి యిందు వర్ణించియున్నాఁడు. అందొక్కపద్యము నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

గీ. కోరి కన్నుల నొత్తికొనుఁ బలితాభోగి
యెదనుంచు సకలకళేశ్వరుండు
శిరమునఁ దాల్చుభాషితదేవి యుడుగెడఁ
బాయంగనీఁడు కల్పకగురుండు

పూనునుత్కటమైత్రి బుధకుంజరముముఖం
　　బున నుండఁజూపు సత్సంగవుండు
కంఠభూషణముగాఁ గావించు సర్వజ్ఞుఁ
　　డంత మొందించు శేషాంశజాతుఁ
డెట్టియచరవిఖ్యాతినెనసెనో యు
　　ఖండజయమూరురాయరగండబిరుద
వీరతిరుమలరాయ పృథ్వీతలేంద్రు
　　తనయుఁ డగు వేంకటక్ష్మాధవునికీర్తి.

వసుచరిత్ర కృతిపతియగు తిరుమలరాయని కుమారుఁడే యీ వెంకటపతిరాయలు. ఇతఁడు హూణశకము 1586 మొదలు 1613 వఱకును గర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించినవాఁడు కావున మల్లనకవియు నాకాలమున నుండినవాఁ డనుటకు సందియము లేదు.

శ్రీకృష్ణునకు సత్యభామయందు కలిగినచంద్రభానునకును, రుక్మిణి సోదరుఁడైన రుక్మబాహుని తనయ కౌముదినికిని జరిగిన పరిణయకథ యిందు వర్ణింపఁబడినది. రుక్మిణీ సత్యభామా కుమారులకుఁ గయ్యము గల్పింపవలయునను నుద్దేశముతో నారదుఁడు చేసిన ప్రయత్నమును కథాబీజముగాఁబెట్టి విచిత్రమైన యితివృత్తముతో మనోహరముగాఁ బ్రౌఢశైలిని రసవంతమైన ప్రబంధమును కవి రచించి కృతకృత్యుఁ డయ్యెను. అప్పకవి, యాగ్రంథములోని

"ఉ. అంతట రుక్మబాహువసుధాధిపనందన యొక్కనాఁడు శు
　ద్ధాంతగృహంబు వెల్వడి విహారరతిం జనుదెంచె నెచ్చెలుల్
　చె. తలఁ గొల్వఁ జంచదళిశింజితరంజితకుంజమంజుల
　ప్రాంతగళత్ఫలాసవరతాంగజఘోటికిఁ బుష్పవాటికిన్"

అనుపద్యమును చంద్రికాపరిణయములోనిదని యుదాహరించి నాఁడు దానినిబట్టియే కాఁబోలు శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారు కవుల చరిత్రములో నీపద్యమును ఎలకూచి బాలసరస్వతిచంద్రికాపరిణయము లోనిదని యుదాహరించియున్నారు. చంద్రికాపరిణయములో భీముడు

కాశిరాజు తనయను బరిణయమైన కథ వర్ణింపఁబడినది. అందు రుక్మబాహువసుధాధిపనందనయొక్క ప్రసక్తి రాఁ బనిలేదు. ఈపద్యము చంద్రభానుని చరిత్రములోనిదే. అప్పకవి గ్రంథనామమును వ్రాయుట పొరపాటు దానినిబట్టి పంతులుగారును పొరపడియుందురు.

ఈతనికవితాశైలి తెలియుటకై యైదాశ్వాసముల నుండియు నైదుపద్యముల నిటనుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. చక్కెర చింతపండొడిని సందిట నేలకి చద్ది మాళిపైఁ
జెక్కినకానుగాకువలచే జలకుండిక వీజనంబువే
త్రొక్కకరంబునందుఁ బదయుగ్మమునఁ బిగివాళ్లుగల్గిన
ల్దిక్కులవధ్వగు ల్బడలి త్రిమ్మరి రట్టికడిందియెండలన్. 1ఆ

శా. ఆవృత్తాంత మశేషము న్విబుధలోకాధీశుఁ డేతద్వయ
స్యావాక్యంబుల నాలకించి సురకార్యాపన్న కావేలుపుం
బూవుఁబోణికి ధాత్రినామరపురీభోగోన్నతు ల్గల్గఁజే
తోవీథిం గరుణించి పంచె శుభగీతు ల్నేర్పఁగాఁ దుంబురున్. 2ఆ

చ. జగములుగెల్వఁగోరి సుమసాయకుఁ డెత్తువసిండిటెక్కెముల్
మగువకపోలయుగ్మ మనుమానము లేదటుగాకయున్నచో
నగణితకర్ణకుండల సమగ్రమణి ప్రతిబింబదర్పణం
బగుచుఁ జెలంగునే మకరికాంకితమై చెలువంబు సూపునే. 3ఆ

మ. కమలాప్తుం డిట బ్రహ్మయై యఖిలముం గల్పింపఁగా నిమ్మహా
ర్థము బ్రహ్మంబనఁ బొల్పునే తదనుసంధానంబు నించు న్హితా
ర్థములంచున్ జనకోటికిం దెలుపుచందం బొప్ప ఘోషించెఁద
త్సమయారాధనజాతవాఙ్మహిమ మించం దామ్రచూడౌఘముల్.

శా. నారీరత్నము చారుహస్తకమలాంతఃకర్ణికాకేసరా
కారంబు ల్గడజీరకంబు లిడియుంగాఁ బట్టి మంజీరముల్
గేరన్ గ్రక్కున నిక్కి భర్తతలపైఁ గేల్సాచి నిల్పెన్ "ధ్రువం
తేరాజావరుణోధ్రువ" మ్మనుచు ధాత్రీనిర్జరు ల్పల్కఁగన్. 5ఆ

ఈకవి పూర్వులనివాసము తరిగొప్పుల యైయుండుననని పైని వ్రాసియున్నాఁడను. ఈకవి వెంకటపతిరాయల యాస్థానముసం దున్న వాఁడగుటచే నారాయలకు నివాసమైన పట్టణమే యీతని నివాసమని చెప్పనొప్పును. కర్ణాటరాజులకు మొదట విజయనగరము రాజధానిగా నున్నను, అళియరామరాయల యనంతరము విజయనగరము తురుష్కులచే ధ్వంసము చేయబడఁగా తిరుమలరాయలు పెనుగొండను రాజధానిగాఁ జేసికొనియెను. ఆతనియనంతర మాతనితనయుఁ డైన శ్రీరంగరాయలు రాజధానిని చిత్తూరుమండలములోనికి మార్చుకొనియెను. ఆతనితరువాత గర్ణాటరాజ్యభారమును వహించిన యీవీర వెంకటపతిరాయలు, ఉత్తరార్కాడుమండలములోని రాయవెల్లూరు అనియిప్పుడు పిలువఁబడుచున్న వేలూరును రాజధానిగాఁ జేసికొనెనని, అందుగుల వెంకయ్య రామరాజీయములో :

"తనకు వేలూరు వరరాజధానిగాఁగ, వీరవెంకటపతిరాయ
విభుఁడు మిగుల ధరణిఁ బాలించెధర్మతత్పరతఁ జెలఁగి"

అని వ్రాసిన పద్యభాగమువలనఁ దెలియుచున్నది. కావున నీకవినివాసము కొంతకాలమైనను రాయవెల్లూరని తలంపవచ్చును.

పైనుదహరించిన కందపద్యములోఁ గవి "దత్తాత్రేయయోగిశేఖరసేవామేదితుఁడ"నని చెప్పుకొనుచున్నాఁడు. దత్తాత్రేయయోగి నిగూర్చి పరమానందయతి కవిచారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. ఈ యోగిపుంగవుఁడాకాలమున విశేషప్రఖ్యాతినొంది శిష్యులనేకులను జేర్చి యద్వైతమతవ్యాప్తిని గావించినట్లు గన్పట్టుచున్నది. దత్తాత్రేయ యోగికాలమేదియో తెలియలేదు. ఈకవికాలము కృతిపతినిబట్టి సునిశ్చయమైనది కావున నాకాలమందే దత్తాత్రేయయోగి యుండెనని నిశ్చయింపఁదగియున్నది. దత్తాత్రేయయోగి యనునామముతో మఱి యొకరాకాలమునఁ గన్పట్టలేదు.

---

220 ముమ్మడి మల్లనకవి

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; యజుర్వేది. శాండిల్యగోత్రుఁడు; కృష్ణయ మంత్రికిని రఘుపతమ్మకును బుత్రుఁడు. గంగన్న సర్వాంబలకుఁ బౌత్రుఁడు; కృష్ణామండలములోని కొప్పురావూ రీతనినివాసము.

ఈకవి శ్రీరామ స్తవరాజ మను మూఁడాశ్వాసముల పద్యకావ్యమును రచియించి శ్రీకృష్ణున కంకితము చేసెను. కవి తనవృత్తాంతము నీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీకరం బైనట్టికృష్ణానదీ దక్షిణాది
యా నాంధ్రరాజ్యంబునందు
నొప్పైన కొప్పురావూరు రాజధానికి
భోజుఁడౌ ముమ్మడి రాజమంత్రి
సుభగుఁ డాపస్తంబసూత్రి యజుర్వేది
శాండిల్యగోత్రుఁ డాచతురునకును
దనయుండు పెద్ద నాతనిసతి జవ్వాంబ
వారికి గంగన్న వరసుతుండు.

వానికిల్లాలు సర్వాంబ వారలకును
ఘనుఁడు కృష్ణయప్రభుఁ డనఁగ గలిగి యతఁడు
పేర్మిఁ దుళ్లూరి వారాడుబిడ్డయైన
రఘుపతమ్మను బెండ్లియై రమణ మించె

క. ఆమిథునమునకు మువ్వుర
మే ముదయించితిమి యందు మేటగువాఁడన్
రాముని భక్తుఁడ మల్లన
నామాఖ్యాతుండ సజ్జనప్రియరతుఁడన్.

ఈకవి తత్త్వచంద్రోదయ మను వేదాంతగ్రంథమును ద్విపదగా రచియించి శ్రీరామచంద్రున కంకిత మొనర్చినట్లును ధేనువుకొండ తిమ్మయాచార్యుఁ డీకవికి గురువైనట్లును ఈక్రిందివచనములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

"అవి యిష్టదేవతాప్రార్థనంబును బరమభాగవత కీర్తనంబును వాల్మీకాది సత్కవి స్తోత్రంబునుం జేసి సర్వజనంబులకుం బ్రియంబు పల్కి మద్గురుండైన ధేనువుకొండ తిమ్మయాచార్యుం బూజించి శ్రీరామ స్తవరాజం బను మంత్రరాజంబుఁ దెనుఁగు సేయఁబూని యేను బాల్యంబున సకలవేదాంతసిద్ధాంతసారసంగ్రహం బైన తత్త్వార్థాంబుల తత్త్వచంద్రోదయం బను ద్విపదకావ్యంబు రచియించి యాతత్త్వచంద్రోదయంబునకు జానకీనాథునాథుంగా నియోగించి సంతసిల్లితి. నిప్పుడీమంత్రరాజంబైన శ్రీరామ స్తవరాజం బను నీప్రబంధనాయకరత్నంబునకు సర్వలోకనాథుం డైన శ్రీరుక్మిణీనాథు నాథుంగానియోగించితి." తత్త్వచంద్రోదయ మిప్పుడెచ్చటను గానవచ్చుటలేదు. శ్రీరామ స్తవరాజంబున వ్యాసుఁడు ధర్మరాజునకు శ్రీరామమంత్ర ప్రభావంబును వేదాంతవిషయములును జెప్పినట్లిందుఁ దెలుపఁబడినది. ఇతనికవిత్వము అంతమంచిది కాదు. ఇకారసంధులు మొదలుగా నపప్రయోగములు చాలఁగలవు. అయినను వేదాంతవిషయమును సులభములైన పదములతోఁ జెప్పియుండుటచేఁ బ్రజలలో నీతనిశ్రీరామ స్తవరాజమునకెక్కుడాదరము కలదు.

శైలిచూపుటకై మూఁడు పద్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

శా. సత్సంగంబును నాత్మచింత గురువిశ్వాసంబు వైరాగ్యమున్. 1అ
వాత్సల్యంబును జిత్తశాంతియును సర్వభ్రాంతిశూన్యత్వముత్
మాత్సర్యంబులు లేకయుండు టివి సన్మార్గంబులౌ యోగిక
త్యుత్సాహంబునఁ దన్నుఁ జెందిహృదయం బుప్పొంగఁగాఁ బాండవా!

ఉ. ఈవరగర్వము న్విడిచి యీశ్వరునందులఁ బ్రీతిగట్టిగా
భావన నిల్పి యాడుచును బాడుచు శ్రీహరినామకీర్తన

ల్లావుగ జేయుచు న్సుజనులం గన నెవ్వఁడు చేరు వాని దే
జీవనము న్వివేకమును సిద్ధము పాండవ వంశపావనా... 2౭

ఉ. కాయ మనిత్యమన్ దెలివి గానక మంత్రలయాదియోగసో
పాయములైన సిద్ధులను బ్రజ్ఞలుగాఁ దలపోసి మూఢులై
మాయల నందువారు నడుమంత్రపుయోగులు గాని ముక్తికిన్
దాయఁగలేరు వీరలకు దంభమె మోక్షము లెంచిచూడఁగన్. 3౭

మ. శరణం బెంతిపరాకొ! దేవ! యిదిగో సంసారతాపత్రయం
బురువై వచ్చెను నింక మాకెవరు దిక్కున్నారు? నీవిప్పుడే
మరిన న్నోములు నూఱు నోఁట నగుసామ్యంబా నదెట్లన్న నెం
దరి మున్ బ్రోచితొ నేడు దబ్బరవి కృష్ణా ఆపదుద్ధారకా!

ఈకవి ఏకాలమువాఁడో తెలిసికొనుటకు గ్రంథమున నాధారములు గన్పింపలేదు. పూర్వకవిస్తుతి లేదు. కృతిపతి శ్రీకృష్ణుఁడు కావున గాలనిర్ణయ మసాధ్యమైనది. ఇతఁడు ధేనువుకొండ తిమ్మయాచార్యుని శిష్యుఁడనని చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

ఈకవి గృహనామ మేదియో తెలియలేదు. కవి చెప్పలేదు. ఇతని తాతకుఁ దాతయైన రాజమంత్రిని ముమ్మడి రాజమంత్రియని పై సీసపద్యములోఁ జెప్పుటచే నది యింటిపేరుగా భావించి యితనిని ముమ్మడి మల్లనయని పిలుచుచున్నారు. ముమ్మడి యనఁగా మూఁడవ రాజమంత్రియని యననొప్పును. గద్యలోఁగూడ నింటిపేరు చెప్పకొనలేదు. "ఇది శ్రీరామచంద్ర వరప్రసాదలబ్ధకవితానిలాస శాండిల్య గోత్రపవిత్ర కృష్ణయామాత్యపుత్ర వినుతగుణధుర్య మల్లయామాత్య" అనిమాత్రమే చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

ఇతనిగురు వైనధేనువుకొండ తిమ్మయార్యుఁడు ఆఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఈ తిమ్మయార్యుని గురువు దత్తాత్రేయయోగి. ఆయోగివర్యునకు పరమానందయతి, లింగొప్పుల మల్లన మంత్రి మొదలగు మఱికొందఱు కవులు శిష్యులున్నారు. ఈతిమ్మయార్యునకు చింతల లింగావధానులు, ముమ్మడి మల్లనకవి మొదలగు

వారు శిష్యులు, చింతల లింగావధానులకు సదానందావధూత యనుకవి వర్యుఁడు శిష్యుఁడు.

దత్తాత్రేయయోగినిగూర్చి పరమానందయతి చరిత్రమున వ్రాసి యున్నాఁడను. దానినిబట్టి యీమల్లనకవి క్రీస్తుశకము పదునాఱవ శతాబ్ది నుత్తరార్ధమున నున్నవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును.

మదరాసుప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున నీ శ్రీరామ స్తవరాజమున కముద్రితప్రతియొకటి (R. No. 226) కలదు. దాని యందు లేఖరికాలము స్వభాను సంవత్సర కార్తిక శు 13 ఆదివార మనియున్నది. క్రీ. శ. 1823–1643 సంవత్సరములలో వచ్చిన కార్తిక శు 13 లు ఆదివారమేమైనది. లేఖరికాలమిందేదియో నిర్ణయింపఁ జాలము.

ఆభాండాగారముననే వేఱొకప్రతి [R. 60 (a)] కలదు. దాని లేఖరి తనకాలమును సాధారణనామ సం॥ ఫాల్గుణ బ 30 జయవార మని వ్రాసికొనినాఁడు. క్రీ. శ. 1911 లో వచ్చిన ఫాల్గుణ బ 30 గురువారమును; 1851 లో వచ్చిన యాతిథి మందవారమును 1791లో వచ్చినది ఆదివారమును; 1731 లో వచ్చిన యాదినము శుక్రవార మును; 1671 (28–2–1671)లో వచ్చిన ఫాల్గుణ బ 30 జయవారము నైనది కావున నావిలేఖరి కాలము 1671 అని నిర్ణయింపవచ్చును. దానిననుసరించి శ్రీరామ స్తవరాజ గ్రంథకర్త యంతకుఁబూర్వుఁడనుట స్పష్టముకదా!

ఈశ్రీరామ స్తవరాజమునకే తంజావూరు పుస్తకభాండాగార మున మూఁడముద్రితప్రతులు కలవు. అందొకదానితుదను (నెం. 230) విలేఖరికాల మీరీతిగా నీయబడినది. "ఈప్రతి, లేఖరి కుప్పయ్యమంత్రి చేత శాహాజీ మహారాజుకొఱకు నింబాజీ వ్రాయించెను." శాహాజీ మహారాజు తంజావూరు రాజ్యమును క్రీ.శ. 1684–1710 నడుమ పరి పాలించెను. కావున నీప్రతి యాకాలమున వ్రాయఁబడినది. దీనినిబట్టి కూడ నీగ్రంథమంతకుఁ బూర్వము రచియింపఁబడియె ననుటస్పష్టము.

ఈవృత్తాంతములనుబట్టి శ్రీరామ స్తవరాజము క్రీ.శ. పదునాఱవ శతాబ్ది నుత్తరార్థమున రచితమయ్యెనని యూహించుటలో విరుద్ధముండదు. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమున నింకొక తాళపత్రిప్రతికలదు. అందీక్రింది రెండుపద్యములు కలవు.

ఉ. శ్రీగిరినాథుసద్వరముచే జనియించితి రాముఁగొల్చితిన్
శ్రీగురుతిమ్మనారదుల శిష్యుఁడనై పరమాత్మ తత్త్వ వి
ద్యాగురుమూర్తినై యభయదానము లందితినర్థ వారిచే
యోగరహస్య శాస్త్రములు యుక్తిగఁ జేసితి కృష్ణమీఁదయన్.

మ. ధరలో సద్గురుసాంప్రదాయుఁ డగు దత్తాత్రేయయోగీంద్రుచే
పరమానందమునీంద్రుఁ డాత్మగురుఁడై బ్రహ్మస్వరూపోపదే
శరమన్ ధేనువుకొండ తిమ్మనికి నిచ్చల్ మెచ్చుగా నిచ్చె యా
పురుషశ్రేష్ఠుని పూర్ణబోధను జగత్పూజ్యుండనై యుందు ని
ట్లరయన్ ముమ్మడిరాజకృష్ణఘనమల్లా! ముక్తి కాంతాప్రియా?

ఈపద్యములనుబట్టి దత్తాత్రేయయోగికిఁ బరమానందయతిశిష్యుడనియు, నాతనికి ధేనువుకొండ తిమ్మయ శిష్యుఁడనియు, నాతఁడీ కవికి గురువనియు స్పష్టమగుటచే నీతనికాలము పదునాఱవశతాబ్దియుత్తరార్థమని నిర్ణయింపవచ్చును.

221 కంభంపాటి నారపామాత్యుఁడు

ఈకవి భారతభీష్మపర్వమందలి భగవద్గీతలను బద్యకావ్యముగా రచియించి హరిహరనాథునకుఁ గృతి యొసంగెను. ఈగ్రంథము ముద్రింపఁబడలేదు. మ. ప్రా. లి. పు. భాండాగారమునం దొక తాళపత్రప్రతి శిథిలావస్థలో నున్నది. దీనికాంధ్రభగవద్గీతలని పేరు. అమాత్యశబ్దమునుబట్టి యీతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడని యూహింపఁదగియున్నది. కంభంపాటివారు వైదికబ్రాహ్మణులలోనుగలరు. వారు శాండిల్యగోత్రులు ఈతఁడు తనవంశావళినంతగా వర్ణించినట్లు గన్పట్టదు. గ్రంథాంతగద్యలో గోత్రమునుగాని శాఖనుగాని తండ్రినామమునుగాని చెప్పక "ఇది శ్రీమత్సచ్చిదానందస్వరూప వరబ్రహ్మవరప్రసాద లబ్ధ కవితావిలాస నారపామాత్యప్రణీతం బైన శ్రీమన్మహాభారతంబున భీష్మపర్వంబున భగవద్గీతలయందుఁ బంచమాశ్వాసము అనియున్నది. ఇతనిగురువు రామబ్రహ్మేంద్రుఁడు. అతనిగురువు తిమ్మయ. ఆతిమ్మయ్యకుగురువు యోగానందుఁడు. అతనిగురువు చింతలలింగావధానులు. ఆయనగురువు ధేనువుకొండ తిమ్మనార్యుఁడు. ఆతిమ్మనార్యుని గురువు దత్తాత్రేయయోగీశ్వరుఁడు. ఈగురుపరంపరను దెలుపుపద్యములనుపద్యభాగములను ఆంధ్రభగవద్గీతకృత్యాదినుండి యీక్రిందనుదాహరించుచున్నాఁడను.

సీ. గీ. అట్టిపరమమునీంద్రు పాదములను
గురుతరంబుగ ధేనువుకొండ తిమ్మ
నార్యుఁ డరలేక సేవించి యన్యమైన
తలఁపులను బాసి చిన్మూర్తి నెళవుఁ గనియె.

గీ. మఱియు ధేనువుకొండ తిమ్మన్నపదము
లపుర చింతల లింగావధాను లెపుడు

నిరతమును గొల్చి పరమాత్మ సెళవుఁ గాంచి
యవ్యయం బైనచిత్సౌఖ్య మంది పొందె.

సీ. అవుర చింతలలింగనార్యు పాదాబ్జముల్
గరిమ యోగానంద గురువరుండు
స్థిరచిత్తుఁడై కొల్చి......

క. ఆయోగానందుని పద
మే యెప్పుడుఁ దిమ్మగురుఁడు మిక్కిలి గొల్చెన్.

ఉ. అట్టిమహానుభావుని పదాబ్జము లెప్పుడు నాత్మలోపలన్
పట్టుగనిల్పి ... ...
... ... వా
గ్దిట్టయు నైనరామగురుదివ్యమహత్త్వము నెన్నశక్యమే.

సీ. ... ...
రామబ్రహ్మేంద్రగురునందు నేమికొదువ

క. భ్రమవిరహితమతి గలిగియు
నమలిన వేదాంతసార మరయుటచేఁ గం
భమువాటి నారపని ధర
సుమతులచేఁ బిలువఁబడితి శుభకరలీలన్.

తిక్కనసోమయాజి తనభారతమును హరిహరనాథునకుఁ గృతి యొసంగుట కారణముగా భారతభాగ మైన భగవద్గీతల నీతఁడును హరిహరనాథున కొసంగియుండెను. దత్తాత్రేయయోగిమఠము నెల్లూరు ప్రాంతమందుండుటను బట్టియు హరిహరనాథకృతిపతిత్వమును బట్టియు నీకవి నెల్లూరు మండలము వాఁడనియు, క్రీ. శ. పదునాఱవశతాబ్ది నుత్తరార్థముననున్నవాఁ డనియు నిర్ణయింపవచ్చును. ఇతఁడు గ్రంథాదియం దీక్రింది శ్లోకమును రచియించియున్నాఁడు.

శ్లో. నమో వేదాంతవేద్యాయ నిత్యసత్యానుసారిణే
శ్రీమోక్షలక్ష్మీ నాథాయ శ్రీరామబ్రహ్మణేనమః

ఈరామబ్రహ్మేంద్రుఁడే యీతనిగురువు.

కులమెల్ల నశియింప నెలమిఁ బురాతన
కులధర్మములు నన్ని కూలిపోవు
వంశానుచారముల్ వదలినపిమ్మట
బలమైన పాపంబు ప్రాప్తమౌను
ననిపల్కు శ్రుతిమూల మంచాత్మలోఁ గని
యిట్టి ద్రోహము చేసి యెలమిమీఁద
పోఁగొట్టుకొనుమార్గమే గాన కిప్పుడు
కులమిత్రులౌవారిఁ గూలలేను
అదియుఁ గాక నధర్మ మగ్గలంబైన కు
లంబు స్త్రీచే దూషణంబు గనుట
వర్ణ సంకరములు పుట్టవలయునట్టి
హేతువులు వచ్చుటయుఁ గాంచి వెఱచువాఁడ.

కం. ఊరకయుండుట కుశలం
బారయ నా కనుచు హృదయమందున దోఁచెన్
ధీరులు సంతోషింతురు
గారవమును మోక్షసుఖముగల్గును గృష్ణా!

చం. అనుచును బల్కి కార్ముకము వస్త్రములున్ దిగనాడి దుఃఖమున్
బెనగొని చిత్తవిభ్రమము పెల్లుగఁ బైకొసరాఁగ నాహవం
బున బహుదీనవృత్తి నరదంబుపయిం దనుదానె వెన్కకున్
బనుపడి గూరుచుండె ననిపల్కెను సంజయుఁడంత రాజుతోన్.

కం. చినిఁగినచేలము లెటువలె
మనుజుఁడు విడనాడి నూత్న మగువస్త్రవు లే

యనువున ధరించునటు మీఁది
తనువు విడిచి దేహి క్రొత్తతనువులుపొందున్.

తే. గీ. ప్రకృతియొక్క గుణంబుల భ్రాంతిఁబొంది
మూఢుఁడగు వాఁడు త్రైగుణ్యమూలమైన
కర్మములయందు లెస్సగాఁగట్టువడుచు
బద్ధుఁ డయ్యును బరమార్థసిద్ధిఁ గనఁడు.

చం. అదియునుగాక భూతముల యన్నిఁటియందు సమత్వబుద్ధియిం
పొదవఁగఁ గల్గి సంశయముపొందక మోహవివర్జితుండునై
మదినిఁ బ్రియాప్రియంబు లనిమక్కువసేయని జ్ఞాని యేమియా
పదలును లేక బ్రహ్మమును బట్టుగఁ బొందఁగఁ గల్గుఁ ఫల్గునా!

తే. గీ. సర్వసంకల్పజాలముల్ సమయఁజేయు
వాని సన్న్యాసిగాఁ గనవలయునట్లు
సేయకున్నట్టివాఁ డాత్మసారపదవి
గన్న యోగియటం చనియెన్న రాదు.

కం. తానున్న కారణం బది
తానూనిన నూనకున్నఁ దప్ప దటంచున్
లోనిశ్చయించు పురుషుని
జ్ఞాని యనుచు విబుధులంద్రు గజరిపువర్యా!

222 యోగానందావధూత

ఈయవధూత ఆత్మైకబోధము, గురుశిష్యసంవాదము, అను వేదాంతవిషయ ప్రతిబోధకము లగు రెండు ద్విపదకావ్యములను రచియించెను. ఈరెండుగ్రంథములును ముద్రితము కాలేదు. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమునం దముద్రితప్రతులున్నవి. ఈయవధూత తాను లింగగురుని శిష్యుఁడనని యీక్రింది ద్విపదలలో వ్రాసుకొనియున్నాఁడు.

చెలువైన గురులింగ శిష్యుండ నగుచు,
అలరు యోగానంద అవధూతిస్వామి
నైనట్టి నేనును నాగురుం దలఁచి
పూనికతోడుత బుద్ధను చెలికి
సకలవేదాంతార్థసారమై యున్న
యకలంక మాత్మైక్యమదివిస్తరించి
ఒప్పైన ద్విపదగా నున్న దున్నట్లు
చెప్పితి ద్విపదను చిత్తగించుండు

ఈతనిరచనములలో వ్యాకరణదోషములు విపులముగానున్నవి. ఆవిషయమును గవియే యిట్లు చెప్పియున్నాఁడు

అనుభవార్థంబంత యది లెస్స తెలిసి
అనుదినమీబోధ నరయుఁడు మీరు
యతిప్రాసములగొడవ యేలను మాకు
గతి గురుఁడనితలఁచు గతియదిమాకు.

ఈతనిగురుఁడైనలింగగురుని సంపూర్ణనామము చింతల లింగావధానులు. ఈలింగావధానులును, శ్రీరామస్తవరాజమును రచించినముమ్మడి మల్లనకవియు, ఆంధ్రభగవద్గీతలను రచించిన కంభంపాటి నారపామాత్యుఁడును, ధేనువుకొండ తిమ్మయామాత్యుని శిష్యులు. కావున

వీరందఱును సమకాలికులు_వీరు నెల్లూరుమండలవాసులు. ఈతిమ్మయ యాఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. దత్తాత్రేయయోగి శిష్యుఁడు.

యోగానందావధూత సన్యాసి. ఈతని పూర్వాశ్రమవిశేషములు తెలియలేదు. ఈకవినిగూర్చి యింకనేమియుఁ దెలిసినదికాదు.

దత్తాత్రేయయోగినిగూర్చియు, నాతని శిష్యపరంపరను గూర్చియు పరమానందయతి చారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. దానిని బట్టి యీయవధూత పదునాఱవశతాబ్దియం దుత్తరార్ధమున నున్నవాఁ డని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. ఈతని కాలముననే పరమానంద యతియను నింకనొకయతీంద్రుఁ డున్నాఁడు. అతఁడును వేదాంత గ్రంథములను గొన్నిటిని రచియించియుండెను. అతఁడు నీతఁడును భిన్నులు. అతఁడు దత్తాత్రేయ యోగిపుంగవుని ప్రత్యక్షశిష్యుఁడు. యోగులలో సదానందవరదరాజయోగి, శాంతానందయోగి అనువారు కలరు. వారీయవధూతకంటె భిన్నులు.

223 అఖండసచ్చిదానందావధూత

ఈయవధూత పురూరవశ్చరిత్ర యను వేదాంతగ్రంథమును రచియించెను. ఎన్నియాశ్వాసములో తెలియరాదు. పురూరవచక్రవర్తికి నారదుఁడు తత్త్వోపదేశముచేసినకథ యిందు వర్ణితమైనట్లీక్రింది గద్య పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

క. శ్రీమద్వేదాంతార్థ
స్తోమోల్లసదమలచిత్త! లోయజభవపు
త్రా! మహితతత్త్వవిధము ద
యామతితోఁ జెప్పుమని ధరాధిపుఁ డడిగెన్.

కవి యవధూత యగుటచే నీతనిపూర్వాశ్రమ వృత్తాంతము లేవియుఁ దెలుపలేదు. ఈగ్రంథమెన్నియాశ్వాసములో తెలియదు. ఒక్క

యాశ్వాసముమాత్రము మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున నున్నది.

మచ్చునకొకపద్యము:—

చ. వనమునసున్న నేమి! గృహవాసముఁ జేసిననేమి యాత్మభా
వనయు నసంగవృత్తి యరివర్గజయంబును గల్గియుండినన్
వనమునసున్న నేమి గృహవాసముఁ జేసిననేమి యాత్మభా
వనయు నసంగవృత్తి యరివర్గజయఁబును లేకయుండినన్.

ఆత్మైక్యబోధాది వేదాంత గ్రంథములను రచించిన యోగానందావధూత యొకఁడు కలఁడు. వీరిరువురును భిన్నులని తోఁచుచున్నది. అతఁడు లింగగురుని శిష్యుఁడ నని చెప్పుకొనినాఁడు ఈతనిగురువెవ్వరో తెలియదు. ఈయవధూత కాలమును దెలియదు. భావిపరిశోధనా సౌకర్యమునకై యీయిరువు రవధూతల నొక్కచోఁ జేర్చితిని.

224 శాంతానందయోగి

ఇతఁడు శ్రీగురుదత్తాత్రేయపీఠపరంపరలలోని శ్రీ బ్రహ్మానందస్వామి శిష్యుఁడఁట. ఇతనిఁగూర్చి యింకేమియుఁ దెలియదు. పందొమ్మిదవ శతాబ్దియందలివాఁడని శతకకవులచరిత్ర వ్రాసినది. 108 కందపద్యములుగల నీతిబోధకమగు రామశతకమును రచియించెను. వ్యాకరణదుష్టము లైనప్రయోగములు తఱచుగాఁ గలవు. శైలిచూపుటకొఱకు మూఁడు పద్యములను వ్రాయుచున్నాఁడను.

క. కలిమియు లేమియు రెండును
గలకాలము నిలువఁబోవు కల్లలు జనులీ
యిలఁ గలరాజుల కథలను
నిలుకడగను సంతతమ్ము నెఱుఁగరె రామా... 21

క. తనకన్న తెలివిపరుఁ డిలఁ
గనఁబడఁ డెచ్చట నటంచు గర్వంబునఁ దాఁ
దనలోన మురియుమూర్ఖుని
కెన దున్నను జెప్పవచ్చు నింపుగ రామా 48

క. బొక్కలను నక్క వెదకును
అక్కరతోఁ గిటి యమేధ్య మంతట వెదకున్
కుక్క మునక కోరి వెదకును
తక్కరిగాఁ డెపుడు వెదకుఁ దప్పులు రామా! 70

ఈతఁడు దత్తాత్రేయ శిష్యపరంపరలోనివాఁడైనచో క్రీ. శ. 1600 ప్రాంతమువాఁ డని చెప్పవలయును. పందొమ్మిదవ శతాబ్దియందీ మతము లేదు. ఉత్సన్నమైపోయినది.

---

225 వెణుతుర్ల ఒడ్డెయ్యకవి

ఇతఁడు శుక్లయజుశ్శాఖకుఁ జెందిన బ్రాహ్మణుఁడు; కౌండిన్యసగోత్రుఁడు; మంగళగిరిపుత్రుఁడు; వెంగనామాత్యపౌత్రుడు

ఈకవి శృంగారరసాలవాలము, బాలగోపాలవిలాసము అను రెండు పుస్తకములను రచియించెను. ఆగ్రంథములలోఁ గవి తనను గూర్చి వ్రాసికొనిన పద్యముల నీక్రిందనిచ్చుచున్నాఁడను.

సీ. ప్రథమశాఖాన్వయపాదోధిసన్మిత్రు
మహనీయకౌండిన్య మౌనిగోత్రు
వసుధ శ్రీవెణుతుర్ల వంశపవిస్తారు
ననుపమబ్రహ్మవిద్యావిహారు
నాంధ్రగీర్వాణ భాషాదభ్రకోవిదు
నాటకాలంకారనయునినాదు

మేదురశృంగారమృదుకవిత్వధురీణు
వరబుధనిచయసేవాప్రవీణు

గీ. సుగుణసముదాయు వరవచశ్శుభనికాయు
వరనుతవిధేయు నొడ్డెయ్య నామధేయు
నన్ను మన్నించి యతఁడు ప్రసన్నకరుణఁ
గాంచి యిట్లనిపలికె సగౌరవముగ

బాలగోపాలవిలాసము.

ఉ. శ్రీరఘువీరభక్తిరససింధువిహారుఁడ శుక్లయాజుషా
చారుఁడ దేశికాంఘ్రిపరిచారుఁడ నేవెలుతుర్లవంశవి
స్తారుఁడ వడ్డినామకవిసత్తముఁడన్ రఘువర్యుపేర శృం
గారరసాలవాల మనుకావ్యము సేతు జగద్ధితంబుగన్.

శృంగారరసాలవాలము.

గద్య: ఇది శ్రీమద్రామభద్రకరుణాకటాక్షలబ్ధకవితాచమత్కార వెలు
తుర్లకులాలంకార కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర వేంగనార్యపౌత్ర సాధు
చారిత్ర మంగళగిరిపుత్ర వినయగుణధుర్యవడ్డికవివర్యప్రణీతంబైన.

శృంగారరసాలవాలము.

ఈగద్యయందు "వెంగనార్య" పౌత్ర అనియుండఁగా బాల గోపాలవిలాసగద్యయందు "వేంగనామాత్య" పౌత్ర అనియున్నది. వేంగనామాత్యుఁడనుట నిజమయినచో నీతఁడు ప్రథమశాఖానియోగి బ్రాహ్మణుఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈకవి నివాస మేదియో, ఈతఁ డెప్పటివాఁడో తెలియఁదగిన యాధారములేమియు నీరెండు గ్రంథములయందును లభింపలేదు. బాలగోపాలవిలాసముయొక్కయుము ద్రితప్రతి, అనంతపురముజిల్లా ధర్మవరము తాలూకాలోని ముక్తాపు రము రైలుస్టేషనునకు నేడెనిమిదిమైళ్లదూరమునం దున్న పెద్దచిగుళ్ళ రేవు అనుగ్రామమునందు లభించినదని ముద్రితప్రతికి పీఠికవ్రాసిన శ్రీపెండ్యాల వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులుగారు వ్రాసియున్నందునను కవి "శ్రీరఘువీరభక్తిరససింధువిహారుఁడ" నని వ్రాసిన పద్యములోని

రఘువీరశబ్దము కడపమండలములోని ఒంటిమిట్ట రఘువీరుని స్ఫురింపఁ జేయుచున్నందునను బాలగోపాలవిలాసరచనమునకై కవిని బ్రోత్స హించిన, ఎగ్గోను శేషనమంత్రి నందవరీకనియోగిబ్రాహ్మణుఁ డగుట వలనను వెణుతుర్లయనుగ్రామము కర్నూలు మండలమునం దుండుటచే తను, ఈకవి దత్తమండలములలోనివాఁడని యూహా వొడముచున్నది. విశ్వామిత్ర గోత్రజుఁడగు నీశేషన్న మంత్రి నీకవి యీక్రిందిపద్యము లలో నుతించియున్నాఁడు. ఈపద్యమునందును రఘువీరశబ్ద ముదాహ రింపఁబడినది.

సీ. శ్రీరామపదపద్మసేవాభిరాముండు
వరనందవరవంశవనధిసోముఁ
డగణితాయతధర్మసుగుణసంపన్నుండు
గాంభీర్యనీతివాక్య ప్రసన్నుఁ
డతిదీనజనపాలనాభ్యాసనిరతుండు
బుధకవిస్తుతమహాపుణ్యచరితుఁ
డనఘుఁడు శాంతవినయనిధేయుండు
సతతాన్నముఖదానసముదయుండు

గీ. సకలహరిదంతవిశ్రుతస్ఫారకీర్తి
భూరికరుణారసస్ఫూర్తి చారుమూర్తి
సత్యసంధానుఁ డెగ్గోను నుత్కులీనుఁ
డుచితశుభపాళి శేషన్నసచివమౌళి.

చ. కవిబుధపండితోత్తములు గాయకసత్తము లాత్మతుల్య బం
ధువులు తనూజభృత్యవితతుల్ పరివేష్టనసేయ దివ్యవై
భవమున గొల్వుగైకొని సభాస్థలిలోనఁ బురాణకావ్యముల్
వివరణ సేయువేళ రఘువీరపదాబ్జనిబద్ధబుద్ధియై.

ఈ శేషన్నమంత్రి యన్నయగు రామయమంత్రి శ్రీకృష్ణభూపా లునియొద్ద మంత్రియైయున్నట్లీక్రిందిపద్యములోఁ దెలుపఁబడినది.

శా. శ్రీరామప్రతిమున్ దదగ్రజ యశ్శ్రీకృష్ణభూపాల భూ
భారాశేషవిశేషపాలన కళాపారీణు సత్యవ్రతో
దారారంభవిచారునిన్ హరిపదధ్యానైకనిష్ఠాగరి
ష్ఠారూఢాత్ముని రామమంత్రివరు నెంచన్ శక్యమే యిద్ధరన్.

బాలగోపాలవిలాసమునకుఁ బీఠికవ్రాసిన పెండ్యాల వెంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారీపద్యములోని శ్రీకృష్ణభూపాలకుని మొదట శ్రీకృష్ణదేవరాయలుగాఁ దలంచియుఁ బిమ్మట బాలగోపాల విలాసము నందలి వర్ణనములలో అలసాని పెద్దన్న, నంది తిమ్మన్న పోకడలేకాక పైకవులకుఁ బిమ్మటనుండిన రామరాజభూషణుని వసుచరిత్రలోని సమాసగమనాదులును వర్ణనావిశేషములుగూడ నిందుఁ జూపట్టుటచేఁ బదునాఱవ క్రైస్తవశకముయొక్క కడపటనున్న నంద్యాలరాజగు శ్రీకృష్ణరాజుకడఁ గృతిపతియన్నయగు రామయమంత్రియు మంత్రిగా నుండుననియుఁ గృతిభర్త యగు శేషనమంత్రియు కృతికర్త ఒడ్డెయ్య కవియు నాకాలముననే యచటనే యుండియుండురనియు దృఢముగ దలంప నగుచున్నది. మఱియుఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన విజయవిలాసములందలి 'కంగుల్ దీరిన పైఠిణీరవిక' అనువాక్యము దీనియందును "పైఠిణీరవిక కంగుల్ దీరిపొంగారగా" అనుమార్పుతోఁ బ్రయోగింపఁబడుటచే పదునేడవక్రైస్తవశకారంభమున నుండిన చేమకూర వెంకటకవికిఁగూడ నీతఁడు పిమ్మటనుండెనా యనియనుమానించితిని గాని, యాకాలమున నెచటను 'కృష్ణరాజ' నాముఁడు ప్రభువుగానుండకపోవుటచేతను 'పైఠిణీరవికకంగుల దీయుట' అనునానుడి ప్రాచీనకాలమున వాడుకొనబడు పదమని పెద్దలవలన వినియుండుటచేతను వేంకటపతికిఁ దరువాత వాఁడు కాఁడీతఁడని చెప్పవలసియున్నది. మఱియు నరసభూపాలీయములో లేనట్టివియు సంస్కృతమున 'రసమంజరి' మొదలగు గ్రంథములలో నభిహితమగునట్టివియు 'నాయికానాయకరస' నిర్ణాయకబోధకములగు నంశములతోఁగూడున ట్లీతఁడు 'శృంగారరసాలవాలము' అను గ్రంథమును నరసభూపాలీయమును భట్టుమూర్తి రచించిన వెంటనే

రచించియుండును. అందుచే నీతఁడు పదునాలవశతాబ్దము చివరనుండిన 'పింగళిసూరన' మహాకవికి సమకాలికుఁడై యుండునని తలంప నగుచున్నది" అనివ్రాసియున్నారు. శాస్త్రులుగారియూహ ప్రమాదజనితమేమోయని తోఁచుచున్నది. పై పద్యములోని కృష్ణభూపాలకుఁడు నంద్యాల కృష్ణరాజని యూహించుటకుఁ దగినయాధారమేమియును లేదు. కృష్ణరాజనాముఁడు లభింపకపోవుటచే రామయమంత్రినినంద్యాల కృష్ణరాజుకడ మంత్రియేమో యని యూహించిరి. కాని అట్టివాఁడొకఁడెవ్వఁడేని దొరకినచో సీకవిని పింగళి సూరన్నకంటె నవీనుఁడని చెప్పుటకు శాస్త్రిగారికి నిష్టమే యనివారివాక్యములవలన స్ఫురించుచున్నది. శృంగారరసాలవాటీకాకారుఁడీకవి నవీనుఁడని యీక్రింది వాక్యములలో వ్రాసియున్నారు. "రచనాకౌశలమునుబట్టియు, పూర్వకవులచే ననుసరింపఁబడిన కృత్యాది వర్ణనాదికములు, షష్ఠ్యంతములు స్వప్నసాక్షాత్కారములు మున్నగు ప్రబంధపరిస్థితులు నిందు లేకుండుటచేతను ఈకవి నవీనుఁడనిమాత్ర మూహింపవచ్చును. అనఁగా నాంధ్రవాఙ్మయమునందు ప్రబంధనిర్మాణవ్యవస్థ యేర్పడిన పిమ్మట నందలి నాయికానాయకాది లక్షణములను, అలంకారికమర్యాదలతో లక్ష్యలక్షణసహితముగా నుపనిబంధింపదివిరిసట్టి, తర్వాతికాలమువాఁడనుట" (కృత్యాది, షష్ఠ్యంతములు శృంగారరసాలవాలమున లేకపోయినను, బాలగోపాలవిలాసమునందున్నవి. (బ్ర. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు ఆంధ్రకవుల చరిత్రమునం దీకవికాలమును నిర్ణయింపలేదు. కాని యితని నాధునికులలోఁజేర్చియున్నారు.

రేవూరి అనంతనార్యకృతమైన గాధేయోపాఖ్యానమును గృతినొందిన సేలము కృష్ణభూపాలుఁడొకఁడు కలఁడు. అతఁడే పై పద్యములోఁ జెప్పఁబడిన కృష్ణభూపాలకుఁడేమోయని నేనూహించున్నాఁడను. ఒడ్డెయ్యకవియు శేషన్నమంత్రియు దత్తమండలములోనివారై నప్పుడు శేషన్నమంత్రి యన్నయగు రామయ్యామంత్రి తత్పరిసరమండలమగు సేలమునందు మంత్రిగానుండెననుటలో విరుద్ధముగాన్పింపదు.

ఈయూహ నిజమయ్యేనేని ఒడ్డెయ్యకవి రేవూరి అనంతయజ్వతో సమకాలికుఁడై యుండునని యూహింపఁదగియున్నది. అయినను యితరాధారములు లభించువఱకు నీతనిని శ్రీశాస్త్రిలుగారి యభిప్రాయానుసారముగ క్రీ. శ. 1600 ప్రాంతముననందే యుంచుదము.

ఈకవిరచించిన శృంగారరసాలవాలము మూఁడాశ్వాసముల యలంకారశాస్త్రగ్రంథము. ఇది శ్రీరామున కంకితమీయఁబడినది. ఇందు నాయికానాయకలక్షణములు, శృంగారవీరకరుణాదిరసస్వరూపములు, హావభావాదులు మృదుమధురపదలలితము లగు పద్యములలోఁ జెప్పఁబడినవి. శాస్త్రవిషయమును సులభశైలిలో నీకవి చక్కగా వ్యక్తీకరించి యున్నాఁడు. రసములలోనెల్ల నుత్తమమయిన శృంగారరసమును, శ్రీకృష్ణుని క్రీడావిలాసములే లక్ష్యములుగా నిశ్రగ్రంథమును జేసెదనని కవి యాక్రింది రెండుపద్యములలోఁ దెలిపియున్నాఁడు.

తే. గీ. రసములం దెల్ల శృంగారరసమ రసము
　　శ్రేష్ఠమగుఁ గాన దద్రసస్థితు లనేక
　　భేదరీతుల వర్తించుపెం పెఱింగి
　　యేరచించెదఁ గావ్యమ దెట్టులనిన?

గీ. అవధరింపుము పూర్వసత్కవినికాయ
　　కావ్యలక్షణలక్ష్యసంగతు లెఱింగి
　　కృష్ణదేవుఁడు సల్పినక్రీడ లాంధ్ర
　　భాష శృంగారరసము నేర్పరతు నిటుల.

ఈగ్రంథమందలి కవిత్వవైఖరి తెలియుటకై కొన్నిపద్యము లిట నుదాహరింపఁబడుచున్నవి.

ఉన్మాదము:—

చ. చని తడవయ్యె నేమిటికొ సారసనాథుఁడు రాఁడు పిల్వఁగాఁ
　　జనుచను మోహశుకంబ రయసంగతిమై చనవద్దు వద్దహో
　　చనియెద వేని తద్వచనచాతురిచేత ముఖానురాగ మిం
　　పెనయఁగ సాక్షి క్రమ్మఱఁగ నీవును వత్తువొ రావొ కావునన్. 1౮

చాపలము —

చ. సరసిజనాభుఁ జూచి సతి జగ్గుగ నిల్చిమరల్చి మోవి పుం
గురు లటుదువ్వి నవ్వి జిలుకుం గులుకుం పగదొల్కఁ బల్కి న
మ్మరుఁ డనుసూత్రధారి యసమానగతిన్ నటియింపఁ జేయఁగాఁ
బరిపరిరీతిమై బెళుకు బంగరుజంత్రపుబొమ్మకై వడిన్. 1అ.

ముదిత —

ఉ. మందరుఁబోయె నామగఁడు మామకుఁ జూపులు మందమత్తకున్
ముందుగఁ దోరపుంజెవుడు మోహనరూపధరుండు కృష్ణుఁ డిం
పొంద సమీపగేహమున నుజ్జ్వలలీల వసించియుండునో
యిందునిభాస్య! నెమ్మది మదీప్సితముల్ ఫలియింపకుండునే 2అ

ఉపపతినాయకుఁడు —

సీ. ఎదురైనఁ గనుసన్న నొదిగినవ్వుటె కాని
తగులూర నెవ్వగల్ దార్పఁ గలుగ
దెపుడు సందానని యెదురుచూచుటె కాని
కోరినప్పుడె జోకు గూడఁ గలుగ
దంది వీడియ మియ్య సందుగొందులె కాని
మిసిమిముచ్చటల పెంపెసఁగ గలఁగ
దదనైనఁ దత్కార్యమెదఁ దత్తరమె కాని
తమిదీర భోగించు తాల్మి గలుగ
దైన నితరేతరము ప్రేమ మగ్గలముగఁ
బాయ కేప్రొద్దు మనమునఁ బాదుకొనఁగ
వలనుమీఱంగ హరియంతవాని కైన
నన్యకన్యాసమాగమ మూనఁగాదె. 3అ.

ఈతఁడు రచించిన బాలగోపాల విలాసమునందలి కథ శ్రీకృ
ష్ణుఁడు నీలాసుందరిని బరిణయమాడుట. ఈకథ హరివంశమునుండి
గ్రహించిన ట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

క. హరివంశమాల కింపుచు
హరి నీల వరించె బాలుఁడై యనవిని యా

హరిణాక్షీ యెవతె? యేగితి
హరిఁ దగ వరియించెఁ జెప్పఁ డంతయుఁ గరుణన్.

తొల్లి తారకామయయుద్ధమునందు శ్రీమహావిష్ణువుచే మడసిన కాలనేమి యనురాక్షసుని తనయు లేడ్వురును కుంభకుం డనుగొల్లవాని మందలో నేడు వృషభములై జన్మించి జనులను పీడింపుచుండ నాతఁడా వృషభముల నదపులోనుంచఁజాలక యావృషభములను జయించినవాని కత్యంత సౌందర్యవతి యగు తనకూఁతు నిత్తునని చాటించెను. శ్రీకృష్ణుఁడావృషభములను జయించి నీలను వరించెను. ఈకథనే కూచిమంచి తిమ్మకవి సార్వభౌముఁడు నీలాసుందరీ పరిణయమను నచ్చతెలుగు ప్రబంధముగా రచించెను. భాగవతమునందును గొంతభేదముతో నీకథ కలదు. నీల గొల్లకన్యకాదు. కోసలదేశపురాజగు నగ్నజిత్తు అనువాని కూఁతురు నాగ్నజితి యనునామము కలది. సప్తవృషభగాథ అందును నిందును సమానమే.

బాలగోపాలవిలాసము ప్రబంధము కావున హరివంశము నుండి యితివృత్తమును మాత్రము గైకొని వర్ణనాంశములను జేర్చి మూఁడాశ్వాసముల కావ్యమును రచించినాఁడు. ఇతనికవిత్వము మృదుమధుర పదసంయుతమై మనోహరముగా నున్నది. బాలగోపాలవిలాసమునుండి నాలుగు పద్యముల నుదాహరించెదను.

చ. సరసత నేపు జూపుచు వెసన్ లతికాబ్జముఖీనికాయ మిం
పారయఁగఁ బల్లవానుగతు లూనిననేని వియోగరాగముల్
సరభి జనింపుచో మొగడచన్నులు పైబలుపిక్క నిక్కఁగా
మెఱసె వనాంతరంబులను దోరపుఁ గాంతి వసంతసంగతిన్. 1ఆ.

చ. జలరుహసంభవుండు కరచాతురి బంగరుచే లతాకృతిన్
దొలుత రచించి దాని మఱితొయ్యలిఁగా నొనరింపఁగాఁ జుమీ
యలరుకుచంబులన్ ఫలము లట్లు రచింపకయున్నఁ బూపలై
మొలచి క్రమానువృద్ధిఁ గడుమొత్తములై జిగిమీర నేటికిన్. 2ఆ

ఉ. చందుర! శంకరుండు బెలుచం గొని యౌఁదల జేర్చె నంచు మి
న్నందుటె కాని మీఁదెఱుఁగ వారయ నావిభుఁ డాత్మజాతునే
నిందనయుగ్రతం గరచి వేఱుగఁ గన్కిసరాను వాఁడు ము
మ్మిందును కుత్తుకన్ విసము నేచినవారల నమ్మవచ్చునే. శిఆ.

ఉ. తోయట ముత్యముల్ గొనియుఁ దోయజనేత్రుఁడునిల్వఁ జూచియా
తోయజగంధి సంతసము తొంగలి ఱెప్పల కుప్పతిల్ల నీ
తోయమువారలెవ్వ రిలతోయజనాథ యటంచు మించుగా
పాయనిభక్తిఁ బోసె తలఁబ్రాలు దనంతనె ముందుముందుగన్.

ఈబాలగోపాలవిలాసమును శేషన్న మంత్రిప్రేరణముపై శ్రీరామచంద్రిన కంకిత మొనర్చిన ట్లీక్రిందిపద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది

ఉ. ప్రేమ మదీయమిత్రుఁడవు పెంపు దలిర్పఁగ సత్కవీంద్ర! శ్రీ
రామపదారవింద నుతి రంజిలు నిశ్చలభక్తి గావునన్
రామసమర్పణంబుగను రమ్యతటాకవనాదిసంతతి
స్తోమముఁ బూన్పఁగా వలయు నుస్థిరచిత్తముతోఁ జెలంగగన్.

గీ. నీవు హితుఁడవు గావున నీవొనర్చు
బాలగోపాలలీలాప్రబంధరాజ
మవనిజాభర్త కంకిత మాచరింపు
మస్మదీయహితార్థ మీవాత్మ నలరి.

— ❧ —

226 ఎలుగంటి పెద్దనకవి

ఇతఁడు ప్రథమశాఖానియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; కాత్యాయనసూత్రుఁడు; కాశ్యపగోత్రుఁడు; మల్లమాంబా కొండయామాత్యుల పుత్త్రుఁడు.

ఈకవి భిన్నప్రకీర్ణ గణితములను బద్యరూపకముగా రచియించెను. భిన్నగణితమునకు వేఱుగను, ప్రకీర్ణగణితమునకు వేఱుగను కృత్యాది పద్యములను గద్యలను రచియించియున్నాఁడు. కాని వాటియందు శబ్దభేదము కాని యర్థభేదములేదు.

సంస్కృతమున వీరాచార్యులు రచించిన గణితశాస్త్రమును పావులూరి మల్లన తెల్గించినను. అది చాలకష్టముగా నుండుటచే సులభముగాఁ దెలియుటకై తా నీగ్రంథమును రచించితినని కవి యీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. ఘనుఁడై వీరాచార్యులు
తన మహిమను వెలయఁ జేసె దశవిధగణితా
లను పద్ధతులు ధరిత్రిని
మునుపే యష్టాధికారములు మొదలనియున్

శా. వీరాచార్యులు సంస్కృతాన గణితాల్ విఖ్యాతిగాఁ జేసెఁదా
నారూఢిం బది, పావులూరికవి మల్లామాత్యు తెల్గించెనన్
పేరేగాని గుణించ లేరు గణకుల్ భిన్నప్రకీర్ణంబు లీ
తీరైన న్నెలుగంటి పెద్దన్న యువిన్ దెల్పెన్ గుణించన్ ధరన్

క. భిన్నప్రకీర్ణగణితము
లన్నని గుణియింపఁ గఠిన మందఱు కనఁగా
నెన్న నెలుగంటి పెద్దన
చెన్నలరఁగ బాలబోధ చేసెం దెలియన్.

క. హాటక మయినప్రకీర్ణము
పాటించి గుణింపఁజేతు బహుపద్ధతులన్

గాటం బగులెక్కలు క
ర్ణాటకమున వెలయు సూర్యనారాయణుఁడా!

కవి తనను గూర్చి యిట్లు చెప్పియున్నాఁడు.

క. ఘనకాశ్యపగోత్రుండను
జనుకాత్యాయనుఁడఁ బ్రథమశాఖాన్వయుఁడన్
జనమల్లమాంబ కొండన
తనయుఁడ నెలుగంటి పెద్దధన్యుఁడ జగతిన్.

క. ఇల శుక్లయజుర్వేదము
గలకాత్యాయనకసూత్ర కాశ్యపగోత్రుం
డెలుగంటి కొండయప్రభు
కులముఖ్యుఁడఁ బెద్దఘనుఁడ గుణితజ్ఞుండన్.

క. గణపతిని సూర్యనారా
యణదేవుని భక్తిఁ గొలిచి యనవరతము భూ
గణకులను దలఁచి వారి క
రుణతోడుతఁ భిన్నగణితరూపముఁ గంటిన్.

క. నారాయణవరలబ్ధుఁడఁ
బారీణుఁడ సకలగణితపద్ధతులందున్
ధీరుఁడను రాజసభలను
బేరే యెలుగంటి వంశపెద్దన యనఁగన్.

ఈకవి యెచ్చటివాఁడో యెప్పటివాఁడో తెలిసినది కాదు. ఈతఁ డాంధ్రకవుల చరిత్రలోఁ జేరలేదు.

ఈతనికాలము సరిగా తెలియుపట్లు పదునాఱవ శతాబ్ది నుత్తరార్థమని తలంపవచ్చును. ఈగ్రంథము ముద్రితముకాలేదు. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున నొక వ్రాఁతప్రతి యున్నది. ఉదాహృతపద్యములను బట్టి యీతని కవిత్వము మృదువై హృదయంగమముగా నుండునని తోఁచుచున్నది.

227 జక్కరాజు రామకృష్ణకవి

ఇతఁడు ఎఱ్ఱయామాత్యపుత్రుఁడు; భారద్వాజస గోత్రుఁడు; మదనగోపాల వరప్రసాదలబ్ధసారస్వతుఁడు.

ఈకవి కామందకీయ నీతిశాస్త్రమును దెలుఁగున నెనిమిదాశ్వాసముల పద్యకావ్యముగా రచియించి తిమ్మయ వెంకటాద్రిప్రభువున కంకితము చేసెను. ఇది రాజనీతిని బోధించుగ్రంథము. విష్ణుగుప్తుఁడు చెప్పినరాజనీతి శాస్త్రమును గామందకుఁడు సంస్కృతమున రచియించినట్లును, దానిని రాజదేవుఁడు భూమిపై వెలయించినట్లును గవి యీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శా. శ్రీమంత్రాధ్యుఁడు విష్ణుగుప్తుఁడు వచశ్శ్రీయుల్లసిల్లన్ ఘనం
బై మించంగ నొనర్చినట్టినయశాస్త్రార్థంబు కామందకుం
డామోదంబున సంగ్రహించి నయకావ్యంబై దగన్ జేసె నీ
భూమిన్ సర్వహితంబుగా ఋజువుగా భూపాలయోగ్యంబుగా.

క. శ్రీమంతుఁడు గుణవంతుఁడు
ధీమంతుఁడు నైనరాజదేవుఁడు వెలయన్
దామంతు కెక్కి యాజ్ఞనె
భూమిస్థలి నిత్యమార్గమున నిల్పె దయన్.

కృతిపతియైన వెంకటాద్రిని గవి వర్ణించినపద్యములలో నీక్రిందివిరెండు లభ్యములైనవి.

క. ఈరీతి పుత్రమిత్ర
శ్రీరాజితుఁ డగుచు రాజసేవిత చరణాం
భోరుహుఁడై వేంకటధర
ణీరమణుఁడు వెలయు విజయనిత్యోదయుఁడై.

క. తెంకణచోళద్రావిడ
కొంకణ భూపాలదళితఘోటీపేటీ

సాంకవతతికిన్ దిమ్మయ
వేంకటజనపతికి నీతివిలసితమతికిన్.

ఈవెంకటాద్రి ప్రభువు అయ్యలరాజు అయ్యలకవి భాస్కర కవులు రచించిన రెట్టమతకావ్యమునకుఁగూడ కృతిభర్త. ఆకావ్యము నందు "నభిరామకామందకాఖ్యసత్కావ్యరత్నమునకు నేరాజు నాథుఁ డయ్యె" అని యీవెంకటాద్రి కీర్తింపఁ బడియున్నాఁడు. కావున నీకామందకీయమునకును రెట్టమతకావ్యమునకును కృతిభర్తయొక్కఁ డేయనుట నిశ్చయము. కృతిపతినిగూర్చి అయ్యలకవి చారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. ఈకామందకీయము ముద్రింపఁబడలేదు. తాళపత్ర ప్రతియొకటి తంజావూరులిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందున్నది. అందీ కామందకీయరచనాకాల మీక్రిందిపద్యములో గ్రంథాంతమునఁ జెప్పఁ బడినది.

మ. రమణీయంబుగ శాలివాహశకవర్షంబులో వెయ్యినే
నూఱను నారునై వెలయఁగాఁ బ్రౌఢిం దెనిఁగించి రా
ర మహిం దిమ్మయవేంకటాద్రివిభుపేరన్ వేడ్కగామంద
కీయము శ్రీవెంకటరామకృష్ణులు స్వభావంబొందనారూఢిగా

ఈపద్యము లక్షణయుక్తముగాలేదు. ప్రాసచెడినది— కాని యిందుఁజెప్పఁబడిన కాలము సరియైనదే. ఈపద్యమునుబట్టి గ్రంథ రచనాకాలము శా. శ. 1506 అయినది. రెట్టమతకావ్యమునకుఁ బూర్వమే కామందకీయము చేయఁబడినది. ఈగ్రంథరచనాకాలము క్రీ. శ. 1584 ప్రాంతము. కృతిపతినివాసము కర్నూలు మండలము లోని యెఱ్ఱంపాలెమగుటచే నీకవియు నాప్రాంతమువాఁ డనిచెప్ప వచ్చును. ఇంతకంటెఁ గవినిగూర్చి యేమియుఁ దెలియరాలేదు.

సంస్కృతకామందకీయమును, మడికి సింగనకుఁ బూర్వ మొకకవి యాంధ్రీకరించియున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది. మడికి సింగన తనసకలనీతి కథానిధానమునఁ గామందకీయములోనివని కొన్నిపద్యముల నుదాహ

రించియున్నాఁడు. సింగన పదునాల్గవశతాబ్దివాఁడు కావున నిందుండి యాతఁ డుదాహరణములను గైకొనెననుట కవకాశము లేదు. అందుచే నాకామందకీయకర్త భిన్నుఁ డనుట నిస్సంశయము. ఆతనిపేరు తెలియ లేదు. ఆకామందకీయము లభింపను లేదు. సింగనకవి యుదాహరించిన పద్యములనుబట్టి చూడఁగా ఆకామందకీయకర్త కవిత్వ మీ వెంకట కవి కవిత్వముకంటెఁ బ్రౌఢమయినదిగాఁ గాన్పించుచున్నదని బ్ర.శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగా రభిప్రాయమిచ్చియున్నారు.

తంజావూరు నందలి లిఖితపుస్తకముల పట్టికలో నుదాహరించిన రెండుపద్యముల నీక్రింద నీతనిశైలి తెలియుటకై యుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. ఈగతి నీతిమార్గమున నెంతయు నుస్థిరుఁడై నరాజు దా
ధీగరిమన్ వహింపుచును దిగ్విజయంబును సర్వసంపదల్
భోగము కల్మియుం గలిగి భూవిభులెల్లరుఁ జేరికొల్వ ను
ద్యోగములెల్ల చేకుర సుఖోన్నతి రాజ్యము సేయునిచ్చలున్.

ఉ శ్రీరఘురామపాదసరసీరుహభృంగసమానమానసో
దార మదారివీరవరదర్పవిమర్దన దుర్దమక్రియా
స్ఫారభుజాబలాధిక విసారితపూరితలోకసద్యశో
హంపిహార మానితమహాకరివాజివిరాజితాంగణా!

ఈకవి గోత్రాదికమీ క్రిందిగద్యవలనఁ దెలియనగును.

గద్య – ఇది శ్రీమన్మదనగోపాలవరప్రసాదలబ్ధసార సారస్వతభారద్వాజ సగోత్ర జక్కరాజు యఱ్ఱయామాత్యపుత్ర సుకవిజనవిధేయ శ్రీరామకృష్ణభక్తివైభవభాగధేయ వేంకటనామధేయ ప్రణీతం బైన కామందకనీతిశాస్త్రం బనుమహాప్రబంధంబునందు సేనావివరంబును సేనాప్రతిభావంబును కూటయుద్ధప్రకారంబును చతురంగబలప్రయోజనంబులును తబ్భూములును వ్యసనంబులును పారితోషికంబును చతురంగ బలపరిశంసయు నన్నదిసర్వంబును అష్టమాశ్వాసము.

ఈ కామందకీయగ్రంథకర్త లిరువురనియు, జంటకవులనియు, వారిపేరులు వెంకటరామకృష్ణకవులనియు, గొందఱనుచున్నారు. కాని యందులకాధారములు గనుపట్టలేదు.

తంజావూరుపుస్తకభాండాగారమునం దున్నకామంద నీతిసార మునుజూచుభాగ్యము నా కలవడలేదు. ఈప్రతిని జూచిన శ్రీవేమూరి విశ్వనాథశర్మ M.A., L.T., గారీగ్రంథమునుగూర్చి భారతీపత్రికలో (సంపుటము 2 సంచిక 1 పుట 140-141) నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

"ఇది విష్ణుగుప్తుని (చాణక్య) అర్థశాస్త్రమునకు కామందకుం డొనర్చిన సంగ్రహము. ఈప్రాచీనరాజనీతి శాస్త్రమునకు, తెలుగు మున్నూరు సంవత్సరములకు పూర్వమే చేయబడినది. జక్కరాజు ఎఱ్ఱ నామాత్యపుత్రుడు వెంకటయ్య గ్రంథకర్త, కొండ్రాజు తిమ్మభూపా లునికి సంగమాంబవలన జనించిన వెంకటాద్రి మహీపాలుని కంకితము. రెట్టమత శాస్త్రమునకు నీతడే కృతినాయకుడు. "కామందకనీతి నాయకా" అని రెట్టమతములో నున్నది. ఇదిగాక ఈరెండుపుస్తక ములలో కృతిపతి వంశవర్ణనము సరిపోవుచున్నది. గ్రంథాంతమునం దున్నపద్యమునుబట్టి కామందకీయము శతాబ్దము 1506 సంవత్సరములో తెలిగించినట్లు తెలియుచున్నది. గ్రంథాంకితకాలమున వెంకటాద్రి రాజు కర్ణాటాధీశ్వరులసామంతరాజుగ నున్నట్లు తోచును. తెలుగు కామందకీయము త్వరలో ముద్రించుటకు ప్రయత్నములు జరుగు చున్నవి. అప్పుడుపోద్ఘాతములో వేంకటాద్రిరాజు విషయమై సంపూర్ణ ముగ చర్చింపబడును.

కామందకనీతిసారము మొదట తెలుగులిపిలో అచ్చయినది. ఇందు గ్రంథమంతయు 20 ప్రకరణములుగ విభజింపబడి తడకమళ్ళ వెంకటకృష్ణారావుగారి తెలుగుటిప్పణము కూడకలదు. ఇటీవల తిరు వాన్కూరు మహారాజుగారు నాగరలిపిలో ప్రచురించిన ప్రతిలో 36 ప్రకరణము లున్నవి. తెలుగుకామందకీయము 8 ఆశ్వాసముల ప్రబం ధము. మూలమునకు సరియైన యాంధ్రీకరణము. శైలిసరళము. మచ్చు నకు రెండు పద్యము లిచ్చెదము.

క. అలరి నొంపుచు విషయంపు టడవిలోన
బరువు లెత్తెడి నింద్రియభద్రదంతి
జ్ఞానమను పేరఁ దగునంకుశంబు చేతఁ
దనకుఁ గైవసముఁజేసికొనఁగవలయు.

ఉ. శూరతఁగల్గుసారథులు జొక్కపు తేజులు కింకిణీరుఘణ
త్కారమహారవంబు బిరుదధ్వజకోటులు మీరఁ బోరిలోఁ
వైరిమనోరథంబులను వానిరథంబులఁగూల్చి పొల్చుబల్
తేరులవారుగల్గు నరదేవుల కెద్ది యసాధ్యమీధరన్.

కామందకీయము రాజనీతిగ్రంథము. దీనిని సంస్కృతమున రచియించినవాఁడు కామందకుఁడు. ఇతఁడు క్రీ. శ. 700 సంవత్సర ప్రాంతమునందలివాఁడు. సంస్కృతకామందకమునందలి విషయముల నెఱుంగఁగోరువారు భారతియందు ౧ శ్రీమామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు "మనపూర్వులు వ్రాసినరాజనీతిగ్రంథములు" అను శీర్షికక్రింద వ్యాసమును జూడనగును.

ఈకృతిపతికాలమునుగూర్చి ఆంధ్రకవితరంగిణియందుఁ దెనాలి రామకృష్ణకవి చారిత్రమునఁ (సంపుటము 8 పుట 21) గొన్నివిషయములను వ్రాసియుంటిని. పాఠకు లీసందర్భమున వానినిగూడఁ జూడవలయును.

---

౧. రక్తాక్షిశ్రావణమాసము ౮౫ వ పుట.

228 అయ్యలరాజు అయ్యలకవి భాస్కరకవి

ఈయిరువురుకవులును నియోగిబ్రాహ్మణులు; కౌండిన్యగోత్రులు; ఆపస్తంబసూత్రులు, అయ్యలకవి పిన్నక్కతనయుఁడు; భాస్కరకవి నాగయసూనుఁడు; వీరిరువురుఁగలిసి రెట్టమతశాస్త్రమును నైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యమును రచియించి పెదతిమ్మరాజు కుమారుఁడైన వెంకటక్ష్మాపతి కంకితముచేసిరి.

అయ్యలరాజు వారియింటిపేరు పూర్వము రాయకవివారనియు నావంశమున నయ్యలరాజు ప్రముఖుఁడగుటచే నప్పటినుండియు నయ్యలరాజువారైరనియు నయ్యలరాజు తిప్పమనీషి చారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. ఆవిషయము నీకవులీపద్యములో ధృవపరచియున్నారు.

గీ. రాయకవియయ్యు నయ్యలరాజువంశ్యు
ననఘుపిన్నక్కవిభుపుత్త్రు నయ్యలాఖ్యు
నాగఘనుసూను భాస్కరనామధేయుఁ
గరుణఁ దళుకొత్త రావించి గారవించి.

ఈకవులిరువురును రాయకవితిప్పురాంతకుని వంశములోనివారైనట్లు కృతిపతి వాక్యములుగా నీక్రిందివచనములోఁ జెప్పియున్నారు. "విశేషించి మీరలు శ్రీరఘునాయకదయాలబ్ధసారస్వతులును, రఘువీరశతకనిర్మాణకర్మఠ రాయకవి తిప్పనార్యపౌత్రులును మదీయాశ్రితులు నగుటం జేసి భవత్కవిత్వంబు మాకభిమతంబయియుండు"

రామాభ్యుదయమును రచియించిన రామభద్రుఁడును, హంసవింశతికర్తయగు నారాయణామాత్యుఁడును, నీయయ్యల భాస్కరకవులును తిప్పయమనీషివంశములోనివారైనట్లు తమతమ గ్రంథములలోఁ జెప్పుకొనియున్నారు. కాని వారిలోవారికిఁ గలబాంధవ్యము నెవరును జెప్పలేదు.

ఈజంటకవులు రెట్టమతమందలి గద్యలో యిట్లువ్రాసికొని యున్నారు.

"ఇది శ్రీమ దొంటిమిట్టరఘువీరకృపాలబ్ధసారస్వత ధుర్యాయ్యలరాజ వంశసంభవాయ్యలాఖ్య భాస్కరాఖ్యకవిద్వయప్రణీతం బగు రెట్టమత శాస్త్రము"

ఈకవు లీగ్రంథమును కర్నూలుమండలములోని యట్టమపాలె మునకుఁ బ్రభువైన వెంకటరాజున కంకితముచేసియున్నారు. ఈతఁడు అహోబలనృసింహస్వామికి ధర్మకర్తయైనట్లును, కామందకీయమను గ్రంథమును గృతినందెననియు నీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నారు. కృతిపతివంశమును బెక్కుపద్యములలోఁ గవులు వర్ణించియుండిరి. కాని యందుచరిత్రమునకుపయోగించు నంశములు లేవు

సీ. శ్రీమదహోబిలస్వామిమహారాజ్య
          రక్షకుం డగుచు నేరాజు వెలయు
నభిరామకామందకాఖ్యసత్కావ్యర
          త్నమునకు నేరాజు నాథుఁడయ్యె
జానకీనాయక చరణసంసేవనా
          ప్రౌఢిచే నేరాజు ప్రబలు సిరుల
నొరయూరి పురజరాధీశాది బహుబిరు
          దాంకుఁడై యేరాజు యశముఁ గాంచె
నతఁడు కొండ్రాజుతిమ్మభూపతివరేణ్య
తనయు పెదతిమ్మరాజవతంసగర్భ
వార్ధి చంద్రుండు సత్కులవర్ధనుండు
సతతవిభవుండు వెంకటస్వామివిభుండు.

ఈకృతిపతి కర్ణాటసింహాసనాధిపతియొక్క ప్రాపకమునందిన వాఁడని యీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పబడినది. కాని యారాజెవ్వఁడో తెలియ లేదు.

మ. కపటారాతివిభంజనోద్ధతమతీ! కర్ణాట సింహాసనా
ధిపతిప్రాపరమాధురీణ! కరుణాబ్ధీ! కంతుసౌందర్య! కా
శ్యపగోత్రపవిత్ర! నమ్రితరవాచానై పుణీనిర్జితా
హిపకామందకకావ్యనాయక! కవీంద్రేష్టార్థసంధాయకా!

ఈరాజు సుకృతమేమోకాని ఇతఁడు కృతినొందిన గ్రంథములు రెండును శాస్త్రగ్రంథములే. కామందకము రాజనీతినిబోధించు నుద్గ్రంథము సంస్కృతభాషయందున్నది. దానిని రామకృష్ణకవి ఆంధ్రీకరించి యీ వెంకటభూపతి కంకితముచేసియున్నాఁడు. ఆకవి చారిత్రమును వేఱుగ నీగ్రంథమున వ్రాసియున్నాఁడను.

కర్ణాటకభాషలో రెట్టఁడనుపండితుఁడీశాస్త్రమును రచియించినట్లును, దాని నీకవు లాంధ్రీకరించినట్లు నీక్రిందిపద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది. ఈరెట్టఁడు క్రీ.శ. 1300 ప్రాంతమువాఁడు.

గీ. ఘనతనుజ్ఞాననిధి రెట్టఘనుఁడు మున్నుఁ
దెలఁగుకన్నడభాషను జెప్పినట్టి
శాస్త్రమంతయు నేము నీజనులువొగడఁ
దెనుఁగుభాష నొనర్పంగఁ దివురునపుడు.

ఈగ్రంథము సస్యానందమువంటిది. ఏసంవత్సరమున పంటలెట్లు పండునో, వర్షములెట్లు కురియునో, జనులయారోగ్యము లెట్లుండునో, ఏవృక్షములుగాచిన నేమిఫలమో, ఈమొదలగు శాస్త్రవిషయము లిందుఁ దెలుపఁబడినవి. ఈగ్రంథము వ్యవసాయదారులకుఁ జాలగ నుపయోగకరము.

ఈక్రిందిపద్యములో "ప్రామిటి" పురాధీశుఁడైన భోగీశ్వరుని స్తుతించియుండుటచే నీగ్రామము కృతిపతినివాసమైయుండుననియూహింపఁదగియున్నది. కాని యీగ్రామ మెచ్చటిదో తెలియలేదు.

శా. లీలాస్యోపజితామృతాంశుకళవాళిం గేలుదోయెత్తి యు
ద్వేలప్రీతి హరించు గారిసుచము ల్వీక్షించువాసక్తి ద
త్కాలక్షేపముఁ గోరు ప్రామిటిపురాధీశుండు భోగీశ్వరుం
డేలుం దిమ్మనృపాలు వెంకటదరిత్రీశాగ్రణి న్నిత్యమున్.

ఈగ్రంథరచనాకాలమును దెలుపు నీక్రిందిపద్య మొకటి గ్రంథాంతమున నున్నది.

సీ. కలియుగప్రథమపాదమున నాలుగువేల
యెనమన్నూటడెబ్బది పైన నొకటి
శాలివాహనశకాబ్దంబులు వేయునా
ర్నూటతొంబదిరెండు రూఢిగాఁగ
ప్రభవాదిగతములు బరగు నిర్వదిమూఁడు
యేండ్లయ్యె నెంతయు నెన్నబుధులు
నట్టికాలంబున నయ్యనభాస్కర
కవివర్యు లలరాజకమలహితుని

యాజ్ఞ పూర్వోక్తరెట్టమతంబు కావ్య
ముగ నొనర్చిరి యాచంద్రముగను కీర్తి
వక్త్రశ్రోత్రలకును గల్గ వసుధమీఁద
నలయహోబలనృహరికి నర్పణముగ

దీనినిబట్టి యీగ్రంథకాలము క్రీ. శ. 1770 ప్రాంతమని తేలినది. కాని యీవిషయమును జర్చించి, యిది కవుల కాలము కాదనియు విలేఖకుని కాలమైయుండుననియుఁ దెనాలి రామకృష్ణకవి చారిత్రమున వ్రాసియుంటిని. * ఈకవులీగ్రంథమును క్రీ.శ. 1600 ప్రాంతమున రచియించి యుందురని తోఁచుచున్నది. కర్నూలు మండలములోని దిగువఅహోబలమున నీవెంకటరాజు నామ ముద్రా

* ఆం. క. త. వం. 8. పుట 21

వ్రాత మైనయొక శాసనమున్నది. * అది శా. శ. 1506 తారణసం॥ వైశాఖ శు ౧౨ నాఁటిది. ఇదికూడఁ బైకాలమును సత్య మనిధ్రువపఱచుచున్నది.

ఈకవులకవిత్వము ధారాశుద్ధికలిగి మనోహరముగా నున్నది. ఆశ్వాసమున కొకపద్యము నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

సీ. కనుఁగొన మోదుగుకాయలో గింజలు
గట్టిగా మూఁడు జూపట్టెనేనిఁ
గ్రమమున నార్ద్రాదికార్తెలు పదునాల్గు
నన్నియు వర్షించు నట్లుగాక
మొదటిగింజయె యున్న మొదటికార్తులయందు
నడిమిగింజయెయున్న ననువుమీఱ
నడిమికార్తులయందు గడగింజయుండిన
గడకార్తులందును గలుగు వాన
లందు నేగింజ గడుఁగొంచె మయ్యెనేని
తఱకయయి యుండెనేని, తత్కార్తులందు
నల్పవర్షంబు గురియు సాంద్రార్యజనులు
కాంతినిర్జితచంద్ర వెంకటనరేంద్ర. ఆ1.

చ. పొలుపుగఁ బౌషమాసమునఁ బున్నమయాదిగ సప్తవాసరం
బుల నలధాతువు ల్వరిసముజ్జ్వలలీలఁ దనర్చునేని, భూ
వలయములోన మీఁదట నవశ్యము వానలు గల్గియుండుఁ బై
రులు ఫలియించు పొందగు సమృద్ధియుఁగల్గును వెంకటాధిపా. ఆ2.

గీ. లగ్నమునకైన శుక్రుఁ డాలగ్నమునకు
నూటిగా సప్తమం బగు చోటనైన
నున్న యెడ విత్తవచ్చును నుర్విలోన
నఖిలధాన్యంబులును వేంకటాద్రివర్య. ఆ3.

---

* A. R. 70 of 1915.

చ. అనువుగ శీతభానుసుతుఁ డాశ్వీజమాసమునందు కార్తికం
బున నుదయించినన్ రుజలు పోరులు క్షామము వచ్చు డామరం
బున హృదయవ్యథ ల్గలుగు భూప్రజ నొచ్చును గార్గ్యమానిసె
ప్పినయది యామృతం బనియె పెద్దలు మెచ్చఁగ రెట్టఁడిమ్మహిన్. ఆ4

చ. కురియును వర్షముల్ మిగుల గోఱ్ఱయు రాగియు సజ్జలాదిగా
బరగినసన్నధాన్యము లపారముగాఁ దగుఁ గందు లన్ములున్
ధర నిరయన్ ఫలించు మఱిదక్కినసస్యఫలంబు లల్పమా
తిరయుళ వేంకటేంద్ర! యిది తెల్లము దుర్మతి వత్సరంబునన్. ఆ5

---

229 అద్దంకి గంగాధరకవి

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; వీరయామాత్యపుత్త్రుఁడు; కేదారగురుని శిష్యుఁడు.

ఇతఁడు తపతీసంవరణోపాఖ్యాన మను నైదాశ్వాసముల ప్రబంధమును రచియించి, మల్కిభరామ్‌ఫాదుషా కంకితముచేసెను. మహమ్మదీయుల కాంధ్రకావ్యముల నంకిత మొనర్చినవారిలో మొదటివాఁడీతఁడే. కృతిపతి కవినిఁగూర్చి పలికినవాక్యములను గవి యీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. సకలవేదపురాణశాస్త్రపారగు లైన
            యొంటరివిద్వాంసు లొక్కవంక
    సప్తభాషలయందు సాంధ్యంబు లేకుండు
            హాళాంతకారి కవీంద్రు లొక్కవంక

గజపతి నరపతి క్ష్మాభర్త లంపిన
యొతికంపురాయబా లొక్కవంక
మేరుమందరముల మించఁగల్గిన మన్నె
యుద్దండనాథు లొక్కొక్కవంక
శేరి కొల్వ భద్రాసనాసీనుఁ డగుచు
రమ్యగుణహారి మల్కిభరామశౌరి,
భ్రాంతక్షీరమయసింధుబంధుమధ్య
లలితపుణ్యకథాసుధాలహరిఁ దేలి

వ. ననురావించి యనర్ఘ్యపీఠిఁ బరమానందంబుతో నుంచి పద్మనవశ్రీభరపశ్యతోహరసుదృగ్ద్వంద్వంబునం దేనెచాయను గారుణ్యరసంబు చిప్పిలఁగ వర్షారంభగంభీరఘనాఘనగర్జార్భటిమీఱ నిట్లనియె రంగత్కీర్తి శృంగారుఁడై.

క. గంగాధరసుకవీంద్ర! య
భంగురభవదీయవాక్యపదగుంభనముల్
గంగాధరమౌళినట
ద్గంగాతటినీతరంగగంభీరంబుల్.

క. తిన్ననిపదముల నడవడిఁ
జెన్నొన పలుకులను రసము చిప్పిలుచుండన్
సన్నపువార్త నటించెడి
యన్నవసతివోలెఁ గవిత యమరఁగవలదే.

ఉ. పెక్కుకృతుల్ చమత్కృతులు పెంపుగ నందితిఁ గాని, నీదుస
మ్యక్కృతికన్యపైఁ గల మమత్వము వర్తిలె దందు లెక్కకుం
బెక్కువగాఁగ గోపికలు మించి వసించిన నేమి, రాధపై
మక్కువ యెక్కువై మిగుల మన్నన సేయఁడె శౌరి వేడుకన్.

గీ. అట్లుగావున భారతాఖ్యానమందుఁ
గలుగు తాపత్యచరితంబు ఘనత మెఱసి
వివిధశృంగారమహిమల విస్తరించి,
కబ్బ మొనరింపు నాపేరఁ గవివరేణ్య!

ఈపద్యములోఁ గవి తనకులగోత్రాదుల నేమియుఁ జెప్పలేదు. ఆశ్వాసాంతమందలి గద్యలో.—

"ఇది శ్రీమద్గురుకృపావిశేషలబ్ధసారసారస్వతపవిత్రవిలస దద్దంకి వీరయామాత్యపుత్ర సరసగుణసాంద్ర గంగాధరకవీంద్రప్రణీతం బైన తపతీ సంవరణోపాఖ్యానం బని మాత్రమేయున్నది. కాని కులగోత్రములుగాని వాసస్థలముగాని లేదు. ఇతఁడు తనగురువైన కేదారగురు నీక్రిందిపద్యములో నుతించియున్నాఁడు.

క. కేదారశ్రీగురువర
పాదాంభోజాతమునకుఁ బ్రణుతి యొనర్తున్
మేదిని మామకమానస
ఖేదార్థములందుఁ గోరికలు ఫలియింపన్.

ఈకేదారగురుఁడు, అయ్యగారి కేదారగురువై యుండునని తోఁచుచున్నది.

ఈకవి పూర్వకవులను పేరుపెట్టియెవ్వరిని స్తుతింపలేదు. ఈక్రింది పద్యములో సంస్కృతాంధ్రకవులను మొత్తముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. మున్నిటిసంస్కృతకవులను
విన్నాణంపుఁ దెలుఁగుఁగవుల వేడుకమీఱన్
సన్నుతు లొనర్చి యాధుని
కోన్నతసత్కవుల కరుణ మార్జితమతినై.

మహామ్మదీయుప్రభువునకుఁ గృతినిచ్చుచున్నను, గవికృత్యాది పద్యములలో మంగళగిరియూవందకవివలె పరమతదైవములను బ్రార్థింపక భారతీయదైవములనే ప్రార్థించి యాదేవతలే, కృతిపతియైనమల్కిభ

రాముని కాయురారోగ్యముల నిచ్చున ట్లాశీర్వదించి యున్నాఁడు. భారతీయదేవత లిచ్చు నాశీర్వాదములను గైకొనుటకుఁ గృతిపతికూడ సిద్ధపడినాఁడు. ఇందులకీక్రింద నుదాహరించిన గ్రంథాదిపద్యమే నిదర్శనము.

ఉ. శ్రీసతి మించుగాఁగఁ దులసీదళమాలిక కౌస్తుభోజ్జ్వలం
బై సురచాపలీలఁ జెలువందఁగ వేఁపురవంబు గర్జితం
బై సొబగొంద శౌరిఘనుఁడై కరుణారసవృష్టిచే నిరా
యాసతఁ బ్రోచుఁ గావుత కృపాగ్రణి మల్కిభరాముశాంధిపున్"

కృతిపతికిఁ దండ్రియైన కుతుబ్‌షాహను గవి యీక్రింది రెండు పద్యములలోఁ వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. పడమటను సవాయి బనువనిగాఁ జేసి
యచటఁ గొయ్యలకొండ నావరించె
దమరిమల్లాఖాను దండనంబునఁ గొట్టి
హరియించెఁ బానుగ ల్లాదిగిరులు
ప్రథమదిక్కున నొడ్డెపాత్రసామంతుల
ధట్టించి కంభముమెట్టఁ గొనియె
నుత్తరంబునఁ బరిదోడిపాఱఁగఁ దోలి
మెతుకు దుర్గంబాక్రమించి మించె
నతనిఁ బొగడంగఁ దగదె యాచతురనీతి
రూఢిగిరిదుర్గలుంఠనప్రౌఢ తేజ
వాహనుకరాధిరోహ రేవంతమూర్తిఁ
గుతుపసాహిని క్ష్మాపాలు గుణవిశాలు.

సీ. కటకేశ్వరునిఁ దోలి కైవశంబుగఁ జేసెఁ
గొండంతజయముతోఁ గొండపల్లిఁ
గంపమంది చితాపఖానుండు గౌతమీ
తటిని లంఘించి పోఁ బుటము వెట్టి

బైడవిరాహచక్రప్రాంగణక్షోణిలో
వీఁగఁ దోలి బరీదు వెన్నుచూచె
సాగరగౌతమీ సంగమస్థలమున,
నడిదంబుఁ గడిగెఁ బ్రఖ్యాతిగాఁగ

నష్టదిగ్రాజులను దనకరియుఁ గోరు
వెట్టికాపులఁ జేసి ముట్టేటిఁ గొనియె
నితరధరణీతలాధీశు లెవ్వరీడు
పృథివిఁ గుదుపనములుకచక్రేశ్వరునకు.

ఈ కుతుబ్ షాహాను, "కులీకుతుబ్ షాహా" యని యందురు. "ఇతఁడు పారసీకదేశమందలి యొక గొప్పకుటుంబములోనివాఁడు. బహుమనీరాజగు మహమ్మదుషాహా యితనికాశ్రయమిచ్చెను. క్రమ క్రమముగా నభివృద్ధిచెంది యితఁడు గోలకొండకు సుబేదారుఁడయ్యెను. 1512 లో నితఁడు స్వతంత్రుఁడయ్యెను. ఇతఁడధికపరాక్రమవంతుఁడు. తన శౌర్యముచే తూర్పుతెలుఁగునాడంతయు నాక్రమించుకొనియెను. ఈతఁడు జయించిన దుర్గములు పై సీసపద్యములలోఁ జేర్పఁబడినవి. కృష్ణదేవరాయని మరణముతరువాత నీకులీకుతుబ్ షాహా కొండపల్లిని సాధించినట్లు గానవచ్చుచున్నది. ఇతఁడు 1534 లో గొయ్యలకొండను నాక్రమించినప్పుడు ముఖముపై గాయముతగిలి కురూపియయ్యెను. మొత్తముమీఁద నితఁ డిరువదిదుర్గముల సాధించెను మహావైభవముతో నఱువది సంవత్సరములవఱకు రాజ్యము చేసెను. అందు 16 సంవత్సరములు బహుమనీరాజుల సుబేదారుగను, మిగిలిన 44 సంవత్సములు స్వతంత్రరాజుగను పరిపాలించెను."

ఈతనికి ముప్పరుకొడుకులున్న ట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

గీ. ఆకుదపశాహి కుదయించి రనఘయశులు
మూఁడుమూర్తులవలె జగన్మోహనిధులు
ఘనవివేకులు హైదరుఖానవిభుఁడు
జంసతమహీంద్రుఁ డిభరామచంద్రుఁ డనఁగ.

ఇందులో రెండవవాఁడైన జంసద్ షాహా తండ్రియైనమలీకతుబ్ షాహాను చంపించెను. ఈమాటను కవిగ్రంథమున వ్రాయలేదు. పెద్దవాఁడైన హైదర్ ఖానును గంగాధరకవి యీక్రిందిపద్యములో వర్ణించి యున్నాఁడు.

శా. శ్రీవిన్ హైదరుఖానుఁ డుద్ధవిడి రెయొడ్డీలం విఖాళింపుచున్
నావేళం బెదకొండపల్లికడ జన్యక్షోణిదీప్తారిర
తూవైయ్యార్థులు వాహినీపతి హరిశ్చంద్రుండు మార్కొన్నచో
జీవగ్రాహముగాఁగఁ బట్టుకొనె నక్షీణప్రభావోన్నతిన్.

ఈతని సోదరుఁడైన జంసద్ షాహా, యితనికన్నులను దీయించి సింహాసనమధిరోహించెను. తండ్రిని వధించి, సోదరు నంధునిగా నొనరించిన దారుణకర్ముఁ డగు జంసదును గంగాధరకవి యీక్రిందిపద్యములోఁ గొనియాడియున్నాఁడు.

సీ. ధట్టించె నైజప్రతాపవైభవమున
ఘనుఁడైన హైదరుఖానవిభుని
మట్టించె గిరివనీపర్వతభూములఁ
దన కరివెట్టని దండిరిపుల
మెట్టించెఁ గంఖాణదట్టరింఖాకోటి
దర్పితారాతుల తలలనెల్లఁ
గట్టించెను జరీదుగర్వంబింక
భాసురంబుగను గైలాసకోటి

క్షితిని బ్రతియెవ్వ రింకవజీర్లలోన
శౌర్యగాంభీర్యధీరతౌదార్యమహిమ
ననఁగ దిగ్దేశములఁ గొనియాడ వెలసె
మదననిభుఁ డైనజంసలమల్కవిభుఁడు.

ఈసీసపద్యమందలి ప్రథమపాదమునఁ జెప్పఁబడిన హైదర్ ఖానీతనికగ్రజుఁడే. ఇతఁడు కీ.శ. 1550వ సంవత్సరమువఱకును రాజ్యము చేసెను.

ఇతనిసోదరుఁ డైన ఇబ్రహీంకుతుబ్ షాహాయే తపతీసంవరణోపాఖ్యాన కృతిభర్త. ఇతఁడు కులీకుతుబ్ షాహా యొక్క వాల్గవకుమారుఁడని మహమ్మదీయ మహాయుగములో వ్రాయఁబడి యున్నది. కులీయొక్క నలుగురుకుమారులలో నొకఁడు తండ్రి జీవించియుండగనే చనిపోయినందున నతనిని లెక్కింపక గంగాధరకవి ముగ్గురే కుమారులని చెప్పియుండెను. ఈయిబ్రహీం కుతుబ్ షాహాను కవి మల్కిబరామని వాడియున్నాఁడు. ఈతనినిగూర్చి మహమ్మదీయ మహాయుగములోవ్రాయఁబడిన వాక్యముల నిట నుదాహరించెదను. "తనయన్నయగు జంషిద్ రాజ్యము చేయుచుండగా నతఁడు తన్నుఁ జంపునేమో యని భయపడి యితఁడు విజయనగరమునకుఁ బాఱిపోయెను. అచ్చటనీతనిని మన్నించి రామ రాజీతనికి జాగీరొసంగి జంసద్ మరణమువఱకును నితని నచ్చటనేయుంచుకొనియెను. అన్నపోయినతోడనే యన్నకుమారుని నోడించి యితఁడు గోలకొండకు రాజయ్యెను.

ఈనవాబు విజయనగరములో దాఁగియున్నప్పుడు రామరాజునాస్థానములోని భట్టుమూర్తి మొదలయినకవులసహవాసముచే నాంధ్రగీర్వాణభాషల నభ్యసించెను. అందుచే నితఁడు రాజ్యమునకు వచ్చినప్పటినుండియు నాంధ్రకవీశ్వరుల నాదరించి యీభాషను అభివృద్ధిచేయుటకై యత్నించెను. తురుష్కుఁడయ్యును తెనుఁగు విషయమై యింతయభిమానమును గలిగియుండుట వింత గదా! అద్దంకి గంగాధరకవి పొన్నికంటి తెలగనార్యులను తెనుఁగుకవులిద్ద ఱీతని యాస్థానమునందుండిరి.

గంగాధరకవి కృతికర్తగను, ఇబ్రహీంకుతుబ్ షా కృతిభర్తగను గల తపతీ సంవరణకావ్యము మిగుల రమ్యముగను ప్రౌఢముగను ఉన్నదనియు, వసుచరిత్రతోఁ బోల్చుటకుఁదగినదనియు విద్వాంసుల యభిప్రాయము.

ఈనవాబు విద్వాంసుఁడు, జయశాలి, ప్రజాహితైక తత్పరుఁడు ఈతఁడు వెళ్ళిన యేదండయాత్రలోను ఈతనికి నపయశస్సు రాలేదు. యుద్ధమునకుఁ బోవునప్పుడుకూడ విద్వాంసులతో సంభాషించి ప్రజలకు మేలయిన చట్టముల నేర్పఱచెను. రాజ్యవ్యవస్థ యుత్కృష్టముగా నుండెను. దొంగతనమే వృత్తిగాగల యెఱుకు, ఏనాదిజాతులవారిని శిక్షలోఁ బెట్టి బాటసారులకు భయములేకుండఁ జేసెను. ఈతనిరాజ్యములో గ్రుడ్డి ముదుసలియైనను బంగారపుముద్ద నెత్తిపై నుంచుకొని నిర్భయముగఁ బ్రయాణము చేయఁగల దనుఖ్యాతి వహించెను. కొండవీడు, రాజమహేంద్రము కాసినికొండ యితనిరాజ్యములోని ముఖ్యమైన తానాలని చెప్పిన నీతనిరాజ్యవిస్తార మెక్కుడుగా నుండెనని వేఱుగఁ జెప్పవలయునా! ఇతఁడనేకములు సుందరములైన మసీదులను ప్రాసాదములను గట్టించెను. పెక్కుతోటలు వేయించెను. విస్తీర్ణతటాకముల ద్రవ్వించెను గోలకొండ దుర్గప్రాకారము, ఇబ్రహీంబాగ్ అనుతోఁట పూల్ బాగ్ (పుష్పోద్యానము) లంగరులు (భిక్షా గృహములు) ఇబ్రహీంపట్టణతటాకము, హైదరాబాదులోని హుసేన్ సాగర్ బడవల్ వద్ద యానకట్ట మొదలయినవన్నియు నీతని ప్రభుత్వకాలములోనే నిర్మింపఁబడెను. అందుచే నీరాజ్యము రెండవయీజిప్టని ఖ్యాతివహించెను. అరబస్థాన్, తురకస్థాన్, ఈరాన్ (పారశీకము) మొదలయిన దేశములనుండి యనేకులు వర్తకులు వచ్చుచుండిరి. అందుచే దేశములోని వర్తకము విశేషముగా నభివృద్ధియై గోలకొండలో దొరకనివస్తువు లేదనిఖ్యాతి వచ్చెను. ప్రజలకష్టముల నీనవాబెంతశ్రద్ధతోఁ గనుగొనెనో యంతశ్రద్ధతోనేఁ తురుష్కరాజును గనుఁగొనలేదని యొకగ్రంథకారుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు.

క్రీ. శ. 1564 లో నీయిబ్రహీంకుతుబ్ షాహా యితరతురుష్క రాజులతోఁ గలిసి మిత్రద్రోహియై, సంకటసమయమందుఁ దన్ను రక్షించిన రామరాజుమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోయి తాలికోటయుద్ధములో నాతనినిజంపి తన్ను పోషించిన విజయనగరపట్టణమును ధ్వంసము చేసెను.

ఈతని ప్రభుత్వపుచివరను మురారిరా వనుమహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణుఁడు ముఖ్యమంత్రిగా నుండెను. ఈతఁడు సర్వాధికారము వహించి దక్షిణదేశములోని హిందువుల దేవాలయముల దోచుకొని ధనమంతయు గోలకొండకుఁ జేర్చెను. ఈవార్తవిని నవాబునకు మిక్కిలి చింతకలిగి దానిచే శరీరమునకు రుగ్మతకలుగఁగా నాతఁడు 1580 లో గీర్తిశేషుఁ డయ్యెను. అప్పు డితనికి 51 సంవత్సరముల వయస్సు. ఆతనికి ముప్పదిమఁది సంతానము కలిగెను. అందార్గురుపుత్రులును పదుముగ్గురు పుత్రికలు నీతని మరణకాలమందు బ్రదికియుండిరి.''

ఇతఁడు క్రీ. శ. 1550_1580 సంవత్సరములమధ్య రాజ్యము చేసినవాఁడగుటచే, గంగాధరకవియు నీనడుమకాలమునఁ దపతీసంవరణోపాఖ్యానమును, 1560 ప్రాంతమున రచియించియుండును. కవికాలము 1525_1585 కావచ్చును. కృతిపతిరాజ్యము బెడందకోట మొదలు గంజామువఱకును వ్యాపించిన ట్లీక్రింది పద్యముల వలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉత్సా. బెణదకోట ఘనకవాటపీటపాతనక్రియా
చణధణంధణా నినాద జమరమామిలాంచనా!

క. పొన్నాడ సప్తమాడియు - మన్నియనృపమండలీసమర్పితరథ్యా
చ్ఛన్నసుహృద్విపరని - ర్భిన్నాధఃపతితరామరిపుగిరినిచయా -

నాల్గవయాశ్వాసాంతమందలి యీక్రిందిపద్యమున నాల్గవపాదము తళ్లికోటకడ జరిగిన యుద్ధమును, అళియరామరాయ వధయు సూచించుచున్న దందుమేని యీగ్రంథము క్రీ. శ. 1565 వ వత్సరమునకుఁ బిమ్మట రచితమయ్యెనని చెప్పవచ్చును.

సుగంధి:- భీమసేనబాహుసార భీమసేనవైరివ్యూ
దీభ్రమసంగరాంగణోగ్రభ్రమతుల్యవిక్రమా
రామణీయక ప్రభాభిరామధామసత్కృపా
రామ యఖియప్రభావరాయపక్షసాళువా.

ఈతని కవిత్వశైలి తెలియుటకై యాశ్వాసమున కొకపద్యము నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. శాలివనంబులం దిరుగుశారికల న్నొద చేసి కొప్పుచున్
జేలఁబకిం జరించి నునుజేలచెఱంగున నాననశ్రమాం
భోలవము ల్హరించుచు నృపుంగవు నాతనిఁ బాడుచుందు రా
బాలవయఃకథానుగుణపద్ధతిఁ బామరభామినీజనుల్. 1ఆ

ఉ. ఎవ్వఁడొకో ప్రతిక్షణము నెక్కువగా నభివృద్ధిఁ బొందునీ
జవ్వని గోరువెచ్చనికుచద్వయదుర్గము లాశ్రయించి క్రొ
మ్మవ్వపుఁదీగెవోని రతిమానిని కౌఁగిట రాజ్యలక్ష్మి చేఁ
గొవ్వినమానసాయకునకున్ మదిఁ గొంకక బొమ్మవెట్టెడున్. 2ఆ.

చ. అమృతమయస్వరూపుఁ డనయంబును సత్పథవర్తి చంద్రశ
బ్దము నమృతంబు జేయఁ డొకపట్టున నంచు జనుల్ నుతింపనో
హిమకర! యాప్రశంశ మతియెన్నిక మ్మిన్నక వీటఁబుచ్చి యా
క్రమమునఁ బాంథసంఘములఁ గాఁకల నేఁచఁగనీకుఁ బాడియే. 3ఆ

ఉ. ఆఁకలిదప్పులం బడలినందుకుఁ దోడు పిసాళికోయిలల్ 4ఆ.
కూఁక లొనర్చి డెందమును గుందఁగఁ జేయఁగ గోరుచుట్టుపై
రోఁకటిపోటుకై వడి మరుండును నేఁచఁ దొడంగె నిట్లు ము
ల్కాఁకలఁ జిక్కి యాధరణికాంతుఁడు వారలఁ జూచియాత్మలోన్.

ఉ. పోయెదనంచుఁ జూచుఁ గరముం గబళించినఁ బోవరామికిం
బ్రాయపుఁ జెల్మికత్తియలఁ బల్మఱు మాఱుమనోవిభుండు దా
రాయిడిఁ బెట్టునో యని పరాఙ్ముఖ మందుచు నిట్లగమ్యల
క్ష్మీయుత మైననాఁతికిలికించిత మంచితమయ్యె ఱేనికిన్. 5ఆ.

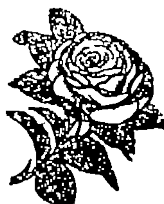
భారతారణ్య పర్వసప్తమాశ్వాసమందలి తపతీసంవరణోపాఖ్యాన కథను వర్ణనాంశములఁ జేర్చి ప్రబంధముగా నీకవి రచియించెను. తపతి సూర్యుని తనయ. సంవరణుఁడనురాజు వేటకై యరణ్యమున కఱుదెంచి యామెం గాంచెను. అన్యోన్య మోహితులైన వారికిఁ జిలుక రాయబారము నడపెను. చంద్రోపాలంభనాది ప్రబంధోచితవర్ణనాంశములను గవి హృదయంగమముగా వర్ణించియున్నాఁడు. నెల్లూరు మండలమున నద్దంకియను గ్రామమున్నది. దానినిబట్టి యీకవిగృహనామ మేర్పడియుండును. కృతిపతి గోలకొండప్రభువు. ఈతనినిబట్టి కవి కొంతకాలమైనను గోలకొండయం దుండియుండును. మొదటినివాస మేదియో తెలియదు. గోత్రమైనను జెప్పని యీతని చారిత్రము తెలిసికొనుట దుర్ఘటము. గోదావరిమండలమున నద్దంకివారు నియోగి బ్రాహ్మణులు పెక్కురున్నారు. వారు కాశ్యపగోత్రియులు. ఆపస్తంబసూత్రులు. కవిదికూడ నాగోత్రమే యాసూత్రమే కావచ్చును.

కవిచరిత్రకారు లీతని గ్రంథమునుగూర్చి "తపతీసంవరణము సరసమైనదయి మంచికల్పనలఁ గలిగి దాదాపుగా వసుచరిత్రమును బోలివఱలుచున్నది." అని వ్రాసియుండిరి. శ్రీపూండ్ల రామకృష్ణ పండితు లీసామ్యమున కంగీకరింపక తమ యముద్రిత గ్రంథచింతామణి యందు * "వసుచరిత్రముతో సమానమైన గ్రంథము మన తెనుగుభాష

* సం. 11 సంచిక 12. 1898 సం. సెప్టెంబరు.

యందిప్పటికి లేదు. మనవారిలోఁ గొందఱు భానుమతీ పరిణయము నకుఁ గవిజనరంజనమునకు లోనగువానికిఁ బిల్లవసుచరిత్రములని బిరుదు లిచ్చియున్నారు. వానికాపేరులు తగవు. వసుచరిత్రమునకు వసుచరిత్రమేసాటిగాని మఱియొకగ్రంథము మనభాషలో నిప్పటికి లేదు. వసుచరిత్రమునంగల కల్పనాచమత్కృతి పదగుంభనము అర్థగాంభీర్యత, వ్యంగ్య ప్రాధాన్యత, అలంకారశోభన, రసనిరూపణము లోనగువానిలో నొక్కటియైన నిందు సమగ్రముగ నున్నట్లుగఁ గానంబడదు.

ఈకవి సాధారణార్థబోధకంబు లగుసంస్కృతపదంబులనే యధికముగాఁ బ్రయోగింపనభిలాషగలవాఁడు. పద్యంబుల విశేషకల్పనాచమత్కృతియు, విశేషార్థగాంభీర్యమును విశేషాలంకారంబులుం గానరాకున్నను నన్యోన్యమైత్రిం జొరసినమృదుపదంబులతో గుణమణులు మెఱయఁ జదువుట కెంతయు లలితంబులై యుండును. ఈకవిశాస్త్ర నిషిద్ధము లగుక్త్వార్థకసంధులను నకారద్విత్వములును, గలిగింపలేదుగాని కొన్నియెడల వికారసంధులను మాత్రము కలిపెను. కొన్నిచోట్లఁ బ్రాకృతవిప్రయోగంబులఁ గానంబడని విరుద్ధములగు రేఫఱకారంబులకుఁ బ్రాసమైత్రియుఁ గావించె" నని పీఠికాకారులకొన్ని వాక్యముల నుదాహరించుచు నభిప్రాయమిచ్చియుండిరి.

Proceedings of The Director Public Libraries Andhra State.

MADRAS

Dis. 3331/54. Dated 21—9—54

Sub:- Books and Publications Book entitled 'ANDHRA KAVITARANGINI Commendation for use in Public Libraries and in libraries of schools and colleges.

Ref:- Letter dated 17th June 1954 from Sri Chaganty Seshayya, Kapileswarapuram; East Godavary.

The Book entitled 'ANDHRA KAVITARANGINI written by Sri Chaganty Seshayya' is recommended for use in all public libraries and in libraries of schools and colleges. The undermentioned Officers are therefore, requested to bring this publication to the notice of all the concerned authorities.

2. ... Copies may be had from Hindu Dharma Sastra Grandha Nilayam, Kapileswarapuram, East Godavari District.

Sd.) K. Raghava Reddy,
For Director of Public Libraries.

(True copy Forwarded By Order)

L. Subbarao
Superintendent.

To

All the District Educational Officers, Inspectresses of Girls Schools. Copy to The Principals of all colleges Arts and Professional. Copy to the Divisional Inspector of Schools. Copy to Sri Chaganty Seshayya, Author Andhra Kavi Tarangini, Kapileswarapuram, East Godavari District.

(True Copy)